
FRACASTO
DE SYMPAT
DE CONTAG
1554

HIERONYMI FRACASTORII VERON. LIBER VNVS,

De Sympathia & Antipathia rerũ.

ITEM,

De Contagione, & Contagiosis Morbis, & eorum curatione, Lib. III.

LVGDVNI,
Apud Ioan. Tornæsium, &
Guil. Gazeium.
· 1554 ·

EORVM INDEX, QVAE in hoc libro de Sympathia, & Antipathia rerum, continentur.

*

Index libri primi, de Contagione.

dam

Index libri ſecundi, de Contagioſis morbis.

Index libri tertij, de Curatione Contagiosorum morborum.

ALEXANDRO FARnesio Cardinali Amplissimo Hieronymus Fracastorius Veronensis, S.

HOMO homini natus quum sit, sacerrime Princeps, illud sæpe dubitatum fuisse video, vtro beneficio prodesse magis, queamus, cóne quod per otium comparatur contemplando & scribendo, an eo quod per negotia agendo, atque egregia multa nauando. nam plurimi quidem non solùm propinquis & amicis, sed etiam Rebus pub. & multis sæpe nationibus magnoperè agendo profuere, plurimi verò scribendo. Inter quos illud interesse videtur mihi, quod qui per negotia prosunt, præsentem magis, & magis perspicuam vtilitatem præstant opes, patrocinia, honores, libertates, & alia eius generis multa. qui verò per otium, si non adeò præsenté vtilitatem, at certè communem magis, & magis perpetuam ac iniurias temporis & fortunæ superaturam afferunt. quo pacto disciplinæ, leges, historiæ, artes inuentæ, auctæ, ac per manus traditę in ætates omnes,

in nationes omnes peruenire potuere. vtro que autem modo prodesse posse, paucissimis quidem, quos Deus præcipuè amauit, semper concessum fuit. quod otium & negotia inter se non parum aduersari solent. qua de causa Reges, & Principes viri, quòd actionibus detenti, distractíque minus otio inseruire possunt, per alterum magis (hoc est per actiones) prodesse ipsi quidem consueuere, per alterum autem minus, hoc est per ea, quæ ab otio proficiscuntur beneficia. verùm enimuerò quicunque verè Reges & Principes sunt, curant profectò & prouident, vt quod ipsi per se non possunt, per alios nihilominus præstent, ne quum altero in genere excellant, in altero, humano generi deesse videantur: cuius beneficio nati, constitutiq; à Deo sunt. qua in re nõ minus laudandi commendandiq; sunt, quàm in eo, quod per se ipsi possunt & conferũt. & si enim magna est ea virtus, quæ per se facit, non minor tamen & illa est, quę aliũ mouet & per ipsum vsui est, quando neq; Deus optimus atque omnipotens per se semper & statim prodesse vult, sed aliorũ opera & ministerio ad eam rem vti consueuerit. ex quo quidem fit vt Reges non paruam ingeniorum rationem & curam

habeant

habeant, ea alant, & foueant, & quodam modo vt pariant, causæ sint. quare & illud rectè homines instituisse videntur mihi, vt quemadmodum, qui naturæ sunt partus, Dijs optimis consecrantur, ita ij, qui sunt ingenij, Regibus & Principibus viris dedicarentur. flores quippe & fructus, & primitiuas frugum atque animalium templis & aris offerri videmus, poëmata verò, historias, & reliqua disciplinarum inuenta, ijs qui potestatibus præstant. quin ipsos quoque vtpote modis omnibus de humano genere bene meritos, & Dijs optimis benefactoribus similes dicere solemus, & Deorum nomine salutare, & in Deorum cœtum & numerũ vita functos referre. verùm qui tales spectentur, paucissimi quidem omnibus seculis semper fuere. quando multos ipsa illa potestas, qua insignes sunt, non in aliena commoda, sed in propria trahere consueuit. quapropter & maior est eorum paucorum gloria, quos vera virtus eo efferre potuit, vt Deos optimos imitarentur. quos inter (vt ad te veniã præstantissime Iuuenis) tu quidem raro, nescio quo virtutum igne splendere, atque ea præcipuè teneri pietate videris, quæ & per sese, & per alios prodesse studet, & vult. nam vt priuata taceam be-

 neficia,

neficia, quæ innumera in dies confers, tot quidem publiqua ac tanta obis, non pro patria solùm Roma, nõ pro Italia solùm, sed pro tota Europa, pro vniuerso Christiano nomine, vt non solum te admiremur omnes, ac suspiciamus, sed in tanto Christianarum rerũ discrimine à Deo maximo electum existimemus. cum quo sanctissimus Auus tuus Paul. iij. Pont. Maxi. curas omnes, actionesq́ue partiretur, iam tum te ab adolescentia cum auspicatus futurum, in quo onus tandem recumberet tantæ molis. qua in re illud quoq; magnopere admirãdum est, quod moles ea quum tam grauis, tam varia sit, tu tamen literarum haud immemor, nõ minori cura atq; opera studes, vt & hac quoq; in parte nec tibi, nec alijs desis: nã quum magna quadã atq; excellenti natura æquè & ad actiones: & ad studia literarum sis natus, facis profecto, vt & de te multa aliquando sperãda sint, & vt interea quod tu per ætatem ac maxima necessariaq́ue negotia præstare non potes, alij certè præstent: quos tu ita beneuolentia, ita omni studio amplexaris, ita liberalitate, patrocinio, ac fauore omni foues, atque excitas, vt non minus tibi debeant literarũ studia, quã christiana libertas. Cui quidẽ rei & ipse testĩmonio esse

nio eſſe poſſum, quem tu quum nec vnquã vidiſſes, nihil à te poſcentem, beneficijs tamen non paucis ea vna de cauſa ſis proſecutus, ac proſequaris in dies. cui ego beneficẽtię & virtuti ita me addictũ, ita deuinctum ſenſi, vt iam diu nihil animo æquè fixum habuerim, quàm tibi tuæq; iſti, qua teneris pietati, aliquid parerem, quod tuũ tuiq; cauſa confectũ dici poſſet. hoc enim vnum dabatur mihi, quo quam gratus eſſet animus erga te meus, poſſem oſtendere quam rem tametſi ſeriùs quàm voluiſſem, negotijs varijs impeditus, nunc demum tamen confeci. non quidem ea in re quam magis deſideraſſem, quanq; exiſtimaſſem tibi grauiorem futurã, ſed ea tamen quam, quòd vtilitatem non paruam (vt ſpero) allatura ſit, haud ingratam tibi futuram exiſtimem. Igitur (quod tuum dicas) pro eo ocio quod mihi conceſſum fuit, de contagione & contagioſis morbis omnibus, & eorum curatione ſcribere mihi viſum eſt. magna quidem materia & admirationis non paruæ plena. cui & commentarium adieci non minus (vt arbitror) deſideratum de conſenſu & diſſenſu rerum, quam ſympathiam & antipathiam vocant, ſine quo natura contagionum planè perquiri & monſtrari videbatur.

tur: vtrunque autem negotium mihi eò libentius suscipiendum duxi, quòd quum hoc quidem scitu dignum sit, illud ad salutem mortalium non parum conducere videatur, tum de vtroq; quàm paucißima quidem à maioribus nostris, quæ extent, quæque viderimus nos, literis mandata sunt. De sympathia quidem & antipathia rerum Galenus iam sese nonnulla scripsisse refert, verùm ea scripta aut interiere, aut ætate nostra, quod nos sciamus, adhuc in lucem non peruenere. de contagione verò Hippocrates quidem circa populariter vagantes morbos, nonnulla tetigisse videtur. sed tamen qui obseruaret magis, quàm naturas eorum traderet. Galenus verò post ipsum plura quidem mõstrauit, sed & ipse tamen & sectator illius Paulus Aegineta, & Aetius Amidenus, & alii veteres non pauca, vt mihi videtur, reliquere, quæ possent magnopere desiderari. Recentiores autem nihilo plus de contagione videntur dixisse, quàm quod ab occulta quadam proprietate proueniat. quæ autem in vniuersum natura cõtagionum sit, & quo principio afficiant, & quo pacto gignãtur & cur aliæ fomitem relinquant, alię ad distans sese etiam propagent, & morborum cur alii cõtagiosi sint, leniores, mitioresq;

exist

existentes, alii minimè contagiosi acerbiores, ardentioresq; multo quum sint, & quo à venenis contagio differat, & eiusmodi alia multa, nulli dicere tentauere, satis quidem fecisse rati si horum omnium causas in occultas illas (ita ipsi vocant) proprietates reduxissent. quibus acquiescendũ non modo sibi sunt arbitrati, sed & aliis præcepere. atq; his contenti in quamplurimis philosophati sunt, quod certè philosopho homine semper indignũ existimaui. causarum enim quum quædam vniuersalissimæ sint & remotissimę à rebus, quędam verò propinquiores & particulares magis, & demũ quædam propinquissimæ & propriæ, proprias quidẽ & propinquissimas in recõditis & difficilibus attigisse, aut Dei certè est, aut diuini. vniuersalissimis verò stare, ignaui & rustici ingenii est medias verò inquirere, & ad proprias niti (quãtum homini datur) philosophi certè est. Admiraberis autem fortasse duas me hasce materias sumpsisse scribendas, quarũ alteram maiores nostri penè intactam reliquerunt, alteram omnes fateantur ab homine sciri nõ posse. Verũ enimvero, quòd tum sympathiæ rerum, tum & natura contagionũ in difficili atq; arduo positæ sint, & nos quidem concedimus: quin & ineptum

ptum quoq; aut arrogantem magis eum fore dicimus, qui propinquiſsimas & proprias earum cauſas preſumat inquirere. veruntamen idem ille ſi medias peruestiget, multa illum inuenturum non diffido, quæ tum delectare, tũ & magnopere prodeſſe poſsint. quod institutum & mihi ipſe in hac nostra peruestigatione propoſui. præteritã verò fuiſſe à maioribus nostris contagionum materiam, neminem mirari velim, cùm id accidat diſciplinis omnibus vt non omnia ab iis qui eas condunt, abſolui poſsint, quoniam vniuerſalia magis & rerum principia proſequantur: ita in ea quæ de natura est philoſóphia innumera quidem partim intacta, partim non planè diſcuſſa relicta ſunt. nam neq; quomodo intellectio in nobis fiat, hactenus traditum fuiſſe video, neq; earum qualitatum quas ſpirituales vocant, naturam ſatis demonstratã & alia multa. quod & in re medica conſimiliter quoq; contingit: in qua plurima adhuc ſuperſunt quę posteris & nepotibus inquirẽda patres nostri reliquerint, nos porrò nepotibus nostris relinquemus. multa præterea intereunt eorum, quæ ſcripta iam fuere, multa viuunt quidẽ, ſed non apud omnes, ita ſe habet mortalium rerũ condicio & viciſsitudo. Neceſſaria autem

nec'ne ſit contagionum inquiſitio, quam nos in præſenti aggredimur, ſi Dij annuerint, vnuſquiſque videre poterit, qui ea legerit, quæ ſcribemus. Tu verò qualiacunque hæc fuerint, quæ pro vetere inſtituto ſacramus principi viro, tibi autem quòd tua iã ſint, & tui gratia enata, libenti animo accipies, tum & autoritate quæ tibi eſt tanta, proteges, vt nemo calumniis inſectari audeat, quæ tibi accepta fuerint, & ſub tuo auſpicio emiſſa.

*

AD EVNDEM ILLV- strifs. & Reuerendifsimum Cardinalem Far- nesium.

HÆc ego florentes sophiæ digressus in hortos,
Italiæ decus ô iuuenis Farnesßia proles.
Condebam, lectasq; tibi de more sacrabam
Primitias, dum tu magni inter Cæsaris arma,
Gallorumq; acies, recti pacisq; sequester
Res miseræ Europæ fractas componis, & omne
Robur, et arma dei Maumethē vertis in hostē,
Percurrisq; omnem, veluti sol aureus, orbem.
Fortunate nimis, quē cūctæ applausibus vrbes
Excipiunt, pacisq; vocant patremq;, deumq;,
Inq; caput, sacrosq; sinus, humerosq;, manusq;,
Et nigras violas, & candida lilia iactant.
Cui magna Italia, & terrarū maxima Roma
Assurgit, festosq; dies, & sacra nepoti
Solennesq; agitat pompas. densi vndiq; circum
Stāt populi, & studio ingēti et clamore secūdo
Farnēsum genus omne, alto de sanguine ductū
Aeneadum longa serie, super Aethera tollunt
Patres, atq; duces, & partos mille Triūphos.
Assensu resonat Tybris, & Tyrrhena resultāt
Littora, septeni responsant gaudia colles.
Quo me Paule rapis, pro tuq; nepos q; vocatis

Laud

Laudibus Heroũ insuetũ? tu maximus ille es
Vni cui regni triplicis capite alta tiara
Consurgit, cui summa vni terna illa potestas
Terrarum cœliq; data est vastiq; profundi
Illorumq; aperire fores & claudere posse
Qui Petri, Christiq; ratem turbante procella
Ventorum varia, & remorum parte reuulsa
Tempestatẽ oẽm, atq; aduersos discutis Euros.
Nec sanctã sine honore sinis, sine remige certo
Fluctibus in tantis agitari turbine cymbam.
Macte animo Romano, & Macte ingentibus
ausis.
At tibi quas Iuuenis fortunatißime dignas
Attribuam laudes, generis spes altera tanti
Inclyte Alexander? puerũ quẽ plurima virtus
Canaq; consurgens teneris prudentia in annis,
Et spondens maiora astris felicibus æther,
Ad summos meritũ ante annos euexit honores
Et sacri gestare dedit decora alta galeri.
En quantum de te sacri sibi pastor ouilis
Spõdet auus tuus ille, animo q̃ gaudia versat.
Forsitan & proprio non tam gauisus honore,
Quam spe sublatus tanti & virtute nepotis
Nescio quid maius præsaga mente volutat
Scilicet & gnarus fatorum, & præscius æui
Venturi, illa videt fœlicia tempora, quum tu
Sede sua soliq; Dei, diis proximus ipsis
Consideas, quum pontifici tibi maximus orbis

Gratetur, supplexq́; tuis ferat oscula plantis.
O mihi postremæ tantum dent numina vitæ,
Ipse etiã vt tum te tremulus, cõfectus & annis
Aspiciam, sanctosq́; pedes prostratus adorem
O & si poßim canere, & tua dicere facta,
Et ventura nouo tecum secla aurea mundo.
Nam video sub te victum longæq́; fugatum
Maumethen se Caucaseis includere portis.
At pacẽ viridi redimitam tempora oliua
Ire per Europam magnã, atq; inuisere terras,
Quã pia rellígio, & iunctis concordia dextris
Et probitas, & Amor recti comitantur euntẽ.
Salue magne Tybri, salue & tu maxima rerũ
Roma parens, saluete arces collesq́; Latini,
Aurea qui primi longo meministis ab æuo
Sæcula, quum nulli variarent iugera sulci,
Spõte sua sed terra ferax daret omnia, & ipsæ
Præberent dulci victum de robore glandes,
Et nunc venturis eadem speratis ab annis.

HIERONYMI FRACASTORII VERONENSIS,

DE SYMPATHIA ET Antipathia rerum, Liber vnus.

CAPVT I.

PRIMVM autem de latenti rerũ consensu & dissensu, quam Sympathiam & Antipathiã dicunt, agamus, quo nihil admirabilius est in tota natura, nihil scitu desideratum magis Gallinaceus pullus vix natus equum. Elephantemq́; nihil reformidat, Miluum vel longè conspectum adeò expauescit, vt ad matrem statim confugiat. eadem agno & lupo & aliis multis inimicitia est. Marsi & Psili serpentes illæsi tractant. Thessalos & quasdã familias in Creta legimus laudando afficere fascino consueuisse, intuendo verò Infantes in tabẽ vertere. Fulmen aurũ colliquat intacto loculo, tum vina absumit vase nec quicquã læso. Adamãtẽ ferũt solo

Hircino ſanguine molleſcere.mala medica inſperſo in eorũ cumulũ pane flacceſcere. vniſono in cythara tacto moueri aliud vniſonũ videmus , quod ne propè etiã ſit. concuſſo verò tympano è corio lupi confecto,dicũtur ea diſſolui tympana,quæ ex agnino corio ſint cõflata. Herculeus lapis ferrum ad ſeſe trahit, Adamas & Electrum pilos & ſurculos.quid verò æquè mirandũ eſt quàm ignotũ illud antiquis miraculũ nauigatoriæ pyxidis , cuius extremũ perpendiculum tẽperati magnete ferri,incredibili diſtãtia ad eas ſemper partes ſeſe cõuertat,quæ ad Polos ſpectãt?qd quod Leo animaliũ omniũ terror, gallinaceo tamen gallo terretur præſertim cantũ emittente? Taurum affirmant quãuis furentẽ alligatũ ficu ſtatim manſueſcere. Braſsicæ & rutæ tanta inimicitia eſt,vt iuxta ſeri nolint. Cucumis autem ſuppoſito oleo recuruari videtur. Aurũ neq; oleum,neq; aquam imbibit, argentũ viuũ ſtatim ac raptim quodammodo ebibit.Oleum aquæ non admiſcetur,quam nec Adiantum admittit,quanquam riuos & fontes amet. Calx verò & ſpongię & id genus,liquida omnia ita abſorbent , vt mirari liceat quũ alioqui inter ipſa cõtrarietas nõ parua ſit.& illud quoq; mirandum eſt, quod oſcitante alio & nos

parit

pariter, niſi aduerterimus, oſcitamus. & alio edente acerba quædam, ſaliua alteri in os proſilit. Catablepha animal, hominẽ ad mille paſſus conſpectum interficit. in fœtus ſigna quædam eorũ tranſire videntur, quæ matres auidiſsimè appetiuere. Octimeſtris partus non viuit, quũ tamen ſeptimeſtris viuere conſpiciatur. Porrò ſupra omnẽ credulitatem videtur eſſe Echeneis paruus piſciculus, Remoram appellamus, qui medio in mari nauem vi atq; impetu ventorum actam ſiſtat, vt alij ferunt, aut ſaltem, vt alii, tardet, & infinita alia id genus, quę incredibilis admirationis ſunt plena. inter quæ & contagionum natura eſt.

De primo conſenſu rerum omnium.

CAP. II.

PRimus autem, communis rebus omnibus, & admirandus eſt ipſius vniuerſi conſenſus. in quo quæ ſunt corpora, ita omnia inuicem connexa, ita hærentia eſſe volunt, vt nulla potentia ſit, quæ eorum extrema, quibus ſeſe mutuo tangunt, ſeiungere prorſus poſsit, atque ita ſeparare vt vacuus locus intercidat. Mira profectò res eſt, hac de cauſa grauia ſurſum trahi, leuia deorſum, contraria quæ ſeſe pellere,

atque etiam interimere solent, nolle tamen seiungi: tantus est consensus ille rerum omnium in vniuerso. Cuius rei si quis fortè finem requirat, & cuius gratia fiat, non difficile certè erit assignare rationem, quam & omnes assignant, ne detur vacuum. quippè vacuum in natura esse non potest, quoniam nihil natura sustinet, nihil admittit quod frustrà sit, quodq; vniuersi ordinem & leges impediat: quæ quidem contingant, si vacuus sit vllus locus, in eo enim nec quicquam fieri poterit, nec quicquã recipi. At verò si quis non solo fine contentus sit, sed & agens quoq; requirat, & quid nam illud sit, quod diuellenti resistat, & quomodo, non erit fortasse ita promptum reddere rationem tãti nexus, quãdo vniuersi partes neq; eum finem agnoscunt, neq; per naturã appetere possunt, aut contrarijs iungi si contraria sint, aut sursum duci si grauia, aut deorsum si leuia. neq; enim dicendũ (vt quidã aiunt) vniuersi partes, tametsi non eum cognoscunt finem, dirigi tamen à cognoscente. quando hîc non vniuersalem & primam causam quærimus, sed particularem & propriã: quale esse non potest eorũ vllum, quę immaterialia sunt. Sic enim perijsset natura. neq; rursus dicendũ, vt alij, qui materiã

in

in eã ponunt,quę per ſe ſemper cõtinua ſit, ſine forma autem omnino eſſe non poſsit, vnde accidat vniuerſum ſemper eſſe cõtinuum & plenũ. materiæ enim neq; actionem, neq; reſiſtentiã vllam iure poſſumus attribuere. Rectius igitur fortaſſe illud dicetur, primũ finem quem omnia per naturam habẽt, eſſe vt ſint, ac cõſeruentur: conſeruantur autẽ ſubſtantiæ & corpora principaliter ac maximè per mutuum nexum & contactũ extremorum, ſic enim euitant vacuum, quo nihil eſſe poteſt inimicũ magis omni naturæ. atq; hoc eſt quod alij locari dicunt, locus enim fit vnum corpus alteri, vnde & rectè aiunt locum eſſe locati conſeruatiuũ: quod profectò maximè fit, quum à vacuo præſeruet. Non cognoſcunt igitur eum finẽ ſubſtantiæ & corpora quæ in vniuerſo ſunt, per naturã tamen reſiſtũt, ne ſeparentur omnino. Non enim neceſſe eſt, quæ gratia alicuius agunt, finem etiam cognoſcere: ſed alia cognoſcunt quidẽ, alia per naturam agunt. In hoc autem ſimplici corporũ nexu & loco, nihil alteri contrariũ eſt, nulla verſatur inclinatio ſurſum aut deorſum, quod ſi cõtraria ſunt aliqua inter ſe corpora, ſi certã habẽt inclinationẽ, habẽt quidẽ non quatenus ſimpliciter corpora ſunt, ſed quatenus talia, puta calida & fri-

gida,grauia & leuia, quare & quatenus talia vim aliquã pati possunt,simpliciter autem non.quà cũq; igitur intercidere vacuũ posset, nexus & locus est necessarius substantijs omnibus:propter quod omnia quę intra primũ corpus sunt, locũ habent secũdum extrema omnia. quoniam secundum omnia extrema vacuũ intercidere posset. Primũ autem corpus, quoniã per supremã & extimã superficiẽ, vacuo non est obnoxium, nec alterius conseruatione indiget, per internam solùm superficiem locatur.

De Sympathijs Elementorum ad loca propria. CAP. III.

IGitur quum omnia corpora finem eum habeant vt conseruentur, prima quidem rerum omniũ conseruatio est, simplex illa locatio & nexus, quo præseruãtur à vacuo vt dictum est. secunda autem quæ priorem hãc præsupponit, est certa & determinata locatio & nexus, quem consensum habent in primis elementa cum locis proprijs:neq; enim quatenus talia sunt calida, frigida, grauia, & leuia, vbiq; cõuenientem locum habent, sed certas sedes exposcunt, & certos quorundam corporũ nexus. atq; igni quidem qui pro natura debetur locus, est totum illud quod interiacet inter concauum orbis

orbis lunæ, & cõuexam aëris superficiem, vbi conuenientissimè collocatur. quoniam cum altero extremo illi orbi iungitur, à quo quàm optimè per lumẽ conseruatur: cum altero verò Aëri, cui per caliditatem respondet: respondere autem per vtranq; qualitatem non datur, quoniã sic ignis iam Aër esset, quare per alteram si respondeat, sat naturæ datum est. Aëris verò situs inter ignẽ & aquam quàm aptissimus est. Cum hac enim humiditate, cum illo caliditate concordat. porrò aquæ sedes inter aërem & terram est, cum altero enim humiditate, cum altero frigiditate consentit. Terra verò circa centrum in aquæ concauo locum habet, cui frigiditate respõdet. In his igitur locis omnem habent elementa conseruationem, quam habere natura posfint, nam & simplicem illum nexum & locum habent, quo præseruantur à vacuo, tũ verò & proprium, vbi propria eorũ natura maximè benè habet. in reliquis autem locis priorem quidem & communẽ nacta sunt conseruationem, propriam autẽ non, propter quod prouidit natura illis, vt per media contraria viam sibi aperiãt ad propria loca. Habet autem dubitationem quandam, quod diximus loca propria elementorum esse nexum certorum corporum,

quibus consentiant qualitatibus, quoniam quærentibus elementis loca sua, indiuisibile quiddã videtur esse, quod vocant vbi, ad quod per se feruntur tum tota ipsa, tum eorum partes, ac centrum sui faciunt. cuius signum illud est, quod si loco aquæ poneretur aër, terra nihilominus ad centrũ ferretur: etsi loco aëris poneretur aqua, ignis quidem moueretur ad locum, quo & nunc mouetur, quare accidere quodãmodo Elemẽtis videtur moueri ad superficies aliorum. Dicendum duas elementa habere rationes, alteram quatenus vna quædã natura est vnunquodq; illorum, alteram quatenus partes sunt vniuersi & naturæ totius, ac certè quatenus vna quædam natura sunt, sic profectò certũ vbi, certumq; locum habẽt vnumquodq; illorum, ad quod per se ferũtur. ac ignis quidẽ locus est linea media inter concauum orbis lunæ, & conuexã aëris superficiem, ad quam & ignis totus & pars eius quælibet per se mouetur, & centrũ faciunt. Aëris verò locus est linea media inter ignem & aquam. Aquæ verò locus linea media inter aërem & terrã, porrò terræ locus est cẽtrum. at quatenus partes totius naturæ sunt elementa, & veluti membra vniuersi, loca quidem eorũ sunt ea quæ dicta sunt: sicut enim in animali partes inter

ter

ter ſe conſenſum & relationẽ non paruam habẽt,& in eo certos expoſcunt ſitus,ita & in vniuerſo quod perinde ac animal quoddam eſt, partes eius ſitus inuicem conſentientes expoſtulant. alioquin vniuerſum ipſum debitè conſtitutum non erit. Non accidunt autem loca hæc elementorum vt partes ſunt totius naturæ lineis illis medijs ad quas mouentur, vt naturæ quædam per ſe, imo cauſæ & fines illarum ſunt. ſi enim quærat quis, cur ignis ad lineam inter lunam & aërem mediam moueatur, reſpondere licet idcirco eſſe quod eo pacto rectè collocantur elementa in vniuerſo,& natura tota ſuos conſenſus habet, nec ignis ipſe benè haberet niſi in ea linea facto totius centro,hinc quidem lunæ concauum,inde aëris conuexum tangeret.atq; itidẽ de alijs quoq; dicatur,neq; alia quidem eſt in locis elementorum vis conſeruatrix, vt multi putant,quàm hæc quæ dicta eſt.

De conſenſu partium in toto.

CAP. IIII.

EST autem & alius in elementis conſenſus partiũ quatenus in toto ſunt.Conſtat enim ſi vi rarefactæ illæ ſint ſeſe condenſare,ſi condenſatæ rarefacere quouſque veniant ad eum ſitum qui toti pro natura debetur.

debetur. qui quidem consensus non minus prædictis est admirandus, tum quòd mirum est, partium aliâs descendere in eo toto, aliâs ascendere, aliâs in latus ferri, tum quòd ex causa hac maximi quidem & plurimũ admirandi effectus proueniunt. nam & soni primum per hunc modum audiũtur, tum & primæ animalium motiones contingunt, & proiecta in aërecontinuum motum habent, & quo nihil admirabilius vidit tempestas nostra, Tormenta quoque illa, per quæ mœnia & vrbes tanto impetu demolimur, per hoc principium dãt eam stragem. soni quidem nisi addensetur aër, non sentiuntur, quoniam qualitates quæ sensus mouent, omnes quidem subiectum in quo per se sunt, densum amant, medium verò per quod feruntur earum species, non omnes densum volunt, sed quædam rarum exposcunt, quædam densius. Lux igitur in subiecto raro non videtur, in densiori videtur, mediũ verò per quod species illius transit, rarum esse oportet. quædam verò tam subiectum in quo sunt, quàm medium per quod deferuntur species densius poscunt, vt sonus, qui si aut subiectum aut me diũ rarius habeat, sensum non mouet. qualitas ergo illa quæ sonus dicitur, in materia densa per se est, vt in ligno & alijs, sicuti

& lux, & odor, & sapor: at species eius si mouere sensum debet, medium poscit cõtinenter densum. dico autem densum non per admistionem terræ, sed vi addẽsatum, quod in aëre accidit facto ictu. Inde enim facta prius distractione & rarefactione tum subita fit addensatio partis post partem, more vndarum, vnde circulationes conflantur. quod non aliud est quàm successiua quædam aëris addensatio in orbem facta, per quam delata species à primo profecta sensum dimouere potest. Fit autem successiua illa addensatio in aëre prioribus quidem partibus subito ac vi densatis, subito etiam sese rarefacientibus, ac alias successiue densantibus. qui motus est partium in toto per consensum factus. Proiecta quoq; per eandem rarefactionem & condensationem portantur per aërem, partibus quidem, quæ ante sunt, viam quodammodo aperientibus & propellentibus vndationem. ijs verò, quæ circa & à tergo, successiuè addensatis & rarefactis vna post aliam, & proiectum vehentibus non aliter ac per vndam, celeriter autem & impetu multo, quoniam nihil celerius est rarefactione, quæ partium in toto fit, à principio autem segnior est motus propter resistentiam totius aëris nondum positi in

motu,

motu, mox factis circulationibus multis, & potente iam aëre sese expandere velocitas lōgè maior augetur, donec summa fiat: ad quam quum peruentum est, lētescit sensim deinde motus, aëre qui ante est primū rarefacto, ac iam condensatione continenter magis & magis desinente, minorata obsistentia. atq; hoc pacto tandem laxatio & solutio circulationum fit: vnde & vectio demum cessat. In bellicis autem tormentis tantus impetus accidit igne multo repente genito è fomite, qui vi conclusus rarefactionem sibi propriam quærit. si igitur obsistens potentius ipsum sit, quā ignis, extingui ignem accidit, aut etiam generari non posse. sin contra ignis post luctamen multum potentior ipse sit, tum subita atq; ea quidem ingenti rarefactione facta, aut vas rumpit, aut obiectam pilam impetu magno extrudit. quæ mox per aërē eodem modo portatur quo & sagittæ, & proiecta reliqua. quæ omnia per cōsensum partium in toto fiunt. nihil autem contra naturā pariuntur partes, cum sese aut condensant, aut rarefaciunt, quanquam aliæ ascendāt, aliæ descendant: quoniam sursum aut deorsum inclinare non inest partibus, quatenus in toto sunt, aut mouētur: sed illi solū quod totius rationem habet & per se

est,

est,atq; extra moueri vult,sic enim aut sursum inclinat aut deorsum. De motione autem animalium quomodo & ipsa per hoc principium fiat,paulò post inquiremus.

De attractione & motu similium ad similia. CAP. V.

Videtur autem & alia quædam plurimum admiranda, quæ inter affinia & similia versatur, sympathia. Cõstat enim vnum ad aliud moueri, donec & in vnum coëant. quod & in elementis & alijs manifestum est, in aëre quidem inter bullas illas quæ in aqua fiunt. Videmus enim vnam ad aliã appellere, & eo velocius, quo proximiores fiunt. Similiter autem & in igne sæpius est videre paruam flammam à maiori velocissimè trahi, in aqua autem & terra non ita promptum est, propter eorum corporum incommoditatem. in mistis verò multis manifestissimè cernitur, vt Magnete, Electro, Adamante, & alijs pluribus, præcipuè autem in animalibus & plantis. De quibus omnibus nunc in vniuersum quæremus, quomodo is motus fiat, mox de mistis nonnulla seorsum dicemus. Sunt ergo qui putent simile moueri ad simile propter ipsam similitudinem, qua sese mutuo conseruant. nam qua causa

elemen

elementa mouentur ad loca propria, eadem & ſeparata pars ad ſuam conſimilem mouere videtur. mouentur autem Elementa ad loca propria, vt locentur illic, vnianturq; ſimili, à quo conſeruantur. cur ergo & pars ad partem non moueatur vt illi vniatur ac cōſeruetur? cùm maior multò & intrinſeca magis ſit earum ſimilitudo, quàm elementi ad locum propriũ. Sed certe hoc tametſi apparentiam quandam habeat, non tamen (vt arbitror) rectè dicitur. pars enim ſeparata, neque per cognitionem neq; per naturam moueri ad conſimilem poteſt, ac non cognoſcere quidem manifeſtum eſt, per naturam autem non moueri, & ſigna ſunt, & cauſæ ac ratio quæ conuincant. Primùm enim videmus ſimilia hæc moueri non in omni diſtantia poſita, ſed certam requirere, atque eam quidem valde paruã in multis. oportet autem in omni diſtantia moueri, ſi per naturam & ſimilitudinem agerentur: ſimilia enim vbique ſimilia ſunt, & eandem naturam habent. quemadmodum Elementa ad ſua ſe loca ferunt, vbicunque poſita ſint. præterea & quanto maior eſt moles eius ſimilis quòd ad aliud mouetur, tanto difficilius duci conſtat, ac ne poſſe etiã moueri, ſi maior accreuerit quantitas,

quod

quod contra fieri accideret ſi per naturam ſeſe ipſa mouerẽt. quanto enim maior eſt in ijs quantitas, tanto faciliùs fit motus, quod plus adſit eius naturæ & virtutis quę mouet. Iudicãt hæc non per naturam applicationẽ ſimilium fieri: ſed intercidere vim: quod & ratio quoque commonſtrat. quærimus enim nunquid per præſentiam vnius ſimilis vt Magnetis, natura & forma alterius, vt ferri, mutetur ab eo quod per ſe eſt, an non. ac mutari quidem nõ videtur, niſi corrumpatur, nõ corrumpitur autem. ſi ergo eadem remanet, quæ prius nõ præſente Magnete, idem profectò faciet quod prius, & eandem inclinationem habebit: at prius inclinabat deorſum, ergo & nunc quoque ad idẽ inclinabit. quare ſi ſurſum ducatur, contra ferri naturam fiet, & vim patietur. qua de cauſa non rectè dicunt ſimilia per naturam ad ſimilia moueri. nec par eſt ſi elemẽta per naturam feruntur ad propria loca, vt & ſeparata pars ad conſimilem per ſe moueri debeat. quoniã ſeparata pars iam facta eſt totũ quoddã, quod per ſe propriam naturam habet ſurſum vel deorſum inclinãtẽ, quę donec manet ſemper illuc inclinat. Alij dicunt alterari ferrũ à magnetis ſpecie, & ita alteratũ per ſe moueri ad ipſam. Sed certè & hoc nihil eſt, &

eadem quæſtio redit. nam per ſpeciem illam magnetis vel corrumpitur forma & natura ferri, vel remanet: ſi remanet & eadem eſt, cur nõ eandẽ habet inclinationẽ? Quid igitur? defecit ne natura in hoc, vt ſi ſimilia mutuò conſeruantur, modũ non dederit quo vnum ad aliud moueri poſsit. Non defecit quidem natura, ac modũ dedit quo ſimul coniungi poſſent: verũ non eum quo eleméta mouentur ad loca propria, ſed alium: qui quodammodo naturalis eſt, quodãmodo violentus, de quo iam ſequitur vt dicamus. Quoniam igitur nulla actio fieri poteſt, niſi per contactum (vt in naturalibus demonſtratur) ſimilia autem hæc non ſeſe tangunt, nec per naturã mouentur vnum ad aliud, neceſſe eſt ſi applicari inuicem debent, dimitti aliquid ab vno ad aliud, quod proximè tãgat, & eius applicationis principium ſit. hoc autẽ aut corpus erit, aut forma aliqua ſimplex materialis vel ſpiritualis. Antiqui quidẽ vt Empedocles & Epicurus, quos è noſtris Lucretius ſecutus eſt, effluxiones corporum, quas athomos appellabãt, principium eius attractionis ponebant. quæ quidem effluxiones ne negandæ quidem ſunt (vt mox oſtẽdemus) modus autẽ quem ipſi tradebãt, ſat rudis & ineptus erat. quẽ quoniam

tùm

tùm Alexander Aphrodienſis,tùm & Galenus ſatis apertè reprobant: à nobis prætermittetur. Veruntamen receptis Athomorum effluxionibus nos modum alium tradere poſſe videtur, quo attractio ſimilium fiat. meminiſſe autē oportet eorum, quæ ſuprà dicta ſunt de conſenſu & motu partium in toto. ſuppoſito igitur, quòd à rebus effluāt inſenſibilia corpora, dicimus ab vno ad aliud ſimilium reciprocè tranſmitti ea corpuſcula, è quibus totū quoddā fit atque vnū, verùm disforme in partibus, neque enim quæ iuxta a, ſunt & iuxta b, eā habent rationem ſitus & raritatis ac dēſitatis, quā habēt quæ in medio ſunt. qua de cauſa partes in toto illo non debitè ſe habent. Sicut igitur ſuprà diximus in Elementis, partes conſenſum habere maximū, & in toto moueri, cùm debitum non habent ſitū, & modo conſtringi modo laxari, ita & hîc in ea athomorum nube ſe habere dicimus, vt partes in eo toto nunquā debitè collocētur, & pro natura cōſiſtant, donec in vnū non coeāt: motis ergo particulis illis, & ſubiecta ſimul in quibus ſunt moueri accidit, & ſimul coire. atque hoc quidem modo ſi quis dixerit attractionē ſimilium fieri, nullum (vt arbitror) aſtruet inconueniens, cauſam referens ad motum

partium in toto. Cuius rei & illud esse signum potest, quòd confricata quædam vt Succinum, & Adamas fortius surculos trahunt. quòd si causa hæc in omnibus assignari in vniuersum posset, non alia profectò quærēda à nobis (vt mihi videtur) foret. Sed certè causa hec non omnibus esse communis potest (vt mox dicemus). quapropter aliud fortasse principiū inquirendum videtur quàm athomorum, quod cōmune omnibus esse queat. atq; hoc quidē si non est corpus, quod ab vno ad aliud transmittatur, necessariò erit forma simplex, & aut qualitas aut substantia: at certè qualitas nulla earū esse potest, quæ materiales vocātur, nō caliditas non frigiditas, non alia (vt manifestū est). quare si qualitas vlla est, erit vtiq; earum aliqua, quę spirituales vocātur. quod & multi existimāt. Sed habet dubitationē non paruam, quomodo spirituale illud esse principiū possit illius motus. nam quòd ipsum alteret simile vt ferrū, quòd alteratū sese mox moueat ad magnetē, suprà satis improbatum fuit. quòd verò spirituale ipsum sit illud quod per se mouet, nō satis rationabile videtur. quoniam nihil per se moueri potest quod nō sit aut corpus, aut saltē natura & substantia in corpore. porrò nec videtur

quom

quomodo ſpiritualia hęc mouere poſsint, præſertim trahere, quoniã productio eorum non cũ motu locali fit, ſed per quandam magis generationẽ partis poſt partẽ momento factam. Si igitur ſpirituales vocatæ ſpecies omnes qualitates quædã ſunt, dicere fortaſſe nullo pacto poſſumus per ipſas eiuſmodi attractiones fieri. Si verò aliquæ illarũ ſubſtantiæ ſint, nihil (vt opinor) prohibet ad eas rationẽ omnem tam miri effectus referri, qui inquiratur à nobis. Recipiẽdum autẽ eſt, vt multis placet, ſpirituales ſpecies eiuſdẽ rationis eſſe cum formis illis, quarũ ſunt ſpecies, nec differre ab ijs niſi modo ſubſiſtendi. eatenus enim materiales ſunt, & dicũtur, quatenus craſſa quadã exiſtentia in materia ſunt, & certos terminos poſcunt. ingeniũ autẽ eſt formis omnibus ſeſe (quo magis poſſunt) propagare. quod quidẽ faciũt craſſæ illæ formæ, quę materiales vocãtur, verum propagare ſeſe per eũ modum, & exiſtẽtiam qua ipſæ ſunt, non vtique poſſunt. ſed tenuem & ſuperficialem ſui vel partẽ vel gradum producũt, quem Epipolim vocant. qui ob tenuitatem ſui, & contrarium non habet, & momento gignitur, ac propagatur ceu ſoboles quædam. hæ igitur tenues & ſuperficiales formæ aptæ imprimis ſunt id

quod sunt representare, vsq; ad crassas illas à quibus productæ sunt. propter quod simulacra earũ & species sunt appellatę. propter tenuitatẽ autẽ, & quòd momento gignuntur spirituales dici consueuere: eiusdẽ tamen rationis cũ ijs, quæ & crassæ & materiales dicuntur. Si igitur qualitates primæ, substantiæ sunt elementorũ, vt multi Aristoteli attribuunt, aut etiam si substantiæ non sint, sed tamen quantum de ijs inducitur, tantũdem & de substantia subgeneratur, vt Auerroi placet, aut vniuersaliter si substantiæ species spirituales habent, & ipsæ: viam fortasse habere possumus ad ostendendum, quo pacto similium cõtractio & vnio à substantia fiat per spiritualem speciem. Quippe delato spirituali ab a, ad b, & reciprocè à, b, ad a, quod eiusdem rationis sit cum a, & b: & substantia queadmodũ ipsa, totum quoddã fit ex a, & b, & spirituali illo, in quo toto partes nõ planè debitum esse, & situm habent, nisi inuicem ita astringãtur vt simul & a, & b, coeant. sic enim totum illud bene habet, & secundum naturã coexistit: non secus ac si aër aliquis valde distractus ad sese redeat, & partes quæ longius aberãt in vnum cogat & vniat qui motus tandem est partiũ in toto sese ad suum situm mouentium à

forma

forma factus, quæ natura & substantia est. est ergo partim quidem naturalis (quoniã motus omnis partiũ in toto à natura fit) & à forma illa, quæ in eo toto natura est, partim verò & violentus est, si ferro comparetur & extremis ipsis, quæ per se & vt grauia inclinationẽ deorsum habẽt, quod & aëri etiam rarefacto & distracto accidit, altero extremo quod sursum est descẽdente per motum partium in toto. quod non inconuenit parti, dũ pars est, vt in toto certo modo moueatur, quo non moueretur si per se esset, & vt totũ. qua de causa partim violentus est motus ille extremis partibus, quoniam naturã propriã seruant qua vel graues vel leues sunt, partim autem est naturalis, quoniam in toto mouentur & non per se. ad quæ si quis respiciat non alienũ fortasse & veluti paradoxũ quoddam existimabit, quòd Alexãder dixit attractionem omnem à calore esse. si enim qualitates primæ, substantiæ sint elemẽtorum, producant autem species spirituales eiusdem rationis, quæ longe productæ ad sua similia per dictum modum posśint applicationem eorum facere. calori quidem maximè & præcipuè debebitur ea facultas. Latet autem nos caliditas illa, quoniã spirituales species sensibilem actionem nõ

 habent

habent in alterando, quanquam in mouendo vim non exiguam prodant. atque hæc quidem sunt quę probabiliter de tanto problemate nobis dicenda visa sunt, ad quæ credenda & ea nos induxerunt, quæ Galenus & alij dicunt, quum eiusmodi effectus à tota interdum rerũ substantia fieri dicunt, interdũ à similitudine. quæ apud me nõ aliter intelligi posse videntur, nisi per dictum modum. per similitudinem enim à Galeno intelligi simplicem relationem, aut relationis fundamentum, ego nunquam existimare potui, quum hæc per se principium motus illius esse non possint, neque enim relatio, neque fundamentum non tangens mouere valent. sed per similitudinem ego arbitror speciem spiritualẽ accipiendã esse, quæ tangit. per totam autem naturam audienda est forma, quæ sui speciem propagans, & ad consimile copulans mouere possit. vtrum autẽ mouerę per dictum modum qui sit motus partium in toto Galenus existimauerit an per alium, incertum est mihi. Sicut autem inter similia mutua versatur attractio, ita & inter dissimilia, & cõtraria versari propulsationem quandam mutuam consentaneum est credere. quod quoniã in mistis manifestum est magis, infrà certius ostendetur,

detur,nūc ad reliquos elementorum consensus & dissensus pertranseamus.

De consensu & dissensu elementorum circa qualitates contrarias. CAP. VI.

EST autem & alia magnopere admirāda elementorum Sympathia & Antipathia circa eas qualitates, quæ contrariæ inter se sunt. vt caliditas frigiditas, humiditas & siccitas. nam has quidem contrarias esse, & sese mutuò destruere atque interimere manifestū est. at vero quis non miretur, quum nihilominus videamus certos vnius cōtrarij gradus stare, ac quodammodo congaudere cū certis alterius: quosdam verò cum quibusdam non posse consistere. quasi caliditas specie tota & natura contraria non sit frigiditati: sed certis gradibus solum, quod quomodo se habeat, inquirendum. Quoniam igitur gradus certos & quandam intensionē habent hæ qualitates, quos gradus philosophi vsque ad octo per quandā ęstimationē producūt doctrinæ gratia, manifestum quòd summus ille gradus, qui vt octo dicitur, cū nullo gradu sui contrarij stare & conuenire potest, sed omnibus aduersatur. at verò ille qui, vt septem est, eam non habet cōtrarietatem, vt omnibus aduersetur, sed

ijs solum repugnat, qui supra vnum sunt. cum vno autem & stat & concordat. qui verò vt sex dicitur, cum duobus consentit, reliquis contrariatur, qui supra duos sunt. quinque verò cum tribus concordat, ijs dissentit qui suprà sunt. quatuor porrò cũ quatuor conuenit, reliquos qui suprà sunt nõ admittit. quare contrariæ quidem sunt qualitates, sed non ita vt quilibet gradus cuilibet aduersetur, sed certi certis tãtummodo. quod natura quidem ita constituit vt mista fieri & conflari possent. Fortasse autem nec fieri potest, vt gradus vno aut pluribus vnius contrarij inductis in alio, tolli amplius ab eodem & destrui possint, vt si a, calidum in b, frigidum gradum vnũ caliditatis induxit, fieri non potest vt b, gradum illum rursus destruat, & à se repellat, ne cum septem suæ frigiditatis consistat, quoniam nihil in se ipsum agit, neq; simpliciter, neque quatenus frigidum, in se quatenus calidum per vnum gradum.

Si enim ageret, ageret quidem inducendo frigiditatem aliquam. aut ergo inducet quam habet iam, aut quam non habet, at ea quam habet produci quidem nõ potest vt pote quæ iam habetur, minus verò ea quam non habet, & iam amisit, quoniam per illã actu nõ est, nec est à quo

fiat

fiat. relinquitur igitur vt gradus ille vnus caliditatis in b, cũ septem frigiditatis stet & conueniat, similiter & de alijs dicatur. Sed habet difficultatẽ quomodo primus ille gradus ab a, producatur in b, & post ipsum alij, & quomodo cũ actione simul & reactio fieri posit. tangẽtibus enim sese a, & b, si quidẽ potentius est a, quomodo patitur? si verò impotentius quomodo agit? si æquè potens, quomodo aut actio aut pasio fit? quid igitur quisq; hac in re dicat, nostrũ institutum non est nunc recensere. quid autẽ rationabiliter existimemus nos, in mediũ breui afferemus, quędã declarationis gratia præmittẽtes. Primùm quidẽ quòd in actione contrariorũ considerãda est potentia, per quam fit actio, qualis sit & quanta, deinde illud quod inducitur, ac demũ in quod propriè agunt. ac potentia quidẽ semper mensuratur per gradus illos, secũdum quos est contrarietas. quoniã enim graduũ quidã quibusdã contrarij sunt, quibusdã non, vniuersaliter nulla actio fit inter eos qui contrarij non sunt, nec ab ijs potentia resultat., sed ab ijs solùm qui cõtrarij inter se sunt. Illud verò quod inducitur semper est remisisimus gradus incipiẽdo ab vno, vel forte à medio aut minori, ascendendo versus summum.

mum. Cõtra verò illud in quod fit actio, ſemper eſt intenſior gradus, deſcendendo à ſummo ad minimum. Ex his fit, vt tangentibus ſe a, & b, ſiue æqualia ſint, ſiue alterum potentius, ſemper alterũ in alterum reciprocè neceſſariò agant: & ſi enim b, ſimpliciter impotentius ſit, frigefaciet tamen a, & neceſſariò gradum vnum primò inducet, mox & duos & ita alios cõſequenter. quoniam id in quod propriè agit, eſt gradus ſummus, vt octo ipſius a, calidi, ad quem b, contrarietatẽ habet per omnes ſui gradus. aget igitur per potentiam reſultantem ex omnibus gradibus, quod autem inducit, eſt gradus vt vnum frigiditatis, ad quem a, cõtrarietatem non habet, niſi per gradum vnum qui eſt vt octo. per ſeptem enim nõ contrariatur. Si quidem vnus frigiditatis gradus cum ſeptem caliditatis ſtat, & contrarietatẽ non habet. potentia igitur per quã a, agere poteſt in gradum illum vt vnum frigiditatis qui inducitur, nõ reſultat ex omnibus, ſed ex vno ſolùm, quare reſiſtat a, per ſolũ gradum vnum. quum ergo b, per omnes ſuos gradus agat. a, autem per vnum tantũ reſiſtat gradui vni qui iuducitur, fiet quidem vt neceſſariò primus ille gradus inducatur, nec obſtabit pars non paſſa, quoniam

& ipſa

& ipſa per gradum vnum ſolum aget, per ſeptẽ enim nõ contrariatur. at verò ſecundus pariter inducetur eadẽ ratione, quod b, aget in gradũ vt ſeptem ipſius a, cui per ſeptẽ ſui gradus cõtrariatur. a, autẽ in gradũ vt duo qui a, b, inducitur, nõ aget niſi per vnũ gradum, hoc eſt per illum qui eſt vt ſeptem, quoniã duo frigiditatis gradus cũ ſex caliditatis ſtant, & cũ ijs contrarietatem nõ habent. reſiſtet igitur a, per vnũ ſolum gradũ. b, autẽ per ſeptẽ aget: quare neceſſariò & ſecundũ producet gradũ, & conſimiliter tertiũ, & ita deinceps: quoniã ſemper maior eſt potẽtia per quam agit, quàm ea per quam reſiſtitur gradibus qui introducũtur, quæ ſemper nõ niſi per vnũ eſt aut fortè per minus, & minus in infinitum. Idem dicatur & de a, reſpectu b: nam quum a, agat primò in gradũ ſummum b, cui cõtrariatur per omnes ſuos gradus, inducatq́; gradũ vnum caliditatis, cui b, non reſiſtit niſi per gradũ vnũ qui eſt vt octo, per ſeptem enim non cõtrariatur, neceſſariò quidem fit vt a, primũ caliditatis gradum introducat in b, mox & ſecũdum & alios eadem ratione: quo pacto tandẽ fit, vt & actio fiat & reactio inter contraria, quod non ſine fine quodã magno à natura inſtitutũ eſt, quò miſta coſlari poſsint, alia

alia quidem inanimata terrę metalla, lapides, & id genus, alia animata, plãtæ & animalia, & ipse demũ homo, de quorũ mistorũ Sympathijs superest iam vt dicamus.

De Sympathijs & Antipathijs mistorum, & attractione similium. CAP. VII.

HAbẽt ergo & mista ipsa sympathias suas, & antipathias & quidem admirandas. atq; in primis eas habent, quas habere Elementa dictum est, imo insigniùs propter densitatem materiæ. Sicut enim ignis & aër elementa non lucent, non sonant, nec calefaciunt, nec odorẽ aut saporem edunt, nisi addensentur, ita nec alias virtutes ita exquisitè ostendunt, vti quum per mistionem sunt condensata. Igitur & communẽ vniuersi consensum loci & nexus in primis habẽt mista, tũ verò & eum qui est partium in toto. Cõstat enim si vi fuerint addensata sese rarefacere, si rarefacta densare at verò & ad loca elementorũ in ijs prædominantium mouentur, ac postremò similia quoq; & affinia ad sese trahunt, quod in quibusdã admirationẽ non paruã præbet, vt in magnete, electro, adamante & plantis, & animalibus. quãquam particulares quasdã dubitationes habeant consensus isti. nam si per similitudinẽ (vt

ſuprà diximus) fit hæc attractio, cur magnes non potius magnetem trahit quàm ferrum? & ferrũ cur non potius ad ferrum mouetur quàm ad magnetem? quæ nam affinitas eſt pilorum & ſurculorum cum Electro & Adamante? præſertim quòd ſi cum Electro affines ſunt, quomodo & cũ Adamante affinitatem habebunt, qui diſſimilis electro eſt? at verò & illud dubiũ eſt, vtrum omnia ſimilia trahant, vt lapis lapidem, & caro carnẽ & reliqua, de quibus nihil conſtat. deinde & quæ nõ ſit illa ſimilitudo, vtrum ſpecie an genere, an in accidente aliquo ſit. ſunt qui dicant ſimilia eſſe oportere, ſed non eadem, propinqua autem. ac propterea ſimile moueri ad aliud à quo perficitur magis, quod ſuprà ſatis eſt improbatũ. Si enim natura graue eſt, donec natura illa remanet, ſemper deorſum inclinabit. videtur igitur mihi ſimilia eſſe oportere & eadem ſpecie, quæ ſeſe mutuo trahunt. dico autem eadẽ ſpecie, aut actu, aut proprio ſubiecto. voco propriũ ſubiectum id à quo emittitur ſpirituale illud quod trahit. quod ſæpe in miſtis latet propter miſtionis difformitatẽ, per quam ſæpe aliud actu ſunt, aliud potentia. pili igitur & ſurculi ad Electrum fortaſſe, & ad Adamãtem trahuntur, non

quà

quà pili ſunt, ſed quà aut aër in ipſis incluſus eſt, aut principium aliud, quod primò trahitur, & rationem analogiamq; habet cum eo quod per ſe trahit, in quo & Adamas, & Electrũ conueniunt per principiũ vtriq; commune. quapropter & Magnes, & alia multa non trahunt fortaſſe, per id quod actu ſunt, ſed per latens aliud in ipſis principium, quod ſimile ferro eſt aut ipſi, aut principio in eo. Simile autẽ omne trahere ſuum ſimile ſi analogum ſit, & potẽtiam habeat, cõſentaneũ eſt credere, quoniam ita in elementis apparet, & eadẽ eſt omnium ratio & finis. Interdũ autem ſpirituale illud, quod trahendi principiũ eſt, validiſsimum eſt, interdũ debile, ſicuti & principiũ & forma a qua demittitur. propter quòd alia ſimilium valẽter ſeſe inuicem applicant, alia ſegniter & impotẽter, per ſe autem, debere ſe omnia ita habere, non ſolũ ratio eſt, quæ omnibus eſt cõmunis, ſed & experientia apparet. Nos enim præſentibus multis è noſtris medicis experientiam multorũ fecimus, perpendiculo bene & cõcinnè aptato, quale eſt in nauigatoria pyxide. ac manifeſtè vidimus, magnetem trahere magnetem, ferrũ ferrum, tum magnetem trahere ferrũ, ferrum magnetem. porrò electrum parua electri fruſtula

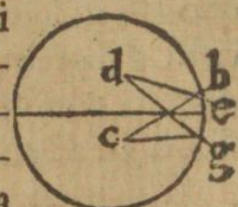
ſtula rapere, argentum attrahere argentũ, & quod valdè mirati fuimus magnetem vidimus argentũ trahere. item Electrum non ſolùm ſurculos & paleas mouere ad ſe, ſed & argentũ. vidimus quoq; idẽ fruſtum magnetis per vnã faciem magnetẽ trahere non ferrũ, per aliã ferrũ non magnetẽ, per aliã vtrunq;: quod indiciũ eſt in vna parte plus eſſe magnetis, in alia plus ferri, in alia vtrũq; æqualiter, vnde fiat diuerſitas illa tractionis. quare nemini dubiũ eſſe debet, ſimilia omnia per ſe, ſe inuicẽ trahere, niſi per accidẽs impediantur.

Nunc & de motu illo quæramus quo perpendiculũ illud tẽperati magnete ferri ad eas partes cõuertitur, quę ad polos ſpectant. qui ad ſimiliũ quoq; attractionẽ, reducendus videtur. quãquàm ſint qui non trahi vllo modo perpendiculum illud putent, ſed cœli vertigine omnia perturbãte, ſeſe ita conſtituere, vt quieſcat magis quo poteſt. talis autem eſt linea quæ ad polos ſpectat. alij exiſtimãt ferrum illud ſeſe ad eas ſtellas cõuertere, quę in polis ſunt, non aliter quàm herbæ quædã ad ſolem vt heliotropion Tragopogum, & Ornithoga lum, quorũ neutrũ rationabiliter dicitur. perturbari enim à cœli vertigine omnia, falſum eſt, quando illa huc non pertingit,

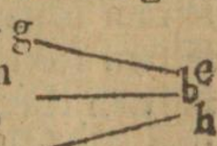
& multa quieſcere hic videntur. quòd ſi cauſa illa ad perpendiculũ faceret, vtiq; & ſine temperamẽto magnetis ad eum ſitũ ſeſe conuerteret. à ſtellis autẽ nulla attractio fieri poteſt, niſi quæ à calore per accidens fit, calefactis quibuſdã, quæ mox per naturã ſurſum tollantur, aut fortè circumaguntur cũ ſole, vaporibus qui in vna parte facti ſunt, & ſucceſsiuè de vna in aliam fiunt, recipiẽtibus impetũ ſucceſsiuũ, & in orbem, ſicuti principium à quo generãtur in orbẽ fertur, vnde accidit quoſdã teneros flores & folia propter humiditatẽ circumuerti cũ ſole, hæc autẽ ad perpendiculum in nauigatoria pixide, nullam habent attinentiã. Conſtat præterea perpẽdiculũ illud declinare, quę ad polos ſpectat, in noſtro quidẽ hemiſperio, quod eſt à fortunatis inſulis ad Catygarã, declinare dextrorſum per gradus circiter nouẽ, in alio autẽ hemiſperio, vltra inſulas fortunatas, declinare ſiniſtrorſum, & modò plus, modò minus. obſeruãt enim qui ad nouũ orbem nauigant, cùm peruentũ eſt ad meridianum quod per Aſtores vocatas inſulas tranſit, mutari perpẽdiculũ & cùm in noſtro mari dextrorſum flectat à polo, illic ſiniſtrorſum verti, vt ſi polus arcticus ſit b, perpendiculum in noſtro mari vbi c, in

alio

alio autem mari vbi d, declinabit quidẽ in nostro mari à b, polo per lineã c, g, in alio per lineam d, e. Nec igitur diligẽtius rem considerãtes dicimus causam, quòd perpẽdiculum illud ad polũ vertatur, esse montes ferri & magnetis, qui sub polo sunt, vt negotiatores affirmant quorũ species per incredibilẽ distantiam vsque ad maria nostra

propagata ad perpendiculum vsq;, vbi est magnes, cõsuetã attractionẽ facit. propter distantiã autem quum debilis sit, nõ moueret quidẽ magnetẽ, nisi esset in perpendiculo, quare & si non trahit vsq; ad principiũ vnde effluxit, at mouet tamẽ, & propinquiorẽ facit quo potest: quòd si naues fortè vllæ propinquiores sint illis montibus, ferrũ omne earum euellitur, propter quod nauigijs incolę vtũtur clauis ligneis astrictis. propter sitũ igitur eorũ montiũ declinat perpẽdiculũ in nostro mari dextrorsum, in alio sinistrorsum à polo. Polus b, montes magnetis vbi e, h, perpẽdiculum in nostro mari, vbi c, in alio vbi g, in nostro igitur mari declinabit à polo per lineam c, h, in alio per lineã g, e. Attractio autem hæc ad Athomos &

corpuſcula reduci poſſe nõ videtur, quoniam corpus nullũ in tãta diſtãtia demitti poteſt, quòd vnũ cõtinuũ facere poſsit ab ijs montibus vſq; ad noſtra maria: ſpeciem autem ſpiritualẽ nihil demitti prohibet, quod & in lumine manifeſtũ eſt, cuius ſpeciem à ſupremo orbe & ſtellis hucuſque demitti conſtat, qua de cauſa attractiones ſimilium ad corpora vniuerſaliter reduci poſſe, ſuprà non arbitrati ſumus.

De Echeneide quomodo firmare nauigia poßit. CAP. VIII.

MAius miraculum præbet Echeneis piſcis, ſi modo verũ eſt quod fertur, aut firmare nauigia, aut tardare. Cauſa ſi qua eſt, non alia certè eſſe poteſt, quàm partim attractio per ſpecies prædictas facta, partim vacuũ. modus autẽ eſt duplex, vnus, vt piſcis ille nõ cauſa ſit eius retẽtionis, ſed ſignũ alterius quod retinet, alius, vt etiã cauſa ſit. primũ igitur nihil prohibet ſaxa & ſcopulos vbi Echeneides degunt cõſimilem ſpeciem vſque ad nauigia mittere, qualem & montes & magnetis ad ferrum in nauigijs fixum. ſicut igitur ſi ferrum fortiter & tenaciſsimè nauigio infixum eſſet, ita vt nec extrahi poſſet, non attraheretur quidem nauigium ad

montes

montes illos, ſed firmaretur tamen, ita & circa ſcopulos Echeneidum accidit tranſmiſſa ad naues ſpecie, quæ vel ad clauos earum vel ad aliud analoga ſit, retineri ipſas. quare inuentus illic piſciculus ille, ſignum dat ſubeſſe ſcopulos eos qui firmare nauigium poſsint. Si verò non ſignum eſt Echeneis, ſed cauſa eius detentionis, oportet exiſtimare ipſam primò arctiſsimè affigi nauigio, vt euelli non inde poſsit, niſi vi multa, ab ipſa verò ad certos ſcopulos & ab ijs ad ipſam mutuo demitti vel ſpeciem vel etiam corpuſcula more torpedinis, quæ conſuetam tentēt attractionem ſimilium, nec ipſa igitur nauis attrahi in fundum poteſt propter reſiſtentiam ſui, nec ab ipſa auelli Echeneis propter fortem affixionem ob vacuum, vnde fit vt firmetur tantum nauis, aut tardetur ſaltem. quo pacto fieri poſſet vt ferri fructum in aëre, pendere quidē ſed nec ſurſum nec deorſum moueri poſſet, quod quidē contingeret ſi deſuper magnes poneretur, qui tantùm trahere ſurſum ferrum, quantùm ipſum deorſum inclinat, æquali potentia poſſet: ſic enim in aëre firmaretur ferrū. quum enim potentia quę deorſum mouet, certa ſit, certa item quæ ſurſum trahit, fieri poteſt vt modò altera potētior ſit, modò vtraque

æqualis. æquales igitur si sint, pendere in aëre ferrum necesse est, nihil ergo prohibet & nauigium tãtum resistere ne deorsum trahatur, quantum species ipsa in cõtrarium trahere nititur, quare firmari necesse est. nec plura quidem dici aut inquiri debent de tam abdita re.

De Antipathia contrariorum, & quomodo se mutuo pellant. CAP. IX.

SIcut autem sese similia trahunt propter conseruationem, ita dissimilia & contraria propter eundem finem sese mutuo pellunt, & fugãt. quod in antiparistasi multorum patet, in plantis autem & animalibus manifestissimum est. quæ vti affinia & familiaria attrahunt, ita extranea & incõmoda à se abdicant. ob quam causam & candelæ flamma iuxta posito aliquo valdè frigido, vt ferro & similibus, in latus abscedit. est & magnetis genus quod ferrũ abigit ex quo cultelli ita præparari solẽt, vt alter ferrum ad sese trahat, alter pellat. quãquam nos quum hoc experimẽtum in mediũ olim inductum esset, monstrauimus non id accidere, quòd ferrum abigeretur, quãuis perpendiculum in latere vbi erat magnes, pelli videretur, causam autem esse, quòd magnes ille eorum

esset qui magis ferrum quàm magneté trahit. applicitus ergo perpendiculo trahebat latus in quo magnes non erat commistus, ex quo fiebat vt latus alterum magnete temperatum necessariò abscederet, propter quod videbatur pelli ab applicito magnete. Verum nihil prohibet etiam talem inueniri magnetem, qui ferrum pellat, propter latens in eo principium, quod ferro contrarium sit. Eadem de causa & cucumis recuruatur supposito oleo, quoniam aquæ multum continet, presertim dum in incremento est, aquæ autem & oleo non parua discordia est, & naturæ contrariæ. cùm igitur per contrarias species alterum ab altero abscedat, crementum cucumeris in latus fit, vnde recuruari videtur. Adianton porrò non madescit, neque aquam admittit propter siccitatem superficiei, quæ aquæ contraria est, & eam solet repellere, quemadmodũ in puluere & pennis & alijs siccis contingit: in quibus non consistit aqua, sed aut elabitur, aut in guttulas rotundatur. rotũdatur autem quoniam duobus modis aqua situm naturalem exquirit. vno modo motu elementi descendendo ad locum proprium quando potest: potest autem quum super aliquo plano statuitur, quod contrarium non sit, & descẽsum eius

non impediat, vt ferrum & lapides & id genus, ſuper quibus coextẽditur, & deſcendit aquæ quantum poteſt. alius modus eſt, quũ non totum extrà mouetur, ſed partes in toto, quærentes conuenientiſsimum ſitum. quod tum fit, quum incidit in ſubiectum, quod propellit vndiq; partes. quod faciunt multa ſiccorum per contrariam ſpeciem. propter quod non motus elementi fit ad locum ſuum, ſed partium in toto ſeſe aptè locantium, quantùm expedit & bene eſt, talis autem ſitus, eſt quum partes contrarium tangunt ſecundum minimum quo poſsint, & quo magis vnitæ ſunt & propinquæ inuicem. quæ omnia maximè præſtat orbicularis figura, quæ & in puncto tãgit & breuiſsimas habet ad centrum lineas. propter quod aqua in ſicca incidens rotundatur. Signũ autem quod in Adiãto non conſiſtat aqua propter ſiccitatem, id eſt quòd duabus exiſtentibus Adianti ſpeciebus albo & nigro, nigrum quidem madeſcit, quòd humidioris ſuperficiei ſit, album autem nõ, quòd ſiccioris. ad has cauſas & lætalis Cathablephæ aſpectus eſt reducendus, quippè ſpiritualis ſpecies quæ ab ipſa ad diſtãtiam multam protenditur ob contrarietatem & antipathiam quam cum ſpiritibus hominis habet, eos diuoluit ac-

fugat,

fugat, vnde & homo perit.

Cur calx & pannus & alia multa sicca existentia aquam promptißimè admittant. CAP. X.

SEd quî fit, vt si quæ sicca sunt, repellant ob siccitatẽ aquam, calx tamen & pannus & linea & farina & spongiæ & ossa & terrarum genera, vt sphragis, & bolus armenus, & eiusmodi sicca existẽtia omnia, aquam & liquidum omne promptissimè admittant? quinimò quod vnum est, videmus in spongijs & lineis aquam quasi trahatur, sursum etiam ascendere, in calcem verò adeò intimè ingredi & penetrare, vt eam dissoluat. An sicca fora minulenta, & (vt dicunt) porosa sunt omnia: sed alia poros habent tenues & angustos, alia habent laxos magis & bene coniunctos. quæ igitur angustos habent sicca existẽtia aquam non admittunt. nam neq; quatenus porosa sunt, neq; quatenus sicca recipiunt. quæ verò laxiores habent poros, quanquam ob siccitatem quodammodo obsistant aquæ, quatenus tamen porosa admittunt. in ijs enim tangente aqua abscidit è foraminibus aër, qui in ijs clauditur, cuius loco succedit propter vacuum aqua, propter quod & ascendit etiam. quòd si bene coniuncti

ſint pori, penitiſsimè penetrat aqua & ad particulas omnes, quamuis minimas. quapropter, quod calx & diſſoluitur, & incaleſcit, diſſoluitur quidem, quoniam penetrante aqua ad partes omnes remolleſcit earum nexus, propter humiditatem: vnde & ſeparari accidit. incaleſcit verò facta ſeparatione, igneis particulis quæ prius diſperſæ & diuiſæ fuerant & quodammodo in potentia, nunc actu factis atq; vnitis & potẽtibus agere iam. quapropter tum calx ipſa tum & aqua incaleſcunt & feruent. Sed rurſus difficultatem non minorem habet, cur fiat vt tangente aqua aër foraminibus abſcedat, nunquid ipſe per ſe abit? an propulſatur ab alio? & ſi propulſatur, quomodo & à quo propulſatur?. Sunt qui dicant propulſari aërem, quod denſetur ab aqua, atq; in anguſtius cogatur: cuius loco ipſa mox ſuccedat. Sed quomodo fit hoc, quum denſari non poſsit aër niſi à frigido, imbibatur autem aqua in poroſa, non ſolùm quæ frigida eſt, ſed & quæ calida, imò hæc magis & citius. Condenſatio præterea certum terminum habet, vltra quem nõ procedit, at motus eius aëris, qui abſcedit, terminum nullum habet, donec abſceſſerit totus. Alij putant propelli aërẽ ab aqua ob pondus aquæ, quoniam ſpongioſum

giosum ipsum in quo est aër, in aqua aliquatenus immergitur & partes aliquas aquæ habet, quæ aliquibus aëris superstent. descendentibus ergo ijs, quæ superstant, aërem inde propelli accidit. Sed & hoc non planè satisfacit. etsi enim quantum superstat aquæ descendere posit, & aërem qui subsidet propulsare, quum tamen ventum est ad lineam illã, per quam non amplius superstat aqua, quid erit mox quod rursus propellere aërem posit? neq; enim dicendum est aërem primò propulsatum alium pellere, & hunc alium, & ita successiuè, quoniam, quum totus aër ille conclusus à primo per partem post partem tantum abscesit, quantũ est locus, quem aqua occupauit, tum non vltra impulsio fit partium aëris, sed cessat. oportet ergo aliud asignare quid pellat continenter aërem donec abscedat totus. Vtrum igitur aqua non densatione, non pondere propellat aërem, sed per species contrarias, vt suprà dictum est contraria & disimilia sese mutuo pellere. disimilis autem & extraneæ naturæ est aqua & quæ aquea sunt, cum aëre: quare tangens, vicinas sibi propulsat partes, quod vel facillimè fit propter tenuitatem aëris, qui promptisimè impulsum omnem recipit. succedente igitur aqua, ac

perma

permanẽte ſemper diſsimilitudine eadem, continua fit propulſatio & continua ſucceſsio aquæ, ac demum fuga totius aëris in foraminibus clauſi. atq; hoc quidem ſi quis dicat, inconueniens (vt arbitror) nullum aſtruet. Audiendi tamen & illi ſunt, qui non propulſationẽ per ſe vllam aëris fieri dicunt, ſed attractionem magis humidi, quo attracto neceſſe eſt cedere qui in poris continetur aër, attrahere autem poroſa humidum non quatenus poroſa (licet viæ requirantur) ſed quatenus exſiccata & priuata naturali humido. Duo enim ſiccorum genera ſtatuenda ſunt, alia nanque per ſe & per naturam ſicca ſunt. ac talia quidem attrahere humidũ non poſſunt, ſed propellere magis habent, quoniam attractio omnis à ſimili fit. alia verò ſunt quæ per ſe quidem, & natura humida ſunt: per accidens autem ſunt exſiccata. remanet tamen in ijs forma ſua & natura cum virtutibus omnibus, quas à principio ſortita eſt, inter quas eſt, & ſpiritualis ſpecies, quæ attrahere nata eſt quod ſimile eſt, ſimile dico non quatenus tale per accidẽs actu eſt illud, cuius eſt ſpecies, ſed quatenus per naturam & per ſe tale eſt. quæ igitur poroſa ſunt, maxima pars exſiccata per accidens ſunt, per ſe autem in humore

conſti

constituta.propter quod & porosa sunt facta extracto humido, cuius appetentiam semper habent, & facultatem attrahendi, quod in siti manifestum est.tangente igitur aqua nihil mirum, si à poroso exsiccato & carente naturali humido,trahitur ad partes omnes quod contingit humidum, ac talia sunt, calx, spongiæ, linea & terrarum genera. Adianton autem & pennæ & id genus,non solùm quod angustos poros habeant, sed fortasse quod sicca per se sint,aquam non admittunt. Non tacebimus postremò & causam aliam, quæ adduci potest ad hoc problema:dicentes rationem eius rei non esse propulsationem vllam, non esse attractionem quæ à sicco fiat,sed esse motum aëris illius,qui in foraminibus clauditur,qui sese naturaliter mouet à loco, vbi præter naturam tenebatur, vt cum toto suo vniatur, ac coextendatur secundum naturam. quippè Elementorum partes nunquam naturaliter locantur, nisi toti sphæræ aëris ita coextendantur vt nulla earum exerta sit, & abscedat à toto: sed omnes æqualiter in eo consistant. qua è causa fit, vt aër qui in foraminibus siccorum conditur, tametsi toti continuetur per vnum extremũ,non tamen illic secundum naturam consistat, sed violenter.vt si

aëris

aëris totius superficies sit a,b,c, porus verò in quo aëris par concluditur b, f, aqua tangens vbi, f, violenter quidem tene-

tur aër in b,f,cuius signum est, quòd si dirumpatur porus,aër quidem qui in eo erat ad superficiem totius a, b, c, feretur, coextenderturq; illi,atq; ita vnietur, vt æqualiter secundum partes omnes in eo locetur, & totum vnum faciat æquale vndique. Indicat hoc non contineri secundum naturam partes aëris in poris clausi. Permanent tamen in illis, nec abeunt dum porosum est in regione & sphæra aëris. Si enim inde dimoueretur,necessariò aliquid aliud succedere oporteret, quod certè aër esset. cur igitur succedat hic, ille abeat, quum nulla ratio magis huius sit quàm illius, præsertim quod si hic succederet, & ipse quidem pari ratione violenter detineretur in poris, si igitur & ille discedat,alium succedere necesse est, qui pariter si discedat, alius succedat oportet, & ita in infinitum. necesse igitur est primum aërem quem casus ab initio illic conclusit,illic etiam permanere,dum porosum in sphæra aëris continetur, at vbi fiat vt porosum non iam vndiq; in sphæra aëris sit, sed aut in aqua totum ponatur, aut aqua saltem per aliquod

extre

extremum tangat, tum qui in foraminibus est aër, extrà statim fertur & mouetur ad locum totius, cui succedit aqua. que quidem violentiam aliquàm & ipsa patitur, propter eandem causam quòd & ipsa à toto suo abscedit, verum minus violenter tenetur illa in eo poroso quàm aër, propter conuenientiam naturæ, quæ in vtroq; grauis est & quandam habet analogiam. est autem & alia ratio, cur aqua succedere debeat, & sursum trahi, quoniam id quod trahit & mouet, est aër totus qui in poris conclusus recessum quærit, quod verò mouetur, est pars aquæ minima quæ in poros paruos trahitur, & parum resistit propter paruitatem, cui idem accidit quod trocleis per helices fabrefactis, quum per illas pondus vel maximum eleuamus, quod sensim & in latus eleuatio illa fiat. Signum autem quòd aqua consimiliter attracta facilè sequatur, illud est, quòd si porus sit valde latus qualis est fistula, non succedit aqua: nec aër qui in ea est fistula, abscedit: in paruis autem & obliquis poris abscedit. aut igitur hæc est causa ingressus aquæ in ea quæ porosa sunt, aut & aliæ concurrunt, vt propulsatio, quæ per species fit, & attractio humidi, quæ à poroso accidit: de quo satis iam dictum sit.

De

De analogia rerum in agendo.

CAP. XI.

Est præterea rerum conſenſus & diſſenſus alius in agendo aut ſimpliciter aut porrò certo fine. neq; enim omnia in omnia agunt, ſed certa ſolùm in certa. quorum ratio quærenda quidem eſt, ſed in vniuerſum. ergo in omni actione tria præcipuè requiruntur, præſertim ſi certi cuiuſdam gratia futura ſit. Sunt autem facultas agentis, aptitudo materiæ, & applicatio conueniens. dico autem applicationem, contactum, ſitum, moram, & in quibuſdam organa. hæc igitur quum conſentiunt omnia, tum actio ſperata fit, & obtinetur finis. & quæ eiuſmodi ſunt, analoga dicuntur. ſi verò aut omnia, aut plura, aut & vnum horum deficiat, actio quidem fruſtratur, aut ſimpliciter, aut pro fine, & hæc non analoga vocantur. Accidit autem ſæpiſsimè aliquod vnum, aut plura ex his deficere: interdum enim agentis potentia minor eſt quàm oporteat, interdũ maior. quare ſæpe priuſquam intentam inducat formam, ſubiectum aut abſumit, aut liquat, aut in vaporem vertit. qua de cauſa magna flamma nutriri in parua candela non poteſt. Colliquat enim ſtatim pabulum totum,

totum quod ſenſim in fumum & inde in flammam verti debebat. quandoq; materia ipſa inepta eſt. neque enim ex terra aut aqua flamma vnquam cõſurget:ſed vapor, qui abibit.at neque ex luto neq; ex lapide, niſi hæc fortè in alia multa prius conuerſa fuerint.quòd ſi flamma futura ſit,ex miſto fiat oportet,neque ex omni,ſed ex ſicco aut vnctuoſo,propinquo naturæ ignis, ita nec homo nutrietur ex quolibet, vel etiam tenero. neque enim ex gramine vti equus.quoniam aliena eſt ea natura, à natura hominis.aliena autem ſunt in vniuerſum,alia ob qualitates cõtrarias quę longè diſtant alia ob ſpirituales, quæ contrariorum ſunt & refugere animam faciunt. aut & quædam etiam repellunt.alia ob ſubſtãtiæ modũ, qui eſt aut duricies, aut mollicies,aut craſsicies, aut lentor & eiuſmodi: ob quæ, aut non trahitur quod oportet. aut non pellitur quod oportet,aut non miſcetur quale oportet. ſæpe autem conuenientia erunt, & agens, & materia,ſed applicationis modus non cõueniet.aut enim non planè fiet applicatio,aut non conſentit propter figuram vel vias & foramina, quæ aut laxa plus æquo ſunt, aut anguſta: interdum contactum prohibet ſpiritualis ſpecies: interdum nimis arcta & aſtricta

quædam tenet aut ſpecies, aut vacuum. Interdũ contactus fit, ſed mora aut longior fit quàm deberet, vnde exuritur materia, aut breuior fit, quàm oportuiſſet. ſæpe actioni obſtat partiũ ſitus. miro enim modo miſta compoſita ſunt. alijs villi per longitudinem protenduntur, alijs per latitudinem, alijs in orbẽ, alijs aliter. qui modi penè infiniti ſunt. propter quę alia per longũ benè ſolubilia ſunt, alia per latum, alia aliter. quæ res in alterationibus quoq; actionem non parum euariat. quædã poſtremò certa inſtrumenta requirunt. propter has igitur cauſas non omnia in omnia agunt, ſed certa in certa ſolùm. Fulmẽ, aurũ & vina colliquat nihil læſo loculo & vaſe. in aurum enim & vina penetrat & tangit, & morã trahit, & propter acrimoniam caliditatis eliquat. ad loculum autẽ & vas dedita applicatio non fit, aut propter laxitatem foraminum, aut propter paruam moram. aurum non imbibit oleum & vinum, aut propter anguſtiam foraminũ, aut propter contrarietatem, qualitatum ſpiritualiũ quę ſeiuncta ea tenet. argẽtum autẽ viuum vel auidiſsimè ebibit, quòd ſtatim penetret in foramina, & attrahatur propter ſimilitudinem & ſympathiam. oleum aquæ miſceri nõ vult, vino autem miſcetur melius,

lius, optimè autē cum vino aqua. liquidorum enim alia benè miſcibilia inuicē ſunt, alia non benè. benè quidē quæ aut vnam & eandem ſubſtantiā habent, aut ſaltē diuidi mutuò ad minima poſſunt. aqua igitur cū aqua, & vinū cum vino optimè cōmiſcentur, quoniam vnum ſunt, & vnum cōtinuum conflant. vinū autem cum aqua benè & ipſum miſcetur, quoniam ſi fortè vnū non eſt cum aqua, nec continuum facit, ſed contiguū ſolum, quòd forma differat & terminis, diuidi tamen cū illa faciliter poteſt in particulas minimas. diuiduntur autem ad minimas partes, quoniam natura tum elementorum, tum liquidorū eſt, vt eorum partes meliorem ſitum habeant quo poſsibile ſit. melior autē ſitus eſt ille, quo partes minus diſtant inter ſe quo poſſunt: & ſiquidem datur, continuæ ſiunt inter ſe, ſi verò non datur, quia formæ non vnum ſint, propinquiores tamen & vnitæ magis quo poſſunt partes eſſe volunt & quærunt. propinquiſsimus autem ſitus eſt, quo diſtant ſolùm per interpoſitionem vnius minimi, quod vltra diuidi non poteſt. Si enim diſtarent per interpoſitionem trium vel quatuor minimorum, maiorem proculdubio violentiam ſuſtinerent, quare mutuò ſeſe ad minimas parti-

culas diuidunt, ſic enim melius locantur. quæ vero liquidorum, neque vnã ſubſtantiam habẽt, neque inuicem diuiſibilia ſunt ad partes minimas, illa benè miſcibilia nõ ſunt. talia autem ſunt quæ & naturas valdè diuerſas habent, & alterum illorum fortis & cõpactæ miſtionis eſt, quale oleũ quod cum aqua plurimum diſtat, natura aëreum & igneũ exiſtẽs, & pingue & fortiter miſtum. propter diuerſam igitur naturam, cũ aqua neq; continuum fieri cum illa poteſt, neq; planè contiguum tùm quòd particula quælibet illius non bene diuiditur pinguis exiſtens: tùm quòd altera ad alteram attrahitur (vt eſt videre) propter aërẽ, qui plurimus eſt in oleo. quare non admiſcetur illi, ſed ſuperſtat. dupliciter enim benè locãtur liquida: aut cùm ad minima diuiduntur, aut cùm alterum ſubſidet, alterũ ſuperſtat. Superſtant autem quæ leuiora ſunt & cum aëre conſentiunt magis, quale oleum: ad minima verò miſcentur, quæ aquea magis ſunt. Vinum igitur quod aqueum magis ſit, ſed tamen & aëris atque ignis plurimum habet, etſi neque ipſum optimè miſcetur oleo, melius tamen miſcetur quàm aqua. mira res eſt argentũ viuum, quod liquidorum nulli admiſcetur ſed durioribus ſolùm: & ijs non omnibus,

ſed

ſed auro & argento & ſtanno, & plumbo, in quæ ita imbibitur, vt mollia ea reddat, liquidis autem alijs non admiſcetur: quòd propter pondus ſubſidat omnibus, & quòd diuerſæ multum naturæ ſit, & fortis miſtionis. neq; igitur vnum continuũ cum alijs facere poteſt, neque ad minima cũ ijs diuidi. eſt autem fortis miſtio, alia quidẽ in duricie conſiſtens, alia quæ diu & fortiter agitata eſt, & miſcibilia habet, ad quã minimas partes redacta. ſic enim ſeparari inuicem non facilè poſſunt, tũ quòd propter propinquitatem ſimilia ſimilibus ſeſe aſtricta tenent, quare cũ diſsimilia diſsimilibus minutiſsimè cõmiſta ſint, ſimilia in ſua conſimilia valdè poſſunt, propter propinquitatẽ: tùm fortè & propter vacuum, quòd propter eã partiũ vicinitatẽ plurimũ obſtat, ne ſeparatio particularum cõponẽtium fiat. eſt autẽ mira ea miſtio & cõpoſitio in argento viuo. Conſtat enim è calidiſsimis ſimul & frigidiſsimis partibus, verũ redactis ad tam minimã quãtitatem, & ita ordinatis vt penè ſeſe omnia tãgant, & ſimilia iuxta ſimilia, & iuxta diſsimilia ſint, quod plurimum facit ad cõtinendam miſtionem. propter hæc igitur alijs liquidis non miſcetur: durioribus verò quibuſdam miſcetur vt auro argento ſtanno

& plumbo propter ſympathiam naturę(vt dictum eſt). attrahitur enim in eorum vocatos poros ad particulas omnes. propter quod & ea mollefacit:non ſecus ac alia liquida,vt aqua,ſolent duriora poroſa vt ligna & eiuſmodi, mollia reddere. ipſum quoque duriciem quandam & conſiſtentiam recipit, ſi prædictorũ ſcobes cum eo miſceantur: attrahit enim,& ex ea commiſtione conſiſtentiã acquirit. quod pleroſque fallit putantes per eam viam poſſe argentũ conflare, neſcientes non verã miſtionem fieri,ſed apparentẽ, per iuxta poſitionem quorundam conſtitutam, quæ facillimè ſolui poſsint & ſeparari. Simile quiddam pati & Adamantem cenſendum eſt, ſi modò verum eſt hircino ſanguine ſolo molleſcere. penetrat enim & ipſe in Adamantis foramina vſq; ad minimas partes propter analogiam,quæ eſt vel in principio cõmuni,vel foraminũ ratione, propter quod & molleſcit. quæ autem analogia particulatim ea ſit,Deo & naturæ notum eſt. habere autem ſympathiã ad quædam Adamantem,& commune attrahendi principium,illud monſtrat,quòd & paleas & ſurculos trahit. quare nihil prohibet & ad hircinũ ſanguinem conſimilem quoq; habere rationem.idẽ & citrijs accidere,

dere, inſperſo in eorum cumulum pane, putandũ eſt. attracta enim in panẽ humiditate corũ, atq; illic ceu alieno in loco putreſcente, principiũ reliquo datur, vt computreſcat. qua de cauſa flacceſcunt ea mala.

Vniſonum autem aliud vniſonum cõmotat. quoniam quæ ſimiliter tenſæ ſunt chordæ, conſimiles aëris vndationes & facere & recipere natæ ſunt. quæ verò diſſimiliter ſunt tenſæ, non eiſdem circulationibus aptæ ſunt moueri, ſed vna circulatio aliam impedit. ictus enim chordę, motus eſt compoſitus è duobus motibus, vno quidẽ quo chorda pellitur ante, hoc eſt verſus aëris circulationes aliusverò qui retro fit, chorda reducẽte ſeſe ad ſitũ proprium. ſi igitur mota vna chorda debet & alia moueri, oportet vt in ſecunda talis proportio ſit, quòd vndationes & circulationes aëris, quæ impellunt & faciunt motum ante, non impediant motũ qui retro fit à chorda. quã proportionẽ ſolum hæ chordæ habent, quæ etiã conſimilem tenſionẽ habent. quę verò diſsimilem ſortitæ ſunt tenſionẽ, non ſeſe commotant, quoniam dum ſecundus fit motus, id eſt reditus chordæ retro circulatio ſecunda illi obuiat & ſeſe impediunt: vnde nec motus fit vllus præter primam impulſationẽ quæ

intensibilis est. vidi ipse in ecclesia quadã vbi statuæ multæ ceræ circa sacellum loco alto dispositæ stabant, pulsante tintinabulo quodam, vnam illarum tremere, reliquis immotis permanentibus, quod cùm quibusdã qui propè aderant, indicassem, admiratio multa eos cœpit. causa non alia erat, nisi quæ & in vni sonis accidit. plures quoque cũ pondus aliquod ferunt, eadem proportione indigẽt, vt cùm alius pedem sistit, alius moueat: sic enim sine labore ferunt, quòd si sese impediant quietes & motus, fatigatio fit multa, & ferre tandem nõ possunt. Idem accidit & ijs qui panẽ pinsunt, cum duo aut tres lignum illud longum ac graue, modo eleuãt, modo deprimunt. Si enim non ea ratione id agant vt pariter omnes tollant, ac pariter deprimant, cùm alius tollit, alius premere incipiat, motus impeditur & labor accidit. In chordis autem propter celeritatem circulationum non percipitur.

Alia verò ratio est. qua Lupina Tympana ea dissoluunt quæ ex agnino corio sunt conflata. in his enim non solùm aëris motu ad impulsionẽ facit, sed & spiritualis species. dictum est enim contrariorum species contraria pellere. Lupo verò & agno contrarias esse naturas constat, spe-

cies

cies igitur cõtrarij vnius delata per aërem ad aliud, pellere maximè & dissoluere etiam potest, non solum per se, sed adiuta aëre, partim quòd densior ille sit factus, partim quòd per circulationes & ipse impellat in penitissimos poros ingressus. propter eandem contrarietatem dicuntur & aquilarũ pẽnæ pennas alias dissoluere.

Quæ verò brassicæ & rutæ inimicitia est, prȩter inimicitiam specierũ, inde fortasse putandum est accidere, quòd vtraque calida est, & crassarum radicum, quare cùm multum humidi quælibet ad sese trahat, fit tandem vt iuxta satæ præ humoris inopia arescant.

De octimestri autem partu plura fortasse oporteret dicere. nunc tantum dicatur, quòd quemadmodum in genere tritici est quoddam semen, quod tribus mensibus generat, vnde & trimestre vocant, alij setanium appellant, quoddã verò quod mensibus nouem. ita & in genere humani seminis quoddam est quod septem mensibus parit, quoddam quod nouem. partus igitur qui editur octauo mense, esse quidem nõ potest ex eo semine quod septem mẽsibus gignit. quare ex eo erit quod nouem mensibus solet maturum producere. igitur cùm ante nonũ mensem editus sit,

indicat immaturum esse, & vi aliqua eiectum. talis autẽ vtpote immaturus & præcox moriturus enatus est. cuius signũ est, quòd certis regionibus vt in Aegypto octimestres partus etiã viuere ferũt, quòd bonitate regionis defectui immaturitatis satisfiat. cur autem duo tantũ sint humani seminis genera, & alterum septem, alterum nouem mẽsibus partum edat, eandem habet quæstionem cur & in genere tritici duo similiter seminis genera sint. causa in vniuersum est analogia talis agentis ad talem materiam, nam quis quærat cur tanta flamma tantum roboris absumat in hora vna? ac de sympathijs tum elementorũ tum & mistorum quatenus mista sunt hactenus traditum per transcursum sit.

De animæ Sympathijs & Antipathijs.

CAP. XII.

NVnc ad animam transeamus cuius consensus & dissensus non minorem etiamnum admirationem præbent. præsertim eius quę cognitrix est. nam quæ vegetat solùm & in plantis præcipuè spectatur, communes videtur consensus cum ijs habere, quę simpliciter mista sunt tametsi propter miram compositionem, quæ

organ

organica eſt, exiſtiment aliqui habere plã-
tas peculiares quaſdam actiones, quatenus
organicæ ſunt, vnde & Plato ſenſu quo-
dam participare eas dixit, quod & confir-
mare etiam Galenus videtur. Verùm ope-
rationum quæ organa inſequũtur, alia ab
anima fiunt, vt ſimpliciter miſta eſt, alia
ab ea vti cognoſcitiua, quare & attractio-
nes aliquæ ſimplices ſunt, aliæ organicæ.
organicas dico quę fiunt per conſtrictio-
nem & dilatationem villorum: ſimplices
autem quæ per ſpecies vt ſupra dictum eſt.
videntur igitur plantæ ſimplices quidem
attractiones & expulſiones habere, quem-
admodum & alia miſta, organicas autem
non. neq; enim ad eas obeundas conſtri-
ctione ſui & dilatatione vtuntur, ſed ſolũ
ſimpliciter trahunt familiaria, fugant autẽ
contraria. dedit tamen natura illis organa
quædam, quo melius poſſent hæc operari.
miro enim odine ea procedit: trahunt ſi-
quidem & elementa & miſta non organi-
ca, ac demũ & organica. verum elementa
ſimplicisſima exercent attractionem: mi-
ſta verò non organica nõ ita ſimplicẽ poſ
ſunt attractionem facere, ſed poris ſaltem
indigent, & via qua poſsint, & ſimilia ad
omnes partes trahere, & diſsimilia vnde-
quaque propellere. at plantæ maiori etiam
organo

organo indiguere,per quod certa solũ attraherent,& certo tempore cõtinerent,& digererent vnde tandem nutriri possent. animalia porrò præter hęc organũ etiam mouent,& cõstringũt,& laxant prout benè est. Plantis igitur & si necessarium est organum quoddã ad attractioné, non tamen propriè organicã faciunt attractionem, quare nec sentiunt nec cognoscunt, nisi per transumptioné quandã, quòd miro quodam quasi ingenio discernant, quæ sibi conuenientia sunt,& quæ cõtraria, ac per artificiosè cõpositas vias trahãt & pellant.atq; hoc esse arbitror quod Plato voluit significare, quare nec simpliciter dixit sensum habere plãtas, sed sensum quédam.Si enim sensum propriè haberent,sic vtiq; & cõstringi possent percepto malo & laxari percepto bono, vt paulo post ostendemus.quęrat autem fortasse aliquis quomodo in plantis & vniuersaliter in ijs quæ aluntur & vegetare dicũtur,attractio alimenti fiat. Siquidé attractio eatenus fit quatenus aliquid simile est, at alimentum quũ trahitur dissimile est quippe quid alterari & trãsmutari indigeat, si postremo asimilari membro debet. oportet igitur eorum meminisse quæ supradicta sunt, qui sese trahunt, per principium vtrisque

com

commune trahi,quod ſæpe in miſtis latet, quæ aliud actu ſunt aliud potentia, multa enim actu & per accidẽs priuata eo ſunt, quod per ſe & per naturam habent remanente tamen natura propria & forma cũ virtutibus & potentijs proprijs inter quas eſt & attractio. attrahitur igitur alimentum à forma non qua actu, & per accidẽs talis eſt,aut ipſa aut alimẽtum, ſed qua per ſe talia ſunt, ac ſic quidem eſt ſimilitudo principium eius attractionis, alteratio tamen quædam mox fit, vt id abijciatur per quod actu diſsimilia ſunt. quo abiecto demum exquiſita fit ſimilitudo & vnio. aliud autem per quod actu & per accidẽs diſsimile eſt, quandoq; quidem eſt forma trahens priuata aliquo ſibi per naturã debito,interdum eſt id quod trahitur vt alimentum,quod per accidens ſuperabundat aliquo contrario & abijciendo, per ſe autem ſimile eſt, quare eatenus ſimile attrahitur,quatenus contrarium alteratur.

De Sympathijs animæ cognitricis.

CAP. XIII.

MAiores autem & magis admirandos conſenſus & diſſenſus ea habet anima,quæ cognitrix eſt. primum autem

tem recipiamus cognitionem omnẽ tum ſenſuum,tum phantaſiæ,& intellectus,per eas ſpecies fieri quæ ſpirituales vocantur. porrò ſpecies haſce repreſentare non ſolũ res,quarum ſunt ſpecies, ſed & rerum modos.dico autẽ modos,figuram,ſitum,magnitudinem, locum, modum,quietem, & relationes multas,vt ſimile diſsimile,dextrum ſiniſtrũ & id genus. inter quos modos præcipui & maximè intrinſeci ſunt conueniẽtia & diſcõuenientia eius, quod offertur cum anima. omnis enim oblata res recipitur quidẽ ab anima vel vti amica & cõueniens, vel vti ingrata & diſconueniens.atque hi primi quidẽ ſunt,& ſimplicisſimi conſenſus,& diſſenſus rerũ cum anima.à quibus duo etiam effectus primi & ſimplicisſimi ab anima fiunt, conſtrictio & dilatatio. quippe recepta ingrati & diſconuenientis ſpecie,conſtrictio animæ & membri fit, recepta verò grati & conueniẽtis,laxatio & dilatatio. qui motus quomodo ab anima fiant, nõ paruam habet dubitationem. quoniam contraria ſunt dilatatio & conſtrictio, cõtraria autem per ſe ab vno non poſſunt fieri, niſi fortè ad vnum certum fuerint, cõdenſantur quippe elementa, rarefacta quum fuerint, & rareſaciunt ſe condenſata, ſed hoc

ad vnum certum est, quo veniant ad eum situm & terminũ, qui illis pro natura debetur. aër quoque si loco ignis ponatur, descendit, si in loco aquę, ascendit. sed hæc fiunt non vt cõtraria, sed vt ad vnum tendant. at constrictio, & dilatatio membrorum non ad vnum est, sed modo magis, modo minus vtrunque faciunt, quinimo & ab eo etiam termino sæpe recedunt raritatis & densitatis, qui formæ misti debetur, quatenus mistum est. quod per naturam fieri posse nõ videtur. si igitur anima per naturã facere contrarios illos motus non potest, quid per deos erit quod ipsos faciat? Sunt qui in his ad instinctus naturę recurrant, dicentes habere animalis naturam instinctus quosdam, per quos mouet, prout bene est & magis expedit. sed certè hoc non aliud est, quam eandem quæstioné repetere. si enim instinctus ille est principium per se eorum motuũ, oportet naturam esse. natura autem omnis vna est, & vnius factiua, aut plurium quidem ad vnum. hi autem motus neq; vnũ sunt, neque ad vnum, imo non solum inter se contrarij, sed formæ misti contrarij.

Fortasse igitur dicendum est sicuti elementum plures habitudines & plures motus habere potest, vnum, scilicet ad loca

prop

propria,alium partium in toto:ita & anima, quæ forma membri est, potest plures habere habitudines & motus: vnum quidem ad motum eleméti prædominantis, alium partium in toto. & hunc duplicem, alterum quatenus simpliciter mistũ quoddam est, alterum quatenus est forma cognoscens. vtroque enim modo partes in toto moueri possunt. nã quatenus totum illud simpliciter mistum est, sese partes in eo & condensant & rarefaciunt, quo veniant ad certum illum terminum, qui toti conuenit.at verò & quatenus totum illud cognoscens est, sic possunt in eo moueri partes vt benè est. si enim nõ cognoscentia possunt per naturam simplicem debitam coexistentiam sibi parare, cur & cognoscentia & sentiẽtia bonum & malum non itidem posint?est igitur anima quodammodo vna natura, quodãmodo non vna. vna quidem quatenus membrũ simpliciter mistum est,cuius est forma: ac talis quidem vnius factiua est, aut plurium ad vnum.non vna autem est quatenus cognoscens. sic enim quum à diuersis mouetur,diuersa etiam fit,aut saltem non eodem modo se habẽs. quare & vt talis plura & contraria potest efficere, quoniam non vt simplex,& vna natura agit, nec in-

conue

conuenit partes in toto moueri vna habitudine, quæ toti contraria est secundùm aliam habitudinem. nam & in alijs mistis partes interdum rotundantur in toto, & non descendunt, interdum descendunt & non rotundantur, tùm & se rarefaciunt ac condensant, nunc ascendentes cõtra totius naturam, nunc descendentes. quare nec inconuenit constringi & laxari membrum, quatenus cognoscẽs vltra eum terminum rarefactionis, qui sibi debetur, quatenus mistum est. neq; enim repugnat eundem motum eidem esse violentum sub vna ratione, conueniẽs autem sub alia. igitur recepta specie ingrati & discõuenientis nihil repugnat membrũ cõstringi. sic enim partes melius esse & sitũ habent, quoniam tactus fit secundũ minimum quo potest, & retractio à nocente. cõtra verò si boni & grati species recipiatur ab anima, dilatatio fit: quoniã penitissimè partes omnes id bonũ recipiunt, alioqui totum nõ benè haberet, nisi secũdum partes omnes frueretur eo bono. primi igitur & simplicissimi consensus & dissensus animæ hi sunt, & primi motus animalis cõstrictio & laxatio. ex quibus paruis principijs mox ad magnos & admirandos sensim peruenire animal potuit. primum autem de sympa-

thijs sensuũ & antipathijs prosequamur.

De sensuum Sympathia & Antipathia.
CAP. XIIII.

MIra profectò ea concordia est, quæ inter sensus & eorum obiecta versatur, si temperata sint. alioqui si excedant, non solum non consentiant cum sensitorijs, sed ea perturbent & corrumpant. Soni igitur (vt ab ijs ordiamur) si valde magni sint, si nimis acuti, si nimis graues, si asperi, si multi confusi, si prorsus insoliti & ignoti, si vniformes ac demum si immusici sint, omnes per molestiam recipiuntur. causæ autem occultæ admodũ sunt. communis verò omnium ratio est, ingratos eos offerri sonos in quibus anima incommodam cognitionem facit. quoniã enim finis eius & perfectio, est ipsa cognitio, ad hoc autem requiruntur & bonus organi status, & virtus potens & applicatio conueniens, ac modus receptionis idoneus, tum quidem per displicentiam anima recipit, quum aut virtus laborat, aut organum vim patitur, aut applicatio impeditur, aut incõmodè recipit. qui igitur imbecilles sunt, aut circa auditum dolent, sonos pene omnes ferre nõ possunt. verùm causa non accidit ex ipsis sonis. at si so-

nus

nus ingens ipse sit commotat organum propter circulationes aëris, tum & virtutem dissoluit, & applicationem tollit, vnde & confundi animam accidit & terreri. Similiter & si acutus valde sit sonus, & stridulus applicatio vim patitur, quasi in augusto facta. tum & membrana auditus quasi icta offenditur, vnde & contrahitur repente, ac cum ea simul & neruuli quidam vsq; ad radices dentium, in quem locum subitò incidens nouus aër horrorem quendam circa dentes facit. grauis quoque plus æquosi sonus inferatur, plus aëris mouet quàm sensitorium ferat, tum & applicationem valde amplam exposcit. asper verò est, qui fertur per inæqualem superficiem. quare circulationes aëris cõfundit, & speciem quasi fractam ad sensum defert, vnde & sensatio simul varia fit & confusa, ad quam nec applicatio conueniens adhibetur. Vniformis autem idcirco molestus redditur quòd nihil addiscit anima, coacta nihilominus intentionem frustra adhibere. Cur autẽ ignoti & valde insueti soni timorem incutiant, mox dicemus, quum de timore agemus. qua verò de causa fiat, vt qui immusici sunt, molesti audiantur, musici verò & certis cõstantes numeris, suaues gra-

tiáq; recipiantur, difficultatem non paruam habet. quando nec numeri, nec in vniuersum quãtitas vlla per se potest esse principium vllius actionis. per accidens autem & vt modi eius quod per se est, quomodo concurrant numeri, non satis patet. Vtrum igitur vt quidam dicunt, quòd anima maximè musica ipsa sit (vt Timæus tradit) musicis etiam sonis gaudeat, an rhetoricum magis est hoc. & Timæi generatio animæ poëticum quiddam est, nihil aliud significare volens, quàm quòd anima ex maximis rerũ perfectionibus constat. ad numeros autẽ qui in sonis sint equidem non video quam cognationem habeat. Fortasse igitur dicendum est sicut in numeris quidam integri sunt, quidam fracti, ita & in sonis quidam integri, quidam fracti dicuntur. Integri sunt omnes per se soni, qui vocem vnam faciunt, vna autem vox quæ tota simul mouet, fracti verò qui vel vnam vocem non simul totam reddunt, sed per partes, vel vocem vnam & insuper partem eius includant. Si igitur integer sonus ad aurem veniat, siue vnus fuerit, siue plures, collati inuicem suauiores accedunt, quàm si fracti veniant. vnus quidem, quia si vocem non vnam facit,

ſed per partes ad vnam aſcendit vocem, aſper quodammodo eſt, & inæqualis atque indiſtinctus. Si verò vocem vnam totam reddat,& vt dicitur rotundam, diſtinctus eſt atque idcirco gratus. Similiter & ſi plures ſint, fracti autem, aut omnes aut aliqui moleſti ſunt, ſiue voces non reddant vnas, ſiue vnam & inſuper partem includant. in omnibus enim inæqualitas quædam eſt & indiſtinctio. at ſi voces rotundæ omnes veniant, tùm & ordo quidam in illis eſt & diſtinctio. omne autem ordinatum & diſtinctum delectat. quod & Ariſtoteles ſignificare voluit circa problemata. Numeri igitur quatenus numeri nihil per ſe faciunt ad ſuauitatem ,& moleſtiam in ſonis, ſed ſolùm quatenus per ipſos modi ſonorum notantur, qui aut diſtincti, aut confuſi & aſperi ad animam pertingunt, quãquam de his plura fortaſſe oporteret dicere,nunc autem tantum dictum ſit,quantum attinet ad propoſitum. Eadem & circa viſum contingunt, & propter eaſdem cauſas. Lumen enim ſi ingens ſit, ab anima ferri non poteſt , quoniam & ipſum virtutem & applicationem diſſipat, quod & colores quoque faciunt, qui nimium lucis habent, vt albi & ru-

bri ſi & fulgidi ſint, medij verò quod temperatiores ſint, grati omnes recipiuntur, & inter ipſos viridis qui temperatiſsimus eſt. tum qui illi ſunt proximi vt puniceus & flauus. niger verò quòd priuatio quædam ſit lucis, minus delectat, paruorum quoque conſpectus ingratus pariter eſt, quod applicatione multa indiget & indiſtinctus eſt. In ſaporibus quoq; qui valde acuti ſunt, vt Euphorbij, Clematidis & ſimilium, moleſti omnes ſunt. fortaſſe autem & ſenſum tactus feriũt: quoniã calidiſsimi ſunt. calidi quoq; ſunt ſalſus, amarus & dulcis, ſed ſalſus acuitatem habet haud ingratam, quoniam diluti ſubtilis nonnihil habet. propter quod aſper non eſt, ſed æqualiter ſenſum tangit. at amarus contra inæqualiter tangit, quòd ex terreo aduſto conſtet, & in craſſa ſubſtantia ſit. quare aſpera eſt illius applicatio & confuſa. dulcis verò ſuauiſsimus omniũ recipitur, quoniam exceſſum in miſtione nullius habet, ſed omnium conuenientem miſcellam ex aëreo multo & aqueo, cum quibus quæ terrea & ignea ſunt, minutiſsimè ſunt confracta & rotundè commiſta. propter quod æqualiſsimè ſenſum attingit & vt vnum, quam ob cauſam è rotundis conſtare Pythagorici aiebant.

è frigi

è frigidis autem ponticus acutis oppositus est. qui è multo terreo constat non planè digesto, hoc est non exactè commisto, sed vt rudi & crassa substantia constituto, propter quod & ille asper est & inamabilis. si verò in eodem terreo plus aquei humidi adsit, acerbus fit sapor. qua & ipse asper est & ingratus, minus tamen quàm ponticus propter dilutionem. quòd si minus adhuc terræ, plus autem subtilis aquei bene commisti affuerit, acidus vocatur sapor, minus adhuc ingratus. si verò terreum sub adustum fuerit, subtile autem, multo autem aqueo bene commistum, acetosus fit sapor. in vniuersum autem terra ingratum videtur saporem facere, quòd inæqualis sit ac sicca & frigida, humiditas verò gratior videtur, quoniam æqualis est & lenis. quòd si cum caliditate coniuncta sit, omnium suauissima habetur. quoniam & calor gratissimus est animæ, propter quod aër maxime ad suauitatem saporum facit, aqua verò propter frigiditatem minus. Ignis porrò & ipse, nisi acrimonia officiat, propter caliditatem ad suauitatem conducit. multum præterea refert vtrum mistio ex minutissimis conflata sit, & ijs quæ vnum facere apta sunt, an aliter. quas ob causas diuersæ sa-

porum miſtiones fiunt. quarum aliæ gratæ, aliæ ingratæ animæ ſunt. ingratiſsima omnium illa eſt, quæ non aliam habet appellationem, niſi quod abominabilis dicitur, vt luti, ſtercorum & quorundam medicamentorum. horum autem digeſtio nulla eſt, nec miſtio quæ ad vnum ſit, ſed plurium confuſio, quorum alia amara ſunt, alia acria, alia inſipida, alia aliter ſe habentia, ad quæ nec applicatio conueniens eſſe poteſt, nec diſtinctio, nec ordo, nec demum familiaritas vlla cùm anima. proportionaliter autem ſe habent, & odores quorum ingratiſsimus eſt, qui fœtidus appellatur quiq; abominabili in ſaporibus correſpondet. nam & hic ex ijs pariter reſultat, quæ nullam habent digeſtionem nec rationem miſtionis, ſed confuſionem è multis ac diuerſis. qualia ferè ſunt putreſcentia. In quibus diſſoluta miſtione euaporatio diuerſorum contingit. Oportet præterea & illud non ignorare quod contrariarum miſtionum contrariæ quoque formæ ſunt, & contrariarum formarum contrariæ quoque ſunt ſpirituales ſpecies in repreſentando. propter quod in ſaporibus & odoribus illud præcipuè accidit, vt quorum contrariæ ſunt miſtiones, illorum quoque & ſapores

& odo

& odores contrarij sunt. quare nec qui vni animali est gratus sapor aut odor, etiam alteri est gratus. Sicuti nec eisdem omnia nutriuntur, quod diuersæ sint diuersorum mistiones & diuersis gaudentes, quod & inter homines quoque est videre: quorum alij vinum, alij acetum, alij carnes, alij alia fastidiunt, vel natura vel morbo. Porrò & circa tactum eadem quoque spectantur. suauissimus & maximè conueniens est illi calor si temperatus sit, tùm & humiditas, quoniam lenis est & æqualem tactum facit non asperum. mistio quoque illa voluptuosissima est, quæ dulci saporum proportione respondet, in qua decoctio est optima, & miscella rotundè confecta. temperata autem qualitatibus, quale est semen, propter quod suauissima omnium est voluptas, quæ in seminis emissione sentitur in ea parte, quæ pariter omnium titillantissima est. Ingrata verò tactui per se est frigiditas, maximè quę cum sicco coniuncta est, propter quod terra, & ea in quibus dominatur, ingratissima sunt. Figura porrò & partium situs, quæ tangunt, non parum faciunt ad voluptatem & molestiam illius sensus. vnde quæ aspera sunt & quasi hamatæ superficiei, ingrata animæ sunt. Ingratus

præterea, & doloroſus eſt & ſenſus ille, qui fit ſeparatæ partis à parte. nullus enim conuenientior eſt ſitus partium membri, quàm continuatio illarum, quare ſeparata parte quicquid aliud ſubingreditur & tangit, inimiciſsimum aduenit: ſubingreditur autem vt plurimum aër. ſunt tamen qui dicant ſeparationem ipſam ſentiri, vnde & dolor inſurgat, quòd violentiſsima res ſit ſeparatio. quod certè dici non poteſt, ſi quis bene aduertat quid ſit per ſe ſeparatio, non enim aliud eſt quàm localis motus, aut partes illæ duæ ſeparatæ. motus autem per ſe non ſentitur, nec numerus ille, niſi quid aliud ſubſit, quod per ſe ſenſum moueat.

De primis effectibus, qui fiunt ex conſenſu & diſſenſu ſenſuum.

CAP. XV.

SEntiunt autem partes & membra animalis quandoque quidem per ſe ſola, animali ipſo non ſentiente nec iudicante ſe ſentire. Interdum animali ſimul ſentiente partis ſenſationem & iudicante. nam motus quidem quo inteſtina & venæ ſuccum trahunt & deponunt, & torquentur ad emittenda excrementa, tum venarum & cordis dilatatio & cõſtrictio & id genus

nus per ſe quidam à membris fiunt, animali ipſo nihil ſentiente. vrinæ autem emiſsio & fecum, & tuſsis, & ſternutatio & ira, & timor, & progreſsio non ſine phantaſia fiunt, & iudicio animalis. quædam etiam imperante voluntate proueniunt. Simpliciores autem & natura priores videntur motus, qui ſine phantaſia fiunt. Fieri autem illos per ſenſum quendam membrorum credendum eſt. conſtrictiones enim & dilatationes non niſi per boni & mali receptionem quandam fieri poſſunt, vt dictum eſt. propter quod natura quæ ab imperfectiſsimis per gradus ad perfectiſsima progreditur, animalia quædam fecit, quæ vegetant ſolùm & ſentiunt, ſine totius phantaſia, ſed membris ſolùm per tactum bonum & malum comprehendentibus, quales ſpongiæ ſunt. quapropter de membrorum motibus, qui ſine phantaſia ſunt, primò breuiter agamus: mox & de phantaſiæ ſympathijs agemus. Reaſſumamus igitur quæ ſupra vniuerſaliter dicta ſunt, ſpeciem omnem quæ ab anima recipitur, recipi quidem vel vti bonam & conuenientem, vel vti malam & diſsidentem. ad hæc autem primos & ſimpliciſsimos animæ motus eſſe conſtrictionem & dilatationem. hanc

quidem

quidem, recepta boni ſpecie: illam, mali. ab his ergo & alij deinceps fiunt & quidem admirãdi interdum in eodem membro, interdum & in annexis. quippe recepta nocentis ſpecie & facta conſtrictione, ſæpè paulo poſt & dilatatio fit quod alioqui mirum videtur. fit autem ſæpe tam vehemens & ſubita dilatatio illa vt excutiatur nocens. verùm motus illi non ſecundum idem & ſecundum eandem rationem fiunt. Siquidem conſtrictio fit, vt tangatur nocens ſecundum minimum quo poteſt. dilatatio verò mox fit, quoniam minimum illud quod tangit, diu ferre non poteſt illum contactum, tùm quia vt miſtum vim patitur nimis aſtrictum, tùm quia vt ſentiens, eo in ſitu perſiſtere non poteſt: quibus de cauſis repentina laxatio fit, & ſæpe tanta vt excutiatur nocens. quòd ſi excuti non detur, ſed neceſſariò inſtet & inſiſtat, tunc alternatim fit nunc conſtrictio, nunc dilatatio, ſic enim membrum quietem quandam & pauſam doloris inuenit, vt accidit in ijs quos phalangia pupugêre. Interdum fit & motus tremulus, qui & ipſe compoſitus eſt è dilatatione & conſtrictione. verùm differt à priori: in illo enim vtrunq; motum faciebat anima, in hoc laxatio fit à

pondere

pondere membri propter debilitatem. constrictio verò à virtute & ab anima, quę vbi paulisper cessit ponderi, quasi reassumptis viribus constringit membrum ac sustinet. quem motum alternatim facit, quoniam sustinere semper si vellet anima, deficeret, quare melius quod potest, facit. Interdum recepta specie mali non constringitur membrum, sed dilatatur. quod maximè fit, cùm intrinsecum est nocens: constrictio enim ipsum auget, dilatatio minuit, quoniam sic refugit anima. quo pacto cor fortasse & venæ dilatationes suas factitant, introrsum enim cùm caliditas magna sit, si imflammari ipsum accidat, tùm sese laxat ac dilatat, sic enim tangit. porrò facta dilatatione rursus constrictio fit, qui motus est naturalis, membro redeunte ad situm proprium, vtrique autem motui sua consequuntur beneficia, naturæ cognita. nam ad priorem dilatationē sequitur attractio noui aëris, à quo refrigeratur cor: ad constrictionem verò sequitur expulsio eiusdem aëris calefacti, & simul fuliginum multarum circa existentium. quæ quidem beneficia cognita Deo & naturæ sunt, non autem ipsi cordi. quare quodammodo per se fiunt à corde: quodammodo per accidens. per se quidem,

dem, si consideretur cor vt pars totius naturæ, quæ res ordinat & fines noscit. per accidens autem quatenus cor est natura quædam vna per se. quæ quidem non aliud agit nisi quòd per se & per naturam potest, ad quod si & finis sequatur à natura totali intentus, per accidens fit quantum ex se est, non enim sese dilatat cor primò & per se vt aërem nouum trahat à quo refrigeretur: sed vt minus tangat internum nocens. nec constringitur vt expellat fuligines, sed vt redeat ad situm proprium, qua tamen vicißitudine temperiem acquirit, sine qua viuere non posset. Sæpè & quiddam aliud maius molitur membrum recepta nocentis specie. nam constringendo sese in vna parte, deponit nocens in aliam partem, qua rursus constricta, deponitur idem nocens in aliam, & ex hac rursus in aliam, quo pacto tandem in totum lædens abiicitur, sic intestina, feces & excrementa, vesica vrinam deponunt. res quidem mira, quòd vnum membrum nunc has nunc illas partes contrahat, & modò hos villos, modò illos, quasi ratione quadam vtatur. non est autem ratio alia, nisi partium motus in toto, in quo quælibet ita locatur vt melius expedit. tantus est consensus earum inter se & in toto.

toto. propter quod sæpe non vno modo mouentur omnes,& villi omnes: sed modò illi, reliquis quiescentibus, & ita cunctis ac toto melius se habentibus quo possibile sit. Sicut autem in receptione mali diuersi contingunt motus, ita & in boni receptione varij effectus fiunt. si enim per totum membrum receptum fuerit bonum, tum dilatatio & laxatio totius fit,quo partes omnes profundè bono simul frui possint (vt dictum est). Si verò nõ secundum totum receptum sit bonum sed in parte solùm,tunc non dilatatio totius fit,sed aut constrictio magis totius, aut partis saltem, quæ bono caret ad eam partem quæ habet. non sunt autem consensus isti, & dissensus tantùm in simplicibus membris & eorum partibus, sed & inter composita visuntur & ea quæ non continua sunt, sed contigua, altero alteri famulante & consentiente. vno enim affecto & alia consimiliter afficiuntur.propter quod diuinum dicebat Hippocrates esse consensum inter membra. Laborante matrice, & aut sursum, aut in latus retracta, ita & reliqua coafficiuntur membra vnum post aliud, vt eorum nullum audeat motum conari, omnia quietem agunt, palpebræ clauduntur, respiratio vix fit,& cuncta demum ita

immota manent, vt ne pes quidem aut digitus dimoueri queat ſine moleſtia. Cauſam Galenus putat quod à matrice frigiditas quædam ſtupefactiua non aliter eleuetur ad membra reliqua, ac in Torpedine piſce effundi accidit. quod quidem vt admittatur, poteſt nihilominus ſine eo ſtupore ad ſimplicem membrorum conſenſum referri (vt mihi videtur) præſertim quòd ſtupefactum nullũ apparet mẽbrum,ſed & audit mulier & calet ac rubet. non mouetur autem vllum membrorum vt conſentiant primo affecto, quem conſenſum in multis alijs eſt videre. dolente ore ventriculi, incuruatur corpus totum. in calculo ſitus quoſdam natura docet,ſub quibus melius nos habemus, quàm omni alio modo. & in dolore capitis ſæpe oculos ita claudi accidit, vt ſi aperiri cogas, moleſtiſsimè facias,& dolorem augeas.ita ergo & affecta matrice nerui & ligamenta quæ ad illam pertingunt,contrahũtur, aut ſimul tenti tenẽtur,mox ſucceſsiuè & crurum nerui & dorſi, & diaphragmatis, & pectoris,& aliorũ idem faciunt.ac demum totum immotum perſtat.qui ſitus & ſtatus vti magis cõueniens à natura eligitur, nec partes melius in toto locari & conſiſtere poſſunt, ita affecto primo membro.cuius

ſignum

ſignum eſt, quòd ſi dimoueas membrum aliquod, mulier torquetur, & moleſtiam pati indicat, tantus eſt conſenſus inter mẽbra, quæ quanquam diuerſa ſint qualitatibus & natura, animam tamen vnam ſortita ſunt. quærat autẽ fortaſſe aliquis vtrum affecta vna prima parte ſpecies eius affectus vna ad alia membra mittatur, an plures ſint ſpecies, quot & mẽbra & affectus. nihil autem prohibet nec plures eſſe ſpecies, nec primam mitti ad alia membra. ſed ſatis eſt aliquod primum eſſe affectum per quod anima quæ vna in omnibus eſt, poteſt partes omnes in toto mouere vt melius eſt, & locare. ſicut enim in vno membro ſimplici recepta boni vel mali ſpecie non ſecundum totum, ſed in parte ſolum, totum tamen ſitum quærit quo poteſt meliorem: ita & in toto animali quãquam non vbique ſit ſpecies boni & mali, ſed in aliqua parte tantum: poteſt tamen totum ipſum & partes in eo meliori modo locari, quo poſsibile ſit. de quo & nonnulla mox dicemus. ac de ſympathijs & antipathijs ſenſuum & ſimplicium membrorum per tranſcurſum dictum ſit.

De conſenſibus & diſſenſibus phantaſiæ.

CAP. XVI.

MAiores multo & magis admirandi sunt consensus illi & dissensus, qui fiunt specie boni & mali ad phantasiam delata. per quam non iam sensus aliquis iudicat, sed animal ipsum. videtur enim ea facultas quasi toti deputata, vti ministra & cognitrix eorum, quæ ad totum pertinent. Habet autem phantasia consensum quidem cum toto, sed cum corde maximum ac præcipuum, statim enim cor eisdem speciebus afficitur, quibus & phantasia, siue boni fuerint species, siue mali. porrò & cor conuocatis spiritibus supra quàm credi posit, consentit, atque ijs vtitur vti famulantibus. quam ob rem de vtroque non parua dubitatio est. ac primùm de corde quomodo afficiatur à phantasiæ speciebus. si enim non cognoscit per illas, quomodo moueri potest,& cõstringi & dilatari? diximus enim fieri hæc ab anima quatenus cognoscitiua est, si verò cognoscit per illas, vtrum ne sensu aliquo cognoscit solum, an & ipsum habet quandam aliam cognitionem maiorẽ quam sensus. si quidem per sensum cognoscit tantùm, quomodo igitur afficitur & mouetur à speciebus omnium sensuum? oportebat enim solum ab vno moueri obiecto. at si maiorem

rem habet cognitionem quàm sensus, habet ne & ipsum phantasiam aut consimilem aliam vim, quod certè non satis videtur. porrò de spiritibus vocatis difficultas quoque vel maxima est, quando constat moueri eos ad omnem partem & sursum, & deorsum, & in latus. vnum autem tantum vnum posse videtur facere. ipsi autem vnum quid sunt, ac separati & per se existentes in animali, quinimo ne etiam cognitionis participes. Ad prioré autem difficultatem possumus cum antiquioribus dicere cognitionem inesse cordi non solùm sensu maioré, sed & phantasia, tùm quòd non modò ea dignoscat quæ & phãtasia, sed etiam & motum sensationemq; ipsius phantasiæ, tum quòd & intellectus quoque actionem ad cor pertingere manifestum est: atque eadem cor iudicare bona & mala, quæ & intellectus cognouit, vtpote princeps membrum: cui, sicuti sensus & phantasia intellectus seruiunt & ministrant, ita & intellectus & aliæ facultates in cor veluti regem & vltimum ordinatæ sunt. Signum cuius est eisdem affici atque vltimò affici, vtpote finem, quod antiqui omnes opinati sunt. Verũtamen si cui videatur nõ habere aliam cognitionem cor quàm quæ tactu fit, facta tamen phantasia

quorundam nihil prohibet si dixerimus cor nõ eisdem speciebus cognoscere, posse tamen & constringi, & dilatari, & signa terroris, & iræ & gaudij præ se ferre, quoniam anima (vt dictum est) vna est in toto animali. ad motum autem partium alicuius totius animati non est necessarium partes omnes, quæ mouẽtur per se cognoscere bonum & malum, sed sufficit esse aliquod primum cognoscens, per cuius cognitionem totum ipsum mouetur in suis partibus, vt benè est, modò omnibus, modò quibusdam. Igitur recepta boni & mali specie in phantasia, totum animal mouetur in suis partibus modò vna, modò alia, vt magis expedit. mouetur autẽ principaliter cor, quoniam inde origo est virtutum omnium, & de ipso totum maxime sollicitum est. De spiritibus autẽ rectè illud dicividetur, quòd & ad partes omnes mouentur sursum, deorsum, & in latus, & separati etiã sunt à membris alijs. si enim continui forent cũ illis: impelli quidẽ non possent huc & illuc sine membrorum offensa & distractione. qua de causa separatos illos natura fecit, verũ non ita, vt quasi atomi quædã, per se consistant, hîc & illic distincti, sed magis continuos inter se esse ceu nubem quandam putandum est. Vtrũ

autem

autem animati sint, dubitatio apud omnes non parua est, nam animatos non esse indicium est, quòd & in sanguine sunt & in semine. hæc auté nec sentiunt, nec nutriũtur, quoniam organis carẽt, anima autem sine organo esse non potest, at verò si animati non sunt, quomodo ad partes omnes moueri possunt? Dicendũ fortasse animatos esse spiritus eos saltem, qui partes mẽbrorum sunt. animatos auté esse non tanquam membra per se, sed tanquam partes mẽbri. sunt autem partiũ aliæ quæ primæ dicuntur, vt elementa, quæ sicuti in misto sunt, ita sunt animatæ. quare cùm potẽtia quodãmodo sint in misto, ita & potentia sunt animatæ. aliæ autem sunt partes, quæ secundæ dicũtur, quæ quodammodo actu sunt, quodammodo potentia vt partes organici membri. actu enim sunt, quoniam esse suum habẽt & signari possunt. potentia verò, quoniã ex omnibus tertiũ quoddam fit: quod per se tale est. atq; hoc modo & spiritibus partes sunt carnis, nerui, & ossis, & aliorum. ex actione enim spirituum & temperie ab ijs data cum alijs ex quibus componitur caro & neruus, fit tertiũ illud quod caro appellatur & neruus, & os. quorũ præcipua pars sunt spiritus. igitur quod per se animatũ est, caro est, & neruus, spiri-

tus autem per se animati non sunt, sed solùm vt partes. atque ita si sint, facile erit ostendere quomodo moueri ad omnes partes poßint, nam & ipsi mouentur sicuti partes in toto vt bene est. cognoscẽte igitur phãtasia quod mali & boni est, in hac vel illa parte nunquã bene se habet totum, nisi partes eum situm quærant, quo totum benè habet. quare laborãte corde, ad ipsum mouentur spiritus, quasi opem laturi. qui finis in natura quidẽ animalis est & Deo cognitus & communi naturæ, non autem ipsis spiritibus. qui tamen moti vti partes in toto finem pręstãt naturæ notum. nihil autem inconuenit partes in toto motas & sursum & deorsum, in latus ferri (vt supra dictum est). inconueniens autem esset, si spiritus tanquã vnum quid per se existens in diuersa agerentur. quo autem modo & illi moueãtur, qui in sanguine sunt, si quis quęrat, dicendũ fortasse moueri ipsos alio modo vel attractos ab ijs qui primò vt partes animati mouentur, vel consequẽtes propter continuitatem quam cũ ij habent. è tanto igitur cõsensu quẽ phantasia cũ corde habet & spiritibus, illi primò fiunt qui affectus animi dicũtur, gaudiũ, amor, spes, risus, admiratio, ecstasis, tristitia, timor, ira, verecundia, commiseratio & si qui alij

sunt,

sunt, de quibus benè erit, si non omnia quę ad ipsos attinent, at quædam tamen obiter & per transcursum dici.

De gaudio & appetitu.

CAP. XVII.

QVòd igitur recepta boni specie gaudium fiat, nemini dubium est. verũ non propriè gaudium dici videtur, quum sine phãtasia simpliciter mẽbrum aliquod per se bonum recipit. sed tùm magis quum animal ipsum iudicat, quod per phantasiã fit, vt dictum est. videtur enim gaudium totius animalis effectus quidem ob bonũ apprehensum. apprehenditur autẽ bonum, & ab intellectu, verũ quia hoc cõmune nõ est animalibus omnibus, videntur autem gaudere omnia, propter hoc, gaudiũ phantasiæ attribuitur magis, quæ omnibus animalibus est communis aut profectioribus. Si igitur præsens sit bonum & habeatur, tum simplex fit gaudium & fruitio boni. si verò apprehendatur quidem per phantasiam, præsens autem non sit & non habeatur, aut non benè habeatur, tunc appetitus vocatus fit, hoc est motus animæ ad prosequendum bonum non habitum, aut non benè habitũ. nihil enim est aliud ap-

petitus (vt & nomen ſonat) quam motus animæ ad proſequendum bonum oblatum, non autem habitū, propter quod appetitus ex gaudio & triſtitia quadam compoſitus, quatenus enim bonum percipitur. eatenus gaudiū fit, triſtitia verò quatenus non habetur, aut non commodè habetur, quapropter mouetur anima ad cõſequendū. fit enim motus omnis ad id quod non habetur. primus autem & ſimpliciſsimus appetitus fit, quum bonum quidem recipit anima, nondum autem profundè & penitiſsimè habet. quare dilatatio fit cordis, quo ſecũdum partes omnes fruatur bono, interdum anima ſecundùm vnam partem habet, ſecundum aliam non, vnde & alius appetitus innaſcitur, vt ſecundùm omnes partes fruatur, quare aut partem quæ caret bono ad aliam mouet, aut vtranque inuicem aſtringit, aut bonum illud ſucceſsiuè de vna parte in aliam deponit. quo pacto ab infantibus admoto ad mamillam ore, primum aſtrictio oris fit vndequaque circa mamillam & ſuctio lactis, deinde, vt & aliæ quoque partes fruantur attractio fit lactis de parte in partem vſque ad ventriculum. quæ quidem attractio non ſolum ſimplex eſt à ſpecie facta, ſed & organica, hoc eſt per conſtrictionem & dilatationem

tionem villorum factam per modum dictum quo partes in toto mouentur, prout expedit specie boni percepta per phantasiam. non sunt autem hi motus & ordo inter membra absque fine naturę cognito, quanquam particularia membra simpliciter agant. Interdum oblatum bonum nullo modo habetur, sed separatū est. appetitus nihilominus fit ad prosequēdum, vnde animal ipsum sese aut totum mouet ad bonum, aut partem aliquam vt manum, quo magis potiri potest. verū actio hæc non statim fit nato animali, sed in quibusdam longè post, & non nisi iam phantasia habente experientiam multorum motuum vt lacertorum & aliorum ijs seruientium, quo pacto tandem progressio fit. quippe è paruis principijs & motibus ad maiores & demum ad maximos peruenitur. tantus est consensus partium & inter se & in toto. Porrò specierum quæ vt bonæ recipiuntur, aliæ fiunt cū abiectione contrarij, quod per successionem quandam fit, & in tempore vt sedatio sitis, & vniuersaliter primarum qualitatum receptio, aliæ momēto, & sine motu perficiunt vt visio. quæ igitur cum motu accidunt & in tempore fiunt, delectare magis videntur, quia longior est voluptas, & diutius producitur.

tur. quæ verò momento perficiunt, quasi simul fiant & factæ sint, delectant minus. atque hoc modo se habent quæ gaudium faciunt. quoniam autem & per phãtasiam & per intellectum homo apprehendere & appetere bonum potest, reliqua verò animalia per phãtasiam solum appetitus quidem in homine, qui per intellectũ fit, voluntas dicitur. qui verò tam in homine quã in alijs animalibus per phãtasiã fit, appetitus simplex dicitur. est autem & voluntas motus animæ ad cõsequendum bonum per intellectum oblatum non autem habitum, consultat quidem intellectus & ratiocinatur, & bonum ostendit & eligendum, quo oblato si non habetur, motus fit animæ ad consequendum, quæ voluntas dicitur. Affectus porrò alius, qui ex gaudio proficiscitur, est amor vocatus. duo enim quum ad gaudium concurrant, receptio scilicet boni, & causa siue res, quæ bonum illud producit: si quidem consideretur anima quatenus bonum recipit & apprehendit, sic quidem simpliciter gaudet. si verò consideretur vt & causam respicit quæ gaudium illud facit in ipsam, sic quidem amor fit, hoc est desideriũ quoddam quo & illi rei bene esse optatur, qui amor vocatur. quòd enim

amor

amor eiuſmodi ſit, illud monſtrat, quòd res illæ ſi benè habent, lætamur, ſi malè, triſtamur. quapropter amor per ſe cauſam reſpicit ſecundum ſe, quæ gaudium facit quem affectum magis exprimit nomen beneuolentiæ. & ſimpliciter quidem non aliud eſt amor quàm beneuolentia rei qua gaudemus: quòd ſi rem illam in voluptatem noſtram vertamus, non amor eſt, ſed libido: amor enim per ſe omnis purus eſt, & nihil aliud vult, niſi vt benè ſit illi rei. quem amorem non ſolus homo, ſed & alia animalia habent, quibus phantaſia & memoria ineſt, nam & filios ea tueri videmus, & ijs eſcas parare. propter quod & diuina res eſt amor, & à natura propter finem diuinum datus.

De Triſtitia & Odio.

CAP. XVIII.

SIcut igitur recepta boni & conuenientis ſpecie, lætitia fit, ita recepta ſpecie mali & diſſentiẽtis, & triſtitia innaſcitur. quæ propriè triſtitia dicitur quum animal ipſum iudicat per phantaſiã, quanquam etiam triſtitia dicatur, & quũ membrum aliquod per ſe mali ſpeciẽ recipit. eſt autem & in triſtitia appetitus ſuus, hoc eſt motus animæ, ſed hîc eſt ad euitãdum

malum,

malum, qui eſt primus & ſimpliciſsimus appetitus, qui in triſtitia fit. Sunt autem plures modi quibus animæ malum euitat. primus eſt refugere quà poteſt, propter quod conſtringitur membrum. ſic enim ſecundũ partes multas refugit, niſi intrinſecum ſit malum, tunc enim dilatatur, vt dictum eſt. cùm verò conſtringitur ſi diu ferre eum ſitum non poteſt, tum aut motum facit compoſitum modò dilatando ſe, modò conſtringẽdo, aut motu tremulo agitur. aut excuſsionem nocentis tentat, membro ſeſe repente, & impetu quodam laxante. quod quidem in ſimplicibus membris ſine phantaſia motis naturaliter fit, eo modo, quo dictum eſt. in animali autem iudicante per phantaſiam maiori quadam eruditione fit, edocta iam phantaſia plurium motuum. quis monſtrauit Aſello rudiſsimo animali cùm pungitur pellem primò conſtringere, mox repentino quodam ac grãdi conatu facto eandem laxare & diſtendere, ac per eum motum lædens excutere? nempe prius natura docuit conſtrictionem facere recepto nocente, mox & eadem dilatationẽ docuit, partibus quæ prius conſtrictæ fuerãt, non potentibus diu eo ſub ſitu ſtare. quorum motuum vbi ſemel edocta fuit phantaſia, tum

tum quasi facta arte quadam & memoria promptißimè cum excusionis motũ operatur. operatur autem modò hoc, modò alio ingenio, modò pedes admouendo, modò manus, modò alia mẽbra per quæ nocẽs abijcitur. quòd si nullo modo propellere, & amouere posse iudicet, animal ipsum fugit & amouet sese à nocẽte. Sicut autem in gaudio erat & gaudiũ simplex & amor, ita in tristitia est & simplex tristitia & odium. tristitia quidem, quatenus anima sub recepto malo male habet, odiũ verò, quatenus causam respicit, cui malè vult. est enim odium desideriũ quoddam quo malè optamus causæ, à qua tristamur. est autem & in animalibus omnibus aut perfectioribus sua maleuolẽtia, in quibusdam quidem conspicua, in quibusdã obtusior: in quibus imperfecta quædam est phantasia. Sunt enim animaliũ quæ solum refugere à malo nouerunt, quædam verò quæ etiam repellere possunt. hominũ autem alij natura tristes sunt, alij lætabundi magis. tristes sunt qui contrarijs resistere minus possunt, læta verò obire non sunt idonei: lætabundi autem, qui & ad læta aptißimi sunt, & tristibus maximè possunt resistere. qui igitur pauci caloris sunt & exangues ac debiles vt senes & ægri, &

conua

conualescentes, parum resistere contrarijs possunt, quare vt plurimum tristes sunt, porrò & hi, & qui melancholici natura sunt, & amarioris sanguinis ad læta minus idonei sunt, quare nec ea vti læta recipiũt, vt spectacula, veneres, comessationes, conuentus, lusus, & id genus. ægri quidem & pauci caloris quia non possunt & dispositionem non habent: melancholici verò quia ad contraria dispositi sunt. Iracundi verò & ipsi non lætantur, quia ira nõ sine tristitia quadam est. qui verò optimè sani sunt, & multo abundant sanguine, & eo quidem dulci & leni, non acri & bilioso & melancholico, ij quidem quòd & maximè resistunt contrarijs, & quòd optimè dispositi sunt, omnia ferè aut vti læta recipiunt, aut vti minus tristia, quare & ad societates, & cantus, & spectacula, & lusus, & alia id genus maximè proni sunt. vnde & iuuenes, & pueri maximè gaudentes sunt. alij præterea maximè amant, qui scilicet & læti natura sunt, multa enim recipiunt vti grata, talium autẽ est amor. alij parùm amant, qui & tristes natura sunt, plurima enim odêre propter contrariam causam, quòd omnia ferè vti ingrata recipiunt, in ijs autem odium versatur. Sunt porrò qui neminẽ ferè amant. nam quem-

admodum inter animalia quædam sunt, quæ reliqua ferè omnia odêre, & prosequuntur, vt serpentum genus, ita & inter homines quidam sunt, qui reliquos odio habent. quod & in gustu quoque accidit. in quo dispositiones quædam inueniuntur, quæ edulia ferè omnia abominentur. Sicut igitur in his praua quædam constitutio est in lingua, & stomacho longè ab ea quæ ordinario, & vt plurimum fieri à natura solet, ita & inter animalium species, & inter homines ipsos cẽsendum est, in quibusdam alienißimam ab eo quod vt plurimum est, constitutionem esse humorum & complexionis, per quas reliquos odio habẽt, aliæ his opiniones sunt, alij mores, alius color, alius aspectus, sanguis eorum cænosus, turbidus, & quadam sordida melancholia redundans, quibusdam quidem frigens, quibusdam exustus, qui & insolentes sunt, & superbi, reliquos despectui habentes, ad seipsos omnia trahentes, inuidi præcipuè vtpote maleuoli, atque ita se habent tristitia & gaudium.

De Timore. CAP. XIX.

QVòd autem & timor tristitia quædam sit manifestũ est, omnes enim ex malo aliquo timemus. si igitur malum

præsens

præſens iam ſit, & lædat iam, triſtitia ſimplex fit. Si verò præſens non ſit, ſed immineat vt affuturum, tum timor vocatur & pauor fit. nihil enim aliud eſt timor, quã triſtitia ex imminenti malo. primum autem quod in timore fit, eſt fuga caloris introrſum: eius quidem qui extra cor eſt, verſus cor, eius autem qui in corde, in penitiſsima cordis. propter quod timentes & pallent, & tremunt calore deſerẽte mẽbra. fit autem in timore maximè concurſus caloris ad cor & fuga, quoniam & laborat maximè cor. In ſimplici nanq; triſtitia præſente malo in aliquo membro, phantaſia quidem fit euitandi malum in ea parte, aut per conſtrictionem, aut per motum tremulum, aut per excuſionem, aut aliter: ipſum autem cor per ſe non laborat. at vbi ſpecies mali imminentis ad phãtaſiam, & ad cor fertur, ipſum quidem per ſe laborat. quare maximè ad ipſum fit caloris concurſus. fit quidem interdum, vt & in ſimplici triſtitia laboret cor, vt in nuntio cæſi filij in prælio, aut fugati exercitus & eiuſmodi. verùm differt & hoc à timore, quòd in timore ſimul cum triſtitia ſemper anima videtur ſatagere & conſilium quærere, vnde confunditur & tremit. in nuntio autem fugati exercitus

ſola

ſola triſtitia fit. cuius ſignum eſt, quòd ſi nuntietur fugatum eſſe exercitum, adhuc tamen incertum ſit, tremor ſimul & timor cum triſtitia illa iungitur, eo quòd anima ſatagit & conſilij confuſa eſt, & neſcit quid faciat. propter quod minus timent, qui conſilium capiunt aduerſus imminens malum. vnde & quum de improuiſo imminet malum, timemus magis.

Eorum autem quæ timorem incutere ſolent, multiplex eſt natura: vniuerſaliter autem quorum miſtiones & naturæ contrariæ ſunt, & multum diſsimiles, ſicuti per inimicitiam quandam & diſconuenientiam recipiuntur ab anima, ita & ſi ſub modo aliquo quo nocere poſsint recipiantur, timorem inferunt, miluo quidem & pullo gallinaceo inimica natura eſt: non timet autem miluus viſo pullo, quòd nihil ab ipſo lædi poteſt, pullus autem contrà viſo miluo expaueſcit, quòd naturam eius vti inimicam & nocere potentem recipit. elephantis autem & equi natura cum pullo non eſt contraria. videtur autem natura non fruſtra hunc timorem inſinuaſſe animalibus quo poſſent & fugere, & ſe tueri. quinimo, & propter hãc cauſam non ſolum voluit formas contrarias formidabiles eſſe, ſed & certas figu-

ras & motus ſub quibus delata ſpecies timorem apportet, propter quod non ſolùm verus miluus, ſed & fictus ſimilitudinem habens gallinaceo pullo pauorem infert. Eſt autem animalium inimicitia interdum cum tota ſpecie, interdum non cum tota ſpecie propter certa quędam: qua de cauſa cum Pſillis & Marſis non ea ſerpentum inimicitia eſt, quæ cum reliquo genere, ſiue ſit miſtio ijs non omnino contraria, ſiue odor, ſiue aliud, per quod ſpecies minus ingrata accidat. quæ amicitia & inimicitia naturæ inter homines quoque verſatur. propter quod alios ſine cauſa odimus, alios amamus, propter modos cum quibus ſpecies rerum ad animam veniunt, qui ſunt conuenientia & diſconuenientia. Formidoloſa quoque ea ſunt, quæ vti prorſus ignota pertingũt ad phantaſiam. dico autem ignota non quantùm ad vniuerſale illud, quod cognitionem facit, vt color, ſonus & id genus: ſed quantùm ad coniuncta, quæ ſub ipſo vniuerſali latent. cùm enim neſcimus quæ ſint, & an bona, an mala tum ignotum illud pertimeſcit anima, quòd phantaſia fiat de ſublatente atque imminente malo. propter quod & noctis, & ſolitudinis, & maris, & præcipitiorum imago & belli formidabi-

lis est. omnium enim horum phãtasia fit, coniuncti cuiuspiam quod nocere possit, cuius signũ est, quòd assuefacti nihil præterea timemus, quasi securi. hac de causa sæpe expauescimus ex paruo lapilli casu si impræuisus accidat, & superueniente nobis aliquo, vel etiam amico si de improuiso superueniat, timor fit, quòd nondum parata anima sit & non cognoscat. re autem cognita statim cessat timor. eadẽ de causa in Ephialte quem alij incubum vocant, formido fit. quoniam per somnum obstructis neruis illis, qui ad pectus eleuandum veniunt, & prohibita dilatatione illius, memoria subit eorũ quæ solent eam dilatationẽ prohibere, inter quæ occurrit pondus aliquod nos opprimẽs: quare phãtasia fit ponderis nos opprimẽtis. hoc autem quum vti ignotum offeratur, timor fit, facto autem timore rursus memoria fit terrefacientium, inter quæ nobis occurrit aut dæmon, aut quid simile, antiquis autem Ephialtes gigas. semper enim in somno ea primò occurrunt, quæ maxima sunt in vno quoque genere. quare tandẽ phantasia fit dæmonis alicuius, aut alterius similis nos opprimentis, vnde excutimur præ timore. Sunt porrò magis & minus timorosa ea ad quæ magis & minus su-

 mus

mus potentes, alij ſcalas timent aſcendere quòd minus agiles ſint, alij nihil timent, quòd agiles ſint, & alij ponti anguſto cõmitti expaueſcunt, alij non. Timidi verò natura ſunt, qui frigidi magis ſunt, quales mulieres, eunuchi, ſenes, & melancolicorũ genus, contra verò audentes magis, qui natura ſunt calidi & multi ſanguinis & ſpirituum: ea enim eſt optima animæ diſpoſitio per quam ipſa maximè poteſt, & operatur & reſiſtit. operatur autem & poteſt per calorem. quare quibus is eſt plurimus, & minus cõfũdũtur in periculis, & ſemper conſilium capiunt, & ſi pars ſanguinis & ſpirituum introrſum fugit, pars tamen multa relinquitur, quare nec tremunt, nec pallent ſicuti alij, & ſe tuentur. timidiores quoque ſunt cæteris paribus, qui paucorũ habent experientiam, multa enim ijs vti ignota offeruntur. propter quod pueris maximè infertur timor, experti verò & ſecuri & potentes diſtinguere coniuncta cum rebus, pauciora expaueſcunt. Sunt tamen nonnulli qui quod experti non ſunt, quæ ſubſunt rebus, multa nõ timent, nondum enim nouere pericula quæ coniungi conſueuere. propter quod & qui plura cõſiderant, & plura experti ſunt, interdũ magis timent, quàm qui ad pauca aduertunt,

vt ebrij & qui natura similes ebrijs sunt.

De admiratione, & Ecstasi, & risu.

CAP. XX.

SI verò nouum aliquid vti ignotũ offeratur, non tamẽ phantasiam faciẽs imminentis mali, tunc non timor fit, sed admiratio sola. nihil enim aliud est admiratio, quàm suspẽsio animæ seu fixio & applicatio intenta. nam & tendũtur nerui & calor ac vis omnis animæ ad id affigitur, vnde & intentio vocatur. si igitur ignotũ illud vt simpliciter ignotũ offeratur, tunc inquisitio sola fit, id est applicatio animæ ad eam rem, & ad coniuncta cum illa, ad quæ mouetur de vno in aliud. quod quomodo fiat, difficultatem non paruam habet. diximus autem de eo in ijs quæ à nobis de intellectione aliâs scripta sunt. Si verò quod offertur vti ignotũ sub ratione offeratur cuiusdam magnitudinis cõsueta longè excedentis, sed rei tamẽ quam per opinionẽ veneramur & amamus: tunc ecstasis vocata fit: hoc est mentis phantasiæq; excessus quidam in admiratione. per quam ab omni alia re distracti immotiq; reddimur, & insensitiui. quod maxime ijs accidit, qui aut verè sancti sunt, aut sibi ex melancolijs vidẽtur. his enim & angelo-

rum choros & deos videre apparet. idem & amãtibus interdũ euenire consueuit ex ingẽti intẽtione in rem amatã. sæpe enim adeo magna est, vt species ea in phantasia perinde moueat, ac si in oculis esset. nihil enim refert ad apparentiã faciendam siue species de foris veniat ad oculos, siue introrsum. propter quod videre sese putant, & obstupescũt, & extra se fiunt. si verò res sub ratione magnitudinis oblata sit, sed rerum timendarũ, vt dæmonũ & maniũ, tũc affectus supra ecstasim fit. qui nomẽ non habet, sed ab effectu horror appellatur, horrescimus enim & rigidi euadimus, admiratio enim tensionẽ facit, timor frigiditatem, vnde quasi cõgelati distẽtiq; neruos & pilos, immoti stamus. Noua quoq; ea sunt, quæ risum mouere solent. Verũ illud in primis sciendũ est, lætitiã omnem cordis spirituũ & diaphragmatis dilatationem facere, horũ autẽ dilatationẽ dilatare & musculos, qui à lateribus buccæ sunt, ac facere motũ illũ oris, qui risus dicitur. qui in natura finẽ aliquẽ habet, quo lætitia interna in facie manifestetur. qua de causa quum aut amicis & familiaribus, aut filijs, & vniuersaliter charis occurrimus, pręsertim si vti noui adueniant, ridere solemus, & lætitiam ostendere. verùm

hæc

hæc non propriè ea sunt, quæ ridicula dicuntur. neque eiusmodi propriè risus est. Res autem quæ propriè risum mouent, sunt in primis nouæ, repentinæ, leues ac ludicræ, habentes argutiam quandam, & concinnitatem ad aliud. ab his enim maximè ridere solemus: quales sunt facetiæ, & quæ mimi repræsentant, & personati, & extranea quædam subitò ac concinno quodam casu facta, vt si quis ad negotia sua intentè pergens subitò labatur. hæc enim omnia vti noua offeruntur, & propter nouitatē, subitam admirationem inducunt: repentina autem esse oportere monstrant facetiæ, quæ quum protenduntur & affectatè dicuntur, leporem & salem omnem amittunt. subito enim ferire volunt. leues autem res esse debent, alioqui si seriæ sint. non risum facient, vt si qui minus est, sit pater, aut qui labitur, male afficiatur. porrò delectāt hæc, quoniam argutiam habent & concinnitatem quandam. oportet autem scitu facilem esse argutiam, alioqui inquisitionem faciet non risum. quæ igitur eiusmodi sunt omnia, subitam & repentinam admirationem ac repentinam etiam delectationem faciunt. admirationem quidem, quia vt noua offeruntur, repentinam verò quia subito

oblata, delectationem verò tum quia cognoscũtur facillime. delectat enim omnis cognitio vtpote animæ finis & perfectio, tum, quia appositam ad aliud concinnitatem habent, qua de causa & translatio delectare solet. delectatio autem omnis vtpote res læta expansionem cordis facit, hæc autem motum oris, qui risus dicitur. quòd autem appositam cõcinnitatem habeant, quæ risum mouent, monstrant & facetiæ, & mimi, & personati. facetia enim omnis arguta est, vnde & sales dicti sunt, mimi verò propter aptam imitationẽ maxime delectant, personati verò & ipsi imitantur. non omnes autem risum mouent, sed qui per noua quædam & extranea, quæ quatenus talia, admirationem primò subitam faciunt, mox delectant, si apta sit nouitas. est autem & in eo qui cadit & inopinatè labitur sua concinnitas, quæ delectat, aptißimè enim videtur fieri, vt qui intentè in rem suam pergit, repentè labatur, nullus enim (vt dici solet) poterat illi accidere pulchrior casus. quis non rideat, qui videat duos monachos super equo aliquo qui calcitret, & dicere illos patres velit, nimirum appositißima res est, & facetißimus casus. quòd si periculum aliquod graue ijs immineat, iam non risus fiet, sed ti-

mor & pietas, quoniam res ſeria fit, non amplius iocoſa & ludicra. Eſt autem riſus compoſitus ex admiratione & lætitia motus propter quod & quædam contrà nitentia in riſu eſt, admiratio enim ſuſpéſionem quandam in anima facit, lætitia verò expanſionem, qua è re fit, vt quum producitur riſus, non ſine moleſtia fiat, quanquàm & alia quoque cauſa coniungatur, quòd non debitè perflatur cor in illa quaſi continua expanſione exiſtens. Aſsimilatur autem riſui & is qui ex titillatione contigit, compreſsis capitibus lacertorum quorundam & neruorum, vt coxarum & plantæ pedis, & ſubalarum. non eſt autem propriè riſus, ſed aſsimilatur. quoniam & ille miſtus eſt motus ex ſuſpenſione & dilatatione cordis repẽte factis. quòd accidit non quomodocunque compreſſis, & tactis lacertis, & neruis illis, ſed leuiter tantùm & per ſumma, ac ſubitò preſsis & ſubitò etiam dimiſsis, atque ita alternatim dimotis. ex primo enim contactu & leui preſsione quidam veluti horror repẽtinus accidit, qui ad diaphragma & cor pertingens, repentinam contractionem & ſuſpenſionem animæ facit. mox ſubitò etiam dimiſsis neruis illis, ſubitò etiam ceſſat horripilatio, & cor ad propriam

naturam redit. quod cum delectatione & gaudio fit & dilatatione.est autẽ tam subitus vterq; motus vt simul penè sint suspensio animę & dilatatio, quod & in risu quoque cõtingit. propter quod & hîc quoque proportionale quiddam risui contingit non sine molestia quadam, nemo autem sese ipsum titillat. quoniam subita quædam horripilatio est, quod titillare dicimus. Subita autẽ fit titillatio & repentina quum anima imparata, & non aduertente contactus fit. at sese tangente aliquo semper parata & aduertens anima est, alio verò tangente etiam si aduertere velimus, horror nihilo minus fit, quia tam continua non est animaduersio illa, vt tamen non tangatur tanquam de improuiso. cuius signum est, quòd si intentissimè, & obstinate aduertamus aut titillationem non sentimus, aut minorem. idem accidit & si quis capillum alteri vellicet non aduertenti, subitò enim horrescit, quod nemo patitur sibi ipsi capillum vellicans. Sunt autem alij ad risum prõptissimi, alij duriores. duo enim in risu sunt, admiratio subita rei nouæ & ludicræ, & delectatio. qui igitur facillime admirantur, ij ex causa hac aptiores sunt ad ridendum. propter quod pueri maximè & mulierculæ, & plebs facillime ridere solẽt.

grauiores autem & seueriores vt viri, & ij quidem philosophi, minus in risum ducuntur. porrò qui læti natura sunt, aut ex accidenti aliquo facilius in risum mouentur, facillimè enim lætis afficiuntur propter dispositionẽ. quare per naturam iuuenes, & optimè sani, & qui sanguinem plurimum habent, & eum dulcem non biliosum, non melancholicum, maximè ridere solent. ex accidentibus verò dispositi quoque ad risum sunt, qui in lætitia quasi sunt constituti, vt ebrij, & quibus multa adsunt eorum, quæ lætè dicuntur si noua sint. quare & qui in conuiuijs sunt inter familiares & amicos, quamplurimum ridere consueuere, imò sæpè adeo effusè rident, vt continere non posint risum & incontinentiæ notentur. causa est (vt Aristoteles ait) quòd ipsa lætitia quasi risus quidam est, & ij quodammodo in motu sunt semper. res autem in motu posita adeo promptè impellitur vt cõtineri non posit. Contrà autem qui aut natura, aut ex accidenti aliquo tristes sunt, vt melancholici, & quibus amarior est sanguis, & ægri, & iracũdi non facile ridere solẽt, quoniam delectari non possunt, vnde & aliqui visi sunt qui nunquam risere, vt de Philippi imperatoris filio legitur. qui ob id agelasti appellantur.

lantur. nunc de Ira dicamus.

De Ira. CAP. XXI.

QVòd igitur quicunque irascitur, ex offensa aliqua irascatur, manifestum est. Cognoscitur autem offensa, & per intellectum, & per phantasiam. irasci autem cõmune est animalibus omnibus, aut perfectioribus, quare & ijs per phantasiam accidit, quatenus commune est, irasci. non est autem ira, quum non iudicante animali ipso, membrum aliquod recepto nocente, aut constringitur, aut etiam nocens expellit: sed tum solùm, quum animal ipsum iudicat. porrò nec si animal recepta mali specie phantasiam faciat, aut se contrahendi, aut aliter cauendi à nocente, aut etiã propulsandi, quatenus sese à malo defendat, irasci ipsum dicimus. neq; enim aut in tussi, aut sternutamento ira moueri animal dicimus, nisi communi quadam appellatione. quare tum solùm iram vocamus, quum & odium fit in rem, quæ offendit. nec solum odium, sed & appetitus nocendi illi, & quodammodo vlciscendi iniuriã. quod quum per membra exteriora fiat, vt per manus aut pedes, aut cornua, aut dentes, & id genus alia, quibus natura animalia armauit, necessarium animæ est vires colli-

gere,

gere, ac mox demandare ad ea membra, quæ agere debent. primum igitur quod fit in ira, appetitu nocendi oborto, est collectio caloris circa cor, vbi sedes animæ & vis est. propter quod rectè aiunt esse iram sanguinis ebulitionem. hoc enim primo fit, mox nisi quid impediat, transmißio etiam caloris collecti fit ad partes, quæ nocere paratæ sunt. prohibét autem quædam sæpe transmißionem, vt aut timor maioris periculi, aut iudicium, quòd frustra id fiat, aut ratio & eiusmodi alia. Sed hæc accidunt. quare ira per se est appetitus nocendi causæ nos offendenti, ex quo collectio caloris fit circa cor, & transmißio eiusdem per se ad partes, quæ nocere habent. nocēt autem animalia nunc per has, nunc per illas partes, vt cuique promptius est. at homo quum non aliter nocere potest, lingua iram conceptam monstrat, aut iurgijs, aut imprecatione mali, aut & blasphemijs in Deum, quē causam esse omniū quæ fiunt, in opione hominum est. Sunt autem alij promptißimi quidem ad irascendum, tardi autem ad prosequendam vindictam. alij verò tardiores quidem ad irascendum, promptiores verò ad sumendam vindictam, alij ad vtrunq; promptißimi, alij ad vtrunque tardißimi. qui igitur

tristes

triſtes natura ſunt, & omnia ferè per diſplicentiam recipiunt, vt ægri & malè affecti, & ex alijs cauſis irati, & quibus bilioſior eſt ſanguis, & melancholici, omnes quidem hi quòd ex omni cauſa facillimè offenduntur, facillimè iram concipiunt. tardius autem exequuntur quicunq; ex his timidiores ſunt, & pauci ſanguinis & frigidioris, tum verò & prudentiores, & rationi parētes magis. Contra verò qui benè valent & multi ſanguinis ſunt, & lenioris, ſerius quidem iraſcūtur & non facilè, quia omnia ferè vel vti læta recipiunt, vel vti minus triſtia, at vbi de offenſa iudicium fecere, tum promptiſsimè iram effundunt, & vlciſcuntur. ad vtrumq; verò impigri ſunt, quicunq; calidi quidem ſunt, & multi ſanguinis, ſed bilioſi, & amari, aut exuſti melancholici, præcipuè autem & irrationales, & ſuperbi. ſuperbi enim ex omni iniuria vel leui magnam iram concipiunt, quòd iniuriam non metiuntur, quanta per ſe eſt: ſed quantus ille videtur, cui allata eſt. tardi verò ſunt ad vtrunq; frigidi natura, ſed mites tamen, & ingenij haud peruerſi. atque hi obliſcuntur etiam iniuriarum. quod non ij faciunt, quibus craſſus & fibroſus eſt ſanguis, quiq; inuidi ſunt & ſuperbi & praui ingenij.

De

De Verecundia. CAP. XXII.

VErecundia autem est tristitia de defectu proprio in præsentia alterius, propter quam fit motus sanguinis & caloris ad eas partes, quæ laborant maximè. laborat autem maximè facies in præsentia alterius, qui iudicet defectus nostros, propter quod & erubescimus, & demittimus oculos in pudore. tristamur igitur & dolemus ob defectum proprium (vt pote malum). nihil autem refert siue actu fiat defectus ille, siue factus fuerit aut immineat. omnino enim tristamur, & si nemo sit præsens, tristamur solum, si verò alius, aut plures præsentes sint, non tristamur solùm, sed propter præsentiam laborat facies, quasi ferre non potens præsentiam eius, qui nostrum defectum videt. propter quod natura quasi opem latura illuc calorem mittit, calor etiam sanguinem trahit, vnde rubemus, quod in adolescentibus signum bonum dici solet. signum est enim ingenui animi, cui cura sit defectus proprij, & corrigi sit sperandum. in sene autem verecundia laudari non solet, vtpote quis factus senex correctus tamen non sit, & virtutem non habeat. qui igitur arrogantes sunt, & sibi plurimũ tribuunt, cæteros contemnunt, & nihili habent.

bent.quiq; scelerum & defectum proprio-
rum curam nullam habent, hi solent inue-
recundi esse, propter quod impudentes
cum exprobatione quadam nominantur.
Sunt tamen qui inuerecundi sunt, vel quòd
ad defectus proprios non aduertũt, vel non
cognoscunt. Timidi verò, & qui alios nõ-
nihili faciunt, defectuum autem proprio-
rum curam gerentes, & aduertentes, magis
solent verecundia capi. atque hæc quidem
de affectibus animi & eorum causis &
sympathijs, ac antipathijs dicta sint per
transcursum.

*De alijs quibusdam consensibus phan-
tasia.* CAP. XXIII.

QVosdam[r] præterea consensus habet
phantasia, quum à memoria quo-
rundam mouetur, aut valde intenta est.
quippe alio oscitante, & nos pariter osci-
tamus, si non aduerterimus, quod fit ex-
citata memoria alterius ab oscitatione,
tum & facto repentè & inaduertenter ap-
petitu eiusdem quod alias anima vti bo-
num agnouit, vnde & nos simul oscita-
mus. nihil enim refert ad faciendum eum
motum an vapores aliqui pigri super mu-
sculis sint, vnde appetitus fiat excutiendi,
an alio modo, & ex memoria innascatur

idem appetitus.idem enim omnino fit.innaſcitur autem nõ aduertentibus nobis facta memoria. aduertentibus autem non innaſcitur phantaſia rectum iudicante. ſimiliter & edente alio acerba quædam,memoria fit & appetitus conſimilium.omnis autem appetitus animam mouet , & calorem.anima autẽ,quæ in membro eſt,quod appetit , quaſi ſibi deficiat aliquid in eo, ſuggerit proportionale quiddã aut ſaliuã aut quod melius iudicat. ſicut & in veneris phantaſia , appetitu facto intenditur virga ſuggerente anima plurimùm ſpiritus , & dolente membro calor & ſanguis concurrit.ad quę ſi rectè reſpiciamus impoſsibile non exiſtimabimus,quod de prægnantibus dicitur,remanere,ſcilicet in fœtu ſigna quorundam , quæ ipſæ auidiſſimè appetiuere. ſiquidem facta ingenti quadam phantaſia & appetitu quorundã, anima ex ijs , quæ in corpore ſunt proportionale aliquid mouet præcipuè in ſan guine. ex quo quum nutriatur fœtus nihil prohibet ſigna quædam eius alimenti ita affecti in eo remanere, præſertim coloris. propter quod ea ſigna rubentia ferè omnia ſunt,& exuſtionem aliquam in ſan guine factam oſtendentia. Fortaſſe autem & figura cupitæ rei oſtenditur , quòd

in eo proportionali anima etiam figu-
ram mentiatur. Eadem porrò phantasia
intenta, potest & fascinum inferre, non
quidem ab vnoquoque hominum, sed à
certis solùm, quorum humores & spiritus
adeò remoti sunt à natura aliorum, vt pe-
nè venena sint. ij igitur concepto in infan
tem odio intentissimè intuentes, spiritus
quosdam ex oculis, & tota è facie eiacu-
lantur, qui ad teneros infantis spiritus ap-
pliciti, eos vti venena sensim absumunt. ex
oculis autem & toto è corpore euapo-
rare insensibilia corpuscula monstrant, spe
cula in quæ mensibus laborantes mulieres
inspectant, spurca enim & squalore quodã
ac situ obsita redduntur. legimus & fami-
lias quasdam fuisse in Creta. qui laudando
fascinum inferebant. quod certè vti possi-
bile recipiendum est. existente enim natu-
ra quorundam (vt dictum est) perinde ac
venenosa, & eiaculatis ex oculis eorũ spiri
tibus perniciosis, nihil prohibet nõ infan-
tes solùm sed & grandiores fascino affici,
laudando autem maximè. quoniam laus
propria lætitiã parit, lætitia autem vt dixi
mus dilatationẽ tùm cordis, tùm & spiri-
tuum facit, tùm & totius faciei, & præci-
puè oculorum, vnde additus quodammo-
do aperitur veneno, quod à fascinatore
eiacul

eiaculatur. qua è re fortè enatum est illud, quod præfamur cũ aliquos laudare volumus, benè enim prius ominantes, verba nostra dicimus tibi non noceant. quin & aliqui sunt, qui dum laudantur, faciẽ auertunt, non tãtum vt indicent molestam sibi esse laudationem, sed vt à fascino caueant. iam enim in opinione est per laudationes fascinum fieri. Vtrum autem & numeri quidem & figuræ, & imagines sympathias quasdam, & antipathias habent ad amores & odia, & fascinos, & vtrũ verba & cantationes, & id genus ligent & soluant, alterius quidem est, & temporis, & cõtemplationis. De ingenio autem eorũ animaliũ quæ intellectu carent, & quomodo nidos ad alendos fœtus & telas ad capiẽdas escas tam artificiosè fabricentur, & alia eiusmodi, nõnulla quidẽ diximus in ijs quę de intellectione à nobis scripta sunt, nondum autem emissa, neq; planè ex culta & digesta. quod faciemus si vita & otiũ suppetet nobis. atq; hæc de sympathia & antipathia rerum, quantum attinet ad contagiones pro tempore dicta sint.

De quibusdam dubijs à Rhamnusio scriptis. CAP. VLT.

HAec, cùm iam impressa essent, ac visa à Ioanne baptista Rhamnusio

Illust. Vene. Dominij Secretario vtriusque linguæ peritissimo, & eorum quæ ad bonas literas & disciplinas attinent, multa perdocto, gratulatus ille pro vetere amicitia nobis, simul & nõnulla dubia ad nos perscripsit, & nouas quasdam sympathias proposuit. quarum ratioñe si otium mihi foret, expostulabat. digna quidem omnia, de quibus consideratio haberetur diligentissima. nam quum ego causam, quòd in nauigatoria pyxide perpendiculum semper in polum spectet, retulissem in mõtes ferri & magnetis, qui sub polo sunt, dubitationem ille non negligendam attulit. primum quidẽ quòd qui de subiectis polo partibus scribũt, nulli dicunt montes ferri, & magnetis sub polo esse, deinde quòd & si dentur ij montes: causa tamen ad eos referenda nõ videtur in nostro mari: quando constet in Ilua insula iuxta Populoniam Italiæ esse magnetis montes. inde enim erui omnem magnetem quo hîc vtimur, nec tamen nauium illac prætereuntium perpẽdicula ad eos montes verti. oportere autem ita fieri, si magnetis species perpẽdiculum mouet, propinquissimis existentibus insulæ illius montibus. cur enim non magis moueant, quàm qui remotissimi sunt sub polo?

Ad hæc autem & miras quaſdam propoſuit antipathias, quarum vna erat, quî fiat vt impoſito oleo iu charta, ita aptata vt contineat, ſubiectus ignis oleum quidẽ calefaciat, chartam autem non. alia erat conſimilem habens rationem, cur & circa pomum circumuoluto tenui linteo, pomum ab igne calefieri cernamus, linteum nec quicquã lædi. Addebat autem & quòd à fulmine nauium malos ſæpiſsimè videmus tangi, carinas autem nunquam. Tum & illud quoque quærebat, quæ ratio efficiat, vt feruente, & exũdãte in ahenis ſaccaro ſi butyrum quamuis modicum imponatur, ſtatim ſubſidat feruor. quo ingenio vtuntur artifices ad prohibendum ne erũpat ſaccarum, vtuntur & alio ingenio ad idem purificandum, quod pariter videri mirum poteſt. vbi enim coagulari ſaccarũ incipit, proijciunt in vocatas cãpanas, tùm cretam tenuem cicotriconizant, ac ſuper imponunt, qua campanæ oſtiũ patet craſſitudine digiti. atque ita ſaccarũ purgant, ſurculis omnibus & feculentia omni ad cretam attracta. Hæc ſunt quæ ille nobis examinanda propoſuit. quod quidẽ faciemus à ſupraſcripto inſtituto noſtro non recedentes, vt non proprias & propinquiſſimas cauſas aſsignare nitamur, ſed medias

& proprijs proximiores, quo poſsibile nobis ſit. Primùm igitur vtrum ſub Polo ſint magnetis mõtes, nec ne, ſub ambiguo relinquamus. ſcimus enim eſſe qui ſcribãt planas magis eſſe eas regiones. de quo & doctiſsimus, atq; eloquentiſsimus Epiſcopus Iouius circa eam Sarmatiæ partẽ, quæ Moſcouia nunc dicitur, diligentẽ inquiſitionem ab incolis fecit, qui ne eos etiã inueniri montes retulere, qui Rhyphei ab antiquis dicti ſunt. meminimus tamẽ nos quaſdam chartas vidiſſe earum, quas mundi mappas appellant, in quibus ſub polo montes notati erant (qui magnetis mõtes inſcripti fuerant). ſiue igitur ſint, ſiue non ſint, ij mõtes, nihil ad nos in pręſentiarum attinet, quando per montes polos ſubiectos, cathenam illã montiũ intelligimus, qui ad ſeptentrionẽ ſpectant tanti & tam vaſti, ac ferri & magnetis feraces. qui & ſi magis diſtant à noſtro mari, quã Iluæ inſulæ montes, potẽtiores tamen ſunt ad mouendum perpẽdiculum propter abundantiam & copiam ferri, & magnetis. Fortaſſe autem & qui in Ilua eſt magnes, non multæ actionis eſt in ea minera. multi enim dum in minera ſunt, minus valent, quã extracti, quòd ſpirituales ſpecies ſua habeant impedimenta. ſignum autẽ parum valere

in ſua

in ſua minera Iluæ inſulæ magnetẽ, quòd tam propinquus cum ſit nauigijs illac prę-tereuntibus, perpendiculum tamen non ad ſe conuertit. Incaleſcere autẽ & feruere in charca oleum, chartam non accendi, communem habet rationem cũ lebete. In quo aqua quidem feruet, lebetis fundus friget: & pomo, quod & ipſum calefit linteo illæſo. Horum autẽ omnium cauſa eſt antiperiſtaſis. frigida enim ſunt aqua, oleũ, pomum, propter quod prohibẽt intermediũ calefieri. Sed quomodo calefiunt ipſa, ſi mediũ non calefit? actio enim omnis con tactu fit, ignis autẽ non tãgit aquam, oleũ pomum, niſi per intermedia, lebetem, char tam, & linteum. hæc autẽ niſi calefiant, ac tantùm calefiant quantũ aqua, & oleum, & pomum, non videtur quomodo calefieri poſsint. quòd ſi calefiant, quo pacto igitur per antiperiſtaſim & frigiditatem prohibent, ne intermedia incaleſcant? Dicẽdum poris exiſtentibus lebete, charta & linteo, citiſsimè calorem contrahere aërem, qui in poris includitur, ac per ipſum incaleſcere aquam. porrò quicquid aquæ calefactum eſt tolli ſtatim, & aſcendere, ac loco eius ſubſidere aquæ partem nihil calefactam, quæ lebetem infrigidat, qua pori non ſunt, atque ita continenter fieri, vt

aquæ pars cedat, & tollatur, pars succedat, & refrigeret, ita & oleũ facit, nã & ipsum actu frigidum est, ita & pomum, quoniam humidum est, & frigidum, & semper pars eius aliqua frigida tangit intermedium, ac calefieri prohibet per certũ tempus. Cur verò fulmen nauium malos tangat, carinas autem & spondas, quæ iuxta aquam sunt, non, dubitationem maiorem habet, si modò verum est, quod fertur. nam & de lauro traditur non feriri ipsam à fulmine, quod nõ satis certũ est: eo autem recepto, quòd res ita se habeat, promptior quidem potest esse ratio in naui quàm in lauro: nam antennas feriri à fulmine facile est. quòd altæ sunt, alta autem à fulminibus peti in prouerbio etiam est. causa autẽ est, quòd fulmen vapor est quidam mistionis fortis, qui in altis gignitur, & extrusus è nube in latus acquirit impetum. quare alta maximè ferit. Interdum tamen impetus in ima inclinat, verum vbi antiparistasim inuenit aut frangitur, aut & repellitur, dictum est enim suprà contrariorum species fugare contraria. Igitur iuxta aquas quum descendit vapor, partim quidem frangitur partim repellitur, quoniam aër aquis vicinus plenus est vaporibus frigidis ex aqua eleuatis, qui tùm materiali antipathia,

tùm ſpirituali frangunt, ac repellunt fulmen. quare carinas & proximas ſpondas, aut non tangit fulmen, aut fructũ non immutat. in lauro autem vtrum talis antipathia ſit, incertum eſt: illud magis in cauſa putarim, quòd laurus rotũda admodũ eſt, & corticis dẽſi ac læuis: à quibus omnibus fit, vt incidẽs vapor non inhæreat. propter quã rationem nec columnas à fulminibus tangi videmus, quòd rotundæ terſæq; ſint.

Butyrum autẽ iniectum cõpeſcere feruorem ſaccari, dignam habes inquiſitionem. Idem verò & oleum facere videmus in pulmenta, ſi quæ corpulentiora ſunt, vt in fabæ & ciceris lomenta. feruorem enim & exundantiam eorũ compeſcit. horũ autem cauſa eſt, quòd duo præcipuè concurrunt, quum feruor exundans fit, alterum eſt exceſſus caloris, & vaporum copia breui facta, alterum eſt obſiſtentia feruentis rei, ſi corpulentior ſit. multum enim extenditur & in magnas ampullas, priuſquam ſcindatur. propter quod & dupliciter etiam compeſcitur exundantia illa. vno modo ſi calorẽ & vapores frãgas qui extenduntur, quod fit iniectis frigidis vt aqua, alio modo ſi ipſum obſiſtẽs, ita præpares, vt extendi in magnas ampullas non poſsit. quod faciunt vnctuoſa iniecta,

diuiduntur enim ipſa ad minimas, & non vltra diuiſibiles partes, quæ intermiſtæ partibus corpulenti humidi, prohibent extenſionem amplam fieri. extenſio enim rarefactio quædam eſt. rarefieri autem nõ admodum poſſunt minima vnctuoſi, tùm quòd minima ſunt, tùm quòd tenacis miſtionis, quare quum vndiq; interpoſita intermiſtaq; ſint obſiſtẽti, faciunt vt nec ipſum obſiſtẽs recipere extenſionem poſsit, niſi paruam, & per paruas ampullas factã, quare exundãtia compeſcitur, & feruor fit per ampullas crebras & paruas. vnctuoſa autem ſunt præcipuè oleum & butyrum, & benè diuiſibilia in minimas particulas: at butyrum cum ſaccaro probè conuenit propter dulcedinis, & pinguitudinis ſympathiam, quare & ſi modicum ſit, ſufficit tamen ad compeſcendam exundantiam ſaccari, quoniam benè miſcibile eſt, & modicum omne in multa partibile. Creta verò imponitur ſupra campanæ oſtium, non quòd ipſa attrahat fœculenta, ſicuti magnes ferrum. Sed quòd prohibendo exhalationem incluſi ignis & vaporum fit, vt penitiſsimè vapores permeent per ſaccarum, qui mox aſcendentes ſecum ferunt agglutinatas omnes ſordicies, & ſurſum impellunt, quæ hærentes

cretæ

cretæ propter tenacitatem ſic reddunt purum & ſincerum ſaccarum. Si igitur per hæc & doctiſsimo Rhamnuſio, & alijs factum eſt ſatis, tibi præſertim Cardinalis ampliſsimè, mihi quidē & gaudeo & gratulor: ſinautem & alia deſiderantur, excuſabit me horum conſenſuū & diſſenſuum natura, quæ adeo in abdito eſt. Si qui verò laborem noſtrum commendabunt, aditumq; & viam per nos apertam his rebus fatebuntur, id omne debebunt tibi.

DE CONTAGIONE, LIBER PRIMVS.

*

Quid ſit contagio. CAP. I.

NVnc autem de contagione proſequamur, cuius gratia tot de ſympathia & antipathia rerum quæ ſita ſunt, ab ijs incipientes, quæ vniuerſalia magis videntur, & aliorum principia. quòd igitur contagio ſit quædā ab vno in aliud tranſiens infectio, vel ipſum nomen oſtendit. in duobus enim ſemper

contagio

contagio verſatur, ſiue illa duo diuerſa ſint, ſiue duæ cõtinuæ vnius partes. verùm quæ inter diuerſa fit, ſimpliciter & propriè contagio dicitur, quę verò inter duas vnius partes, nõ propriè, ſed quodammodo. videtur autem & conſimilis eſſe vtroque infectio, & cui contagio fit, & à quo. tum enim contagionem factam dicimus, quum ſimile quoddam vitium vtrunq; tetigit. quã ob rem qui hauſto veneno pereunt, infectos quidem fortaſſe dicimus, contagionem autem accepiſſe, minimè. & in aëre quæ ſimpliciter putreſcunt lac, & carnes, & reliqua, corrupta quidém vocamus, non autem cõtagionem paſſa, niſi & aër ipſe corruptus conſimiliter fuerit. de hoc autem diligentius in ſequentibus inquiremus. videtur autem actio omnis & paſsio aut circa rerum ſubſtantiam fieri, aut circa accidentia. contagionem autem accepiſſe quempiam nõ appellamus, quòd calefactus ab alio fuerit, aut factus vitioſus, niſi per tranſumptionem. quapropter videtur contagio, conſimilis quædam infectio ſecundùm ſubſtãtiam. vtrum igitur quum domus incendio vicinæ ardet, contagionem vocemus? at certè neque hæc contagio eſt dicenda, nec in vniuerſum quum totum ipſum corrumpitur, primo

ſecund

ſecūdùm quòd totum eſt, ſed tum magis, quum in particulis minimis & inſenſibilibus quædam infectio fit, & ab illis incipit, quod & nomen infectionis oſtendit. infectum enim vocamus non corruptum qua totum eſt, ſed quodammodo, & circa inſenſibilia. totum autem voco, ipſum cōpoſitum: particulas verò minimas & inſenſibiles voco eas ex quibus compoſitio fit & miſtio: exuſtio igitur circa totum ipſum fieri videtur, contagio autem circa particulas componentes, quanquam & ab ijs mox corrumpatur & totum ipſum. propter quod & miſtorum paſsio quædam videtur contagio. quoniam autem dupliciter corrumpuntur & intereūt miſta, vno modo per aduentum contrarij, ſub quo conſiſtere non poteſt eorum forma. alio modo per diſſolutionē miſtionis, vt in putrefactis contingit: dubitationem fortaſſe habet vtro modo contagio fiat, infectione in particulis minimis illata, ad hæc autem & qualis nam ſit hæc infectio, vtrum corruptio earum particularum, an alteratio ſola, & quid demum patiantur. quare & illud poteſt dubitari, vtrū contagio omnis ſit putrefactio quædam. quæ omnia manifeſtiora quidem fient, ſi contagionum differentias primas & earum

rum caufas in primis perquifiuerimus.nūc fi licet aliquo modo contagionis rationem fubfigurare, dicemus contagionem effe confimilem quādam mifti fecundùm fubftātiam corruptionem de vno in aliud tranfeuntem, infectione in particulis infenfibilibus primò facta.

Contagio qd.

De prima contagionum differentia.

CAP. II.

TRiplex autē videtur effe prima cōtagionum omnium differentia. alia enim contactu folo afficiunt, alia præter hoc & fomitem quoq; relinquunt, & per ipfum contagiofa funt, vt fcabies, phthifis, areæ elephantiafis, & id genus: fomitem appello, veftes, ligna & ciufmodi, quæ incorrupta quidem ipfa exiftentia, cōfernare nihilominus apta funt contagionis feminaria prima, & per ipfa afficere. nonnulla porrò funt, quæ non contactu folo, non folo fomite, fed & ad diftans etiam transferunt contagionem, vt peftilentes febres & phthifis, & lipitudines quædam, & exanthemata illa, quæ variolæ vocantur, & fimilia. vidētur autem ordine quodam fe habere hæc, nam quæ ad diftās faciunt contagionem, ea & fomite & contactu afficere confueuere. quæ verò fomite

mite contagiosa sunt, eadem & contactu contagiosa sunt.ad distans autem nõ omnia, at cõtactu omnia. quapropter & simplicißima est,& natura prior ea contagio quæ solo contactu afficit, quare & de ea primò agemus, inquirẽtes quomodo fiat, & per quod principium, mox & de alijs, vt videamus an omnium sit commune quoddam principium,an diuersum in singulis,& quid proprium habeat vnaquæq;.

De contagione, quæ solo contactu afficit.

CAP. III.

VIdetur autem quę inter fructus contagio versatur, maxime eiusmodi esse, quæ solo contactu afficiat.vt vuæ ad vuam & pomi ad pomum.quare quærendum est, quodnam eius infectionis principium sit.quòd enim tangẽtia sese isthæc afficiantur, marcescente aliquo illorum primo, manifestum est, quo autem principio, non manifestum. quoniam autem primũ, vnde omnis infectio in alia trãsit, putrefactum fuit:censendum est,& secundum quoq; consimiliter putrefactionem concepisse, siquidem contagio consimilis erat in vtroque infectio. est autem putrefactio quædam mistionis calido innato

to euaporante, atque humido. eius verò euaporationis principium ſemper eſt aliena caliditas, ſiue ea in aëre ſit, ſiue in circunfuſo humido. igitur quod in vtroque eſt principium putrefactionis, idem & contagionis principium erit, caliditas ſcilicet extranea. ſed ea in primum aut ex aëre acceſsit, aut ex alio, & contagio nondum dicitur, in ſecundum autem acceſsit ex ijs particulis inſenſibilibus quæ euaporant è primo, & iam contagio eſt: quoniam ſimilis eſt in vtroque infectio. poteſt autem euaporans è primo calidum in ſecundum facere quod aër in primum, & ſimiliter putrefacere, imò magis propter analogiam. Quoniam autem quæ euaporant è primo particulæ, aliæ quidem ſunt calidæ & ſiccæ, vel per ſe vel ex commiſtione, aliæ ſunt calidæ & humidæ ſimiliter vel per ſe, vel ex commiſtione. videntur quæ calidæ ſunt & ſiccæ, aptæ quidem exurere magis, putrefacere autem minus. quæ verò calidæ & humidæ ſunt, è contrario putrefacere aptæ magis, exurere verò minus. humidum enim partes eius, quod tangit, emollit, ac laxat, beneq; ſeparabiles reddit. calidum autem ſurſum tollit ac ſeparat, vnde diſſolutio miſtionis fit euaporante calido & humido

mido innato, quæ putrefactio erat. quapropter existimandum est calidas, & humidas particulas aut per se, aut ex commistione humidas, quæ euaporant è primo, esse principium & seminarium eius putrefactionis, quæ in secundo fit, dico autem humidas ex commistione, quoniam in euaporationibus quæ cõtingunt in putrescentibus, misceri vt plurimùm accidit particulas minimas ac sic principia fieri tum generationum quarundam, tum & corruptionum nouarum. aptissima autem est ad putrefactiones & contagiones inferendas ea commistio, quæ è calidis fit cum humidis. in fructibus igitur, quæ contagio accidit per hęc principia fieri putandum est. at verò & in alijs quoque omnibus, quæ putrescentia sese tangunt, si analoga sint, idem euenire: & per idem principium existimare par est. principium autem sunt particulæ illæ insensibiles: quæ euaporant, calidæ quidem, & acres sed humidæ commistione, quæ deinceps seminaria contagionum dicantur.

De contagione, quæ fomite afficit.

CAP. IIII.

VTrum autē & ea quæ per fomitem contagionem afferunt per hūc modum & per idem principium fiant, dubitationem habet. quoniam principiū quod est in fomite alterius naturæ videtur esse, siquidem vbi in fomitem secessit à primo infecto illic diutissimè perdurare seruariq; in corruptum potest. vt admirationē non paruam præbeant, quę & phthisici & pestilentes tetigere, lectuli, vestes, ligna, & id genus. sæpissime enim vidimus virus illud per duos & tres annos seruatum. at particulæ quæ è putrescentibus euaporant nullæ tam diu perdurare posse videntur. sed profecto propter hanc causam nemo putare debet, non idem esse principium quod in fomite est cum ijs, quę solo contactu afficiunt, quādo particulæ quæ euaporant è primo, eædem & in fomite pariter reseruari possunt, atque ita seruatæ idē facere, quod & tum fecissent, quum euaporarunt è primo. quòd autē tam diu perdurare seruariq; possint in fomite, si quis persuaderi vult, & minus admirari, debet se in consimilibus exercere. nonne videmus alienū odorem in ligno, & vestibus & alijs per multum temporis asseruari, nec nuda quidem illic qualitate & sine subiecto existente, sed corpusculis magis cum

ea

ea minimis,atq; effugientibus visum?quid de fuligine & fumo dicemus in parietibus obducto? nónne & hæc ex minimarũ particularum admistione tinctura fit,quæ diutißimè durare incorrupta cõsueuit. ac talia certè infinita alia sunt. quorum omnium rationẽ si quis fortè requirat,è duobus dicimus maximè dependere. quorum alterum est subtilitas, alterum est fortitudo & constantia mistionis. propter subtilitatem igitur penetrant,& in foraminibus quorundam conduntur vnde neque aëri subiecta sunt, neque multis extrinsecarum alterationum, propter validam autem mistionem durare possunt aduersus multa. est autẽ valida & fortis mistio duplex,altera in duricie consistẽs,vt ferri,lapidum, & eiusmodi, quorum insensibilia minima annos permultos viuũt, altera in lentore quodam,& multa elaborataq; mistione constituta.dura igitur,& si nõ sunt seminaria contagionum,at lenta elaborataq; esse possunt. est autem elaborata mistio, quæ è valdè minimis fit benè inuicẽ agitatis (vt in ijs quæ de sympathia diximus).accidit autem talem mistionem fieri in euaporationibus illis, quæ conclusæ sunt, vbi non dispergitur, quod euaporat, sed valdè agitatum minutißimè commi-

 scetur,

ſcetur. quòd ſi lentorem quoq; accipiat, & valida miſtio fit, & apta ſeruari in fomite, cuius ſignum eſt, quòd quæcunque per fomitẽ afficiunt, omnia lenta glutinoſaq; conſpiciuntur, & propter hoc ſola ea, quæ talia ſunt, fomitẽ habere poſſunt, quæ autem lenta non ſunt, ſed aut in ſicco per ſe conſiſtunt, aut multo aqueo abundãt, apta citiſsimè alterari, ea quidem putreſcentia contagioſa eſſe poſſunt, ad id quod tangunt, fomitem autẽ non relinquunt. quòd vel non adhæreſcant & glutinẽtur, vel citò alterentur. propter quod marceſcentes fructus contactu quidem afficiũt, fomite autem non. plurimo enim aqueo abũdant, & quod euaporat lentum nõ eſt. lenta verò agglutinantur quidem, & reſidẽt in ijs, quæ tangunt, & propter fortem miſtionẽ non facilè alterantur. quòd ſi analoga ſint cum eo, quod tangũt, ſtatim contagionẽ inferunt, ſi verò non analoga fuerint, & quod tangitur non aptum quidẽ eſt affici ipſum, ſed ſeruare tamẽ ſeminaria, tum fomes fit. & nactum mox aliquid quod analogum cum primo ſit, nõ aliter inficit, ac & primum feciſſet. nihil enim refert, ſiue aliquid ſtatim tangat, ſiue mediante alio. nõ ſunt autem apta omnia, vt fomes fiant, ſed ſolùm quæ foraminulenta ſunt & calida,

lida, aut parũ frigida. in ijs enim & condi possunt seminaria contagionum propter foramina, & non alterari neq; ab ipso fomite, neque ab extrinsecis, nisi ea plurimũ excedant propter quod aduersum ignem non defenduntur. igitur neq; ferrum neq; lapides, & eiusmodi frigida & non foraminulenta, idonea sunt, vt fomites fiant. lana verò & panni, & lignorũ multa, idonea magis sunt. quòd igitur & quæ fomite afficiunt commune principiũ habeant, & communem inficiẽdi modum cum ijs, quę contactu solo, ex his manifestum esse potest. differũt autem mistione, quòd his quidem fortis & lenta sit, in illis debilis, & non lenta, & propter hoc alia fomitem relinquunt, alia non.

De contagione quæ ad distans fit.

CAP. V.

MAiorem autem tum admirationem, tum dubitationem præbent ea, quæ non contactu solo, nõ solo fomite, sed & ad distans etiam contagionẽ faciunt. Lippitudinis genus est, quo qui laborat omnes solet inficere, qui in ipsum spectant. notissimæ sunt & pestiferæ febres, & phthisis & alia multa, quorum labe cohabitantes, quanquam ne etiam tangant, coafficiuntur. horum igitur, quæ

natura ſit, & quo pacto id vitium propagetur, dubitatio non parua eſt. quapropter accuratiſsimè de hoc eſt inquirẽdum, quoniam maxima pars hæc eſt eorum quę inueſtigamus. Videtur autem cõtagio hæc & alterius naturæ eſſe, & per aliud principium fieri. primum quid, quia peſtiferarum febrium nonnullæ ſunt, quæ horis decem, aut duodecim perdunt, ægro nihil caliditatis. nil frigiditatis ſentiente. præterea ſi lippus alium lippum redit, alterius quidem naturæ videtur affectus iſte. quoniam viſio non per caliditatem aut frigiditatem fit, ſed per vocatas ſpecies & ſimulachra rerum. Porrò ſubita & penè momẽtanea penetratio harum contagionum idem prorſus oſtendit. ſtatim enim & ictu (vt dicitur) oculi penetrant per totum animal, & necant. quod nulla alia qualitatum notarum, tam promptè facere poteſt, quòd contrarium habeant. adde quod ſi à notis qualitatibus fieret hæc contagio, ad debilius quidem, & minus reſiſtens ſemper propagaretur. quod certè fieri non videmus, quando ſæpe id quod debilius eſt, aut nihil, aut minus patitur. vt oculos quidem phthiſis non carpit teneriores delicatioresq; exiſtentes, pulmones autem corripit. poſtremo quum hæc contagio vndiq;,

& ad

& ad omnem partem feratur, imitari quidem videtur ſpiritualium motum, qui in orbem fit. corpora verò quæ notis qualitatibus conſtant, vnum tantùm motum habent ſurſum aut deorſum. quare alius impetus, alia vis eſſe videtur harum contagionum, & venenis aut Catablephæ animali aſsimilari, non autem reliquarum contagionum modum & naturam ſequi.

Quòd cauſa contagionum, quæ ad diſtans fiunt, reducenda non ſit ad proprietates occultas. CAP. VI.

QVi igitur occultas proprietates inducunt, paruo negotio ab his ſeſe difficultatibus extricant, per pauca rationem omnem earum contagionũ ad haſce proprietates referẽtes, quod & in alijs multis omni ſollicitudine liberi & ſecuri factitant. benè igitur erit de his proprietatibus breui quædam percurrere. ſimul enim & illud aperietur, quodnam eſſe poſsit harum contagionum principium. Supponẽdum autem eſt nobis, quum decem ſint rerum omnium genera, actiua tamen principia eſſe tantùm ſubſtantiam & qualitatem. conſtat enim neq; quãtitatem, neq; ad aliquid, neq; vbi, neq; alia (vt ſummatim dicamus) effectiua eſſe, niſi per accidens.

porrò ſubſtantiam per ſe nihil aliud facere, niſi locales motus ſurſum, deorſum, rarefactionem, & condenſationem, & circularem. hi enim à forma rerum fiunt. reliquæ verò actiones à qualitatibus proueniunt. qualitatum verò aliæ materiales dicuntur, calidum, frigidum, humidum, ſiccum, lux, odor, ſapor, & ſonus: aliæ ſpirituales vocantur, quæ ſpecies ſunt. & ſimulachra materialium ſiue ſint cũ ijs vniuocè, ſiue non, vt lucis lumen. ſaporis verò & odoris, & ſoni ſpecies nomen non habent, niſi ſaporimen & odorimen, & ſonimen velimus effingere, ſicut à luce lumen. Similiter & caliditatis & frigiditatis, & aliarum ſpecies nomen non habent. conſtat autem eas eſſe tum ex ſenſibus, tum ex intellectu. quòd igitur materiales qualitates multa poſsint efficere, manifeſtũ eſt, nam primæ quidem vocatæ omnia generant & alterant, ſecundæ verò appellatæ lux, odor, ſapor, & ſonus, nihil quidem inter ſe agunt quoniam contrariæ non ſunt, ſenſus tamen mouent, ſed & hoc ijs mediantibus, quæ ſpirituales vocantur. Harum verò ſpiritualium quòd actio multa ſit, & vis in natura: ſimiliter eſt manifeſtum (vt in ijs diximus quæ de rerum ſympathia & antipathia diximus) nam & ſenſus & intellectus mouẽt,

& prin

& principia ſunt motionum in animalibus, deinde & motus locales videntur facere attractionē & fugam. nonnullæ etiam & primas qualitates producere, vt lumen quod calorē gignit. Hæc igitur cùm item ſint, quærimus quidem ab ijs, qui occultas proprietates inducūt, quando actio omnis vel à ſubſtantia fit, vel à qualitate materiali, aut ſpirituali, quonam principio dicant actionem hanc fieri qua cōtagiones produci videmus? ac certè ſi à ſubſtantia & forma fieri aſſerant, quid oportebat occultam proprietatem vocare. ſed vocent vt lubet, nihil tamen ea forma facere poterit, niſi locales motus, ſurſum, deorſum, rarefactionem, & condenſationem, contagionem autem non, quæ per ſe localis motus non eſt, ſed magis quorundam corruptio & quorundam generatio. ſi verò qualitatē aliqua fieri dicant, ſiquidem materiali, nihil ignotum aſsignabunt, niſi fortè ignotum quiddam qualitatum genus effingant, quod nec caliditas, nec humiditas, nec ſiccitas ſit. quod certè effingi non poteſt. ſi autem ſpiritualem aliquam qualitatem in cauſa ponant, poterunt quidem notiori ſaltem vocabulo vti: & ſtatim dicere ſpirituale aliquod contagiones haſce producere. ſed certè neq; hoc adducere pro cauſa

possunt. primùm quia spiritualia hæc tandiu solùm durare consueuere, quandiu præsens est illud, à quo effluxere, nisi fortè fuerint in intellectu. at quæ ad distans faciunt contagionem, absente etiam primo perdurant nihilominus, & in fomite, & in aëre. quinimo de loco ad locum feruntur trans etiam maria, quod signum est corpus esse, quod & defertur & perdurat, longè à primo si habens. quòd si dicant corpus vtiq; esse hoc, quod de loco ad locum fertur, agere tamen per spiritualem qualitatem, profectò & ad non necessaria recurrunt, & inconueniens asignant. si enim rectè definita contagio est, oportet tale in secundo fieri, quale in primo fuit, & idem esse in vtroq; principium, idemq; & in quarto & quinto: & in alijs, quæ contagionem recipiunt. tale autem non potest facere vllum spiritualium per se, per accidens quidem nihil prohibet spiritualia enecare & dissoluere etiam mistionem aliquam fugando quædam cõtraria, quod & fœtor facere potest, & Cathablephæ animalis aspectus (vt dictum in sympathijs fuit). generare autem tale in secundo, quale in primo fuit non possunt spiritualia. generatio enim omnis per primas fit qualitates. oportet autem in hisce contagionibus

gionibus non putrefactionem solum fieri. sed à primis seminarijs, & alia quoque gigni & propagari, quæ ipsis similia natura sint, & mistione. non aliter quàm spiritus in animali è sanguine solét alios sibi consimiles generare, quod spiritualium nullum efficere per se potest. quam ob causam & in contagionibus quæ ad distans fiunt idem esse commune principium, & eundem inficiendi modum per qualitates notas censendum est, quod & Aristotelem & Galenum existimasse sine dubio videre possumus. differunt autem harum contagionum seminaria. & ab ijs, quæ solo cõtactu afficiunt & ab ijs, quæ fomite solo. sed primùm dicamus, quo pacto ad distãs ferri possint, & quomodo in orbem moueri videantur, & qua ratione vim tantam sortita sint, & tam citò penetrent, & quales sint earum analogiæ, tum demum quam differentiam habeant ad alia seminaria, diffiniemus.

Quomodo seminaria contagionum ad distans ferantur & in orbem. CAP. VII.

ERgo illud in primis inquiramus, quo motu agantur seminaria illa contagionum, quando longè & ad eos qui distant ea ferri manifestum est, quod multi

adeo mirantur. est autem inter prima respiciendum ad consimilia, quo minus admirari posimus. quis putaret è cæpe, & allio lacrymas nobis, vel è longinquo elici, è pipere, iride, ptharmica, sternutamentum, è croco, solano, stricno, somnum cõciliari, è tractatione metallicorum apoplecticum hominem fieri? exhalant nimirum ex omnibus his ac circunquaque feruntur insensibilia corpora, quorum diuersæ actiones sunt, & facultates. manifestisimum autem hoc apparet in ijs quæ corrumpuntur & putrent. principium autem motus eorum corpusculorũ adomnes partes, partim quidem per se est, partim ab alio datur. per se igitur euaporatio omnis sursum fertur, quod & in fumo & alijs multis spectari potest, si quis nesciat euaporationem omnem calidam esse, ab alio autem accidit, & in latus, & deorsum postremò pelli, quod præcipuè duabus de causis euenit, altera est obsistẽtia aut aëris, aut tabulatorum & eiusmodi, in quæ incidunt, quæ primum exhalant partes. vbi igitur vltra ferri non possunt, pelluntur quidem & in latera ab ijs, quæ succedunt, & hæc ab alijs, donec accidat repleri totum. altera causa est aër ipse, qui euaporationem omnem sit tenuis sit, & benè solubilis diuidit,

dit, vſque etiam ad minimas & non vltra diuiſibiles partes. ea enim eſt elementorum & liquidorum omnium natura, vt ſitum conuenientem quærant, quantũ poſſibile eſt. Conuenientiſsimus autem ſitus eſt, quum partes continuæ inter ſe ſunt, aut ſi continuæ eſſe non poſſunt, minus tamen inter ſe diſtent, quo poſsibile ſit. ſic enim minorem violentiam ſuſtinent, vt in ijs diximus quæ de ſympathia tradita ſunt. qua de cauſa aër continẽter eam euaporationem diuidit magis, & magis, donec ad eas veniat partes, quæ non vltra diuidi & ſeparari poſſunt. Facta igitur innumerabili illa diuiſione multum aëris repleri accidit, & circunquaq; miſceri, quod & in fumo manifeſtiſsimum eſt videre. propter has igitur cauſas, & quæ circa cõtagiones contingunt euaporationes, circunquaq; feruntur, & aëris multum occupant, quoniam exhalatio omnis multùm diffunditur, magis autem ſursùm & primò, ſed tamen mox & ad latera, & poſtremò deorſum accidit ferri. ac ſic & cohabitantes poſſunt inficere ſeminaria hæc, & non ſolùm in fomite, ſed & in aëre per certum tempus ſeruari, diutius autem in fomite. quo autem modo fiat, vt tam paruæ quantitatis exiſtentia non alterẽtur ſaltem

medio

medio in aëre exposita, priorem habet dubitationẽ. nam quæ tam fortis esse mistio potest in tam parua particula, vt in aëre diu consistere valeant: præsertim, quæ in duritie non consistunt? sed certè quæ lenta sunt, & glutinosa quanquã paruissima sint, possunt quidem si non omnino tantum, quantum dura, viuere, at paulo minus possunt. dura quidem propter tria resistunt alterationibus maximè, & quòd in pauca quantitate plus habent materiæ, & quòd propter terram plus habent frigiditatis, & quòd partes nõ benè subtiliari & rarefieri possunt propter densitatẽ. quod fieri oportet, si caliditas induci debet priora igitur duo & si lenta non habent, æquè ac dura, attamen in parte habent & ipsa. tertiũ verò habent non minus quàm dura hoc est difficultatem subtiliationis propter partium tenacitatem, & quòd mistio è valdè minimis constat. tenacitas enim facit, vt pars non facile secedat à parte. mistio verò è quàm minimis facta benè vnitis aduersus alterationes omnes valet, quoniam si rarefieri oporteat, statim præstò sunt partes terræ, quæ prohibeant, iuxta quodlibet minimum sitæ. si verò densari necesse sit, præstò sunt ignis partes propter propinquitatem, quæ similiter obstent. qua de

causa

causa non solùm dura, sed & lenta sese defendunt ab alterationibus multis si mediocres sint, magnas autem non ferunt. propter quod ab igne absumuntur seminaria omnium contagionum, & ab aqua etiam frigidissima franguntur. quòd si curiosior quispiam illud quærat, cur intrinsecè saltem non alterentur hæc seminaria, quum è diuersis sint mista. sciat ille non esse hanc solis seminarijs propriam quæstionem, sed & alijs multis communem, vt piperi, calci, euphorbio, pyrrhiti lapidi & metallicis, & alijs pluribus. quæ quum è diuersis sint mista, alterationem tamē nullam intrinsecus, aut nullius momenti patiuntur, sed annos multos immutata perseuerant, vt mirum sit lapides annos mille & duo millia durare. causa omnium est quòd mistio, quæ è diuersis fit, ad tam minimas particulas redacta est, quòd propter paruitatem excessum non habēt particulæ inter se illum, qui requiritur ad agendū. qua de causa dum mistio illa eo pacto perstat, dum igneæ partes separatæ sunt & dispersæ, sepultæq; in alijs, alteratio nulla introrsum fit, quare & piper, & euphorbium, & reliqua tractata manibus frigida sentiuntur. at vbi casu aliquo mistio illa soluitur & mutatur, & partes quæ eiusdem rationis sunt, in vnum

coëunt,

coëunt,& maiorem quantitatem, & potẽtiam ad agendum acquirunt,tum actu fiũt, & agunt iam,vnde & calx & piper, & euphorbium,iam calida percipiuntur, quum prius potentia solùm calida essent, actu verò aliter se habentia propter eandem causam nec seminaria intrinsecus sese alterant,quanquam è diuersis constent,vtpote mista.quòd autem in tam pauca quantitate vis multa inesse poßit, declarat fulgur, quod non aliud est quàm vapor.declarant & euphorbij & piperis, & similium particulæ minimæ & effugientes visum.quibus tanta vis à natura tributa est, adeo refert ignem in materia densa contineri, quanquam parua sit. talia quoq; sunt seminaria contagionum : omnia enim acria per se sunt,quanquam in lentore constituta, quæ & ipsa actu fiunt à calore animalis subtiliante eam mistionem & vniente partes consimiles. talia autem ad humores & spiritus non paruam potentiam habent.quare & perdere etiam possunt paucis horis, si ad spiritus analoga sint, de quo mox largius dicemus. eadem & ex oculis lippientibus eiaculari possunt in alterius oculũ & consimilem infectionem inferre, quæ visio quidem non est, sed vitium in oculo. Quòd autem in animal penetrent & non-

nulla citiſsimè,nemo mirari debet, ſi modum quo ingrediuntur conſideret. ingrediuntur autem è paruis poris & venis, & arterijs in maiores, & ab his in alios ſæpe etiam vſque ad cor. vnus penetrationis modus eſt per propagationẽ & quaſi ſobolem. prima enim ſeminaria, quæ adhæſerunt è vicinis humoribus ad quos habẽt analogiam, conſimilia ſibi alia generant & propagant, & hæc alia, donec tota humorum maſſa & moles efficiatur. alius modus eſt per attractionem, quę intro fit, tùm inſpiratione per anhelitum, tùm venarum dilatatione. ſimul enim cum aëre qui attrahitur ingrediuntur cõmiſta contagionum ſeminaria, quæ vbi introducta ſunt, non eadem facilitate regrediuntur per expirationem, qua ingreſſa per inſpirationem fuere. quoniam agglutinantur humoribus & membris, & nonnulla etiã ſpiritibus, qui contrarij ſpeciem refugientes, ſecum & inimicum ad cor ferunt, non enim dicendum eſt (vt quidam aiunt) venena & contagiones præcipuè cor petere atque aggredi, vti inimicum, quaſi cognitio & voluntas ijs inſint. tardius autem penetrant, quæ per ſe minus acria ſunt, aut in lentore multo ſepulta, & analogiam habentia ad craſsiores humores, & quæ per

venas trahuntur. celerius autem quæ per anhelitum & quæ subtiliora sunt, & acrimoniæ maioris, ad spiritus autem analoga. Fortasse autẽ & alius est penetrationis modus. omnis enim euaporatio de angusto in amplum facillimè diffunditur. quare quũ minores & angustiores sint venæ, quæ circa summa sunt, maiores verò continuè qua versus cor itur, inde fit, vt & contagio quàm facillimè ex angustis venis in amplas diffundatur, vbi etiam maior est calor, atque ad cor etiam ferãtur, nisi quid obstet. Quòd igitur & quæ ad distans fit contagio per idem commune principium fiat cum alijs, & per eundem modũ, & quo motu feratur, & quomodo penetret, & tantam habeat vim, hactenus dictum sit. quomodo autem particulari & propria quadam natura ab alijs differat, nunc dicatur. ab ijs igitur quæ solo contactu afficiunt differre videtur, quòd hæc in forti mistione constituta videtur & lentore quodam, illæ verò non. ab ijs verò quæ fomite solo & contactu inficiunt, differunt eæ, quæ ad distans protenduntur, quò validior adhuc mistio ijs inesse videtur, & subtilitas maior, propter quod & penetrant magis, & maiorem actionem habent. Fortasse autem & antipathia

thia ad animal his est, non ea solùm quæ materialis dicitur, sed & spiritualis etiam quæ spiritus potest fugare & calorem qui humorum mistionem continet, propter quod & maximè potest putrefactionem inferre, de quo etiam mox dicemus.

De analogia contagionum.

CAP. VIII.

CONtagionum autem analogiæ multiplices quidem sunt, & maximè admirandæ. pestis quædam est arboribus aut satis, animalium nulli obest. contrà, quædam tangit animalia, satis & arboribus parcit, & inter animalia, hæc hominem carpit, illa boues, illa equos aut alia, sed & in eadem specie, quæ pueris & iuuenibus est contagio, senum neminem lædit, & è contrario nec quæ mares, semper etiam mulieres attingit. promiscuè verò alij certas pestes sentire, alij non, & alij inter pestilentes illæsi versantur, alij nō. inter mēbra porrò est, & sua analogia, lippitudo nulli membro nocet nisi oculis, phthisis verò non oculis, quāquam delicatioribus, sed pulmoni: Alopeciæ & Achores caput solū tentant. at verò & in humoribus, quędam vni est cōtagio, alij nō, quædā omnibus. aliæ spiritus præcipuè perdūt, quorum

omnium admiranda quædam ratio eſt. aſsimilantur autem & alijs multis, de quibus omnibus diximus in ijs quæ de ſympathia vbi etiam communes cauſas perquiſiuimus, quæ vel ad rationem agentis referuntur, vel materiæ, vel applicationis. propter quæ non omnia agunt in omnia, ſed certa in certa ſolùm, quæ analoga dicũtur. particulares autem, & proprias analogias nec inſtitutum noſtrum eſt dicere, nec prudentis inquirere. ſat enim in præſenti ſit. ſi non proprias & propinquiſsimas cauſas, at medias tamen ſciamus, & ad proximas nitamur quantum pro ſubiecta materia dabitur.

Vtrum contagio omnis putrefactio quædam ſit. CAP. IX.

NVnc illud inquiramus, verũ omnis cõtagio putrefactio quædã ſit, & an omnis putrefactio contagioſa. videtur autem putrefactio omnis cõtagioſa aut ſimpliciter, aut ſaltẽ ad continuam partem, ad aliud verò contagioſa non omnis eſt, quoniã ad agendũ multa vt diximus requiruntur. omnẽ autem contagionem in putrefactione quadam conſiſtere dubitationem fortaſſe habet: quoniam rabies contagio quædam videtur, putrefactio autem non.

ſimiliter & vinum quum aceſcit ab alio contagionem quandam pati videtur, putrefactionem autem non. nam quũ putreſcit, tùm & fœtet & inguſtabile eſt, acetũ verò ſuaue eſt, & putredinibus etiã reſiſtit. ſed certè & eæ putrefactiones quædã ſunt exiſtimandæ. verùm illud circa putrefactiones eſt intelligendum, quòd interdum ſola miſti diſſolutio fit, & ſola euaporatio humidi atque innati caloris generatio autem noua nulla conſequitur, atque hæc ſimplex putrefactio dicitur. interdum in ipſa euaporatione ſimul & generatio aliqua prouenit aut animalis, aut alterius quod formã vnam & certam habet, & miſtionis rationem ac digeſtionem ſuam. in quibus igitur ſimplex fit putrefactio, generatio autem nulla, & fœtor fit & abominabilis ſapor, propter cauſam quæ in ſympathia dicta eſt. vbi verò generatio aliqua intercedit, & digeſtio ordoq; partium pro certa forma. tum ſæpe neque fœtor fit, neq; abominabile quicquã. igitur & vinum quandoq; quidem ſimpliciter putreſcit. & marcorem contrahit, & ingratum inguſtabiléque eſt. Interdum non ſimpliciter putreſcit, ſed & ſimul generatio aliqua ſequitur vt aceti. euaporãte enim quod dulce atque aëreum eſt, relicto

multo terreo ſubtili aduſto cum plurimo aqueo, miſtum illud fit, quod acetum vocamus, cuius & forma ſua eſt, & digeſtio, & ordo partium, & ſapor, & odor. quòd autem præcedat putrefactio aliqua prior, declarant, & lac, & pituita, quæ quum putreſcere incipiunt, ſtatim aceſcunt. In rabie quoque putrefactionem quandam accidere cẽſendum eſt, facta contagione ab alio, latet autem nos. quoniam quæ in viuo animali putrefactiones fiunt, non admodum manifeſtę ſunt. veriſimile eſt autem ita ſe habere, quoniã & canes quum rabiunt febre quadã corripi ſolẽt. ſi igitur in omnes contagiones inductio fiat, omnes quidem in putrefactione quadam conſiſtere videbũtur. quod & ratio quoq; perſuadet, quoniam nulla alia euaporatio aptior eſſe videtur ad contagiones inferendas, quã quæ in putrefactionibus fit. quoniam autẽ diximus contagionẽ eſſe in inſenſibilibus particulis, primò quærat fortaſſe quis, vtrum particulæ illæ corrumpantur quidem, an alterentur ſolùm, ad quos dicimus quantũ quidem ſufficit ad putrefactionẽ faciendã, nõ neceſſe eſſe corrumpi particulas ipſas, ſed alterari ſolùm, quatenus diſſolui miſtio poſsit, & euaporare calidum cum humido innato, nihil tamẽ prohibet & corrumpi

rumpi etiam, ſed non neceſſe eſt quatenus attinet ad faciẽdam putrefactionem. quoniam autem putrefactiones omnes ad cõtinuam ſaltem partem cõſimilem putrefactionem inferre aptæ ſunt. ſi omnis quidẽ contagio putrefactio eſt, videbitur quidẽ cõtagio ſimpliciter & communiter dicta putrefactio quædam conſimilis de vno in aliud tranſiens, ſiue continuum illud ſit, ſiue diuerſum. uerùm hæc non eſt ea quæ propriè cõtagio dicitur, ſed illa quæ inter diuerſa verſatur, quòd & ſi etiam propriiſſime velimus contagionem conſiderare, quæ in morbis ſpectatur & non ſolo contactu afficit, erit quidem contagio conſimilis de vno in aliud trãſiens putrefactio, cuius ſeminaria actionis multæ ſunt, in forti ac lenta miſtione conſtituta, ac antipathiam ad animal habentia non ſolùm materialem, ſed & ſpiritualem etiã: ex qua definitione ratio omnium eorum manifeſta eſt, quæ circa contagionẽ videntur.

Cur morborum alij contagioſi ſint, alij non, & contagioſi cur leues ſint.

CAP. X.

IMprimis igitur cur morborum alij cõtagioſi ſint alij nõ, & quomodo fiat vt alij ardẽtiores cùm ſint, & grauiores, nul-

lam tamen inferunt cõtagionem, alij verò placidiores, mitioresq́; existentes contagiosi plurimùm sint, quæramus: quod certè dubitationem quandam habet. si enim contagio vim & actionem sequitur, qui acutiores sunt morbi viderentur magis contagiosi: si verò adustionem sequitur contagio (vt multi medicorum putant) similiter viderentur, qui ardentiores sunt contagiosi magis. quòd si & putrefactionem multam sequitur contagio, in pluribus quidem multa putrefactio fit, contagio autem nulla. ergo morborũ quicunq; absque putrefactione fiunt, nulli quidem contagiosi sunt, quoniam, vt dictum est, contagio non sine quadam putrefactione fit. In quibus verò putrefactio contingit, requiri quidem acumen dicimus, si contagio sequi debet, sed non sufficit acumẽ solum & potentia agendi, verum & lentor quoq; requiritur, & fortis atq; elaborata mistio vt dictum est. similiter neque adustionẽ sequitur cõtagio, sed si qua in cõtagionibus adustio accidit, illa sequitur magis, quã origo contagionis sit. nec similiter omnem putrefactionẽ sequitur contagio, quãquam larga sit, & multi humoris, sed eam solùm in qua seminaria fieri possint, quæ & mistionis sunt fortis & in lentore

tore

tore constituta. febrium igitur multæ ardétissimæ sunt, vt quę è colera, sed in sicco consistentes, è quibus quæ euaporant particulæ, seminaria esse non possunt contagionis in alio, siue quòd mistio earum debilis sit, siue quòd non adhęreant & agglutinentur propter siccitatem. at quæcunque sordidam habent putrefactioně & conclusam, illæ seminaria gignunt ad inferendas contagiones idonea. sordidam autem dico putrefactioně, in qua non fit superficialis putrefactio & euaporatio eius. quod putrescit, sed profunda & ad totum. cõclusam autem voco in qua non abeunt & exalant quę euaporant particulæ, sed quodãmodo conclusæ benè ac diu agitantur & miscentur, lentorem autem habentes. sic enim & fortis fit mistio & glutinosa, lenes autem apparẽt cõtagiosi morbi precipuè febres, quæcũq; contagiosæ sunt, propter id quòd profunda fit putrefactio, in qua multũ humidi euaporat quod tùm lentorě inducit, tũ & acrimoniã hebetat. In quibus autem acumen & ardor multus sentitur, in ijs superficiales magis particulę euaporãt calidę & siccę, propter quod nec cõtagiosæ sunt.

In quo conuenit cum venenis contagio, & in quo differat. CAP. XI.

COnueniunt autem, & cognationem quãdam cum venis habent nonnullæ contagiones: quoniam ſicut illa inimicitia quadam fraudulenta latentia perdunt animal & cor petunt, ita & contagiones quędam facere ſolent. propter quod venenoſas ſolemus quaſdam febrium appellare. differũt autem inter ſe non parũ, quòd venena nec propriè putrefacere poſſunt, nec tale in ſecundum gignere, quale in primo fuit principium & ſeminariũ, cuius ſignũ eſt, quòd venenati ad alios contagioſi nõ ſunt. cauſa verò iccirco eſt, quòd venenorum eſt duplex genus. alia enim ſpirituali qualitate enecant, qualis eſt ſerpentum maxima pars & Catablephæ aſpectus. alia verò materiali qualitate operantur. quæ igitur per ſpirituales ſpecies agunt, corrumpere quidem poſſunt, fugãdo calorem innatum, & triſtitiam intolerabilem ingerendo. generare autem nihil ſimile poſſunt, quoniam generatio omnis à primis qualitatibus fit. propter quod in venenatis nihil tale vnquam factum vidimus, quale eſt quod à Vipera & baſiliſco emittitur. eorum verò quæ per materialem qualitatem operantur, alia calida ſunt, vt vocata cauſtica & vrentia, alia frigida, vt opiũ & hyoſciamus & id genus. verùm quę calida

ſunt vrentia, omnia in ſicco ſunt conſiſten tia, quare & exurere magis apta ſunt, quã putrefacere & contagionẽ inducere. quòd ſi quædam à medicis putrefactiua dicuntur, hoc tamen impropriè dicitur, ſimpliciter enim cauſtica ſunt. appellant autem putrefactiua hæc, illa cauſtica, quòd cauſtica cruſtam & vocatam eſcaram prius faciũt: vocata verò putrefactiua veſicam prius inducunt, quaſi in his calor naturalis euaporet, ſicut in iis quæ putreſcunt. verùm propriè cauſtica & illa ſunt, vt Arſenicũ, Auripigmẽtum, Pythiocampe, & Cãtharides quę putrefactiua dicuntur. Cæterum non putrefaciunt, ſed vrunt è quibus quod euaporat ſeminariũ contagionis eſſe non poteſt, vtpote ſiccum. quæ igitur venenorum calida & vrentia ſunt, propter hanc cauſam contagioſa non ſunt. quę verò frigida & ſtupefactiua ſunt, putrefacere quoque non ſolent, quare neque hæc contagionem inferre. ita igitur differunt quæ contagioſa ſunt à venenis.

De aliis differentiis contagionis.

CAP. XII.

SVpereſt nunc vt differentiis aliis proſequamur ac earum cauſis. neque enim omnes vno modo cõtagiones ſe habent.

aliæ in nobis primò fiunt, & generantur in aliquo, mox ab illo in alium transeunt. aliæ extrinsecus primò veniunt. & factæ de vno in alium propagantur, & aliæ per summa errant, & vix cutim carpunt, aliæ solidiora occupant, aliȩ & interna, & aliæ omnia tam interna, quàm externa. quædã porrò promptissimè inhærent, & afficiũt, quædam serius, & aliæ se statim manifestant, aliæ non nisi longè post, aliquæ ad hæc letales sunt, aliquæ sine vllo vitæ periculo. omnes autem in viuo corpore natæ infectionem disseminare, in mortuo non. & corporum alia suscipiunt facillimè, alia aut nunquam, aut cum difficultate. vnde & illud queri potest vtrum pestilentijs assuescere posimus, sicuti venenis. In nobis igitur primò oriri seminaria contagionum manifestum est, non solùm in scabie, achoribus, phthisi, sed in febribus etiam, quæ pestiferæ dicũtur. causa est, quòd in nobis & humoribus nostris putrefactiones fieri nihil prohibet, quæ & sordidæ sint, & conclusæ, à quibus seminaria illa fiant, quæ tùm lenta, tùm & fortis mistionis sint. hæc autem contagiones inferre, dictum est suprà, ac in aliquo primo ita fieri posse, nemo dubitat. illud fortasse dubiũ esse posset, vtrum & in secundo

dò qui afficitur, contingat similiter sordida & cõclusa putrefactio, an nõ. si enim non contingit, quomodo in ea noua seminaria fiunt, quæ tertium aliquem inficere possint? at si contingit, à quo nam fit, quando causæ eædem in secundo nõ sunt, quæ in primo fuere, siquidem in primo causæ fuerunt obstructiones, plenitudo & malitia humorum & similia. in secundo autem nihil horũ adesse necesse est, quando videmus, tẽperato & probè sano existente aliquo, concipere tamẽ ab alio cõtagionem solis seminarijs sufficientibus inferre. Dicendũ igitur & in secundo sordidam ac conclusam putrefactionem fieri, sordidam quidem, quoniam profundè corrumpitur quod à seminarijs recipit putrefactionem, propter multã inhæsionem & actionem eorum atque analogiam. talis autem & conclusa est, propter multam euaporationem, quæ fit. quòd & si nõ talis per se esset, nihil tamẽ refert dum profunda accidat. omnino enim tale in secũdo fuit, quale in primo principium & seminarium est, quoniam dictũ est eam seminarijs inesse vim, vt sibi simile propagare, & gignere possint, sicuti & spiritus faciunt. In primo igitur causæ fuerũt illæ, quæ passim solent putrefactiones in no-

bis

bis facere, obstructiones, plenitudines, & humorũ prauitates, à quibus facta putrefactio sordida & conclusa plurimum, accidit inde seminaria enasci, quæ apta sint, in alium contagionem transferre. siue in eo fuerint causæ & dispositiones, quæ in primo fuere, siue nõ. quare analogum humorem nactæ in secundum & tertium, & alios contagionem apportant. Quòd verò & extrinsecus quoque in nos veniant principia & seminaria cõtagionum, & in nobis non primò fiant similiter quoque manifestum est, quoniã sæpe videmus populariter vagantes morbos, quas epidemias vocant, quorum alij communes quidem pluribus aut ciuitatibus, aut regionibus sunt, sed non contagiosi, qui communes tantùm dicuntur. alij verò etiam contagiosi, id est, qui semel in vno concepti absque aëris dispositione illa communi, contagionem in alium transferunt, atque hi non communes tantum dicuntur, sed contagiosi simul, quales sunt pestilentiæ, vti ea quæ circum Græciam vagata est, de qua Thucidides scribit, & quales illæ, quæ nostris annis apparuere in Italia ab alijs lenticulæ, ab alijs puncticula appellatæ. referemus etiam insolitam anni 1514, contagionẽ, quæ in boues solùm irrepsit visa

primò

primò circa Foroiulienſem tractum, mox ſenſim & ad Euganeos delata atq; inde in agrum noſtrum. abſtinebat primò bos à cibo ſine cauſa alia manifeſta. ſpectantibus autē in ora eorum bubulcis, aſperitas quędam & paruæ puſtulæ percipiebantur in palato & ore toto, ſeparare protenus infectum oportebat à reliquo armento, alioqui totū inficiebatur. Paulatim labes illa deſcendebat in armos, & inde ad pedes, ac quibus ea permutatio fiebat, ſanabātur ferè omnes. quibus auem nō fiebat, plurima pars interibat. Harum ergo contagionū, quæ extrinſecus veniunt, potiſsima cauſa eſt aër, quāquam ex aquis & paludibus, & alijs nihil prohibet euenire. aptiſsimus autem eſt aër, tū quòd faciliimè & proprias & alienas infectiones concipit, tum quòd neceſſariò eo vtimur ad vitam, ſed illud maximè aduertendū eſt, quòd aër interdū alterat ſolū calefaciendo, infrigidādo, humectādo, & exſiccando, interdū non ſolū alterat, ſed & vapores extraneos in nos immittit, interdum nō vapores ſimplices, ſed & ſeminaria cōtagionum. differt autē ſeminarium contagionis à vapore ſimplici, quòd vapor alterabile ſatis eſt corpus, miſtionē non habens fortē in lentore, quale eſt ſeminariū. concurrūt tamē vapores in nos

nos importati multipliciter ad putrefa-
ctiones quę fiũt. primò enim & obstruũt,
deinde & locum habent alienę caliditatis
& humiditatis, tùm immisti humoribus
inamabiles illos reddunt & ingratos mẽ-
bris, vnde & respuuntur & relinquuntur à
natura, ac sic putrescũt. seminaria verò nõ
solùm hæc faciunt, sed maximè faciunt, ac
simul & consilia sibi alia ceu sobolẽ pro-
creant, quæ ad alium delata contagionem
inferũt. Si igitur vapores simplices in nos
aër importet, non iam contagio est, nec
ægritudo per se contagiosa, nisi profunda
& conclusa putrefactio fiat, quæ nec simi-
liter si ad aërem cõparetur, contagio di-
citur, quoniã non est consimilis in vtroq;
infectio: sed si ad alium cõparetur, qui se-
cundus sit, & tertius, & quartus, iam cõta-
gio dicitur, & ægritudo contagiosa. si ve-
rò ab aëre seminaria statim immittantur
contagionis in aliquẽ primum, & conta-
gio dicitur ab aëre accepta, & ad aliũ apta
est transire. idem enim vitiũ & aër passus
est, quod & ille, cui illatum est. idem & de
terra & aqua dicatur, nam & ipsa interdũ
vapores solos in nos transferunt, interdũ
& seminaria ipsa cõtagionum. quibus au-
tem de causis tùm aër, tùm aqua & alia in-
ficiantur, & modò seminaria contagionũ

concipiant, modò vapores extraneos, & modò alterent solùm, recipiẽdum est nobis vti notum. Illud fortasse magis desideraretur, vtrum à cœlo & syderibus contagiones vllę per se depẽdeant, quãdo astrologi sæpe quosdã futuros morbos & Epidemias prædicunt, quemadmodũ Syphilidem siue Gallicum vocatũ morbũ prædixisse ipsos constat multo antequam apparuisset. sed certè (quando nihil à cœlo huc demitti potest, quod proximè tãgat) nisi spirituale aliquod seu lumen, seu tale aliud, si ad ea respiciamus, quæ suprà de actionibus spiritualiũ dicta sunt, videbimus à cœlo nullas cõtagiones per se fieri posse. per accidens autem nihil prohibet, quasdam ab ipso fieri, ac prædici etiam ab astrologis posse, qui scientes, ea quæ à syderibus per se vt plurimum fiunt, possunt simul & illa præuidere quæ per accidens cum illis, vt plurimum coniunguntur. possunt autem per se sydera calefacere: ad calefactionem autẽ sequitur & vaporũ plurima ex aquis & terris eleuatio, qui mox varias & diuersas corruptiones efficiant, modò nouas, modò cõsuetas, modò magnas prout & syderum constitutiones se habent. Igitur has considerãtes astrologi ac docti, quæ apportare solent, prenũtiant

effectus, qui quanquam per accidens à syderibus fiunt, vt plurimùm tamen concomitantur ea, quæ per se fiunt. nihil enim prohibet quædam per accidens esse, & vt plurimum esse. aptissimè autẽ sunt ad magna & noua producenda illæ syderũ constitutiones, in quibus plures Planetarum in vnum coëunt, præsertim sub insignibus aliquibus earum stellarum quę fixæ dicũtur. rarò enim fit, vt quum eiusmodi conuentus fiunt, notabilem aliquem partũ & portentum nõ edant, sed de his plura fortasse oportet dicere. Per summa autem errant scabies, porrigo, papulæ, lepra & circa caput achores, areæ, ophiasis & id genus. horum autem omniũ seminaria crassiora & minus acria sunt, quàm quæ intima petunt. hæc enim subtiliora sunt, & acria magis, & ad spiritualia magis analoga. eorum autem quę in summo insident, alia summam cutim tentant, alia profundius immerguntur, quæ in densiori materia sunt, quales sphaceli, & estiomeni, & carbunculi, & elephantia, & syphilis morbus, & id genus. Citò autem afficiũt, quæcunq; seminariorum in acrimonia multa consistunt, & subtilia sunt, præsertim per anhelitum cor petentia, quorum analogia est ad spiritus, aut ad subtiliores humorũ.

at

at quorũ materia densior est, & analoga ad humores crassiores, ea tardè serpunt, vt syphilis & rabies. mortuũ autem animal contagiem eam non seruat, qua tenebatur viuens. quoniam seminaria contagionis vnà cum calore innato extincta sunt, paratiora verò sunt ad cõtagiones corpora, ad eas quidem, quæ primò in nobis fiunt, immunda quidẽ & valde humida, & carnis ac foraminum cõstipatorũ. ad eas verò quæ extrinsecus veniũt paratiora sunt, quę foramina aperta & laxa habent, calida autem & humida. difficulter autem recipiũt & serius, quibus frigida est, & sicca densaq; corporis cõstitutio. propter quod senes & aniculæ minus corripiuntur, quàm iuuenes. attendendæ tamen sunt analogiæ cõtagionum, quæ vnum magis quã alium tentant. minus item recipiũt, qui per ociũ vitam traducũt, quàm vegetes & negotiatores. quosdam porrò vidimus, qui in medijs pestilentijs versantes securi esse consueuere, de quibus quædam suo loco dicemus, & vtrum consuescere pestilentijs possimus.

De signis contagionum. CAP. XIII.

SVnt autem & indicia contagionum sua, quorum alia præuntia sunt futu-

rarum,alia præsentes monstrãt: ac eorum quæ prænuntia dicuntur, alia à cœlo sumuntur, alia ab aëre, alia ab ijs, quæ circa terras & aquas sunt,quorum quędã vt plurimùm veracia sunt, alia sæpe. quare nec per omnia prognosticari nisi probabiliter,licet. In cœlo igitur quum eorum syderum, qui planetæ dicuntur, vides vnam in partém plures conuenire, vt sæpe accidit plures,aut septentrionales fieri, aut australes, nec non & coniungi etiam inuicem,tùm scito in ea parte mutationes magnas circa terras futuras. ac primùm quidem humiditates plurimas sublatis vaporibus multis è terra & aquis, mox siccitates non paruas consecuturas, consumptis tandem vaporibus & exustione circa terram & aërem facta. hæc autem solent & putrefactiones apportare,quòd si coniunctio syderum illorum sit plurium quidem sub maioribus earum, quæ fixæ dicuntur, tùm & prędicere potes insignem aliquam portenti contagionem.sunt porrò & aspectus quidam planetarũ, quibus astronomi hæc portenta tribuunt, qui nec omnino negligendi sunt, nec semper timendi. ex aëre porrò sua quoque indicia haberi solent,ac primùm quum multę cræbręq; incensiones illæ apparent, quæ in suprema

regione

regione è vocato hypocaumate fiunt, vt cadentia ſydera, cometæ, trabes, æges & id genus, putrefactionẽ circa terrã fieri oſtẽdunt. omnia enim hęc è fomite vnctuoſo & lento fiunt. hoc autem monſtrat vapores, qui à terra tolluntur, tales quoq; exiſtere, quod potiſsimum circa putrefactiones contingit. notare præterea oportet, & alias inferioris aëris conſtitutiones. neq; enim ſine ſuſpicione eſt, quum aut auſtri plurimi perflarint, & diu incubuerint, aut caligines quaſdã præter modum certam regionem videris occupare, & ſi fuſcus & veluti puluerulentus aër ſolem diu triſtem reddiderit. tùm verò tibi maximè cauendum erit, quum ventos quoſdã fueris cõſpicatus ex ea regione perferri, vbi peſtilentia graſſetur. non ſolùm autem timendum tibi ſit, ſed fugiendum, quum ea quæ ſub diuo ponuntur, vt obſonia & lintea, & id genus, marcorem quẽdam & ſitũ contrahunt. ſed & aquę quoq; ſua ſigna dant, quum inundant flumina & diu reſtagnãt. quum loca paludoſa cœnoſaq; relinquuntur. quum maria piſces emortuos plures in littoribus deponunt. Tęrra quoque vbi plurimam inſectorum generationem profert, putrefactiones conceptas nuntiat. quæ niſi totæ in ea animalia abſumptæ

fuerint, contagiones subesse declarant. potissimum autem isthæc portendunt locustæ, quarum sæpe innumerabilis ac penè infinita generatio fit, hoc autem non solùm monstrat magnam putrefactionem præcessisse, sed sæpe nouam facit, tolluntur enim quasi exercitus ingens, & in certas euolant regiones, quas vbi latè depopulatæ sunt, illic sæpe commoriuntur, vnde mox immensa corruptio sequitur. qualem in Africa contigisse legimus anno 118, delatis ad littora locustis incredibili numero, atq; ibi emortuis. similiter & in Gallia euenisse anno 864, memoriæ mandatum est. In Italia verò anno 1478, in agro Ferrariensi, Mantuano, Veronensi, Brixiẽsiq;, & vicinis alijs quum ingens increuisset earum multitudo, paulò post miseranda pestilentia secuta est. & annis superioribus etiam contigisset, nisi Dei optimi clementia & mortaliũ cura prouidisset. quo tempore tantum eius generis animantum vidimus, quantũ antea nũquam visum fuisse putandum est. quarum pars multa in huius superioris Italiæ agris resedit, pars versus Gallias euolauit diebus septem non sufficientibus migrationi tanti exercitus. Idem sæpe faciunt & cadauera cæsorum in prælijs. quin & cibi nõnulli sunt, quorum vsus

frequens

frequens nunc has, nunc illas infectiones producunt, alij Elephantiam, alij scabiem, alij carbunculos, alij alia interdum & animalia, quæ sub terra degunt, solent nonnullas infectionum significare, quum multa eorum è latibulis & proprijs laribus in apertum exeunt.

-Sæpe exiguus mus
Augurium tibi triste dabit, tellure sub ima
Quem non vllus amor tenuit, sed in aëra apertum
Erupit scrobibus, vitæque atque immemor vsus,
Et paruos natos & dulcia tecta reliquit.
Ipsa etiam tellus ceu non ignara futuri
Quum tremit, atque intus grauida suspirat ab aluo,
Signa dabit. tremuere vrbes & vertice toto
Formidauit Athos, timuitque sub æquore Nereus.

Quippè crebri terræ motus & ipsi nunciant contagiones futuras, quoniam exhalatio, quæ intus concluditur, non solùm noxium quiddam acquirit, sed etiam gignitur ex ipsis maximè putrefactionibus, quæ sub terra fiunt. Adhæc &, cùm vides carbunculos multos & exanthemata, & bubones enasci, timere quodammodo potes. Præsentes verò contagiones indicant,

eas quidem, quæ extrinſecus veniunt, multitudo eiuſdem morbi, tametſi non quandocunque multi eodem laborant morbo, contagioſa eſt ægritudo. eſſe autem contagioſam cognoſces, & ex genere morbi, & ex ijs, quæ ſequuntur. eas verò quæ primò in nobis fiunt, contagioſæ ne ſint an non, cognoſçes ſimiliter & ex genere morbi, & ex his quæ ſequuntur. ſed iam de contagione, quid ſit, & quo pacto fiat, & quibus principijs, & quæ ſint contagionum differentiæ, & cauſæ, tùm & quæ ſint earum ſigna communia in vniuerſum dictum hactenus ſatis ſit.

DE MORBIS CONTAGIOSIS, LIBER II.

*

De febribus contagiosis. CAP. I.

AD HAEC consequens esse videtur, vt de singulis contagiosis morbis, qui nobis cogniti sunt, agamus, qui sint, & quibus de causis fiat, & quomodo differant inter se, ab ijs incipiẽtes, quorum cognitio necessaria magis videtur. tales autem sunt febres, quæ in cõtagione consistunt. de quibus tanto accuratius est agendum, quanto plures earum nouæ inusitatæq; annis nostris apparuere. in vniuersum autem de omnibus pauca quidem à maioribus nostris pro tanto negotio literis mandata sunt. quid autẽ simpliciter sit febris, & quomodo fiat in præsentiarum nobis est supponendum. Contagiosæ autem vocantur non quæcunque vicinum & contiguum humorem possunt inficere, sed illæ solùm quæ in alium consimilem inferre infectionem valent, & quæ dicta seminaria contagionis per se

includunt. Earum verò quæ contagiosæ dicuntur, aliæ pestilentes vocantur, aliæ non pestilentes, & pestilentum quædam simpliciter pestilentes sunt, quædam malignæ tantùm appellantur, quasi mediæ inter pestilentes, & non pestilentes. quippe contagiosarum febrium, quædam vt plurimùm salubres sunt, quædam vt plurimùm perdentes, quædam verò partim salubres partim perdentes, à quibus multi quidem euadunt, multi verò pereunt. in dubio qui plures sint, quales quæ lenticulæ dicuntur.

De variolis & morbillis. CAP. II.

Ergo de ijs contagiosis primò est agendum, quæ tametsi contagiosæ sunt, pestilentes tamen non appellantur, quòd maiori ex parte salubres sint. tales autem videntur illæ, quas qui arabum libros transtulere, Variolas & Morbillos vocant. per variolas intelligentes eas, quas & vulgus varollas vocat ex similitudine arbitror pustularum, qui vari dicuntur. per morbillos autem eas quas vulgus fersas nuncupat, à feruore fortasse dictas. De ijs autem Græci non videntur sub alio egisse nomine quàm exanthematũ, quod nomen & varium etiam apud ipsos reperitur.

ritur. contingunt igitur eiusmodi febres præcipuè pueris, rarò viris, rarissimè senibus. videntur autem & omnibus semel in vita aut accidere, aut aptæ esse, quæ accidunt. nisi præcox mors hominem tollat. non facilè autem dignoscuntur adesse, priusquàm pustulæ ipsæ malum prodant. signa tamen quædam præcedunt ex quibus suspicio esse potest, eiusmodi affuturam febrem, ac primùm quum vides populariter quodam modo vagari genus id febrium, puer autem est, qui febrit, tum suspicari potes communi illo teneri morbo: necessarium tamen non est: quare & alia signa spectato, si conuersatus est cum alio affecto, si lucent oculi, si dorsum confractum sentitur, si facies rubet. febris autem continenter affligit, morosa quidem magis quam mordax, hæc enim primum indicia apparent. tum interroga num aliàs senserit eiusmodi febrem, quæ solet exanthemata illa apportare. rarò enim fit, vt qui semel affectus fuit, denuo etiam patiatur. tum vide si quid à natura ad cutim pellitur, nam vt plurimùm circa quartũ diem, aut paulò post, apparere solent primùm quidem sparsæ quædam ceu maculæ rubentes, mox manifestius in pustulas concrescunt, interdum humidiores & varis

similes,

ſimiles, interdum ſicciores & ſimiles ijs exanthematibus, quæ ex calore ſolent pueris euenire, quas vulgus ſufferſuras vocat. Vtræque mox tenui quadam pituita & ſanie replentur, ac per ipſas ſoluitur ægritudo, facillimè quidem pueris, difficilius autem grandioribus. propter quod matres optare ſolent febres haſce filijs aduenire quum tenera in ætate ſunt. Contagioſæ igitur ſunt, quoniam quod exhalat in putrefactione lentum admodum eſt, & ſeminarium contagionis in alterum, eo pacto quo in alijs fieri diximus. maiori autem ex parte ſalubres ſunt, quoniam ebulitio hæc purificatio quædam ſanguinis eſt. neque enim contemnendi ſunt, qui dicunt infectionem à ſanguine menſtruo contractam in vtero matris, ſecerni per eiuſmodi ebulitionem & putrefactionem eius, ac ſic defecari ſanguinem per quandam quaſi criſim à natura factam. propter quam cauſam omnes ferè hunc aſpectum patimur, quoniam omnes eam infectionem menſtrualem deferimus à ventre matris. qua de cauſa non perdit, vt plurimùm febris hæc per ſe, ſed purgat magis. pueris verò benignior eſt, quàm adultis. quoniam ſi qui per ætatem teneram eam ſanguinis infectionem non expurgant, ſignum eſt

eſſe

esse malè idoneam separari. quare mox quum in grandiori ætate fit separatio illa, contingit quidem vi multa,& affligit magis. minus autem quum mollior est sanguis,& aptior vt separetur ab eo labes illa : ob id etiam quum semel accessit non reuerti præterea solet, quoniam secreta iam sit infectio, visa tamen quandoque fuit bis accessisse, quibus scilicet prius non exactè secreta fuisset. Si igitur sanguis pituitosior fit, pustulæ variformes fiunt albæ, rotundæ, mucore quodam plenæ. si verò biliosior extiterit, pustulæ sicciores erumpunt. analogia autem eius contagionis ad eam sanguinis superfluitatem est, quæ è menstruo sanguine contracta fuit. quare ad eos solum analoga est hæc infectio, quibus purificatio sanguinis non est facta. propter quod nec omnes inficit, nec humores omnes, nec plura de his dicantur.

De pestilentibus febribus. CAP. III.

NVnc de pestilentibus vocatis prosequamur, quarum aliæ, vt plurimum perdunt verè pestilentes vocantur, aliæ multos solùm perdunt, malignæ appellatæ, communi autem vocabulo omnes pestilentes nuncupari solent. de quibus accuratissimè perquirẽdum est, omnes enim

peculia

peculiarem quandam & rationem, & curationem habere existimant. quæ autem peculiaris ratio sit, nondum planè assignare video. quidam breui sese ab hac difficultate explicantes, ad occultas proprietates recurrunt. de quo multa in superioribus dicta sunt, quæ hic non aliter repetentur tanquam nihil dicentibus & docentibus, qui difficultates propositas per ignota soluere student. Galenus verò interdum videtur dicere pestilentes febres habere quandam venenositatem, & per hoc differre ab alijs, interdum peculiare ijs inesse, vt putrefactio circa cor sit, quandoq; quidem in substantia eius quandoque in contentis. de quo rectum est rationem habere. nam quid sit venenositas illa, non declarat Galenus, & vtrum veram venenositatem intelligat, an magis assimilationem quandam interficiendi. quòd si veram venenositatem intelligit, oportebat dicere in quo consisteret. venena enim aut per materiales qualitates, aut per spirituales necant. quòd verò dicit peculiare esse his febribus, vt aut cordis substantiam putrefaciant, aut contenta, rursus dubitationem non paruam habet. qua de re Montanus ciuis noster primarius, iam & nunquam satis laudatus in re medica, & in

quem,

quem, si Pythagoricè loqui licet, Galeni anima migrasse videtur, subtiliter quidem multa disseruit pro Galeni placitis, quantum quidem videre potui ex scriptis quibusdam, quæ sub eo ordinariam medicinæ Patauij legente ab auditoribus notata & literis mandata fuere. quæ quum fortè ad manus nostras tum peruenisset, quum & ipse de hisce febribus scriberem, suspensum me admodum reddidere, quum ego alia via fortè fortuna incederem. nam si inceptis nostris persistere voluissem, non solùm timor oboriebatur, quomodo mihi ipse considerem deuianti ab eorum calle, sed & rem valde arrogantem videbar aggredi, qui & à primo Galeno & à Secundo dissentire auderé. quocirca quum quasi decreuissem retractare quæcunq; de ea materia scripsissem, rem tamen cum quibusdam amicis communicaui, qui ingenuè consulentes persuaserunt, quæ ego iam scripsissem, tametsi viderentur nouo calle procedere, emittenda tamen esse non per assertionem aliquam, sed vti problemata magis. quæ igitur Montanus noster ex Galeni placitis tradit, hæc ferè sunt. Febres quæ pestiferæ vocantur differre ab alijs, quæ in putrefactione consistunt, quòd pestilentium putrefactio vel in substantia

cordis sit, vel in contentis. in alijs verò iam nec putrefactam esse cordis substantiam, nec contenta. transmitti quidem ad cor vapores putridos, atq; accendere tùm cor, tùm contenta. putrefacere autem non. quod si eò veniant, aut putrefaciant, iam febrem pestilentem esse. porrò pestilentem omnem febrem hecticam etiam esse, siquidem facta putrefactione in corde aut contentis fieri non posse, vt iam confirmata non sit: atque hinc illa contingere, quæ in pestiferis apparent febribus, non sentire scilicet ægrum se febrire, pulsus non magnos, non citatos percipi, maximam mortalium partem perire. conuenire autem pestilentes febres partim cum putridis, partim cum hecticis: cum putridis quidem, quia omnino febres hæ à putredine pendent. cum hecticis verò, quia iam confirmata sit febris. verùm neq; simpliciter hecticas dici debere, nec simpliciter putridas, sed pestilentes hecticas & putridas. Venenositatem autem earũ non aliud esse, quàm gradum putrefactionis largioris circa cor. Atq; hæc ferè sunt, quæ ego scripta vidi. quæ si benè considerētur, non paruas habēt difficultates, ac primùm quod progressus hic non declarat cur pestilētes febres contagiosæ sint, quod peculiare

liare quiddam & proprium videtur cum ipsis iungi. præterea si queratur cur in ijs putrefactio est, in corde aut contentis, dicere quidem videntur causam esse, quòd ingens & larga quædam sit putrefactio, per quam accidit & cor aut contenta infici. si verò rursus quæratur cur fiat ingens illa putrefactio, contingere dicunt ex præparatione, hoc est nimia humiditate quæ vel intrinseca est, vel extrinsecus accedit. quod certè non minorem habet difficultatem. nam primò mirum videtur in decem millibus hominum. qui in pestilentia pereūt, eam esse præparationem in omnibus, præsertim quòd videmus innumeros exactissimè sanos existentes, & nullo vitio humorum deprauatos, concipere tamē cōtagiem illam ex sola cōuersatione cum pestilentia affecto, aut ex illius vestibus. quidnam igitur in hoc fecit illam ingentem putrefactionē? quum nec obstructiones fecerint, nec humiditas aut propria, aut ab aëre acquisita, quare aliquod aliud principium assignari necesse est, quod in causa sit. oportebat præterea declarari qualis nam esset ea ingens putrefactio. num quātitate ingens & mole, an gradu actionis. nam si actione ingens, cur ardentissimæ causones & furentes non tamen pestilen-

tes sunt? quin nec illę, quæ ex æruginosa colera sunt. si verò, quantitate ingens est quæ necessitas erat ponere cor ipsum putrefieri? poterat enim sufficere quantitas illa ingens putrefactionis. Ad hæc & illud dubium est, si adeo ingens est putrefactio, cur non sentit æger se febrire, quum aliæ alioquin minoris putrefactionis inflammationem indicant? nec recurri ad hecticam posse videtur, quando multo antè quàm hectica fiat, putrefactio illa ingens sit, imo causa cur hectica fiat, est putrefactio circa cor, illam autem facit ingens putrefactio per corpus reliquum. cur ergo prius non sentitur, quàm hectica facta sit? postremò & mirum illud videtur in his febribus putrescere cor, aut & contenta. statim enim videretur animal perire, quoniam ne ærysipelata tolerare potest delicatissimum membrum. non perire autem hominem statim manifestum est, sed maiorem partem peste affectorum vltra quartum & septimum viuere, quinimo & multos euadere, quod certè fieri posse non videtur, si febris iam hectica confirmata est.

Præterea cur & aliæ hecticæ non sunt pestilentes, quando febris cõfirmata est in corde, & si vapores putridi circa cor ad id

venerunt,

venerunt, vt poſsint facere hecticã & con firmatam caliditatem in corde, videntur etiam poſſe & putrefactionem facere, aut in ipſo, aut in contentis ſaltem: quod ſi ſit, neceſſariò perire oportere peſtilentes omnes videtur. atq; hæc ſunt, quæ dubitationem faciunt circa poſitionẽ hanc. quare nõ tacebo quæ ego prius conceperã, pàratus opinionem mutare, ſi minus ſatisfacere videbuntur. Inhærendo igitur fundamentis illis, quæ circa contagionum naturam iacta ſunt, dico peſtilentes febres ab alijs putridis differre in multis. primum in principio agente, deinde & in materia ſeu modo putrefactionis ac demum in accidentibus proprijs quæ ſequũtur. quippe in alijs putridis principia & cauſæ putrefactionis ſunt, aut obſtructio, aut plenitudo, aut malitia humorum in quantitate vel qualitate. voco autem principia hæc agendi, quia cauſæ ſunt cur à caliditate loci putrefactio fiat, in peſtilentibus autem febribus, nullum horum per ſe cauſa eſt, & principium putrefactionis. poſſunt enim eſſe in aliquo mẽſuratè humores, poteſt abeſſe omnis obſtructio, omnis plenitudo, peſtilentia tamen ab alio concipi. oportet igitur eſſe aliud principiũ per ſe eius contagis. nihil quidẽ prohibet quandoq; & has

 diſpoſi

diſpoſitiones adeſſe, ſed accidunt quidem quãtùm ad id quod per ſe agit. æquè enim putrefactio fit, ſiue adſint, ſiue non, quinimò illud fieri poteſt. vt in aliquo præparatum ſit, aut phlegma, aut colera vt putreſcant ex prędictis principijs, minus tamen corripiantur à contagione, quàm humor alius, quòd analogia non ſit ad illos. quare nec omnes putrefactiones, quę circa terras & aërem fiunt, etiã diſponunt ad eam, quæ circa peſtem verſatur, ſed certæ ſolùm. ſi igitur rectè tradita ſunt, quæ de cõtagione à nobis ſunt dicta, principia quidẽ contagionum per ſe ſunt ſeminaria ipſa, de quorum natura tãta narrata ſunt, quæ quidem tametſi communi quodam principio cum vaporibus & loci cariditate conueniunt in agendo, peculiarem tamen quandam ſortita naturam ſunt, & rationem putrefaciendi. in primis enim diximus habere ea vim & actionem multam, tum & miſtionem fortem & elaboratam, nec nõ & miſtionem in lentore conſtitutam, ac demum nõ materialem ſolùm antipathiam ad calorem naturalem & ad animã ipſam, ſed & ſpiritualem. hæc igitur quum ita ſe habeant longè diuerſam putrefactionẽ ab alijs faciunt. ſiquidem in alijs ſuperficialis quodammodo fit putrefactio, non profunda,

funda, & ſordida, in his autem pofundiſsima & ad partes vel penitiſsimas eius quod putrefit. quod quidem iccirco accidit. primò, quòd ſeminaria non paruæ actionis ſunt, quemadmodũ ſimplices vapores, ſed longè maioris, propter fortem miſtioné, propter quam nec cito & facilè alterãtur, ſed præſtant, & actionem continuãt. propter lentorem autem agglutinantur valde illi humori, ad quem habét analogiam. in quem incumbentia cito diſſoluunt, actiua multum quum ſint & humida, ad quod nõ parum adiuuat ſpiritualis antipathia, quæ naturalem caloré fugat & propellit, à quo deſtitutus humor cito contrahit putrefactionem profundam. fit etiam putrefactio illa non profunda ſolùm, ſed & valde larga, hoc eſt multarum partium, quoniam ſeminaria hinc inde diſperſa ſunt, & hæc alia ceu ſobolem generant, illa alia. rectè igitur dicebat Montanus magnam putrefactionem in peſtilentibus febribus fieri, ſed rationem non dedit per ſe id facientem, aſsignans humiditatem contractam & præparantem. Differunt præterea hæ febres ab alijs putridis in accidétibus proprijs. ad has enim ſequitur eſſe cõtagioſas ad alium. cuius cauſa aſsignari non aliter poteſt, quã per rationem ſeminariorũ, quę

ad aliũ delata tale in secundo faciunt, quale in primo fuit. quòd si pestilẽs aliqua febris primò in nobis fiat, nunquam tamen esse pestilentem dicimus, nisi tum quũ seminaria cõtagionis iam facta sunt, quare æquè est, factam esse febrem ex seminarijs, & aptam esse ex ijs fieri, atque ea per se includere. si igitur licet pestilentem febrem diffinire, dicemus esse febrem sordidæ & profundæ putrefactionis, includentem seminaria acutissimę cõtagionis per se. propter quod & letalis est, & ad aliũ cõtagiosa. atq; hæc per se ratio est pestilẽtis febris, non autẽ quòd vel cor, vel contenta in eo putrescant. nihil quidẽ prohibet, & ad illa putrefactionem deferri, præsertim si analogia ad illa sit. sed siue hoc sit, siue nõ ratio non est hæc pestis, sed fortè ratio vehementioris pestis & citius interficientis. quod autem per se est, & (vt aiũt) formale, est esse febrem per se includentẽ seminaria contagionis letalis. propter quam causam quæ è venenis fiunt febres letales quidem sunt, sed non pestilentes, quoniam contagiosæ non sunt. carent enim eo quod formale est, & per se ratio pestilentiæ.

De differentijs pestilentum febrium, & Accidentibus earum.

CAP. IIII.

Pestilen

PEstilentum verò febrium aliæ extrinsecus in nos veniunt, alię in nobis primò fiunt, aliæ omnes perdunt, aliæ maiorem partem, aliæ multos solùm. diuersa porrò est earum analogia & admiranda: quædam ad sanguinem pręcipuè analogæ sunt, quædam ad coleram, quædam & ad humores alios, aliæ promiscuè ad omnes, & aliæ ad spiritus solos, aut ad ipsos maximè, & quędam citissimè perdunt, quædã seriùs. extrinsecus veniunt, quorum seminaria prius concepta sunt, aut in aëre, aut terra & alijs. oportet autem & ea prius corrupta fuisse, si propriè contagio dicenda est. dico autem seminaria, non vapores simplices, multum enim differt (vt diximus) inter seminaria & vapores. In nobis autem primò fiunt, quæ è communibus quidem causis cum alijs originem habent, vt plenitudine, obstructionibus, & humorũ malitia. verùm putrefactio & sordida est, & conclusa, eiusmodi autem vt in ea seminaria fiant contagionis perniciosæ. nihil enim prohibet sæpe talem in aliquo primò fieri, mox ab illo in alios importari. omnes autem perdunt, quæ ad spiritus & spiritualia analogiam habẽt, maximè quę extrinsecus veniunt per anhelitum attractæ contages. maiorem verò partem peri-

munt, quæ ad acutos humores analogæ ſunt, præſertim ſi & ipſæ extrinſecus apportentur. multos autem ſolùm, quæ ad craſsiores humores rationem habent. quo autem modo & quibus de cauſis diuerſæ ſint analogiæ earum, ſuprà quidem demonſtratum vniuerſaliter fuit. quare nunc non aliter repetendum erit. Sed iam de accidentibus earum dicatur, quatenus ſigna & notitia earum haberi poſsint. primum ergo quod per ſe has febres ſequitur, eſt eſſe contagioſas, quod & maximum eſt earum ſignum. quod quoniam non ſemper datur videre poſſe, alia ſigna attendenda ſunt, commune autem eſt omnibus ferè, per initia omnia videri valde placida. ita vt vix febrire exiſtimetur, qui nihilominus latentem peſtem concepit. pulſus, vrinæq́; id atteſtantur, ſed ita tamen vt peritũ non lateant. per proceſſum porrò tametſi ſua ſunt augmenta tota, tamen per ſe febris placida videtur & lenis, calor tactu mordax non eſt, introrſum verò moroſius magis, quàm acris percipitur. quippè interrogati, qui ægrotant num febriant, non febrire ſe dicunt, ſed tamen in anguſtia quadam verſari. decubitus ſupinus eſt, dorſum perinde ac verberati, anhelitus ſolito longior, pulſus non cita-

tus,non altus, ſed preſſus magis & vix audens ſe attollere. hæc ergo ſigna per primos morbi proceſſus apparent,quę quum vides, tum ad alios ſpectato, quos febres tenent,ac quum multos emori vides è cõſimili morbo, tunc time peſtilentem eſſe febrem cui aſtas.in dies autem certiora ſe oſtendent ſigna:nã vel maculæ in cute apparebunt, vel abſceſſus circa emunctoria vocata.oculi ad hæc ſubrubent,& vacillãt, anhelitus extraneo quodã fœtore grauis eſt,quo ſolo ſigno petiri,ſæpe peſtilentem febrem deprehendunt,verba ſæpe dicũtur multa, & interdum incõpoſita, caput grauescit,& modo vigiliæ,modo ſomnus nimius ægrum tenet,Hypocundria tenduntur.egeſtiones liquidę ſunt, corruptæ longinquę à forma fecũ & humorum,fœtentes. vrinę autẽ ſubiugaliũ ſimiles, aut quaſi vinum granatorum, aut tenues crudę, aut confuſæ,rubræ.quandoque & ſimiles ſanis ſunt, lingua ſordeſcit, virtus omnis labat & fatiſcit. mala autem ſigna ſunt,delirium perſeuerans,vrinæ detentio,fluxus ſanguinis narium ad quem alleuiatio nulla conſequitur, ventris deiectio multa per initia oborta, vel è leui pharmaco facta, apparitio macularum & abſceſſuum, ac ſubita mox deliteſcentia. Quòd igitur per ini-

tia mites appareant hę febres, nihil mirum videri debet, quum toto genere, & in toto processu lenes plurimum sint. causam aliqui reddunt, quòd nec nos tangentes ardoré febris sentiamus, nec æger ipse. nos quidem quia febris hæc extrorsum quieta est, introrsum turbans, æger verò neque ipse sentit, quoniam hecticam febrem patitur, de qua suprà dictum satis fuit. Nos è nostris principijs causam inde esse arbitramur, quòd profunda admodum sit putrefactio, in qua acrimonia omnis multũ obtunditur & hebescit, humido multo simul euaporante, & lentore tanto facto. in febribus autem quæ in sicco consistunt, quales sunt colericæ, acrimonia & feruor sentitur, membra exuruntur, sitis vexat, ariditas linguæ fit, quoniam igneum est, quod euaporat & siccum. propter quod nec contagionem facit, quoniam non agglutinatur, quãquam magnæ actionis sit. est fortasse & alia concausa cur peste laborantes febrem non sentiant, quòd sensus illis magnopere obtusi sunt, obsepti tanta putredine, in qua virtutes nõ solum dissoluuntur, sed nec transmittuntur ad sensitiua membra. quòd verò pulsus parui sint, & rariores, rursus causam assignant alij, quod pestilentes hectici fiant, quare quum nec

calidita

caliditatem nouam percipiant, pariter nec noua euentatione indigent, vnde & pulsus non valde diuersi sunt à seipsis sanis existentibus. Nos licet, aliam causam assignamus, illud prænotantes, quòd natura semper illud eligit, quod aut melius est, aut minus malum, vt in ijs diximus, quæ de sympathijs tractata sunt. sicut igitur oblato fœtore aliquo à natura fit, vt vix anhelimus, vix halitum per nares trahamus, quasi sic minus aperiatur aditus fœtori: ita lata ingenti, atque abominabili putrefactione seu exhalatione ad cor, vix audet natura ipsum dilatare, vix venas tollere, quo minus via putredini aperiatur, quare tantum tollit, quantum vix satis est vitæ & euentationi cordis. propter quod pulsus paruus fit, & rarus, & anhelitus longior & angustior: constrictio verò seu expiratio velocior, quàm dilatatio & inspiratio. quod & in pulsibus etiam venenatorum contingit, vt sæpe vidimus. Vrinæ autem vt plurimum subiugaliũ similes sunt propter multam & diuersorum ebulitioné, quòd si humor crudior fuerit, albida sæpe vrina fit, & subtilis, si verò sanguinis excrementa redundent, rubra exit, & confusa propter ebuliationem, quæ si subadusta & subtilia fuerint, aut tenui

melancholiæ admista, similem vino granatorum vrinam faciunt. sed iam particulares febres prosequamur.

De Ephimera pestilenti in Britania.
CAP. V.

IN Britania insula, quæ nũc Anglia vocatur, genus est pestilentis febris & cõtagiosæ, quæ ad ephemeras referenda videtur, quòd die vna aut hominem perdit, aut liberat. est autem non contagiosa solũ de vno in alium, sed & vagatur etiam de ciuitate in ciuitatem, non tantũ per eam insulã, in qua ferè vna videri solet, sed sæpe & ad vicinos Belgas deferri visa est. quapropter & vitio aëris præcipuè enasci censendum est. cur autem in ea insula pręcipuè oboriatur, vniuersalis quidem causa est analogia eius aëris. particulatim verò in quo ea cõsistat analogia difficile certè est nosse. quanquàm sunt, qui dicant id è soli ratione cõtingere, quod maximè gipseum est, vnde & Albion olim appellatã fuisse volunt. certis igitur constitutionibus humidis, vapores è solo illo accidit eleuari, subtilissimos quidem, corruptos tamen, qui & subtilem etiam inferunt contagionem, cuius analogia est, vel ad spiritus, vel ad tenuem spumam, quæ sanguini

super

ſupernatat. quæcunq; autem cauſa ſit,conſtat analogiam eius contagionis eſſe ad ſubtile ſanguinis. propter quod die vna aut finitur ægritudo,aut æger. vt plurimũ autem finitur ægritudo per ſudorem, vnde & febrem etiam ſudorem appellant incolæ. Nullis verò alijs medicamẽtis vtuntur aduerſus ipſam quàm expectatione ſudoris, nã quibus aduenit, omnes ferè euadunt,quibus autem retinetur,maxima pars perit. quare cura omni & diligentia procurant ne impediatur ſudor, quod vel facillimè accidit, ſi tantùm æger ſitum, atq; accubitum mutet.qua de cauſa iubent medici,vt æger integra die vna ſitum nõ mutet.quam moleſtiã qui ferre poſſunt,mercedem laboris recipiunt & euadũt.qui verò ferre non valent,ſed ſe iactant, decubitum mutant,nouũ aërem aucupantur, impedito ſudore ſua cauſa pereunt.

De febre quam lenticulas uel puncticulas uocant. CAP. VI.

SVnt aliæ febres quæ mediæ quodammodo ſunt inter verè peſtilẽtes & nõ peſtilentes, quoniam ab ijs multi quidem pereunt,multi etiam euadunt. Contagioſæ autem ſunt, & idcirco naturam peſtilentum ſapiunt, appellari autem ſolẽt malignæ

lignæ magis, quàm pestilentes, quales illæ fuere, quæ annis 1505. & 1528. in Italia primum apparuere, ætate nostra non prius notæ. certis verò regionibus familiares, vt Cypro & vicinis insulis, maioribus etiam nostris cognitæ, vulgus lenticulas aut puncticulas appellat, quòd maculas proferant lenticulis, aut puncturis pulicum similes, quidam mutatis literis peticulas dicunt. de quibus diligenter agendum videtur, quòd & nunc quoque crebro visantur, modo communes multis, modo quibusdam particulatim contingentes. visi etiam sunt, qui ex Italia in alias regiones profecti, vbi nullæ essent eiusmodi febres, ex ijs tamen perierint, quasi secum infectionem detulerint. quod clarissimo & doctissimo Andreæ Naugerio oratori pro Illustrissima Venetorum Republ. apud regẽ Gallorum annis superioribus contigit. ex hac enim labe interijt in ea prouincia, in qua ne nomine quidem nota erat ægritudo eiusmodi. vir eius doctrinæ & ingenij, vt nulla maior literarũ iactura sit facta iam multis annis. Contagiosa igitur est & hęc febris, sed non celeriter, nec fomite & ad distans, sed tãtum per tractationem infirmi. per initia autem quum febres omnes pestilentes placidæ sint, & mites, tum hæc

adeò

adcò placidè inuadit (vt vix admittere medicum ægri velint) vnde & medicorum multi plurimum decepti ſunt, expectantes reſolutionem morbi paulò poſt, nec quicquam contra parantes, mox verò ſigna malignæ febris aperiebantur : nam quáquam calor mitis pro natura eiuſmodi febrium ſentiebatur, internè tamē perturbatio quædam percipiebatur, tum & fractio in toto corpore, laſsitudoq́; more fatigati, decubitus erat ſupinus, caput grauefcebat, ſenſus hebetes erant, & mens magna ex parte poſt quartum aut ſeptimum non conſtabat. oculi rubeſcebant, verba multa dicebantur. vrinæ primum exalbidæ, vt plurimum cernebantur plenæ tamen, mox rubentes & confuſæ, aut ſimiles vino granatorum, pulſus rarus, & humilis qualem diximus, excrementa corrupta fœtētia. circa quartum & ſeptimum in brachijs dorſo & pectore maculæ rubentes, ſæpe & puniceæ erumpebant puncturis pulicum ſimiles, ſæpe maiores imitatæ lenticulas, vnde & nomen inditum eſt. ſitis autem aut nulla, aut parua aderat. ſordeſcebant tamē lingua, ſomnolentia quibuſdam aderat, quibuſdam & vigiliæ, interdum in eodem vtrunque per vices, ſtatus alijs ad ſeptimum, alijs ad quartumdecimum,

cimum, alijs & vltra, vrina quibuſdam detinebatur, quod peſsimum ſignum erat. ea febre mulieres paucæ, ſenes paucisſimi, Iudæi ferè nulli deperiere. iuuenes & pueri multi & ij quidem nobiles contrario modo, ac peſtilentes veræ cõſueuere, quæ quũ vulgum præcipuè capiant, tum hæ febres maximè in nobiles graſſari viſæ ſunt. perituros ſua ſigna præcedebãt, ſicuti & euaſuros mala erant, ſi ſtatim ęger virtute deficí ſe ſenſiſſet, ſi aſſumpto leui pharmaco ingens alui deiectio ſecuta fuiſſet, ſi facta criſi non acceſsiſſet alleuiatio, nam vidimus quibus libræ tres ſanguinis erupiſſent è naribus, paulo poſt tamẽ obijſſe. malum item ſi vrinæ detinebãtur, ſi lenticulæ delituiſſent, ſi ægrè erupiſſent, ſi liuidæ fuiſſent & valdè puniceæ, quòd ſi aut omnia aut plura ex his acceſsiſſent, certiſsima ſequebatur mors. euaſio verò, ſi cõtraria aut omnia, aut plura apparuiſſent.

De Cauſis. CAP. VII.

HAec quidem in propatulo erant & ante oculos, quibus autem de cauſis & quomodo eueniſſent, magna inter medicos diſcrepantia, magna altercatio erat, varijs varia exiſtimantibus. alij aduſtionem & acuitatem in cauſa ponebant, alij

plenitu

plenitudinem, alij intranſpirationem corporum, alij occultam proprietatem, quare & quiſque pro exiſtimatione ſua auxilia afferebat, non ſine artis ludibrio, quòd vulgares non lateret tanta diſſenſio. quoniam autem vagantes erant hæ febres, & multis vno tempore communes, communem quoque cauſam, tum habuiſſe cenſendum eſt, præcipuè autem contractam ab aëre, quod ſatis rationabile apparet. quando anno 1528, precedente hyeme auſtrina pluuioſa, vere quidem multa flumina inundauere, apud nos quidem Atheſis & Padus, apud alios alia fuere pariter & caligines quædam, quibus arborum germina olearum præſertim, quàmplurima aruêre. quibus de cauſis & principium his febribus datum credendum eſt. quæ verò ſparſæ nunc apparent, cauſam particularem in nobis habent. in quibus primæ fiunt, & conſimilem putrefactionem acquirunt, qualis illa fuit, quæ primum communem multis originem ab aëre traxit. quoniam autem contagio hæc per comparationem ad verè peſtilentes, ſatis mitis apparet, nec celeriter contrahi ſolet, nec fomitem relinquit, nec ad diſtans protenditur, ſed tardè & per tractationem ſolam (cenſendum eſt ſeminaria ipſius non eſſe

admodum acria) nec fortem illam elaboramq; mistionem habere, sed magis apta esse, vt & alterentur facilius, & nõ agglutinentur quemadmodum alia solent, quæ fomitem relinquunt. & in summa quæ à natura vaporum nõ multum remota sint. acria tamen quantum sufficit eiusmodi contagionem inferre. Consimilem ergo infectionem in aëre primum fuisse censendum est, quæ mox in nos ingesta tale febrium genus attulerit, quæ tametsi pestilentes verè non sunt, in limine tamen earum videntur esse. Analogia verò eius contagionis ad sanguinem præcipuè esse constat. quod & maculæ illæ quæ expelli consueuere, demonstrãt. omnes enim rubentes sunt, principij colorẽ & rationem retinentes. qua de causa & magna etiam & late fusa est putrefactio, propter humiditatem & fluxibilitatem sanguinis, eadem de causa & lenior etiamnum est hęc, quam pestilentes aliæ. non potest tamen non morosa sentiri, facta magna introrsum euaporatione prauæ putredinis. propter quod & lassitudo quoque sentitur, & mens non constat, & caput grauat, & oculi rubent. quæ euaporatio quoniam lenis est, & tractabilis rarissimè solet phrenesim facere, quod multi medicorum time-

re

re solent, videntes deliriũ fieri. porrò nec mirum est, si egestiones corruptæ liquidæq; apparent, tam larga quum putrefactio fiat. vnde & malum erat signum si assumpto leui pharmaco ingens deiectio secuta fuisset, præsertim primis diebus. signum enim erat valdè amplam esse corruptionem. Somnus autem ijs multus obrepebat, quibus pituitosior erat sanguis, vigiliæ verò quibus biliosior. maculæ autem apparebant in cute, natura foras pellente quam poterat partem infectionis. nam & modo per sanguinis fluxum è naribus, modo per sudorem, modo per alui deiectionem exonerabatur. sed salubrior erat, quæ per eiusmodi maculas tentabatur expulsio, propter quod multi eorum euadebant, quibus largè fiebat ea, multi verò peribãt, quibus raræ & sparsæ erumpebant maculæ. aut vbi erupissent, delitescebant. significabat enim aut naturã non esse potentem, aut materiam malè obedientem, quæ aut expelli non posset, aut retrocederet natura tentante aliam expulsionem. Sanguinis verò effluxio per nares, nullos penè leuabat, quoniã magnum quidem stimulum arguebat, & naturam maximè cogi ad expellendum quà poterat contrarium, quod in maioribus venis

inerat, ſed ea via non erat idonea ad ex pellenda ſeminaria contagionis, quæ maximè in minoribus venis ſedē habebant vtpote quæ extrinſecus acceſsiſſent. ſimiliter nec multum proderat ventris deiectio, quoniam corrupta quidem materia expurgabatur, ſeminaria autem non. quare ex omnibus cōuenientior erat, quæ per cutim expulſio fiebat. primùm quidē per maculas facta, mox & per ſudorem. propter quod & multi viſi ſunt euaſiſſe, quibus largus ſudor ſuperueniſſet. per has enim vias magna pars ſeminariorum, vnà cum ſubtili parte ſanguinis excernebatur detinebatur autem interdum vrina, ſiue quòd abſumeretur aquoſitas, ſiue quòd alio verteretur, vt in maculas vel ſudorē, ſiue quòd redundantia nimia humorum, aut craſsities vias obſtrueret, ſiue deficeret virtus. propter quùd peſsimum erat ſignum. pueros autem & iuuenes carpit mágis ea contagio, quod in ijs plus adſit ſanguinis & humidioris ad quem habet analogiam. tum verò & ij foramina magis aperta habent & calidiores ſunt, vnde attractio fit maior, tum per venas, tum per anhelitum. propter quam cauſam & qui negotiabantur magis, magis etiam carpebantur. minus autem otioſi & frigidi &

ſicci natura, quale ferè eſt ſenum & Iudæorum genus. mulieres verò frigidæ & ipſæ ſunt, & denſioris carnis. porrò nobiles magis, quàm plebs hac tanguntur labe, contrà verò peſtilentia magis plebs quàm nobiles, quoniam peſtilentia potiſsimum in cõtagione vnius ad alium verſatur minus vitio aëris. hæc autem infectio magis aëris vitio, quàm tranſitu vnius in alium. ab ea igitur contagione, quæ ab vno in alium tranſit, magis cauere nobiles poſſunt, propter diuitias & commoditates alias, quibus plebs caret. ab ea verò quę dependet ex aëre minus defendi poſſunt nobiles, quàm plebs, quoniam ea cum communis omnibus ſit, magis eos occupat, qui delicatiores ſunt, & minus robuſti, quique & plus habent ſanguinis & humidiores ſunt, quales ſunt nobiles, propter luxum & vitæ quietem. plebs autẽ & robuſtior eſt, & ſiccior vtpote fatigata magis & victus parcioris. ita igitur ſe habent lenticulares febres, & ex his cauſis fiunt. nunc de verè peſtiferis dicamus.

De verè peſtiferis febribus,

CAP. VIII.

QVæ verò peſtiferæ propriè dicuntur febres, partim quidem cum his conueniunt, partim differunt. conueniunt

quidem natura quadam communi, quò
contagiosæ omnes sunt, & per eunde
modum afficiunt. differunt autem quò
pestilentum contagio longè promptio
est,& celerrimæ susceptionis, tum verò
fomitem quoque relinquit, & ad distan
sese etiam extendit.item & aut omnes,au
maiorem partem eorum perdit, ad quo
pertingit. Sæuiora quoque sunt & reliqu
accidentia, nam & virtus velocissimè, &
multa exoluitur, & perturbatio quæ in
terna est, longè maior sentitur. nonnull
quoq; sunt,quę per initia ardentissimã fe
brem apportãt,tametsi reliquæ & illę eti
mox lenes apparent pro natura totius ge
neris. vigiliæ vt plurimum infectos ten
tant, quandoq; sopore commistę.pulsus &
in his quales in alijs percipiuntur rario-
res, & humiliores quàm ægritudo videa-
tur poscere. Vrinæ conturbatæ aut albæ,
aut etiam similes sanis. egestiones corru-
ptæ,liquidæ,fœtẽtes. In quibusdã bubones
aut parotides, aut alij abscessus apparent.
maculæ aut nullæ, aut rarius in ijs visæ,
quod alioquin mirum est, quum materia
harũ febriũ sit longè subtilior.sunt & ha-
rum differẽtię inter se quędã. alię extrin-
secus in nos accedũt pręcipuè ab aëre. qui
quũ corruptus est, & seminaria statim in

nos trãsfert, tum nihil mortalibus miserabilius potest accidere. verũ rarissimè contingit, vt ex aëris corruptione pestilentia contingat. aliæ ab ipso quidem originem trahunt, sed non statim ab eo seminaria recipiunt, sed aut vapores, aut consimiles quosdam affectus & dispositiones, à quibus mox febris in nobis primò pestilens fit. & ab vno in alium transmittitur, aliæ & in nobis primò fiunt non vitio aëris, sed aliorum vt ciborum, & vniuersaliter vitio eorum, quæ prauas putrefactiones facere consueuere.

Quoniam igitur celerrimè suscipitur hæc contagio, existimandum est acutissima & subtilissima esse earum febrium seminaria, & analogiam præcipuè habere, aut ad spiritus & spiritualia, aut ad biliosos humores. qua de causa nonnullæ interficiunt paucis horis, quæ scilicet ad spiritus & spiritualia analoga sunt, & antipathiam habent non solum materialem, sed & spiritualem. nonnullæ serius necant, perdunt autem vel omnes, vel maiorem partem. omnes quidem quæ ad spiritus, & ad cor habent antipathiam vtranq;, maximè autem ab aëre pendent, & per anhelitum attrahuntur: maiorem partem, quæ in humoribus sedẽ habent biliosis aut sanguine

exusto, aut etiam puro, propter quæ & vigiliæ magis adsunt in his febribus, quàm in alijs, quæ tamen in sanguine fiunt (præsertim si pituita abundet) coniunctum vigilijs somnum afferunt. cæterum mites & hæ videntur, quanquam ingens sit ægritudo. Causa eadem quæ in alijs quòd profunda est putrefactio & sordida, in qua acrimonia non planè percipitur, tum quòd obtunditur à multo humido quod euaporat, cuius signum est lenta esse seminaria & fomitem relinquere, tum quod sensus hebetes per se sunt. quòd si nonnullæ ardentisimæ videntur per initia, hoc idcirco accidit quòd nondum putrefactio profunda est, sed febres illæ in nobis primò incipiunt tales, quales aliæ quæ contagiosæ non sunt. cholericæ autẽ vt plurimum, mox profunda fit putrefactio & cõtagiosa ac lenior incipit febris videri. pulsus propter prædictam in alijs causam rariores & humiliores videntur, quòd natura non audet venas tollere, ne aditum veneno aperiat. Quòd autem vrinæ similes sanis appareant interdum, admirationẽ non paruam præbet., quòd enim aut conturbatæ aut & albidæ videantur, nemo itidem miratur. Causam aliqui dicunt idcirco esse, quòd similes sanis videantur, quòd corru-

ptio

ptio & putrefactio circa ſpiritualia verſetur, quare nihil impedire ne & hepar & renes officijs proprijs fungantur. propter quod vrinę concoctione quadam non carent, ſed certè ſi febris eſt totius paſsio, mirũ eſt ſpiritualia laborare, virtutes omnes exolui, hepar tamẽ & renes, quaſi ſana ſint membra, cõcoctiones debitas facere. Fortaſſe igitur illud potius exiſtimãdum eſt, quòd exiſtente vrina craſſa & plena, ſæpè accidit vt deficiẽte iam virtute & non potente craſsiores illas partes expellere, percoletur quodammodo vrina, & vbi primũ craſſa admodũ fuerat, incipiat iam craſſa minus deſcendere, deinde & minus adhuc craſſa, donec perueniat ad mediocrẽ quandam conſiſtentiam, in qua nubeculæ quædam pendeant. propter quod ſanis aſsimilatur, non eſt autem verè ſana, ſed apparet. quod ſæpe nõ ſolum in peſtiferis febribus, ſed & in alijs videtur, quum propè mors eſt, & virtus iam non poteſt craſſas vrinæ partes expellere. quæ res inexpertos quoſdam medicos ſępe fefellit, incipientes benè ſperare ex ea vrinæ mutatione. fiunt autem abſceſſus magis quàm maculæ in hac febre, quoniam furens magis, ac turgens materia illius eſt. furiũt autem introrſum magis & circa principalia membra, hepar, cor

& cerebrum. omnis autem furens humor irritat plurimum & cogit expelli. quare à partibus, quæ introrsum sunt, motus fit præcipuè ad emũctoria principaliũ membrorum. mouetur autem non solum materia furẽs, sed & quæ illi coniuncta est, propter quod abscessus maximè fiunt, & non maculæ. contingit tamen & illas quãdoq; simul fieri, expulsa tenui materia quadam, circa cutem. præsertim vbi in sanguine infectio sit. ita igitur se habent, quæ contagiosæ vocantur febres. nunc ad alios morbos pertranseamus, qui & ipsi contagione consistunt.

De phthisi contagiosa. CAP. IX.

QVi de phthisi hactenus tractauere, vidẽtur quidem de ea egisse magis, quatenus primò in nobis fit, & originem habet, aut ex defluxionibus, quæ ad pulmones feruntur, aut è fracturis quarundam venarum, aut sanie derelicta, vel è pleuritide, vel peripneumonia & similibus. de ea verò quæ ex contagione concipitur, nulla quidẽ aut quàm paucissima tradidere. nos verò eam quæ in nobis primò fit non negligentes, ac supponentes magis, nunc maximè de ea agemus, quæ in cõtagione versatur, quod institutum est nostrum, cõstat enim

enim & contagione concipi,& propriam quandam animaduersionem exposcere demonstrabimus,nostri tabem vocant,quod vocabulum,sicut & apud Græcos phthisis, interdum communius est, pro consumptione corporis quæcunq; sit,interdũ propriè magis, quum pulmonis vitio per se contingit,quod rursus dupliciter solet euenire, quandoque quidem ex vlcere in pulmone habito, vnde sanies vera emanat, quandoq; non ex vero vlcere, nec vera sanie,sed magis in saniem quandam conuersis pituitis,quæ illuc descendêre. Verùm & illã quoq; possumus phthisim satis propriè appellare, quæ corruptis putrefactisq́; pituitis, ita pulmonem affecit, vt si non vlceratus est,at flaccidus: tamen & putidus iam redditur. quippè factis dissectionibus quorundam, vidimus interdum partẽ pulmonis sinceram & nullatenus vitiatam, partem nondũ exactè putridam,nondumq́; vlceratam, sed tamen flaccidam mollemq́; atq; in marcorem tendentem,quandoq; & totum pulmonem talem vidimus. quare quum iam marcor ille in pulmonem serpit, phthisicũ appellare meritò hominem possumus,quum verò simpliciter corrumpuntur pituitæ circa pulmonem, nondum autem affectus ipse est, tum non vocari

phthi

phthiſicus homo debet,ſed aut dyſpnoicus aut quid tale.quæ igitur ſint phthiſis illius cauſæ,quę in nobis primò fit,ſatis eſſe notum medicis arbitror, quarum nullam neceſſe eſt,in ea præcedere, quæ è contagione concipitur.poteſt enim eſſe vt quis nec diſtillationibus detētus ſit, nec venam fractam gerat, neque vllo vlcere circa pectus affectus fuerit, nec pleuritidem paſſus, nec demum vllo vitio tactus,ſed optimè ſanus exiſtens,ex conſuetudine tamen & conuictu cum phthiſico, aut ex fomite, labem illam contraxit.nam mirum profectò eſt, quanta tenacitate, quando tempore ſeruetur virus illud in fomite. ita vt veſtes quas phthiſici geſtauere,ſæpe viſæ ſint poſt biēnium attuliſſe contagionem. quinimò tales etiamnum fiunt, & cameræ, & lectuli, & tabulata vbi phthiſici periêre.in fomite igitur illo non aliud putandum eſt relinqui, quàm ſeminaria cōtagionis ex ea putrefactione euaporantia,quæ in phthiſi fit. quorum mira quædam eſt analogia, quādo ea non ad oculos,non ad palatum,non ad aliud membrum contagioſa ſunt,quàm ad pulmonem.cauſam in vniuerſum ſuprà mōſtrauimus. neq; enim omnia in omnia agunt : ſed ſolùm quæ & agentis,& materiæ, & applicationis rationem certam habent,

bent, atque ob id analoga dicuntur. ſigna autem iam tabefacti pulmonis ſæpè oculis patent, ſæpe enim fruſtula etiam ipſius per ſputum reiecta apparent. Tabeſcentis & flaccidi iam, non ita manifeſta ſunt ſigna, ſed tamen quum prolongari morbum vides, ſputa horribilia aſpectu apparere, fœtere, ac ſaniem repræſentare, quum & genæ roſeæ fiunt, tum certo ſcire potes tabeſcere iam pulmonem, præſertim ſi è cõtagione concepta fuerit phthiſis. conceptę autem per contagionem indicia habere poteris, ſi cauſas diligenter inueſtigaueris. ſimiles autem contagioſis & illæ ſunt, quæ hæreditariæ à parentibus contrahuntur. mirum enim eſt quaſdam familias vſq; in quintam & ſextam generationem omnes eadem tabis conditione perire, & quoſdam eadem ætate.

De Rabie. CAP. X.

NOn minorem admirationem præbet rabies. de qua ſequitur vt agamus, ea per ſe teneri animal nullum præter canes Galenus ſcribit, atque ita certè conſpicitur. quæ verò animalium rabidi canes momorderint, rabire omnia, præter hominem, Ariſtoteles tradit. quæ autem hac in contagione ſpectantur, hæc ferè ſunt.

In

In primis conſtat non concipi eam contactu omni, non fomite, non ad diſtans, ſed tum ſolùm quum è morſu canis ita dilaceratur cutis vt ſanguis eliciatur, quaſi in ſanguine ipſo contagio fiat, per contactum dentis & ſpumæ animalis rabientis. Serpit præterea tam ſegniter & per moras, vt rariſsimè ante vigeſimam diem prodatur infectio, maiori ex parte poſt trigeſimam, multis non niſi poſt quatuor aut ſex menſes, quibuſdam etiam poſt annum, aliqui & poſt quinquennium manifeſtari tradidere. vidi ipſe puerum, qui octo poſt menſes ex quo demorſus fuerat, contagionem oſtendit, ex qua mox perijt. Interea nec febris vlla ſentitur, nec vllum aliud malum, neſciente ægro quanta pernicies lateat, quam mox tum ferè percipit, quum ea ad cor pertingit. quò vbi peruenit incredibili cruciatu hominem affligit. Cor & præcordia vellicantur, æger nec ſtare, nec quieſcere poteſt. ſed more furẽtis huc illuc agitur, manibus corpus dilacerat, ſitis immensè. ſed illud maximum incommodum accedit, quòd & aquam & liquida omnia adeo reformidat æger, vt potius emori eligat quàm bibere, aut ad aquam deduci. tum verò & alios ipſi mordent, ſpumat os, oculi torui aſpectu ſunt, ac demum fatigati

tigati vitam miſerabiliter eflant. ferunt & ſi quis ſub ſorbo arbore iacuerit, qui aliâs demorſus à cane rabido fuerit, rurſus in rabiem verti. de his igitur quærendum eſt, quibus è cauſis fiant, verùm non per eas rationes, quas demonſtrationes appellant. ſed ſi rationabiliter & ex communibus locuti fuerimus, ſatis feciſſe exiſtimari debemus. Quoniam igitur fomite non concipitur hæc contagio, nec in cute fit per contactum ſimplicem, ſed dilaceratione cutis indiget, exiſtimandum eſt ſemina illius non admodum lenta eſſe, atque ea craſsiora fortaſſe quàm in foraminibus condi poſsint. quare non niſi ſanguini agglutinari, ſpuma in qua ſeminaria latent illi commiſta. porrò & quoniam tardè ſerpit, par eſt putare analogiam eius eſſe vel ad ſolidas partes, quales ſunt nerui & eiuſmodi, vel ad craſſum aliquem humorem, at conſtat ſolidorum nullum hac in labe corrumpi. quare ad craſſos humores analogam eſſe contagionem. tales autem ſunt phlegma & melancholia. videtur autem ad melancholiam magis eam eſſe analogiam, quia videmus rabioſos demum etiam furentes fieri, quemadmodum & melancholicos. deinde quia & canis à quo primùm contagio oritur, valde

melanc

melancholicum animal est & siccum. porò phlegma in humano corpore multum est comparatione melancholiæ quod & aptissimum est, vt putrescat: quare si in ipso foret contagio, hæc non tam diu lateret vt post annum manifestaretur. at melancholia, quoniam & paucior est, & frigida, & sicca, & minus apta putrescere, diutius seruare latentia seminaria potest. febrem autem non excitat hæc contagio nisi ad postremum, quoniam sensim fit, & quod euaporat, non statim ad cor fertur sed longè post, aut etiam expellitur. propagatur tamen per partem, post partem ad interna, ac demum ad præcordia, quò vbi peruenit, & febrem suscitat, & septum trãsuersum, & cor ipsum conuellit, ac postremò furorem & mortem affert, maximè autem tanguntur ea canes, quoniam vt diximus, maximè sicci sunt, & adusti sanguinis. primùm igitur ij more melancholicorum tristes fiunt, & solitarij, mox paulatim incalescente sanguine, ad omnia indignabundi fiunt, cuncta incipiũt odisse, ac iam & præ iracundia mordẽt, oculi rubent, os spumat ac tandem in furorem aguntur. animalium verò quæ momorderint omnia rabiunt & moriuntur, præter hominem, quod idcirco fit, quia alia

anim.

animalia propter feritatem in qua cum cane conueniunt, concepta contage necessariò rabiunt, propter analogiam. hominis autem natura longè aliena est ab ea feritate & conuenientia, propter quod nec analogiam promptam habet ad suscipiendum. vnde fit vt non omnes qui demorsi sint etiam rabiant, sed multi beneficio temperaturæ ex se, aut non contrahunt contagem aut superant. atq; hoc ego illud esse existimo, quod Aristoteles voluit, quãquam scio esse qui in eo textu vbi hac de re agitur non legẽdum esse (præter hominem) sed prius quàm homo, volũt, quasi græca lectio non πλὴν sed πρὶν audiri debeat, quod nullam habet necessitatem. Cur autem adeo reformident liquida, & canes ipsi, & qui à cane demorsi sunt, vnde & hydrophoui appellantur, difficultatem habet, & abditissimã rationem. neq; enim illud credendum est, quod multi dicunt, & Aetius etiam existimare videtur, iccirco ita timeri aquam quòd ijs appareat sese catulos quosdam in aqua cernere, quandoquidem nonnulli eorũ qui iam aquam cœperant formidare interrogati, num quid tale appareret, vt viderent, nihil tale videre responderunt.

Vtrum igitur quemadmodũ & in quibusdam

busdã alijs morbis abominatio quorundã fit, propter indispositionem stomachi aut linguæ, ita & in rabie detentis accidat? an magis defectus & indispositio non est in stomacho & lingua, nã & sitiunt, & quantum è lingua est, humida etiam expetunt. sed defectus potius in phantasia est, cuius signum est, quòd nec videre volunt, nec tangere, quãquam vti potum, appetant humida. Fortasse igitur (vt diximus in ijs quæ de sympathia) phantasia quorundam memoriam excitat, quæ pauorẽ solent incutere, quod & in rabie, potest contingere. quoniam enim & spuma circa os eorũ obuersatur, & corde præcipuè liquescunt, ex his phantasia fit, quædam liquidi eos extinguentis, vnde formido fit, quotiens aut vident, aut tangunt, aut & audiunt offerri liquida sibi. In ægris autem phantasia fit horribilium ex paruis occasionibus, vt sæpe ex aspectu paruarum figurarum in parietibus videmus ægros & lupos, & canes subimaginari ac clamare & iubere, vt inde auferãtur. An quemadmodum diximus in sympathijs, quæ exsiccata sunt, humida possunt appetere & trahere, quum forma secundum naturam per se remanet, quanquam actu & per accidens aliter sit. at verò quum siccitas eo vsque processit, vt iam

vt iam forma naturam nõ seruet amplius, sed iam ab ea ceciderit, tùm sicca illa non solùm non appetunt humida, sed vti contraria abhorrent, & à se abdicant, quemadmodum accidit, & in ijs qui prope mortẽ sunt. omnem enim & cibum & potum ita abhorrent, quòd nihil molestius & horribilius ijs offertur, quàm cibus & potus, quoniam membra iam priuata natura sua sint. ita igitur in rabie facta exsiccatione tanta, quòd iam natura propria collapsa est. & quæ prius vti conuenientia & bona recipiebat, nunc vti contraria & horribilia recipit, non solum potus liquidorum omnium, sed & phantasia abominationẽ parit. exsiccari autem rabie affectos manifestum est, quum etiam & in conuulsiones ex siccitate incidant. Cur verò & qui sub orbo arbore iacent, rursus in rabiem vertantur, si alias rabidi fuere, consimilem habet latentem causam si modo verum est, quod fama quadam circumfertur. nihil autem prohibet vapores, qui ex ea arbore continenter exhalant, stiptici quidem, & si licet dicere melancholici, ad hominem delatos, & intus calefactos idem facere posse, quod & seminaria rabici, magis autẽ in eo, qui rursus rabidus, propter derelictam dispositionem. atque hæc

de rabie probabiliter dicta sunt.

De Syphilide morbo seu Gallico.

CAP. II.

NVnc ad eas contagiones pertranseamus, quæ extrinseca magis tentant, incipientes à Syphilide morbo. quippe nouum & diu nostro orbe incognitũ morbum inter alia admiranda nostra tẽpestas vidit, qui Europam ferè omnem, Asiæ verò atque Africæ partem non paruam occupauit. In Italiam verò ijs ferè temporibus erupit, quibus Galli sub rege Carolo regnum Neapolitanum occupauere, annos circiter decẽ ante 1500, à quibus nomen Morbo inditum fuit, Gallicus appellatus. Galli verò nominis iniuriam in nos retorquentes morbum Italum vocant, Hispani Patursam, Germani, nunc Meuium, nunc Gallicum dicunt. nonnulli nouo imposito nomine pudendagram appellauere, quòd à pudendis inciperet, sicuti & Mentagram quòd à mento inciperet, nouum morbum apud antiquos appellatum fuisse Plinius est autor. Nos syphiliden in nostris lusibus appellauimus. Hunc autem morbum nostro orbi adeo nouum, familiarissimum tamen certis regionibus ferunt, qui per hispanas nauigationes

tiones nouum mundum comperere, vbi vel plurimum abundet ea contagio, non secus illic domestica ac apud nos scabies. principiò igitur quum is apud nos apparuisset, hæ ferè notæ conspiciebantur in eo morbo. oriebatur in quibusdam sine vlla ab alio concepta contagione. in quibusdam (quæ maxima pars erat) è contage excipiebatur, verùm non ex omni contactu, neque promptè, sed tùm solum, quum duo corpora contactu mutuo plurimum incaluissent, quod præcipuè in coitu eueniebat, quo maxima mortaliũ pars infecta fuit. visi tamen infantes nonnulli fuere, qui è suctu lactis à matre aut nutrice infecta consimiliter affecti sint. fomitem autem non relinquebat ea contagio, aut non nisi maxima quadam occasione. neque ad distans etiã sese propagabat. sed neque statim manifestabatur, verùm certo tempore delitescebat. interdum quidem per mensem, interdum per duos sæpe & per quatuor menses. Interea tamen signa nonnulla aderant conceptę labis, animum tristitia quædam detinebat. corpus, lassitudo, pallor, faciem. tandem quod in maiori parte inerat, vlcuscula quædam circa pudenda oriebantur, ijs non dissimilia quæ solent ex fatigatione contingere quã

cariem vocant, ſed natura longè impar, nam hæc & emori contumax erat, & victa vna parte alia regerminabat immortali propagine. poſt hæc cruſtoſæ quędam puſtulæ per cutem erumpebant. in quibuſdam quidem à caluaria incipientes (quod vt plurimum erat) in quibuſdam in alijs locis, paruæ primum eæ apparebant, mox augebantur paulatim ad magnitudinem cooperculi grandis & ſimilitudinem etiã, ijs non abſimiles, quæ in pueris Achores vocantur. differentiæ earum multæ viſebantur, quibuſdam paruæ & ſicciores, quibuſdam maiores & pinguiores, nonnullis, liuidæ, alijs exalbidæ leuiter pallentes, alijs duriores & ſubrubentes. omnes autem paucis poſt diebus aperiebantur, ac mucore quodam mucilagineo fœtido manabant. nec dici poteſt quantus ille mucor perpetuo effluebat, quanta ſordicies, exulceratæ deinde exedebant more eorum vlcerum, quæ phagedenica appellantur, atque interdum non ſolas carnes, ſed & oſſa etiam ipſa inficiebant. quibus autem circa ſuperiora vigebat malum, ijs diſtillationes prauæ contingebant. quæ modo palatum, modo gargareonem, modo fauces, & tonſillas erodebant. labia quibuſdam conſumpta ſunt, quibuſdam naſus, quibuſdã oculi,

alijs

aliis pudenda tota. ad hæc autem magna
ex parte gummositates quędam per mem-
bra concrescant magna deformitate. nam
sæpe oui, sæpe panis magnitudinem æqua-
bant, quibus apertis mucor suberat albus
mucilagineus. tenax is callus maximè in
brachiis & cruribus accidebat. qui inter-
dum vlcerabatur, interdum integer vsque
ad mortem perseuerabat. Præter prædicta
omnia, quasi parua illa forent, ingentes la-
certorum dolores accedebant, sæpe cum
ipsis pustulis interdum ante, nonnunquam
post, & ipsi quidem diuturni, quibus ni-
hil crudelius erat. affligebāt præcipuè no-
ctu. dolor autem non propriè in iuncturis
inerat, sed circa lacertos ipsos & neruos.
Verùm quibusdam nihilominus sine do-
lore vllo oriebantur pustulæ. quibusdam
sine pustulis dolores, maior pars vtrisque
affligebatur. Interea languebant membra
omnia, macies corpus detinebat, nullum
aderat desiderium cibi. nullus somnus, sed
mœror & iracundia assidua & amor de-
cubitus, facies & crura turgebant. quando-
que & febricula quędam concomitabatur,
sed raro dolebat quibusdam caput, dolor
is erat diuturnus & nullis medicamini-
bus parens. sanguis si hauriebatur insyn-
cerus mucosusque spectabatur, vrina craf-

ſior pinguis diuulſa & ſubrubens, quo ſo-
lo ſigno, cum non adeſſet febris, multos
prænouimus eo teneri morbo, egeſtiones
ægrè reddebantur, & illæ mucoſæ ſiccæ.
His notis tenebantur qui tùm eo morbo
laborabāt. Loquimur autem de his, quaſi
de præteritis, quoniam tametſi nunc quo-
que ea contagio viget, poſt tamen illa pri
ma tempora immutata videtur. ab inde
enim annis ferè viginti cœperunt paucio
res videri puſtulæ, gummoſitates verò plu
res, cùm è contrario primis annis fuiſſet.
Factæ item fuere puſtulæ (ſi quæ appare-
bant) ſicciores, ac dolores (ſi qui accede-
bant) cuius ſunt acerbiores. porrò & annis
labentibus, annis iam ferè ſex, in quibus
nunc ſumus, magna rurſus mutatio facta
eſt eius morbi. quippe quum in valdè pau-
cis puſtulæ iam viſantur, & dolores ferè
nulli, aut multo leuiores, gūmoſitates ve-
rò multæ. & quod mirum omnibus vi-
ſum eſt, capillorum & reliquorum pilo-
rum caſus homines ferè ridiculos facit,
alijs ſine barba, alijs ſine ſupercilijs, alijs
glabro capite in conſpectum venientibus.
quod infortunium prius putabatur ex me-
dicaminibus euenire, præſertim ex argēto
viuo. mox certiores facti omnes, ſciunt ex
ipſo morbo immutato procedere, quin-
imo

imo (& quod peius est) iam nunc multis videntur labefactari dentes, quibusdam etiam cadere.

De Causis. CAP. XII.

IGitur quum primum tam nouus apparuisset morbus, magna statim inter medicos oborta controuersia fuit alijs contendentibus nullam ab antiquis factam de eo mentionem fuisse, alijs contrà fuisse factam, his quidem Elephantiam existimantibus illis vocatum ab arabibus safati, alijs lichenas. primus Nicolaus Leonicenus vir doctissimus, & grauis eam difficultatem sustulit, apertè monstrans nullum horum esse, sed prorsus apud antiquos innominatum fuisse morbum. quanquam posteriores quidam obstinatè quidem magis, quàm rationabiliter tanto viro non planè assensere, Elephantiasim omnino asserentes esse. de quo mox pauca quædam & nos dicemus. Cęterùm quicunque hactenus de eo morbo scripsere, alij quidē quid non esset, magis dixisse videntur, quàm quid esset. alij eam rationem quæsiuisse magis, quæ circa formam versatur, quòd esset ægritudo partim in compositione partim in complexione & vnitate, & id genus. materiam verò &

principia quæ magis fuerant perquirenda reliquere. alij materiam quidem attigere, principia verò & rationem eam, quæ è contagione dependet, non vt par erat, sunt prosecuti. Nos verò in ijs lusibus quos ad Petrum Bembum nunc cardinalem scripsimus, quo fortè tempore à pestilentia rus pulsis multum otij nacti essemus, de his omnibus quædam certè attigimus: verùm quantum Poëtica concedere potuit. quæ quum non admittat omnia, multa quidem prætermitti à nobis necesse fuit pro toto negotio, quæ si nunc prosequamur operæprecium facturos esse nos existimamus. quod igitur ad primam morbi originem attinet, arbitrati sunt aliqui contagioně hãc è nouo illo mundo delatã ad nos fuisse, quě Hispanæ nauigationes adinuenêre, vbi ea labes plurimũ viget. cuius signum id afferunt, quòd tùm & morbus hic apud nos primum apparuit, quum & nauigatio illa facta fuit, & commercia habita illius gentis. propter quod & apud Hispanos visus primùm fuit. quare totam labem hanc consistere putant in contagione vnius ad aliũ. sed profectò tametsi maxima mortalium pars è contagione morbum hunc contraxit, obseruatũ est tamen innumeros alios sine vlla cõtagione

per

per se infectionem eam perpessos fuisse. Imposibile pretcrea fuisset tã paruo tempore contagionem, quæ per se segnis est, nec concipitur facile, tantum terrarum peragrasse ab vna classe ad Hispanos primum delatam. quando constat aut eodem tempore, aut ferè eodem, & in Hispania, & Gallia, & Italia, & Germania, & tota ferè Scythia visam fuisse. adde quòd prædixisse illam astronomos certis ante annis nõ paruum indicium est, aliud subesse illi principium, quàm simplicem cõtagionẽ. primum igitur illud mirum videri nõ debet nouos atque insolitos morbos certis temporibus apparere, nõ quidem delatos ab vna regione ad aliã, sed suis causis exortos, ann. 1482, pleuretidis genus quoddam erupit, quod totam ferè Italiam affecit. nostris verò temporibus illæ prius nõ visæ in Italia febres apparuere, quas lenticulas vocant, de quibus suprà egimus. vidimus & annis superioribus lippitudinem contagiosam quasdam ciuitates inuasisse. vidimus & pestem illam solis bobus cõmunem. de qua suprà meminimus. quam ob rem nec mirum esse debet, si & gallicus morbus non prius cognitus in nostro orbe per multa secula, nunc primum eruperit. venient & ægritudines aliæ nouæ

inusitat

inuſitatæq́;,quũ tempus feret.ſicuti & mẽtagra apud antiquos, quæ poſtea amplius nunquam viſa eſt. hic idẽ morbus interibit & extinguetur, mox etiam & nepotibus noſtris rurſus videndus renaſcetur, quemadmodum & præteritis ætatibus viſum à maioribus noſtris fuiſſe credẽdum eſt. de quo non pauca indicia etiamnum ſunt. Tonſor quidam amicus noſter libellum habebat experimentorũ quorundam antiquum ſatis,inter quæ vnum, inter alia ſcriptum erat, cui titulus erat ad ſcabiem craſſam,quæ cum doloribus iuncturarum accidit. is ergo quum primũ recẽtiſsimus eſſet morbus memor medicaminis, conſuluit medicos quoſdam, num vti eo medicamento deberet in noua illa cõtagione, quam per ſcabiem craſſam ſignificari exiſtimabat. medici autem inſpecto medicamine acriter prohibuere, quòd ex argento viuo cõſtaret & ſulphure. felix niſi medicos illos cõſuluiſſet incredibili quæſtu diues futurus. paruit autem nec auſus eſt experiri medicamẽ. quod demum expertus,atq; optimum agnoſcens valdè indoluit, quod ſero vſus eo fuiſſet, quæſtu iam per alios ſibi arrepto. ex quo videre profecto poſſumus alijs etiã ætatibus viſum eum morbum fuiſſe. Sunt qui putent,

& Auic

& Auicennam illũ ſignificaſſe capite de olibano quũ dixit Tus valere dolori cõpoſito illitum ex aceto & oleo, & eſt dolor inquit, cum quo proueniũt in corpore ſicut verrucæ cum deambulatione ſicut formicæ. ſed certè hoc nihil eſt, quoniam Auicenna illic transfert, quod Dioſcorides ſcribit de Ture, quum dicit: Formicãtes verrucas inter initia impetiginesq́; ex aceto & pice illitum tollit, per quæ Myrmecia intelligit. vt ergo ad propoſitum reuertamur, inter nouos morbos & eos, qui raro in lucem veniunt, collocãdus eſt morbus gallicus. quare & cauſas illius ac principia oportet ex ijs eſſe, quæ raro & ipſa contingant. eſſe autem talia vt communia ſint non ſolùm multis mortalium, ſed & regionibus multis. quod certè in nullam aliam cauſam referri poteſt, quàm in aëris conſtitutionem. qualis autem ea fuerit, & ex quibus principijs exorta, nunc eſt inquirendum. Quoniam igitur analogiæ ſuæ ſunt in contagioſis, & principia oportet eſſe analoga (vt dictum eſt) ad ea quæ affectum recipiunt, manifeſtum eſt, principia huius contagionis ad phlegma craſſum & ſordidum analogiã habuiſſe. ſi enim ad puſtulas reſpiciamus, quæ eo in morbo apparuere, ſi ad gummoſitates, ſi

ad

ad lacertorum dolores, vbiq; quidem videbimus non nisi mucorem & sordiciem: & demum phlegma lẽtum, mucilagineũ, crassum, quare & seminaria à quibus contagio per se omnis dependet, talia quoque suo modo fuisse censendum est. quocirca & aërem, vnde origo fuit morbi, dispositionem eiusmodi contraxisse. cuius seminaria lenta quoque & phlegmati cõsimili analoga essent, & in eo aliorum rursus seminariorum productiua talium, qualia & prima fuere. quoniam autem & erodit, atque exest contagio hæc, oportet & seminaria illius acria esse, quãquam in lentore multo obsepta sepultaq;. Talia igitur principia habuisse infectionem hanc putandum est, atque in aëre sordidam quandam obrepsisse putrefactionem, quę mox ad crassum & sordidum phlegma in nobis habuisset analogiam. quo autem pacto, & quibus de causis in aëre eiusmodi dispositio facta fuerit, difficilè quidẽ est certò scire. si quid tamen rationabiliter conijci potest, hoc certè erit. quæcunque enim causa & principium id fecerit, oportet illud ex ijs esse, quæ raro eueniũt. siquidem & dispositio illa in aëre, quæ raro visam contagem hanc peperit, ex ijs est quæ raro contingunt. quoniam igitur (vt supradix

prædiximus) quæ hîc sunt, maximè à superioribus cœlo, scilicet & syderibus alterãtur, & varijs afficiuntur modis, nihil aliud esse posse videtur, quòd in tot regiones per tantum spatij potuerit aërem tam male afficere, nisi cœli & syderum constitutiones, & eas quidem, quę & raro accidũt, & magna quum accidunt, possint efficere. Suprà autem monstratum est, tum magna & portentosa posse huc sydera inducere, quum plura eorum in vnum coëunt. ac talem certè coitum & conuentum syderum vidit tempestas nostra, trium superiorum Saturni, Iouis, & Martis. qui conuentus & raro accidere solet, & quũ accidit, magna semper apportare consueuit. tum quòd ea Sydera potentissima sunt, tum quòd vnio illa diu perdurat, propter motus tarditatẽ præsertim Saturni & Iouis. quam coniunctionem videntes Astrologi, nouas magnasq; ægritudines portendi prędixere. Si quid igitur probabiliter dici potest de principio tantę contagionis, ita certè existimandum est. Ergo facto eo syderum conuentu ingẽtem vaporum tractionem fuisse factam credẽdum est. qui commisti aëri diuersimodeq; agitati tandem sordidam putrefactionem intulerint, à qua seminaria illa in nos importata fuere, quæ

ad

ad ſordidos & mucoſos humores, quale eſt phlegma craſſum & mucoſum, haberent analogiam. vnde tandem contagio illa enata eſt, quò mox tot mortaliũ, tot regiones male affecit, partim quidẽ aëre ipſo principia & ſeminaria immittente, partim de vno in alium contagione pertranſeunte. ac de origine morbi & principijs eius ita traditum ſit. quòd verò & materia eius ad quam ea principia habuerũt analogiam, ſit phlegma ſordidum & craſſum (vt diximus manifeſtiſsimũ eſſe poteſt) ſi enim puſtulas inſpiciamus, illæ omnes pingues mucore incredibili manãtes fuere. Si verò gũmoſitates, & illæ concreto phlegmate cõſtabant, quòd ſi & ad dolores ipſos lacertorum, & illi quidem idem oſtendent. erant enim diuturni extenſiui, noctu affligẽtes, factis item diſſectionibus lẽtor quidam per neruos & lacertos coextẽtus cernebatur. quare nemini dubium eſſe debet materiam eius contagionis eſſe mucoſum phlegma & ſordidum. videntur autem puſtulæ ex minus craſſa materia originem habuiſſe, gummoſitates ex craſsiſsima, dolores verò ex media quadam. quippe ſerpente contage per maſſam ſanguinis & pabulum ſibi faciente in phlegmate, pars quidem quę minus

nus crassa, minusq; segnis erat extra pelle-
batur ad cutim, atq; illic sensim concresce
bat in pustulas. quæ verò crasſior aliquãto
fuerat & minus apta vsq; ad cutim expelli,
residebat circa neruos & lacertos, vbi co-
extenta dolores acerbiſsimos excitabat.
Craſsiſsima verò circa partes quaſdã coa-
gulabatur & in gummositates concresce-
bat. non erat autẽ prompta cõtages vt ex-
ciperetur, propter lentorem in quo sepulta
erant seminaria, sed indigebat concalefa-
ctione quadã corporum, sic quodãmodo
actu fiebãt seminaria, & alteri agglutinari
poterant, & sese ex analogo sibi pabulo
propagare, quod nõ calefacta facere qui-
dem nõ poterãt, quasi coagulato. propter
eandẽ causam & diu latebat cõtages intra
corpus: antequã sese manifestè ostenderet,
quoniã segniter serperet, propter frigidita
tem & craſsitiẽ materiæ. mox tamẽ exede
bat & solida etiã carpebat, propter acuita
tem seminariorũ in densa materia quum
actu fiebãt, & putrefactio procedebat. ap-
parebant autẽ primum vlcuscula circa pu-
denda, quoniã inde prima origo cõtagio
nis initiũ capiebat in maiori parte ex coi-
tu. erant autẽ & malè morigerata ea vlce-
ra, tum quòd locus ille per se satis putidus
est, tum quia seminarijs hincinde disperſis

iam fiebat vt parte vna ſaneſcente propter remedia , alia regerminaret. at puſtulæ vt plurimum à caluaria occipiebant partim quidẽ , quia pars illa propter ſordiciem & craſsitiem humoris, ex quo nutritur quodammodo analoga eſt ad cõtagẽ. partim quòd eius euaporatio ſurſum fertur. in omni autẽ putrefactione euaporatio plurima fit.quibus autẽ puſtulę aderant multæ, minus dolorum accedebat, quòd materia multa excerneretur,ac ſimul ſignũ id eſſet materiam eſſe ſubtiliorẽ. Cõtra verò quibus craſsior erat , dolores quidẽ multi inſurgebãt.ac puſtulę pauciores.materia verò quæ dolores dabat,non erat in iuncturis ipſis infixa,quòd craſsior eſſet,quã penetrare in iũcturas poſſet, quare ſuper neruis & lacertis maximè reſidebat. affligebat autẽ noctu magis & ſole condente ſe, quoniã interdiu calor naturalis ſolet exteriora petere,ad quæ moueri ſolent membra, demãdatus à natura ad vigiliæ opera exercenda , nec nõ à lumine ſolis excitus, quã ob rem fouebat quodãmodo ea mẽbra & ventoſitates exoluebat,quę lacertos & neruos extendebãt & vellicabant. ac ſimul & materiã concoquebat. noctu verò introrſum recurrere calor ſolet, & mẽbra ea deſerere,ad quæ per diem demãdatur à

natura,

natura,qua de causa dolores tum excitabã
tur & distentiones maiores accrescebant,
destituta materia à calore fouente & dis-
soluente vẽtositates. Annis verò labẽtibus
mutatio quædã eius morbi facta est.quo-
niam dispositio prima quę in aëre fuerat,
iam cessauerat.nec morbus aliam sui pro-
pagationẽ habeat quã è cõtagione vnius
ad alterum, propter quod perseuerabat.o-
mnis autẽ contagio quãto magis abest à
principio & prima origine ,tanto siccior
fit & terrestrior,propter adustionem,quæ
continẽter cõiungitur.qua de causa primi
tẽporis cõtagiones, quasi ortui & princi-
pio propinquæ, sordidiores pinguioresq́;
visebantur, & pustularũ plurium, minorũ
verò dolorũ.quæ verò annis post sequen-
tibus cõtigere,vtpote adustæ & crassę ma
gis,pauciores quidẽ pustulas,maiores autẽ
dolores dedere.nã & à principio vbi plus
erat pustularũ,illic minus erat dolorũ, vbi
minus pustularũ plus dolorũ cernebatur.
porrò & annis hisce vltimis,quasi in senio
existente contage & materia facta crassis-
sima,maior adhuc mutatio facta est, nam
gummositates multæ apparẽt,pustulę autẽ
paucissimæ, & illæ sicciores, dolores autẽ
ferè nulli,aut longè minores. quòd mate-
ria propter crassitiẽ facillimè cõcrescat in

gummoſitates,extra autē nō faciliter propellatur ad cutim,vel reſidebat circa lacertos. quòd ſi quid tamē ad cutim peruenit id tenue quoddā phlegma eſt, quod ſalſedinem quandam acquiſiuit ex aduſtione quare ad radices pilorū latum pabulū eorum abſumit, vnde & ipſi mox cadunt, ſicuti in porrigine, Alopecia, & achoribus ſiccis accidit. Fortaſſe autē & idem fit in hoc morbo nunc,quod & in Alphis accidit,in quibus decidunt pili,materia quadā alba mucilaginoſa coextenta ad radices eorū.nam vidimus quoſdam quibus barba deciderat cōſimilem quandā ſub cute coextentū humorē habuiſſe. quod facillimè poteſt nūc euenire in euaporatione & ſecretione quæ fit ab ea materia iam pene vitrea,coagulatis vaporibus vbi ad pilorū radices peruenire. quocunq; igitur modo id fiat, exiſtimandū eſt ſenium iam huius morbi incœpiſſe, nec longè poſt futurū, vt ne per contagem quidem ſe propaget. quoniā materia in dies frigidior fit,& terreſtrior, in qua & ſeminaria tū pauciora, tum & debiliora in dies gignuntur. propter quod nec iam facilè concipitur nunc ea contagio, vti prius ſolebat,quare & tādem fiet, vt nec ſeſe poſsit propagare, ſed deſinat,reuerſura mox,quū eadem principia,

pia, & eædem causę reuertentur. est autem certis regionibus familiaris contages, vt in Hispana vocata insula & vicinis alijs; quoniam (vt diximus) ea dispositio quam ad nos temporis lõgitudo attulit, illic cõnaturalis viget huic morbo gignendo. quemadmodum Elephantiæ, Aegyptus, Iudæaq; familiaritatem quandam habent. quæ igitur principia & causæ fuerint nouæ huius contagionis, & quo consistat, & quam habeat analogiam, & quæ sint eius accidentia & notæ, per hæc hactenus determinatum sit.

De Elephantia. CAP. XIII.

NOn esse autem Gallicum vocatum morbum eum qui Elephantia vel Elephantiasis interdum & Elephas à grȩcis appellatur, sufficere quidem ad ostendendum ea possent, quæ Leonicenus vir tantus scripserat. Veruntamen si & nunc quoque pauca quædam eadem de re adijciantur, nõ inutile fuerit (vt promisimus). quando posteriorum quidam plus æquo obstinati scriptis mandauere eundem esse morbum Elephantiam & morbum Gallicum, atque eisdem etiam remedijs curari oportere. quod autem eos præcipuè decepit: id fuit, quòd videntes ipsi antiquos seorsum de Lepra scribere, & seor-

ſum de Elephantia, tum exiſtimante per lepræ nomen ab ijs intelligi, illu quod vulgò lepram vocamus, neſciuerun quidnam eſſet Elephantia, niſi morbu hic, qui mox Gallicus eſt appellatus. ſe certè hæc monſtrant antiquorum ſcript parum, fuiſſe conſiderata ab obſtinatiori bus hiſce hominibus, neq; enim ita eſt vt ipſi putãt, per lepram à Græcis eum mor bum intelligi, qui vulgò lepra dicitur, ſe aliam quandam longe leuiorem diſpoſi tionem, de qua ſimul cum pſora hoc e ſcabie agunt. quæ via quædam eſt ad Ele phãtiam, quæ propriè paſsio illa eſt, quan non ſolùm vulgus, ſed & recentes medic tum Latini, tum Arabes lepram vocant Paulus de lepra agens vna cum pſora, ho rum inquit morborum vterq; ſummæ cu tis aſperitas eſt, cum pruritu & corpori attenuatione, ex melancholico humore ortum habẽs. Galenus in libello de tumo ribus. ſunt autem pſora & lepra melancho licæ paſsiones ſolius cutis. quæ ſi in veni & carne inualeſcant, cancer nominatur & Elephas. item quoſdam dicit ex Elephan tioſis factos fuiſſe leproſos, ægritudine i melius conuerſa. manifeſtum igitur eſſ poteſt leuiorem multo eſſe lepram apu antiquos, quàm Elephantiem quòd autem

& Ele

& Elephantia ea propriè ſit,quæ vulgò lepra dicitur, ex his manifeſtum ſimul fiet. nam vt primum à noſtris incipiamus, Plinius libro 26. nouos quoſdam ponit morbos Elephantiaſim & Lychenas,quos ſine dolore vllo, ſine vitæ periculo contigiſſe ſcribit. diximus, inquit, Elephãtiaſim ante Pompei Magni ætatem non accidiſſe in Italia, & ipſam à facie ſæpius incipientem in nare prima veluti lenticula, mox inualeſcente per totum corpus maculoſa. & varijs coloribus, & inæquali cute, alibi craſſa, alibi tenui, dura ceu ſcabie aſpera. ad poſtremum verò augeſcente intumeſcentibus digitis in pedibus manibusq́;. Aegypto peculiare hoc malum, & quum in reges incidiſſet, populis funebre. quippe in balneis ſolia ſanguine temperabãt, ad medicãdum eam. quis non videt per hæc non Gallicum morbum ſignificari, qui dolores vel ingentes afferat, ſed vocatam vulgò lepram quæ ſine dolore accidit, quæ à nare incipit, vt & Paulus, & Auicenna, & alij recentiores tradunt, quam Aegypto familiarem omnes dicũt, & ipſe præſertim Galenus, quam demum vnam humano leniri ſanguine conſueuiſſe libri omnes pleni ſunt. Arabes verò per Elephantiam non planè id intelligunt, quod Græci & Latini,

ſed tumorem quendam pedum ex humo-
re melãcholico, ceu è varicũ genere, qua
ſpeciem eam lepræ intelligant, in qua pe-
des more Elephantum tument, per lepram
autem id accipiunt, quod & vulgo lepra
dicitur à Græcis Elephantia. notæ autem
Elephantiæ & accidentia hæc ſunt, oritur
primò ſine dolore vllo, ſine febre ac deli-
tet ipſa quoq; certo tempore, priuſquam ſe
prodat, mox prima vt plurimum indicia
dat à nare oborta parua veluti lenticula
ſubnigra. cutis deinde varia fit colore, du-
ritia, aſperitate, attenuatione, quippe alibi
liuida fit, alibi alba, alibi in atro ruffa, dura
hîc, illic lenior, alicubi aſpera & ſquam-
moſa, alicubi craſſa, & veluti corium igne
induratum, puſtulæ ſimul per totum cor-
pus enaſcuntur duræ, & vt plurimum pur-
puraſcentes, quæ tractu temporis exulce-
rantur, & pus emittunt, verùm non mul-
tum ac ſiccius, quàm in ſyphilide circum
tumeſcunt vicina membra, & alia contra-
huntur, alia extenduntur. propter quod
multis excauatur naſus, os vtrinq; contra-
hitur verſus aures, oculi rotundantur, & ſi-
miles ſatyris (qui pinguntur) fiunt. vnde &
ſatyriaſis etiam is morbus appellari cõſue-
uit. quanquam ſunt qui ſatyriaſim dictum
putent, propter tentiginem nimiã veneris

quæ

quæ eo in morbo cõtingit. Tument deinde digiti in pedibus ac manibus, ac pedes similes fiunt Elephantum pedibus. vnde quidam volunt esse Elephantiasim appellatum. quanquam Archigenes à magnitudine morbi, ita vocatum dicat. Adhęc autem & venulæ, quæ sub lingua sunt, ceu varicosæ fiunt, pruritus adest, & cum eo tentigo veneris vehemens. fœtent mox & tolerari iam non possunt, & multis alba per totum fit cutis, quæ insanabilis habetur. Contagiosus porrò est morbus non contactu solo, sed & fomite. & anhelitu etiã, quanquam tardè irrepat & sese propaget. in viros autem grassatur magis, quàm in mulieres. quin & eunuchi paucissimi visi sunt eo malo correpti. propter quod & nonnullos legimus sese castrauisse ne eo tentarentur. Nationum verò aliæ familiarem habent, vt Aegyptus & Iudæa, aliæ vix nouere. simpliciter autem extremæ calidæ & frigidæ regiones eam labem sentiunt magis quàm mediæ, vt Aetius autoritate Archigenis refert. propter quod Germani & Scythæ, & Aegyptij, & Arabes, maximè illi obnoxij sunt, quanquam Galenus contradicere videtur Archigeni, qui Germanos, & Scythas carere hoc morbo dicit. Itali verò & Gręci minus. & certè

ſemper apud nos viſus raro fuit is morbus, quanquam per ciuitates domus, quæ hoſpitalia vocantur, & ſupellectiles ſumptibus publicis paratæ ſtructæq; videantur Elephantiacis ſuſcipiendis. Verùm quos ego hactenus vidi: nemo quidem, aut pauci è ſuſceptis Elephantiaci mihi viſi ſunt, ſed leproſi ſolum, aut impetigine quadam fera detenti. atque hæc ferè ſigna ſunt, quæ in Elephãtia videri ſolent. ex quibus vnuſquiſque videre poteſt, longè alium eſſe morbum, qui Gallicus appellatur, qui non in melancholico humore ſedem habet, ſed in phlegmate ſordido, qui non fomite afficit, non anhelitu, in quo tentigo in Venerem omnis abeſt, dolores autẽ vel acerbiſsimi adſunt. quoniam autem & hic contagioſus eſt morbus, manifeſtum eſt includere ipſum ſeminaria contagionis, ſicuti & alios. eorum verò analogia non ad mucoſam & ſordidam pituitam eſt, quemadmodum vocati Gallici, ſed ad humorem melancholicum magis. quod puſtulæ ipſæ maxime monſtrat, duræ, ſiccæ, purpureæ. tum & cutis duricies, & inæqualitas quod & omnes quoq; qui eo de morbo ſcripſere atteſtantur, vt dictum eſt. Elephantioſos inquit Galenus eodem modo curabis, ſicuti & cancrum. ex eadem enim materia

ſunt,

sunt. in libello de Tumoribus passio est Elephas propriam habens generationem in melancholico sanguine, tractu verò tẽporis nigra cholera fit. ea de causa pustulæ ficciores sunt, vlcera verò minus mucosa, habent tamen fordiciem suam. quoniã putrefactio omnis per se sordida est. viros autem magis quàm mulieres tangit hæc cõtagio, quod melancholici sanguinis plus habent viri. sed cur frigidæ regiones & Germani, & Scythæ magis ea tenentur quã Itali & Græci, humidiores existẽtes, causa est (vt mihi videtur) quod ij sanguine multo abundant, & eo quidem pingui & vnctuoso quare multa in eo exhalatio fit, quæ cùm ad cutim peruenit, ob densitatem eius, & frigiditatem regionis, non euaporat tota, sed solùm quod tenuius est. crassius verò sub cute coit, atq; illic exuritur. quod facilè fit, propter vnctuositatẽ, vnde non trãspirans putrescit, & labem hanc gignit, cuius seminaria analogiam habent ad partes sanguinis crasſiores & melancholicas vnctuosas. propter quod & porcorum carnes maximè aptæ sunt ad Elephantias inducendas. ex ijs enim multus fit sanguis exuri idoneus. quod verò Galenus scribit non est, quòd regiones comparet nisi in victu. Cuius causa Aegyptus familiarem

habet

habet eam labem. Germani verò & Scythę minus ex hac causa. Scythæ autem minime, propter lactis vsum. qui verò in calidis regionibus degunt, crassum quidem & ipsi sanguinem habent & densam cutem, sed alia de causa, quare & ipsis maximè exuritur sub cute sanguis, & putrescit. medijs autem in regionibus temperatior est sanguis & bene transpirabilis caro. Mulieres verò & Eunuchi qui mulieribus similes sunt, propter frigiditatem sanguinis & aquositatem, minus eo tenentur morbo. Dolores verò non excitat Elephantia nec conuulsiones, vti in Gallico morbo spectantur, quoniam in sicco magis consistit, & materia si qua est, non residet circa neruos & lacertos, sed circa summa consistit magis, propter quòd nec febrem facit. quærat autem fortasse quis, cur furorem non facit hæc passio, nec amentiam, cùm in melancholia exusta consistat. causam inde esse censendum est, quòd in furore & amentia exustio præcipuè circa cor & cerebrum versatur, in Elephantia autem circa cutim magis, quòd si sanguis fortè & introrsum vratur, non ita tamen exuritur, vt furorem faciat, natura semper ad summa pellente quod vitiatur. tument autem mẽbra quoniã materia multa sub cute collecta calefit

non

non transpirans & coëxtenditur. porrò & nutrimentum in ijs locis non planè concoctum, sed vitiosum in tumorem concrescit. pruritus verò fit, propter acrimoniam adustionis. propter pruritum autem tentigo circa genitalia, ad quod non parum facit natura melancholiæ, quæ spirituosa maxime est, vt Aristoteles docet. à facie verò id malum incipit, quoniam exhalatio omnis facillimè sursum fertur, præsertim ad faciem, ad quam venulæ multæ terminantur, quæ & spongiosa est, vnde & aliæ multæ infectiones faciem præcipue tentant. vt Ionthi & id genus. tarda verò est ea contagio, quoniã in humore crasso consistit. cur autem fomitem ipsa relinquat, Gallicus autem morbus non, quum lentore maiori abundet, dubitationem habet. dicendum seminaria in Gallico morbo, propter lentorem & frigiditatem statim coagulari, & aut non agglutinari in fomite, aut si agglutinantur, non inficere alium, frigida & coagulata existentia, nisi valde calefiant. propter quod visi quidam sunt, qui è linteis, vbi dormierant gallico morbo sordidißimè exulcerato affecti, conceperint infectionem. Cæterùm fomitem non relinquit, vt plurimum ea contages. quæ autem in Elephantia sunt seminaria,

naria, calidiora multo exiſtunt, vtpote in aduſtione quadã conſtituta. propter quod non coagulantur, lentorem autem habent tantum, quantus ſufficit, vt in fomite agglutinetur. fit porrò Elephantiaſis aliquando quidem per ſe in aliquibus, & primò in quibus melancholicus eſt ſanguis & multus, & vnctuoſus, & cutis denſior, quandoque ab alio concipitur, in quibus non neceſſe eſt ſanguinem eſſe per ſe malè affectum, ſed malè afficitur à ſeminarijs contagionis, corrumpentibus craſſam & ſiccam ſanguinis partem, ad quam habent analogiam. atq; ita ſe habet Elephantiaſis paſsio, quæ vulgò lepra dicitur.

De lepra propriè dicta & ſcabie.

CAP. XIIII.

Lepra verò ita ab antiquis vocata in duobus præcipuè differt ab Elephantia loco & materia. quippe profundius agitur Elephantia, quanquam & ipſa circa ſumma verſatur. lepra verò in ſuperficie magis eſt. materia porrò Elephantiæ craſſior eſſe videtur, & exuſta etiamnum magis. propter quod profundatur magis. vtraque tamẽ ex melancholico humore fit. nihil autem prohibet, & in vtraque interdum coniungi aliquid ſalſæ pituitæ, vnde

fit,

fit, vt nec Elephantia, nec lepra vno semper visantur modo. quod si diuturnior fiat lepra, & tractu temporis malignior, tum in Elephantiam transit. sunt autem in lepra suæ pustulæ atq; interdum crebræ, cæterum sicciores, quàm in Elephantia & squammantes magis, quàm excedentes. pruritus quoque plurimum infestat, macies corpus tenet, & vt vno verbo dicatur, delicatior quædam Elephantiasis lepra est. oritur autem vt plurimũ primò in nobis vitio humorum & complexionis & regiminis. nihil autem prohibet & contagionem ab alio concipi. contrahitur autem & à natiuitate, sicuti & Elephantia. psora autem quam nostri scabiem vocant, leuior adhuc dispositio est, quàm lepra transiens & ipsa in lepram, sicuti lepra in Elephantiam, quum grauior vtraque fit. videntur autem Græci per psoræ nomen tantum eam scabiei speciem significare, quæ siccior est, & melancholiæ non nihil sapit, quare contractius psoram capiunt, quàm nos scabiem.

De distinctione infectionum cutanearum. CAP. XV.

QVoniam autem infectionum, quæ cutim carpunt, multæ sunt species & multa

multa nomina ſed confuſa ſatis, benè erit de ijs curſim pauca quædam notaſſe, vt cognoſcamus quomodo inter ſe differant, & quæ contagioſæ ſint, & quæ non. Ergo ſi cholera ſit quæ ad cutim propellitur, vel illic aliter clauditur, ſi quidem non putreſcat, tum Eryſipelas vocatum facit, puſtulam ſcilicet vnam aut plures cum rubore, caloreq́; multo, nonnunquam & cum febre, interdum quidem in facie, facta interdum & in alijs partibus. grauior autem multo eſt, quæ faciem carpit. nam ſæpe è parua puſtula accidit circunſtantes partes, & faciem totam adeo inflammari, vt & oculi aperiri non poſsint, & labia præ tumore deformia reddantur, quod fit communicata acrimonia ad circumadiacentes partes. moderni guttam rubeam appellant. ſi ergo cholera imputreſcens inflammata & accenſa ſit, Eryſipelas hoc ferum facit, ſi verò inflammata non fuerit, alia Eryſipelata edit, quæ è pura ſi ſint cholera, ſimpliciter dicuntur Eryſipelata. ſi verò non è pura ſint cholera, ſed commiſta, non ſimpliciter dicuntur, ſed cum adiectione commiſti humoris vel abſceſſus ab humore appellati. ſi quidem enim ſanguini ſit admiſta, ἐρυσιπέλας φλεγμονῶδες vocatur, ſi pituitæ ἐρυσιπέλας οἰδηματῶδες, ſi melan-

choliæ ἐρυσιπέλας σκιῤῥώδεις prædominante ſemper cholera, verùm in hoc Scyrrhode ſi inflammata & accenſa ſit cholerà puſtulam illam facit, quæ ἐπινυκτὶς vocatur, quòd ſępiſsimè noctu enaſcatur, Arabes eſſere appellant. ita ergo ſe habet cholera, quæ non putreſcit. quòd ſi putreſcat iam & ſub cute puſtulas faciat, tùm vocatos ἕρπητας, hoc eſt, ſerpentes puſtulas gignit. quippè ſtabile eſt Eryſipelas, & vrit magis ac ſquammas & cruſtulas inducit. ſerpit autem herpes vocatus modo, ſede priori relicta ad alias partes transferentibus ſeſe puſtulis, modo & in priori loco manentibus, & vicina puſtulantibus. cuius ſerpiginis quũ rationem multum cõſideraſſem, non in aliam certè cauſam reducere potui, quàm in putrefactionẽ ſubtilem humoris. nam quòd non alia ſit differentia herpetis ab Eryſipelate, quàm ſubtilitas materiæ, durum quidem videtur, quando & Herpes ille, qui ἐσθιόμενος dicitur, craſſæ ſatis materiæ eſt, cuius cauſa etiã exeſt, & ille etiã qui κεγχρίας vocatur. quid prætere prohibeat ne cholera, quæ Eryſipelas facit in latus excedat & pabuletur, ſi ſerpigo acuitatem ſequitur, quando cholera illa acutiſsima eſt. quare veriſimilius videtur in putrefactione quadam conſiſtere,

quæ herpetes facit cholera, ſignum cuius eſt, quòd ſordidiores videantur ſemper Herpetes quàm Eryſipelata. itē & ſicciorībus indigent ad curationem, quum Eryſipelas indigeat humidioribus. porrò quæ in putrefactione ſunt, promptiſsimè in vicinum infectionem conſimilem transferunt. præſertim quòd cutem non exurente herpete in latus magis pabulātur. ſæpe igitur in parte prius infecta exhalat materia, quæ putrefit infectione ad vicinum cōmunicata, ſæpe vtraque pars pabulo quodam inficitur. Ergo ſi putreſcat cholera, ſit autē in ſuperficie, tum ſimplex herpes fit, qui ſerpit tantū, non autem exeſt. at ſi profundior fuerit, nō ſerpit ſolum, ſed etiā exeſt, vnde nō ſimplex fit herpes, ſed ἕρπης ἐσθιόμενος hoc eſt depaſcens vocatus, atq; hîc à craſsiori cholera fit, ille à tenuiori. porrò ſi hic qui eſthiomenus dicitur, à cholera accenſa & inflammata fiat, herpes ille fit, qui vulgò ignis ſyluaticus appellatur. ſi verò non accenſa ſit cholera, eſthiomeni ſimplices fiunt. atq; hi quidem herpetes à cholera fiunt pura. quod ſi nō pura ſit, ſed miſta tenui pituitæ, putreſcat autem, herpetem illum gignit, qui κεγχρία hoc eſt miliaris appellatur, quòd puſtulæ ſimiles ſint granis milij. atque ita ſe habent Herpetes,

petes, quos Celſus per ignem ſacrum intelligit. nõ enim vt quidam volunt, per ignẽ ſacrum intelligitur ab eo Eryſipelas, ſiquidem de igne ſacro ſeorſum, & de Eryſipelate agit. Si verò ſanguis fuerit, qui in cutim influit, interdum quidem puſtuloſos abſceſſus facit, interdum maiores etiã, quã Eryſipelas ſit, quos phlegmonas vocant. rubent ij cum calore & dolore ac febre etiã, vt plurimum. ſicut autem ſanguis quãdoq; purus eſt, quandoque miſtus, quod plurimum fit, ita & phlegmon alius ſimpliciter dicitur, alius cum adiectione nominis admiſti humoris. ſi enim illi cholera admiſceatur phlegmon, fit Eryſipelatodes, ſi verò pituita, phlegmõ dicitur œdematodes, ſi melancholia phlegmõ ſcyrrodes dominante ſemper ſanguine. ſpecies autẽ phlegmonis ſunt Δοθιὴν φῦμα φύγεθλον, Dotienem nos furunculum vocamus abſceſſum in acutum tendentem cũ inflammatione rubore & dolore, cui non nihil choleræ admiſtum eſt. phyma verò furunculo ſimile pene eſt, ſed planius eſt, & rotundius, vulgus impropriè carbonem vocat, multũ differens ab eo qui propriè carbunculus dicitur. fit autem phyma è ſanguine ſubadusto craſsiore quàm qui furunculum facit. phygethlõ verò eſt quod noſtri panẽ

vocãt ob ſimilitudinem, alij & bubonem. quãquam ſunt, qui bubonem appellant qui in carnibus laxis fit. phigethlon verò qui in neruoſioribus. fit autem hîc vel è puro ſanguine vel miſto tenui pituitæ. ſi verò ſimul inflammatus ſit ſanguis ac putreſcat, tũ bubones peſtilentes facit: quos Auicenna althoin vocat. quod ſi ſubtilis admodũ ſanguis ſit, influat autem in ſummam cutẽ, puſtuloſos abſceſſus facit. ſi igitur non inflammatus quidem ſit, calefactus tamen vt quaſi ferueat, tum exanthemata vocata facit quas Plinius eruptiones papularum vocat, vulgus ſufferſuras à feruore vt arbitror dictas. puſtulæ ſunt, vix cutim excedentes rubræ, confertæ inuicem, pueris præcipuè familiares quum ſupercaleſcũt. ſunt autem duum generum, quædam ſicciores & rubicundiores quas Auicenna plantã noctis appellat, quædam verò in rubore albicantes tenui pituita commiſta ſanguini, quæ Græci ἱδρῶα vocant, noſtri ſudamina, Auicenna deſudationes. quòd ſi craſsior aliquãtiſper ſit ſanguis, ac ſimul putreſcat, nõ autem inflammatus, tum ſi tenui choleræ commiſtus ſit, vocatas morbillos facit, ſi tenui pituitæ variolas, quæ duo, ἐξανθήματα etiamnum à Græcis vocantur. At ſi pituita fuerit, quæ in cute tumores facit, ſi quid

ſi quidem humidum ſuum ſeruat,nec à calore fuit exſiccata, nec à frigore concreta, tum molles facit tumores, quæ οἰδήματα vocãtur.quidam tumores ſimpliciter trãſferunt,ſimplici nimis(vt mihi videtur)vocabulo,Arabes vndimiam vocant.quod ſi pituita,aut à calore,aut à frigore indurata fuit, vocatos Scyrrhos facit.è quibus ſunt ſtrumæ, quas χοιράδας Græci vocant, & nodi quos γαγγλία, & id genus glandulæ & gummoſitates reliquæ. tum & verrucæ quæ porra vulgò appellamus, quæ ſi baſi latiore ſint μυρμηκίαι,vocantur, quaſi formicantes, quòd punctiones in ijs fiant, quaſi formicarũ.Si verò ſint baſi tenuiore, ac veluti ſuſpenſæ ἀκροχορδῶνες nũcupantur. Auicẽna verò Myrmecia cõfundit cũ herpete,& in herpete curã ponit, quã Galenus Myrmecijs tradit,errore periculoſo, niſi capitulis diuerſis addita ſint, vni quæ alterius ſunt. Sunt præterea ex hoc genere calloſitates quædam, quarum alij propriè calli à nobis dicuntur à Græcis τύλοι,tum & vocati claui ἧλοι à Græcis dicti.è pituita quoq; & aliæ puſtulæ fiunt,quales ἴονθοι, qui à Latinis varri, vulgò coſsi vocantur, qui præſertim oriuntur in facie. ſunt & φλυκταῖναι, quas Auicenna nomine veſsicarum comprehendit,bullæ,ſunt non diſ-

similes ijs, quas excitat aqua feruens; quibus tenuis sub est pituita. proxima ijs sunt ψυδράκια vocata phlyctænis paulò duriora, quibus cum pituita tenuis subest melancholia. phlyctænæ verò è simplicio ri sunt pituita paululum inflammata, vnde & in bullam surgit. porrò è pituita. salsa fiunt vocatæ à vulgo volaticæ, Celsus pabulas vocat, Græci λιχῆνας. quamquã sunt qui Lichenas transferãt impetiginẽ, quod non rectè fieri arbitror. quòd autem quas nos volaticas dicimus, Celso pabulæ sint, manifestum est, si materiam, si modum ser pẽdi, qui ab ipso traditur, respiciamus. sunt autem duorum generum: alterũ, quod fit è tenui pituita & salsa per summam cutem serpente in orbem, quod passim nomine volaticæ monstratur. alterum cui parum melancholię adiungitur, & profundius ali quãto serpit. & non præcise in orbẽ, quod sæpe in impetiginem vertitur, nec me latet Lichenis nomen à Græcis interdum latius capi pro fœdiori cutis habitu, vnde & poëta sordidos appellat Lichenas, & Plinius ipse etiam nouum morbum Pompeij ætate visum Lichenas vocauit, sicuti & mentagram. quæ omnia ex salsa pituita fiunt putrescente, cui quiddam melancholiæ permistum est, propter quod sordida

putrefa

putrefactio fit. Gignitur prætereà & ſcabies è ſalſa pituita, cui nomen commune non propriè inuenio apud Græcos, quando ψώρα, aut illam ſignificat apud ipſos, quæ apud nos impetigo dicitur melãcholica paſsio & via ad lepram:aut ſi ſcabiem notat, illam certè ſpeciem tantum importat, quæ ſicca dicitur ſcabies. quare de ſcabie videntur, aut non egiſſe Græci communi nomine, aut de ea nõ egiſſe, niſi fortè ſub pruritus capite comprehenderint. Sunt autem & aliæ quædã è pituita paſsiones ἀχὼρ & ἀλωπεκεία & σίφηλις. Achores autem nos vulgò appellamus Latume, Plinius vlcera capitis manantia transfert, Arabes Saphati appellant, cruſtoſæ ſunt, & ſordidæ infectiones in capite puerorum præſertim natæ, de quibus nec multa nunc dicenda ſunt.

Si verò humor qui in cute tumorem facit melancholicus ſit, ſi quidem nec inflammatus fuerit, nec putreſcat, Scyrrhos melancholicos facit, alios quidem maiores, alios minores & puſtuloſos ſolùm. ſi autem inflammatus ſit & accenſus, non autem putreſcat, cancer vocatum facit. ſi verò putreſcat quidem, non autem inflammatus ſit, tum pſoram & lepram gignit & Elephantiam nondum feram, at ſi inflam-

matus ſimul ſit,& putreſcat, Elephantiam feram facit, quum iam horribiles aſpectu ſunt, ſimiliter & carbunculum quem Antracem vocant,generat. Impetiginem porrò à nobis vocatam non aliam eſſe apud Græcos videtur mihi,quàm pſoram & lepram,quæ ſecundum magis & minus illas quatuor ſpecies facit, quæ à Celſo traduntur. ex quibus patet impetiginem non eſſe Lychenas,vt multi vertunt,ſed eam magis quam ſuprà vocauimus volaticã Lychenas eſſe. hæc enim à phlegmate ſalſo, Impetigo autem è melãcholico humore magis fit. ac de cutis infectionibus, ita per tranſcurſum determinatum à nobis ſit. è quibus contagioſæ ſunt bubo peſtilens, & exanthemata illæ quas ferſas & variolas vocamus & ſtrumæ quædam vlceratæ & Lychenes nonnulli & ſcabies & Elephantia,& achores, & Alopecia, & Syphilis, & mentagra, & ſi quæ aliæ ſunt, in quibus putrefactio ſordida fiat.

*

De

DE CVRATIONE LIBER TERTIVS.

*

Quòd peculiaris curatio debeatur contagiosis morbis. CAP. I.

HActenus ergo de contagione quid esset,& quibus principijs & causis fieret,& quæ essent differentiæ eius omnes in vniuersum quidē libro primo percurrimus, mox de contagiosis morbis aut omnibus, aut maximè notis qui essent, & quibus è causis penderent,& quo modo inter se differrent libro secundo disseruimus. superest iam vt de curatione omnium cōtagionum agamus, methodo primum(vt par est) generali & communi,mox & propria cuique morbo. de quo quidem in primis ambigat fortasse aliquis,vtrum aliquam peculiarem & propriam curationē habeant contagiosi morbi ab alijs, & an tradita sit à maioribus nostris.mirū enim videri potest, si aliqua in his erat peculiaris methodus, prætermis-

sam ab illis fuisse. At certè si rectè tradita sunt, quæ suprà determinata fuere de contagione, propria quædam & determinata curatio debetur contagiosis morbis, quatenus cõtagiosi sunt. quando diximus eos, & principio longè differre ab alijs & modo materię & putrefactionis, ac postremo & accidentibus ipsis. quibus omnibus sua animaduersio & sua curatio debetur. nam si quispiam rectè se habens tũ circa humores proprios, tum & circa complexionem & alia, phthisim tamen ab alio per contagionem cõcipiat, plurimum profecto refert, si per initia aduoceris, & seminaria eius contagionis per ea extinguas, quę dicemus: iis enim interemptis, nihil pręterea procedet morb⁹. similiter & in rabie se habet, & in Syphilide & scabie, & alijs. quinimo & in processu quoq; si ad communia remedia te cõuertas catharrum in phthisi expurges, materiam cõcoquas. nihil tamẽ operabere, nisi perpetuò ad seminaria animum & curationem aduertas. porrò & in febribus, quæ pestilentes dicuntur, cur non ijs remedijs vtimur, quibus in alijs solemus? cur protinus omnes clamant putrefactioni resistendum esse? nec quidẽ obstructiones aperiendo, non plenitudinẽ euacuando, sed propria quædam inquirendo,

quæ

quæ obsistant putrefactioni. quippe certus in his putredinis modus, qui propriã animaduersionem poscit. Vidētur igitur maiores nostri curationes quarundam contagionum tradidisse, quantum ad quædam remedia: verùm omnia illa non ad contagionem, quatenus contagio est, destinatà fuisse, sed aut fortuna quadam inuenta, aut ex similitudine ad alia, vt venena & similia. quæ res certior fit per ea, quæ circa vnumquenq; morbum dicentur. quod iam aggrediamur, ab vniuersali methodo & forma initium capientes. Quoniam autē duplex est medendi ratio, altera quæ præseruat, altera quæ liberat: nos breuitatis gratia de ea quæ liberat, inquisitionem faciemus, illud pollicentes, quòd hac rectè perspecta vnusquisq; viam habere poterit quã facillimã, ad eam quoq; quæ præseruat. qui igitur cõtagiones curare volet, ad hæc aduertat necesse est. primũ videat, quænã cõtagio est. vtrũ earum, quæ extrinsecus veniunt. & an ab aëre an ab alio sit cõcepta, an earũ sit, quę in nobis primò fiũt, & vtrũ cõtactu solo afficiat, an & fomite, vel & ad distãs feratur. tum perpendat qualis sit, nũ acuta, an segnis, & quo in humore sedē habeat & analogiã nec nõ & quantũ processit, si in principio est, an plurimũ est progressa,

gressa, & quibus in locis præcipuè sit, intra ne tota, an extra tota, an vbiq;, & an solida occuparit, an per summa tantum erret, & vtrum velociter & largè serpat, an tardè & angustè, & vt summatim dicamus, differentiæ omnes cõtagionum ante oculos habendæ sunt.

De intentione quæ habetur ad principia.

CAP. II.

HIs animaduersis tria principaliter esse scito, ad quę intentio omnis dirigenda est. primum quidem principia, à quibus initium & originem putrefactio habet. secundũ est materia, quæ in via est, vt inficiatur, & iam cœpit. tertium materia, quæ iam corrupta est, nec amplius restitui potest. ac principia quidem quãdoque, vt diximus, communia sunt cum alijs morbis, qui in putrefactione consistunt, quandoque propria contagiosis. communia quidẽ sunt plenitudo, obstructio, malitia humorum, & alia id genus. propria verò sunt seminaria ipsa cõtagionum. nihil enim prohibet aliquo planè sano existente, & mensurate in humoribus & alijs se habente, contagionem tamen ex alio ipsum contrahere. ergo si communia adsint principia nihil aliud nobis dicendum

agend

agendúmve ſit, niſi quæ medici iubent agenda, quum plenitudines, obſtructiones, & alia eiuſmodi adſunt. vbi verò ea adſunt, quæ propria ſunt contagionibus principia, tum magna cura & diligentia opus eſt. protinus enim ſi ſeminaria ipſa, aut enecare, aut educere poſsis, aut frangere, morbus præterea non vltra protenditur. quare maximè initia perpende ſi potes ijs adeſſe. quòd ſi non poſsis, ſcito tamen per totum morbi proceſſum continenter curam ad ſeminaria adhibendam eſſe. ad quæ multiplex ingenium eſt, & nunc vno modo ad illa, nunc alio agendum. poſſunt autem illa, aut extingui, & vt dicitur enecari, aut educi, aut frangi & alterari, aut repelli. his autem vti nō ſemper omnibus datur, nec conuenit: ſed modo vno, modo alio, modo pluribus agere licet, vt & res, & occaſio, & reliqua poſcũt. Ergo extinguunt & interimũt, & quæ calidiſsima ſunt, & quæ frigidiſsima, maximè autem quæ vrentia dicuntur, aut vicina vrentibus, ſiue per ignem facere velis, ſiue per ea, quæ cauſtica vocantur. extinguuntur quidem ab ijs ſeminaria, ita vt ijs interemptis, & totus ſimul interimatur, qui imminet morbus. nihil enim remanet, quod præterea ſobolem gignat. nam

ignis

ignis quidem vis, tametsi locum exurit; vltra tamen non aliud nocumentum relinquit quod vel ad priorem labem attineat, vel apportet nouam peiorem. quare vbi auxilium hoc adhiberi potest & debet, nullũ præsentius est. porrò extinguũt & frigidissima, vt frigidæ potus, de quo suo loco dicemus, & ablutiones etiam, quod maximè valet ad ea seminaria, quæ in fomitibus continentur.

Sequens ad ea ingenium est euacuatio. quod certè difficulter admodum fieri potest, quoniam hinc inde dispersa sint seminaria hæc, & per se educi non satis commodè possunt. nihil tamen prohibet cum humoribus quibus agglutinata sunt, simul & ipsa quoque educi. Verùm non nisi vi multa fit. modi autem euacuandi præcipui sunt pharmaca quæ aluum mouent, & quæ sudorem cient & vrinam, & alia de quibus circa particularia rursus dicemus: vt cucurbitulæ & phlebotomia, & reliqua.

Quæ verò frangunt & alterant seminaria, ea sunt, quæ antipathiam habẽt materialem, hoc est per qualitates notas contraria sunt. quoniam enim diximus seminaria hæc acrimoniam quandam habere, tum & in lentore quodã consistere, acrimoniam quidem frigidis frangemus, len-

torem.

torem verò ſiccis potentia. exſiccant autem alia per qualitatem ipſam, quæ eſt ſiccitas, quæ quidem paruæ actionis in tota natura eſt, alia per caliditatem, alia imbibitione, vt pulueres & farinæ, & id genus, alia modis omnibus, vt ſal quorũ omniũ interdum quidem vnum, interdum aliud magis conueniens eſt. quare & abundare oportet, vt eligere poſsimus quæ magis conducunt. Repellunt autem quæ propriè ſpiritualem antipathiam habent aduerſus ſeminaria. diximus enim in natura diſſenſum hunc rerum eſſe, vt ſeſe mutuo nonnulla pellant, quare ſicut & venena & ſeminaria contagionum, antipathiam habent ad animam & naturalem colorem, ita & quædam alia ſunt, quæ vti antidota quædam antipathiam quoque & ad venena & ad ſeminaria ipſa habent, & ea repellunt, fortaſſe autem & eadem obtundunt alio modo. nam quoniã ſpecies tum veneni, tum contagionis ad animam vti inamabilis & ingrata fertur, & triſtitiam ingerit, ita ſpecies eorum, quæ antidota ſunt, vti grata & læta recipitur. qua è cauſa obtunditur paſsio prior à veneno & contage illata, & vigoratur anima, quod in fœtore; omni fieri manifeſtum eſt, vbi per odorata recreari nos ſentimus. quòd

igitur

igitur in contagionibus antipathia hæc verſetur: quæ recreet per odorem, manifeſtum eſt: vtrum autem & illa quoque adſit, quæ repellat, & ſi non ita manifeſtum eſt, rationabile eſt tamen, & in venenis manifeſtiſsimum. conſtat enim aſſumptis quibuſdam antidotis vim omnem veneni ſubito tolli, quod non alia facultate fieri poſſe videtur, quàm per ſpiritualem ſpeciem, quæ præcipuè repellat venenum. tametſi per materiales etiam qualitates operetur antidotum. Conſtat quoque ruſticos quoſdam, quum fortè ſecarent herbas, demorſos fuiſſe à vipera ac repẽte inflatos, appoſita autem Tormentilla vocata herba ſupra locũ, ſtatim liberatos fuiſſe. Nos quoque mirum quiddam vidimus in bolo armenio. villicus enim quidã noſter, quũ à me forte proficiſceretur in forum, inter eundum ſenſit ſe in collo pungi, neſciens qua è re contigiſſet. ſtatim autem facto tumore ingenti & ſtrangulatione quadam ad me reuerſus, nec quicquam loquens, ſed ſolùm digito locum commonſtrans proſtrauit ſeſe ſuper capſa, mugiens quaſi moriturus. ego beſtiã aliquam venenoſam ratus, qui neq; carbunculi ſigna vlla vidiſſem, nec alterius eorũ, quæ oriri in nobis ſolent, bolũ armenium

prop

propinaui cum aceto, vt fortè excellens apud me erat bolus, quo aſſumpto confeſtim & quodam quaſi miraculo detumuit locus, ac ſurgens ille & loquens, hoc me inquit à morte liberauit, putare autem ſe araneum pupugiſſe, qui decidiſſet in collum. hæc ergo & ſimilia à maiori quadã vi euenire quàm à notis qualitatibus cenſendum eſt, quod & circa malignas & venenis ſimiles contagiones cõtingere par eſt exiſtimare, in quibus ſuæ quoque antipathiæ ſint, vt de eodem bolo armenio traditur, per quem in magna illa peſtilentia, quæ adeo Athenas vexauit, tot præſeruatos legimus. Scordium quoque cognitum ferunt tam mirè præſeruare à putrefactione, cùm cadauera, quæ ſuper ipſa iacuerant inuenta fuiſſent incorrupta. quãtum porrò & balſamum, & myrrha, & aloe, & cedrus, & id genus à putrefactione conſeruent, notiſsimum eſt in cadaueribus regum. quare & circa contagiones eiuſmodi eſſe antipathiam nemo inficiari debet. quæ autem illa ſint, quibus data ſit tanta facultas, ſtatim dicemus. vtrũ autem antipathia hæc ſit in ea qualitate, in qua & odor verſatur, an alia, incertum eſt homini. atque hæc quidem remedia ſunt, quibus vti aduerſus ſeminaria poſſumus.

De intentione ad materiam, quæ iam infici cœpit. CAP. III.

AD eam verò materiam quæ nōdum corrupta eſt, in periculo autem iam agitur, vna quidem generalis intentio eſt prohibere tum cauſas putrefactionis, tum iam inducti affectus principium, quod & alijs etiam morbis, qui in putrefactione conſiſtunt, commune eſt. modus autē non eſt communis, ſicuti, nec cauſæ, nec ratio putrefactionis communis eſt his & alijs morbis. quippe in alijs præcipuæ cauſæ ſunt plenitudo, obſtructio & humorum malitia, in his autem nulla horum neceſſaria per ſe ſunt, ſed quodammodo accidunt, aut concauſæ ſolùm ſunt, non autem per ſe principia. Igitur ſi hę concauſæ cōtagionibus coniunctæ ſunt, negligendæ quidem non ſunt, ſed prout conuenit, tractandæ, & tollendæ. quæ autem propria, & per ſe conſideratio & intentio ad materiam periclitantem vertitur, illa eſt, vt omni ingenio obſiſtas putrefactioni quæ inducitur, ac quomodo ſeminarijs, à quibus pendet, te opponas dictum eſt, quid autem circa materiam ipſam agas, nunc dicendum. Quoniam autem in putrefactione omni diſſolutio quædam miſtio-

nis

nis fit, euaporante innato calido & humido, euaporant autẽ hæc remollitis ab humiditate partibus, & ſublatis ab extranea caliditate, manifeſtũ eſt quòd ad hæc obſiſtere neceſſe eſt, primum quidem remittendo eam, quæ inducitur extranea caliditas. deinde exſiccãdo, quæ remollit partes, humiditatem, ac demum prohibendo diſſolutionem miſtionis. prohibẽt autem præcipuè reſinoſa, non ſolùm quòd exſiccent, ſed quòd conſtare materiam faciunt glutino ipſo. prohibent autẽ & intermiſti pulueres quidam imputreſcibiles ipſi exiſtentes: ſubtiliſsimè igitur diuiſi & interiecti inter partes materiæ partim alterantis actionem impediunt interpoſiti ipſi, partim materiam continẽt ne diſſoluatur nexu quodã. Simili modo quo arena immiſta calci, tenacem nexum operatur, & aquæ farina. penetrant enim humida minima in tenuiſsimos vocatos poros ſiccorum, vnde ſeparari nõ poſſunt propter vacuum, nullo exiſtente alio, quod ſubingrediatur, quod maximè ad fortitudinem miſtionis valet. non negligenda autem eſt, nec parui facienda minimorum intermiſtorum actio. quis putaret in multo lacte interpoſito pauco coagulo, aut tenui puluere plumæ floris cinaræ coagulari lac

totũ? quis crederet in magno aheno ebulliente saccaro, ac præ feruore iam erumpente, sisti tamen & constare ac deponere eruptionem & tumorem omnem imposito paucissimo butyro? quòd verò attinet ad putrefactionem, nónne videmus conseruari vina in magnis dolijs intermisto pauco alúmine, quæ alioqui citissimè putrescant? quare nec mirum esse debet, si & eas quæ in nobis fiunt putrefactiones, per interpositos pulueres quosdam prohibeamus. atque hæc quidem ad materiam, quæ iam periclitatur, idonea remedia sunt.

Ad eam verò materiam, quæ iam corrupta est, & restitui nõ potest, vna intentio est remouendi eam è corpore, quod aut pharmacijs fit, quum scilicet materia introrsum est, aut incisionibus, vel dissolutiuis, quum est extrorsum. habet autem & hæc digestiones suas à medico præparandas. nos eas quidem quæ ad benignum restituunt, sed eas, quæ euacuationem faciliorem reddũt. de quibus omnibus in particularibus morbis distinctius agemus. nunc enim generales magis percurrimus. quoniam autem remedijs abundare oportet in contagionibus, & modo vno, modo alio vti necesse est, bene erit plura enumerare eorum, quæ in contagionibus valent,

lent, vt eligere poſsimus, quæ idonea magis ſint. Vrentia ergo ſunt, viride æris, auripigmẽtum, calcitis, calcanthum, & quod ſublimatum vocatur, & quod præcipitatum, & vocata ruptoria, & id genus. vicina verò vrentibus, ſunt ſal, gemma, nitrum & ſal & aceti fex vſta, & alumen, & cinis ficus, & ſtercus columbinum, & vatrachium, & clematis, & thapſia, & euphorbium & pyretrum & calx, & hermodactyli, & vnguentum ægyptiacum, & trochiſci, Andronis, & Diacalcitis & eiuſmodi. Reſinæ verò, quæ & abſtergunt, & exſiccant, & materiam conſtantem faciunt, ſunt, Terebinthina, Laricina, Abietina, cædria, Thus, maſtix, galbanum, myrrha, ſtyrax vtraque gummi, laſer, & reliquæ. Quæ verò tum in pulueres redigi poſſunt, tum decoqui, calida quidem & ſicca ſunt, aſpalathus, cupreſſus, iuniperus, cedrus, xylobalſamum, citrus, cedrus, agnus caſtus, Guaiacum, agalochum, ſcordium, chamædrys, dictamum tum noſtrum, tum creticum, pentaphyllon heptaphyllon, & phu, & verbena, & Thlaſpi, & vocata ſcabioſa, & cardo benedictus, quem Theophraſtus alteram ſpeciem Cnici agreſtis facit, tum & Gentiana, & ariſtolochia, & Smyrnium.

Item aromatica caſia, cinnamomum, calamus aromaticus, Iuncus odoratus, Macer, nux muſcata, Zedoaria, doronicum, galanga, iris. frigida verò & ſicca ſunt margaritæ, coralli, ſuccinum, ſaphiri, hyacinthi, & in magno pretio habitus ſmaragdus, tum terra lemnia, & bolus armenius, & ſamia, & ſandali, & vocata biſtorta, fortè bulapathon, & lapathi genera omnia præcipuè oxalis, & Trifolium omne, maximè quod odoratum dicitur, & conſimilis herba, quæ vulgò gallica appellatur fortè onobrychis, nec non & cicorium, & cicerbita, & nymphæa, & tamarindi, & cornu cerui, & os cordis eius, & cornu monocerotis, & roſæ, & earum ſemina, & citria, & è liquidis acetum, & omphacinum, & vinum oxyacanthinum. ex antidotis verò ſunt Theriaca & Mithridatum, & trochiſci de viperis, & Diamuſcum, & diambra, & cyphi, & ſaccarum roſaceum, & eiuſmodi. Quæ verò ſpiritualem antipathiam habeant, non ſatis facilè eſt iudicare, quoniam eadem habent & eam antipathiam, quæ inter materiales qualitates verſatur. quoniam tamen nonnulla maiorem quandam vim præ ſe ferunt, quàm materialium qualitatum (vt ſuprà diximus) exiſtimandum eſt talia maximè eſſe terram

ram lemniam, & bolum armenium, & ſcordium,& Heptaphyllon,& cornu Monocerotis, & prædictas gemmas præcipuè Smaragdum,& Theriacam, & Mithridatum, & ſi quid aliud in experientiam venit. Vrentibus autem vti tum ſolum licet, quum contagio extra eſt, & ea quidem maligna ac in principio. ſi enim introrſum ſit contagio, adhibere quidem non potes vrentia ſine maiori periculo, extra verò ſi ſit, apponere quidem potes & debes ſi maligna ſit contagio. verùm in principio ſolum iuuabis. ſi enim iram radices egit, & introrſum ſeſe inſinuauit, nihil quidem proficies, ſi extra vrentia appones, licet tamen quandoq; vicina vrentibus applicare, quibus admiſcenda erunt pinguia quædam, quæ in ea introferant, at ſi extra quidem ſit contagio, non autem maligna, nec ſic quidem vrentia ſunt applicanda. quando per alias facultates leuiores, & per abſtergentia ſola leuare morbum datur, vt in ſcabie & ſimilibus. de his autem in particularibus rurſus dicetur, & quando & quo modo conueniãt. Calidis verò & ſiccis vti tum debes, quum materia non valde acuta eſt, ſed frigidior, ſiccis verò & frigidis quum calidior eſt. quoniam autem horum multa & ſtiptica

ſunt, & ſubſtantiæ craſsioris, inferius quidem examinabimus, quomodo liceat ea adhibere, & non adhibere. porrò per decocta conuenienter ages quum introrſum contagio eſt, vt in febribus. per pulueres verò quum maximè & multiplici facultate obſiſtere putrefactioni voles. atque hæc quidem ſatis ſint quantum ad vniuerſalem curandi rationem pertinet, nunc particularia proſequamur, à febribus incipientes.

De Curatione febrium variolarum, & morbillorum. CAP. IIII.

INter febres quæ in contagione verſantur, illæ prius percurſæ fuere, quæ vocatas variolas & morbillos emittunt, vtpote minus feræ. de quibus quidẽ agemus, quatenus nondum peſtilentes ſunt. nam & ipſæ in peſtilentijs ſæpe viſuntur, ſimpliciter autem peſtilentes non ſunt. quoniam igitur diximus expulſationem illam variolarum, morbillorumq; quodammodo criſim quandam eſſe, & ſequeſtrationẽ menſtruæ infectionis à ſanguine nulla tibi eſſe alia intentio debet, quàm vt non impedias expellentem naturam, ſed iuues potius, ſi opus eſt. quippe eam impediunt nonnulli interdum phlebotomijs, interdum purgatorijs pharmacijs. quare quum tu videris

ris febrem esse eiusmodi, quæ eas expulsiones aut faciat, aut factura sit, tum abstine à medicamentis omnibus, sed naturam sine per se agere, nisi fortè à principio magnam plenitudinem fueris conspicatus. tum enim licet vti purgante pharmaco, sed non acri & molesto: quod si iuuanda natura sit, locum prius procura, vt calidus decenter existat, vt æger pannis conuenienter tegatur, & ijs rubentibus, vt leui vtatur cibo, vino abstineat, tum vide quæ causæ prohibent expulsionem, num carnis densitas sit, aut crassities materiæ. tunc enim iuuanda est natura cum ijs quæ foramina cutis aperiunt, & materiam attenuant. quales sunt caricæ & feniculus, & carui, & apium, & similia, ex quibus commodè decocta fient. sunt qui addant lentes abiecta prima aqua decoctas, aliqui qui & tragacantham, quod quidem fortè miretur aliquis. quando in lentibus & tragacantha contraria magis videtur intentio inesse, quum & ingrossent & inspissent sanguinem, & cutim obstruant. Verùm ita res accipienda est, quod ebulitio sanguinis interdum temperata est, interdum non temperata, sed aut maior quàm oportet, aut tenuior quàm oportet: si igitur temperata est, crassior autem hu-

mor qui feruet, tum neque lentes, neque tragacantha adiungi debet, ſed ſat erunt, quæ ſubtiliant. at vbi intemperata eſt, & maior quàm oportet, aut quod excernitur nimis ſubtile viſum fuerit, tum ſi prædictis addantur lentes & tragacantha, rectè facies, quoniam ita ebulitionem temperabis, quod & in ſputo ſæpe fieri oportet, quum plus æquo tenue eſt. nec plura de his febribus dicantur.

De Cura febrium peſtilentum communi. CAP. V.

NVnc verò ad eas pertranſeamus, quæ peſtilentes vocantur febres, quòd vel partem maiorem perdant, vel multos ſaltem. quarum quæ maiorem partem perdunt, veræ peſtilentes dicuntur, quæ verò multos ſolum, malignæ magis dici ſolent. quoniam autem gradibus ſolum differunt, & communem quandam naturam habẽt, communes primum earum curationes & intentiones trademus, mox & proprias proſequemur. Ergo ijs primum conſideratis, quæ diximus eſſe circa contagiones conſideranda, analogia ſcilicet loco, tempore & ante alia morbi origine, extrinſeca ne ſit, an intrinſeca. Scito & in his illa tria præcipuè eſſe attendenda, ad quæ prius diximus

ximus esse omnem intentionem dirigendam: seminaria scilicet, materiam periclitantem, & eam quæ periclitata iam & prorsus corrupta est. Ac quoniam suprà dictum est, seminaria posse vniuersaliter vel extingui, vel frangi, vel educi, vel per antipathias repelli, videndum est, quæ nam ex his in pestilentibus febribus conuenire posint. ac primum quidem extingui seminaria per vrentia non datur, quoniam febris iam introrsum facta est, nec satis tutum est, introrsum assumere quæ vrunt. extra verò si apponas, aut nihil operaberis, aut contagem exagitabis vehemētius. quare per alia ingenia age. vtrum autem extingui per frigida posint, vt per aquæ potum, dubitationem habet, quoniam etsi aqua quatenus frigida iuuare posit, attamen quatenus humida, obesse non parum videbitur, quod augeat putrefactionem. non solùm igitur, propter hanc causam nocere potus aquæ potest, sed & ob illud etiam, quod materiam crudiorem reddit, & obstructionem adauget, quapropter in maiori parte harum febrium abstinere ab eo potu melius est. nihil tamen prohibet certis casibus etiam conuenire quum febris ardēs est, & cholera quodammodo fuerit, si & reliqua consentiant. tum enim magis

prodesse

prodeſſe frigiditas, quàm obeſſe humiditas poteſt. Igitur quum extingui non niſi rariſsimè poſsint ſeminaria febrium contagionem peſtilentem habentium, videndum eſt vtrum ſaltem educi poſsint, ſed certè & hoc difficulter admodum fit. per ſe enim ſeminaria valde diſperſa ſunt, etſi educi detur, educuntur quidem per eductionem materiæ, cui ſunt hærentia. quomodo tamen fiat,& quibus modis melius, quibus difficilius, paulò pòſt oſtendemus quum de materiæ euacuatione tractabimus: ſupereſſe igitur videtur, vt maximè procuremus ea frangere,& per antipathias repellere.eorũ autem quæ frangunt,omnia quidem potentia ſicca ſunt. ſed alia calida quidẽ ſunt, alia frigida, & rurſus alia ſicca tantum ſunt, alia etiam ſtiptica, & craſſæ ſubſtantiæ. quare & dubiũ eſt vtrũ calidis vti liceat in his febribus, & vtrum ſtipticis.nam calida videntur,& febrem augere, & acrimoniã ſeminariorum. ſtiptica verò videntur obſtruere,& tranſpirationem intercludere, & materiam craſsiorem facere. ad quæ dicendum eſt diuerſitates & analogias contagionum conſiderandas eſſe. aliæ enim ad craſsiores & pinguiores humores habẽt analogiam, aliæ ad ſubtiliores & acres magis,& aliæ ad ſpiritus etiam.

porrò

porrò in quibuſdam obſtructiones multæ ſunt, in quibuſdam pauciores. vbi igitur analoga eſt contagio ad craſſos & frigidiores humores, pręcipuè ſi & obſtructiones non paucæ ſint, bene erit ſiccis vti, quæ etiam calida ſint. frigida autem minus cõueniẽt, maximè ſi & ſtiptica fuerint craſſæ ſubſtantię. at vbi analogia ad ſubtiliores & acriores humores ſit, vel ad ſpiritus ipſos, obſtructiones autem paucæ fuerint, tum decet per ſicca agere, quæ ſimul & frigida etiam ſint, quæ ſi etiam ſtiptica fuerint, nihil refert. frangunt enim hæc maximè & virtutem continent, ne diſſoluatur, quod potiſsimum accidit in his febribus. porrò ſi ea quæ per antipathias valent, vlla in contagione conuenientia ſunt, in hac certè conueniẽtiſsima & maximè præſentanea ſunt, in qua contages venenis quibuſdam aſsimilatur. quare his maximè vtendum, nec vnquam deſerenda, quæ tum repellendo, tum & confortando iuuant. atq; hæ quidem intentiones ad ſeminaria habendæ ſunt, quæ ſi ab aëre vel alio dependeant, illud etiam principium extinguendum & frangendum tibi erit. Ad materiã verò, quæ in periculo eſt. primum illud æquum eſt quærere, vtrum euacuatio vlla conueniat, & qualis. ac conuenire quidem

cùm

cùm plenitudo adeſt humoris ad putrefa-ctionem parati manifeſtum eſt. vbi verò plenitudo ea non adſit, ſed corruptio tota è contagione dependeat (nihil enim prohibet aliquo probè ſano exiſtente contagionem inferri) tum non eſt procuranda euacuatio materiæ periclitantis, preſertim phlebotomijs aut pharmacis. quinimo de his dubitatio eſt, & cõtrouerſia inter medicos vtrum ſint adhibenda in ea etiã materia, quæ cum plenitudine peſtem affert. quippe ſunt qui in omni peſtilẽtia non ſemel ſolum, ſed & bis ſanguinem hauriant, rationem autem facti addunt, quod hic morbus ſit magnus, imo omnium maximus, quòd ebulitio in ſanguine magna fiat, quod peccatum in ipſo ſanguine quaſi ſemper ſit,& corruptio, quod per phlebotomias benè euentetur corpus & tranſpiret, quod natura multum in his febribus grauetur,quæ niſi ſubleuetur morbum non ferat,non expellat,non concoquat.propter quod multi viſi ſunt, quibus phlebotomia facta, ſtatim lenticularum expulſio facta fuit, quũ prius nulla appareret. Contra alij magnopere à phlebotomijs cauent, quòd experiẽtia conſtet partem maximam eorum,quibus detractus fuiſſet ſanguis paulò poſt aut obijſſe, aut in deterius lapſos, vt

annis

annis 1505, & 1528. manifeste visum fuit, qua in re mihi ita dicendum videtur, quòd aut contagio extrinsecus concepta est, aut intrisecus primo in nobis facta, & hęc rursus vel in initio est, vel iam valde sparsa. si igitur extrinsecus venit contagio siue in initio sit, siue non, nũquam sanguis est per phlebotomiã mouendus. ea de causa quod contages introrsum trahitur, & versus cor, tam ea quæ circa summa est, quàm ea quæ in venis pulmonis, nisi adeò magna plenitudo videatur vt ferri non posit. tum enim licet phlebotomia vti, sed & hoc circa initia. propter quod superioribus annis in quibus contages extrinsecus in nos venerat, maior pars eorum quibus secta fuit vena, periere. Si verò contages in nobis primò oborta fuerit, securius quidem possumus detrahere sanguinem, sed & tunc ab initijs, & cùm plenitudo videtur. in vniuersum enim hoc constare debet, cùm iam sparsa contagio est, & seminaria late iã diffundũtur, nihil venę incisionem iuuare, quinimo longè nocere magis. quoniã omnis agitatio, quæ in sanguine fit, putrefactionẽ valde adauget, quòd seminaria magis misceri accidat, & sinceras partes cum infectis, non aliter quàm si in craterem aquæ salis aut fellis modico iniecto, si quiescat aqua, &

non

non agitetur, minus falſa & amara permanet, ſi verò agitetur, ſtatim tota contaminatur permiſtis minimis inuicē. quare non ſolum ſuperioribus annis, ſed ſemper & in alijs quoq; peſtilentijs viſum eſt magnam phlebotomatorū partem rem male egiſſe, quòd in anguſto ſit tempus, in quo venæ ſectio conuenit, in amplo autē in quo non conuenit. quare benè perpendere opus eſt, quando & quomodo ſeces, quòd ſi ſecāda ſit vena, ſatius etiamnum exiſtimo ſecandam eſſe eam, quæ in talis eſt, aut hæmorrhoidas aperiendas. hæc enim & ſi non omnes venas, quæ ad cor poſſunt deferre contagem, diuertunt, at quarundam tamen curſum ab eo reuocant, & contagem amouent, ſed certè conueniētius agunt, qui per cucurbitulas multas cōminuere ſanguinem volunt. nihil ergo te moueat ad ſecandam venam, quòd morbus ſit magnus. maior enim fiet ſi ſecueris, maior quoq; & ebulitio, & corruptio in ſanguine, tranſpiratio autem minor. quòd autem expulſio lenticularum in quibuſdā viſa fuerit facta phlebotomia, non potētiam maiorem virtuti additam monſtrat, ſed ſymptoma maius. ſicut enim cōmota aqua calida, euaporatio fit maior, ita & hîc commoto & agitato ſanguine euaporatio excitatur maior, quæ

valdè

valdè ſtimulans virtutem, expulſionem irregularem facit, non qualem natura per ſe quaſi criſim faciens deligere ſolet cuius ſignum eſt, quòd ſtatim delitere, cõſueuere expulſiones illæ, quas ſymptomiticas vocant. quare nec ijs apparentibus multa ſpes nos tenere debet. De ea verò euacuatione, quæ per medicamẽta purgatoria fit, ſimiliter nec planè conuenit inter medicos, quibuſdã parcentibus medicamentis, quòd videant ijs aſſumptis, ægros quaſi à ſummo ad imum concidere, alijs verò vel crebro exhibentibus, & alijs placidiora quidem, alijs acerbiora propinantibus. de quo rurſus penè idem dicẽdum quod de phlebotomia, nam & pharmaca introrſum trahunt contagem, & ſanguinẽ maximè agitãt, & permiſcent, propter quod multi viſi ſunt quaſi de omni virtute decidiſſe. Igitur niſi magna appareat plenitudo, bonum eſt pharmacis abſtinere. quòd ſi affuerit, apta autem vt euacuari poſsit, maximè circa initia, (multæ enim materiæ non ſunt crudæ etiam per initia) tum ſolutiuis vti potes. placidiora verò ipſe amem magis, quam acria. quòd ſi non ſufficiant ea craſſiores humores educere, danda quidem & acria ſua deo, ſed quantitatis minoris. porrò nec diſpliceat euacuatio illa quę per vri

nam fit, & quæ per sudorem. Auxilia præterea illa, quę supradicta sunt valere ad materiam, quæ corrumpi incipit, prętermittēda nō sunt, ac in primis quæ exsiccāt, quorum quæ simul calida sunt, tum exhibeantur, quum crasiores, & segniores humores sunt. quæ verò frigida, vbi tenuiores & acriores sunt, tum nec displiceant, quę imputrescibilia ipsa existētia intermista prohibent putrefactionē, quorum multa etiā spiritualem antipathiam habent, & partim repellunt, partim confortant, vt odorata.

Materiam verò, quæ iam corrupta est, non intra debes relinquere, sed secernere, & extra pellere quātum potes. facit id quidem sæpe natura modo per maculas quasdam, modo per pustulas, modo per abscessus alios, vt plurimum autem per alui deiectionem. Verùm quū segnis natura est, tu eius officium assume, & euacua interdum clisteribus, interdum lenientibus, interdum purgatorijs pharmacijs. verùm caue ne stimulum multum adhibeas, quoniam quæ corrupta sunt, non poscunt irritamentum magnū, lubrica ipsa existentia, atque etiā valdè irritantia. Sūt qui per aloëm aut diebus singulis aut alternis leuiter purgēt, alij per alia. cuius rei certa methodus esse non potest, sed discreto medico opus est.

De

De curatione febrium quæ lenticulæ vocantur. CAP. VI.

NVnc de particularibus magis agamus, ac primũ de curatione earum febrium pertractemus, quæ quod non verè pestilentes sunt, malignæ tantum dicuntur, quales illæ fuere, quæ annis 1505, & 1528, tam largè apparuere, quas alij lenticulas, alij puncticula vel peticulas appellauere. de quibus diligentissimè agendum videtur, quoniam sæpe per epidemias reuertuntur, sæpe sine ijs enascuntur, ac nunc etiam per Italiam visuntur, certis autem regionibus maximè familiares. referemus autem in primis quo pacto medici eas curabant, quum primum in eas perinde ac ignotas incidere inter quos tanta discordia orta fuit, vt penè ludibrio haberentur. nam vt à victu ordiamur, alij liberaliter & largè nutriri ægros iubebant, quòd dicerent virtutem plurimum dissolui, ita præcipere Hippocratem, ita principem Auicennã, alij tenuissimũ victum dabant, existimãtes ægritudinem à plenitudine multa dependere, alij extremorum dubij mediocritatem tenebant vti securam magis. meracum nonnulli propinabant, nonnulli aquam aut simplicé, aut vino granatorum permistam. sed nec minus circa phle-

botomias cõtrouersia oriebatur, alijs protinus & largè sanguinem hauriẽtibus, alijs nunquam volentibus secare venam, quòd vidissent maiorem partem eorum, quibus secta fuisset, vitam finire, inter quos alij putantes media quadã via incedere hæmorrhoidas aperiebãt. porrò & circa euacuationes eadem dissensio agebatur. alij enim acribus medicamentis vtebantur, alij aut nullis, aut leuioribus, nec deerant qui dicerent eam febrem sudoribus esse finiẽdam, qua in re & empirici quoq; & chimystæ suas partes habuere, qui sublimatis quibusdam liquoribus ad eam rem efficaciter vterentur, à quibus plurimi mortui sunt, multi ad orci portas deducti, quidam omnino saluati. maior medicorũ pars more empiricorum à venenis similitudinem accipientes, ijs vtebãtur, quæ ad venena solent apponi, quare & per bolum armeniũ, & terram lemniam, & eiusmodi medicabantur, cõtrà alij isthæc negabant esse adhibenda, quòd obstruerent venas & foramina, quòd expulsiones impedirent, sed communibus digerentibus agebant. nonnulli existimantes morbum in adustione consistere ea dabant, quæ adustioni aduersantur. inter quas cõtrouersias magna mortalium pars, & nobilitas vrbiũ perijt. Nos

quæ

quæ partim longa experientia, partim ratione comprobauimus, in medium adducemus, si tanta in re præstari mortalibus aliquod beneficium posit. quod certè fiet, si quæ circa contagiones contemplati fuimus, non aspernabuntur. in primis igitur ante oculos ea sunt habenda, quæ suprà de analogia eius febris, & causis dicta sunt. Quoniam ergo eius analogiam diximus, nec ad spiritus per se esse, neque ad acres humores, sed ad mediam quandam materiam, qualis est sanguis, in qua dissoluatur quidem virtus, sed non vehementer, & cito. incipientes quidem à victu melius egisse illos existimamus, qui mediocri victu vtebantur. sic enim & æger non grauabatur, & cõseruabatur virtus, quare & nos hac dięta ægros semper nutriuimus, interdum quidem subtrahentes magis, interdũ & apponentes. neq; enim hæ febres semper in eodẽ sunt, sed aliæ ad acutas magis accedũt, aliæ ad tardiores, prout & sanguis modo biliosior est modo pituitosior. potus autẽ si fieri potest, nõ è vino detur, quoniã euaporatio multa in his febribus accidit, & deliriũ facillimè cõsequitur, quod pessima res est, nõ solùm quod circa nobilissimũ membrũ versetur malũ, sed ob id quod parere nolunt ægri. sit ergo aqua vel sim-

 plex

plex decocta vel aceto mista, qui potus ante alios mihi idoneus videtur, quod si stomachus fortè non ferat, nihil prohibet cinnamomi paululum admisceri, sunt qui miscent syrupum acetosum, aliqui qui citri succum. sunt etiam qui magis amēt aquas, quæ sublimatæ vocantur, vel cicorij, vel oxaldis, vel cicerbitæ, vel boraginis & id genus. quòd si vinum concedendum sit, eligatur quod pauciferum vocatur à Gręcis ὀλιγοφόροσ, sapore acerbum.

Aër verò si quid vitij continere videbitur tibi, aut permutetur, aut bene perfletur, aut per irrorationes & suffitus emendetur, tum reliquum diæticum regimen rectè dispensetur, vt par est.

Quod verò ad medicinale attinet, quęrendum in primis de phlebotomia videtur vtrum conueniat in his febribus, an non, & quando, & quibus è venis, quoniā ita certè res cecidit annis superioribus, vt maior pars phlebotomatorū perierit. caussam ego arbitror inde fuisse, quòd febres illæ tum maximè ex aëre contingere (vt dictum est) quare extrinsecus quum venisset contagio, circa summa in corporibus præcipuè vigebat, & in venis remotioribus. facta igitur phlebotomia introrsum, statim trahebatur in spiritualia. adde & illud

& illud quòd febribus his lenibus & placidis apparentibus, non fiebat venæ ſectio circa initia, ſed tum maximè quum ſeminaria iam diſperſa erant, & radices vndiq; egerant. quare ſecta vena, ſanguis plurimũ quidem agitabatur & commiſcebatur, parum autem de ſeminarijs & de corrupta materia ſecum educebatur, vnde in diſcrimen ponebatur magis æger quàm iuuaretur. ſi igitur & nunc quoque aut futuris temporibus extrinſecus videris acceſsiſſe contagionem, non affueris autem circa principia, præſertim ſi nec adeſſe magnam plenitudinem animaduerteris, tum ſatius erit venæ parcere. at verò ſi corruptio in aliquo primo enata fuerit, ſi vocatus fueris ad principia, tum ſecurè venam incide & ſanguinem multum extrahe, ſi reliqua conſentiunt. quòd ſi poſt tertium diem aut quartum ſolum acceſſeris, tũ maturius conſule. ſi tamen hominem ſanguinis multi, præcipuè & fibroſi præ manibus tibi fors dederit, aude ſanguinem haurire, niſi natura tentauerit expulſionẽ aliquã. cęterũ quũ valdè ſparſa contagio eſt, ſectioni parce, ſed cucurbitulas appone, niſi valdè magna ſit plenitudo. ea enim quum eſt, melius aut per pharmaca tolletur, aut per apertionẽ hæmorrhoidum, aut inciſionẽ ſaphenæ.

De pharmacis verò purgatorijs eadẽ animaduersio habenda est. nam & ipsa à circunferentia introrsum trahunt, & sanguinem valde exagitãt.& non multum de seminarijs educunt. si tamen plenitudo humorum visa fuerit, nisi ex ijs fuerint, qui contumaces sunt, euacuationibus, si potes à principijs euacua. alioqui aut nihil moue, aut solùm quantum sufficiat educere, quæ iam corrupta est materia. sint autem solutiua aut aloë,aut casia siliqua, aut mãna,aut syrupus rosatus solutiuus.expertum autem est pharmacum illud multùm valere, quod per agaricum fit, & syrupum rosatum solùtiuum. vehementiora verò mihi non placent.

Quod verò ad sudorem attinet, non paruo teneri errore illos existimo,qui indiscretè volunt finire has febres per sudorem.nam si obstrúctio fortè adsit,si plenitudo,si cruditas,non solum nihil proderis per inducentia sudorem, sed magnopere lædes. multum præterea refert, quibus sudorem prouoces. sublimatorũ enim multa præsertim chymistica calidissima sunt, & febrem ardentissimam reddunt, ac virtutes exoluunt tum autem non damnem inuitandum esse sudorem quum maculæ apparent quidem, sed ægrè natura expellit,

lit,reliquis consentientibus.quare nec male videntur facere qui decocto feniculi, & lacæ , & caricarum vtuntur. vtilius autem fiet si ea addantur, quæ simul & contagioni obsistunt, qualis est scordium herba & trifolium odoratum , & quæ luiula vocatur,fortè quæ & oxys apud Plinium, & vocata gallica,& similia. placent quoq; & quæ per vrinam multam materiã educunt. nam multas ex his febribus vidimus per eiusmodi crisim finitas. His ergo con sideratis,scito reliquam curationem in eo consistere,quod putrefactioni & cõtagioni omnibus ingenijs aduersatur , tam per ea, quæ communia & alijs febribus remedia sunt,quã per propria contagiosis.quoniam autem quæ propria sunt omnia quidem potentia sunt sicca, & siccorum alia calida,alia frigida,& rursus alia etiam stiptica,& crassæ substantiæ, quærat fortasse aliquis vtrum calida conueniant in his febribus, similiter & vtrum stiptica , & quæ sunt crassæ substantiæ. qua de re Alexãder Mondella medicus Brixiẽsis vir doctus & diligens nonnulla ad nos scripsit,ac præcipuè super smaragdo , quem aliqui medici veluti arcanum quoddam & venerandum antidotũ habent. benè igitur erit de hisce dubijs (vt promisimus) nonnulla dicere,

quod maximè ad hoc febris genus pertinere videtur. primum igitur quantum ad calida attinet, quoniam multæ harum febrium in ſanguine pituitoſo conſiſtunt, & materia in eo genere craſsiori, ſi quis per calida in ijs agat, nihil (vt opinor) nocebit, aut ſi frigidis, calida tamen permiſceat, præſertim aromatica, & quæ excellẽter aduerſantur putrefactioni. Si verò bilioſior fuerit ſanguis conuenientiora erũt frigida, ſiue pulueres fuerint, ſiue decocta, ſiue alia atque in his ſi etiam ſtiptica adhibeas, nihil officies, niſi valde multa obſtructio fuerit viſa, quod rarius in eo ſanguine accidit. quare nec dubita per hæc naturam & macularum expulſionem impedire, ſi ſanguis ſubtilis ſit. nam potius ebullitionem temperabis (vt in variolas dictũ eſt). ab his verò magis cauendum tibi ſit, quum craſsior eſt ſanguis, & obſtructionibus paratior. Cæterùm illud notandum eſt, quòd ſtipticorum quædam craſsiſsimę ſubſtantiæ ſunt, & ſummè aſtringentia, vt pontica & auſtera vocata, quales immaturi fructus, & ſorba, & corna, atque hæc quidem magis cauẽda ſunt. propter quod nec vinum laudem quod ex oxyacantha fit, nec quòd è cornis. alia verò ſimpliciter acerba ſunt, qualis eſt aqua vino granato-

rum

fum admiſta, aut aceto, aut ſyrupo aceto-
ſo, vel ſucco citrij & aurentij mali & li-
monis & ſimilium atque hæc ſecurè con-
cedi poſſunt. nihil enim quum nocere
poſſunt, tum vel maximè iuuabunt, quòd
& ſicca potentia ſint, & frigida. quantum
verò ad pulueres ſpectat, in vniuerſum di-
catur, quòd eorum quæ teruntur, alia pro-
pter duriciem & ſiccitatem ſemper adeo
ita conſtant, vt quanquam multa opera ea
teras, nunquam tamen apta ſint in farinam
minui, hoc eſt in tam tenues partes, quin
ſemper actu talia non percipiantur, qualia
ſunt ferri & æris ſegmenta, & marmoris,
& vitri, & multorũ lapidũ. alia verò ſunt,
quæ quã optimè in farinam vertuntur, vt
Margaritæ, & coralia, & gemmarum mul-
tę, ſimiliter & ſphragis, & bolus armenius,
& plures aliæ terræ. Rurſus quædam tri-
torum cum liquidis nunquam ita miſceri
poſſunt, vt in vnum coeant. quædam verò
ita coeunt & coaleſcunt, vt actu eſſe per ſe
nunquam ſenſu vllo diſcernantur. qui igi-
tur pulúeres in farinam teri non poſſunt,
nec bene cum liquidis coaleſcere, hi adhi-
beri in hac febre non debent, quoniã aut
in ſtomacho, aut in inteſtinis reſidebunt,
aut quo oportebat, non diſtribuentur
quare indigeſti nocebunt non parum. qui
verò

verò in farinam benè conteri poſſunt, & bene cum liquidis coaleſcere, hi non modo cauendi non ſunt, ſed maximè affectandi, quoniam antipathiam tum materialem tum ſpiritualem aduerſus contagiones habent. tum verò & intermiſti humoribus alia etiamnum ratione prohibent putrefactionem illorũ. propter ſubtilitatẽ autem & tenuitatem ad quam redacti ſunt, neq; obſtruere poſſunt, neq; expulſionẽ vllam impedire. eiuſmodi autem ſunt, & phragis lemnia, & bolus armenius, & Margaritæ, & coralia, & hiacynthi, & ſaphiri, & tormentilla, & biſtorta vocata, & cornu cerui, & monocerotis, & ſcordium, & id genus multa. De ſmaragdo autem ſpecialiter dicendo, ego quidem ab antiquis nullam talem attributam illi prærogatiuam inuenio, qualem recentiores quidam medici attribuunt. quoniam autem de rerum virtutibus loqui poſſumus, aut per experientiam factam, aut per rationem, ego quidem ſuper hac re experientiam ſufficientem fieri ſatis difficile arbitror, nam & ſi aliqui aſſumpto ſmaragdo ter & quater viſi ſint euaſiſſe, infida tamen eſt ad vniuerſale, ſi illatio fiat, quoniam incertũ eſt, per accidens ne cõtigerit, an per ſe, niſi ratio ad communem naturam fiat. poteſt

autem

autem ratio certè fieri quòd ſmaragdus va
lere ad eiuſmodi febres debeat, quòd frigi
dus ſit & ſiccus, quemadmodum & de aliis
dictum eſt. habere autem prærogatiuam
ſuper alia tanquam ſacrum quoddam an-
tidotum ratio nulla afferri poteſt. quoniã
an agat & per ſpiritualem antipathiam,
nec ratione, nec experientia cognitum eſt.
regium tamen ſit medicamentum, quod
magno pretio venit. quærat autem quis
& de Guaiaco ligno, & de radice Cina-
rum, de qua in Gallico morbo dicemus,
vtrum conueniant in hac febre. quoniam
vtrunq; & exſiccat valde & ſudorem mo-
uet, & putrefactioni reſiſtit. ad quod dici-
mus nullam nos habere de iis circa has fe-
bres experientiam, verùm quantum per
rationem poſſumus exiſtimare, creden-
dum eſt vtrunq; valere ea in re plurimum.
& Guaiacum quidem quia ex ſubtiliſsi-
mis partibus conſtat calidis ac ſiccis, pro-
pter quas & valde exſiccat, & ſudoré ciet.
eſt etiam & reſinoſa ea arbor, quare mirè
& ad contagiones valet. decoqui autem in
aqua debet permiſto etiam aceto, ne fe-
brem augeat, qua de cauſa conuenientior
etiam erit, vbi pituitoſior ſit ſanguis. Ra-
dix verò Cinarum ſicciſsima quidem eſt,
reſinoſa autem non eſt, nec calida quan-
tum

tum ſenſu percipi poteſt. quare & dubium eſt quomodo ſudoris adeo prouocatiua ſit. Fortaſſe igitur eorum eſt, quæ potentia talia quidem ſunt, ſed remotè, hoc eſt quorum calidæ partes tardè actu fiunt, propter quod & ipſa ſudorem mouet, quum ſeparata miſtione actu tandem fiũt, igneæ & ſubtiliſsimæ partes, vel fortè, & ſi particulæ ex quibus conſtat per ſe calidæ non ſunt, propter ſiccitatem tamen & tenuitatem accenduntur à calore noſtro, & ita ſudorem mouent. & ipſa igitur conuenire his febribus poteſt, quoniam & valde exſiccet, & ſudorem faciat, & foramina cutis aperiat.

Ex ſyrupis autem valent acetoſus, & oximel, & de fumoterræ, de epitimo, de citro, de acetoſa, & de lupulis, de cicorea, de pimpinella, quæ ad œnanthes genus referri poteſt, & appellari œnantilla. tum & qui de bizentiis dicitur, & de eupatorio, de thymo & eiuſmodi. aquæ verò ſunt boraginis, meliſſæ, cicorii, cicerbitæ ſcabioſæ, cardi benedicti, calendulæ, luiulæ, trifolii, Gallicæ acetoſæ cap. v. lupulorum, eupatorii, chamædryos, pentaphylli, lapathi, maioranæ, calamenti, pullegii. Decoctio optima quæ habet Agrimoniæ, cicoreæ, cicerbitæ, cap. v. recentium Tri-

chom

chomanis, ſcordii, dictami cretici añ. M. j. tormentillæ biſtortæ. añ. vnc. ſ. ligni aloës, caſiæ ligneæ, ſquinanti, calami, gummi añ. drach. ij. radicum cannarum drach. iij. infundantur omnia per diem in aquæ puræ libr. x. mox fiat decoctio ad ſufficientiam, cuius decocti colati vnc. v. cum ſyrupo de citro vnc. j. exhibe in aurora. puluis optimus, terræ lemniæ, boli armenii, tormentillæ, ſcordii, cornu monocerotis, vel cerui añ. de quo drachm. j. accipiat cum aqua roſacea vnc. ij. aceti vnc. j. Expertum quoq; eſt, ſucci luiulę vnc. iij. aliud vilius quidem ſed non minus valens Tormentillæ biſtortæ. añ. drachm. ſ. detur cum aqua cardi benedicti.

Interea vide ſi quid natura mouet, & per quam viam. ſi quidem enim erit ſanguis, qui erumpat è naribus ſiue multus, ſiue paucus, neque iuuato, neque retineto, niſi virtus cadat. ſi verò multa & corrupta per aluum materia exiuerit, neque hanc comprimito, niſi virtus collabens poſcat. at verò ſi lenticulæ expellantur, eas quidem iuuare oportet, ſi natura pigra eſt, cum iis quæ ad cutim mouent, & contagioni ſimul contraria ſunt, quale eſt dictamum & coctum, & radix perſonatiæ, & cannarum radix, & eiuſmodi. Solent

& acc

& accidentia quædam concomitari has febres, inter quæ est delirium, quod tametsi rarissimè frenesim sequitur, diuertendum est tamen propter dictam causam. atque hæc quidem satis iam sint de puncticularibus febribus. nunc ad verè pestilentes pertranseamus.

De curatione verè pestilentum febrium.

CAP. VII.

LOngè maior sollicitudo & cura esse debet tum publica, tum priuata circa eas febres, quæ propriè pestilentes dicuntur, si medici & alii ad eas securè adire auderent. qua de causa multi ęgrorum miserabiliter pereunt ab omnibus destituti. quoniam igitur contagio hæc sæpe ab aëre originem trahit, sæpe ab vno ad aliũ transit, sæpe concipitur fomite, nonnunquam & in nobis primò oritur, in primis non prætermittenda videtur ea curatio, quæ præseruat. procurandum enim in primis est ab ea non capi, quando vbi quis captus est, vt plurimum etiam perit. Ergo si aëris vitio pestilentia contigerit, quod rarò quidem fit, tum nullum est salutarius remediũ, quàm vt in prouerbio est fuga, & inquisitio salubrioris aëris, quòd si fieri non potest, neque enim semper & vrbes,

bes, & ſupellectiles, & domus, & chari relinqui poſſunt, at ſaltem aërem tempera per ea, quæ dicta ſunt.

Proderit & latos ſtipularũ incẽdere cãpos
Et nemora intacta, & ſanctos exurere lucos.

Illud quoq; peruide, num ex alia regione deferatur ad tuam contagio, cui contra feneſtras occlude, & partes domus auerſas habitato, tum fomes omnis tibi cauendus erit, ligna, veſtes, & omnia quæ peſtilentes tractauere, qua de cauſa ſapientiſsimè agunt illæ Reſpub. quæ conſuetudine & legibus prouident, vt ſupellex omnis domus affectæ comburatur, hæredibus è publico ſatisfiat: vidimus anno 1511. quũ per Germanos Verona teneretur, exorta peſte, qua hominum ferè x. millia periere, ex vna veſte pellicea non pauciores, quàm quinque & viginti Teutones obiiſſe, vno defuncto alius induebat eã veſtem, & hoc alius, & alius, donec monefacti è tot defunctis veſtem combuſſere. nec minus cauendum eſt, ab aëre in quo æger degit. quare adaperta ſint hoſtia, & feneſtræ præcipuè quæ in boream ſpectant. circa ægrum ſint flores & fructus odorati, & frigidi, roſa, liguſtrum, nymphea viola, citria, limones, poma apia, volema, Cydonia, perſica.

fiant & suffitus ex aqua rosata, camphora, & cariofilis. melius autẽ est, si potes, ægrũ nullum visere, conuentus hominũ fugere, domi manere, quæ munda sit, quæ probè perfletur, tum non incalescas multũ, ne cutis foramina ad hauriendam contagẽ aperias. quo verò & qui inspiratur aër, sincerior ingrediatur, tu quidẽ semper ore versato aut iuniperi grana, aut gentianæ radicem vel galangæ, vel casiam ligneam, vel macerem, aut semen citri. Nares quoq; tangito spongiola aceto & aqua rosata infusa Indumenta mundissima vestito, & non è lana si potes, sed è serico, quæ etiam sæpius mutato. nec laudẽ qui inedia quærunt siccum corpus facere, quoniã venas inaniũt, & auidas attrahẽdi reddũt. neq; tamen crapulam volo, sed victum, qui parcus sit non alienus à consueto. omnes enim mutationes insolitæ cùm in omnibus, tũ maximè in hoc morbo dãnari ab Hippocrate consueuere. Nec displicet, vt aut Theriaca, aut Mithridato, aut terra lẽnia, vel bolo armenio cũ aceto vtaris. Vtile quoq; est, & iam expertũ Diascordium antidotũ, quod cõposuimus non solùm conseruationis, sed & curationis gratia. Laudo etiam vt pilulæ illæ quę communes vocantur, duæ aut tres ante cœnam singulis tribus diebus capiãtur.

tur. per hæc igitur procurandũ est, ne æger fiat. quòd si quis iã factus est æger, & contagem concepit, hoc pacto regendus erit. in primis si febris ex ijs est, quæ paucis horis perdere hominẽ solent, qualis & ea est, quæ in Britannia sudor appellatur, nullus victus exhibeatur. medicamentum autem vllum vtrum sit afferendum habet dubitationẽ, & an in Britannia rectè faciant, nullum aliud auxilium adhibendo, nisi situm & decubitum per quẽ sudent. Verùm meo quidem iudicio & in Britannia, & alijs locis, vbi quàm acutissimè pestis concepta fuerit, benè agetur, si statim ad ea recurratur, quæ per vtranq; antipathiam diximus obsistere contagionibus feris. quale est sphragidis drachm. j. cornu monocerotis scrup. j. aceti vnc. ς. aquæ rosatę vnc. j. porrò in Britannia si sudor fortè detineatur aut quia æger non assuetus sit sudare, vtpote densæ carnis, aut alia de causa impeditus, mihi non displiceat illa adhibere, quæ diximus sudorem mouere consueuisse, & simul obsistere contagioni. In alijs verò febribus, quæ eam acuitatem non habent, acutę tamen respectu earum, quæ malignę tantum dicuntur, hæc adhibeatur curatio, victus in primis sit liberalior, quàm in puncticulis vocatis, quò virtus custodiatur,

quæ in verè peſtilentibus vehementer diſſoluitur. quòd earum analogia vel ad ſpiritus eſt, vel ad acutiores humores, & putrefactio cita & amplior. Vinũ tamen non propinetur, tametſi aliqui ſunt, qui prębent etiam meracisſimum, non rectè autẽ quoniam febrem in furorem vertunt. quum præſertim per alia refici virtus ſine eo periculo posſit. bibant ergo vel oxycratum, vel aquam cum vino granatorum, aut cũ ſucco limonum permiſtam. Carnes ſi aſſæ ſint, & aqua roſata ſæpius inter coquẽdum irroratæ, placeant mihi magis, nec nõ quæ à mulieribus gelatinæ vocantur. fercula verò ſint è lactucis, & endiuia, & boragine, & ceraſis acerbis, & oriza, & panico cum pauco aceto, aut omphacino. nec acetaria denegẽtur è cicorio, cicerbita, oxalide, boragine, meliſſophyllo, cõdrilla, eam quam crencanum ruſtici appellant. nec non è floribus citri, & bugloſſæ, & boraginis, & eiuſmodi. Phlebotomia mihi nulla ſit in his febribus, quoniam rarisſimè in nobis primò fiunt, ſed extrinſecus veniunt, aut è fomite, aut etiã ex aëre, aut ex vno in aliũ. verùm quocunque modo accidat, ſectio venæ parum prodeſſe poteſt, quòd ſeminaria non poſſunt educi, multum autem obeſſe, quòd & contagio introrſum trahatur,

hatur, & ſanguis non mediocriter agitetur. propter quod non in lenticulis ſolùm, ſed & in verè peſtilentibus febribus experientia conſtat, maximam partem eorum, quibus ſecta fuit vena, periiſſe. ſatius ergo erit & in his per cucurbitulas ſanguinem imminuere. de pharmacis quoq; quæ ſolutiua dicuntur, eadem dicenda ſunt, quæ ſuprà diximus in lenticulis. nam & in his febribus controuerſia eſt inter medicos, aliis per acerrima iubentibus eſſe euacuandum, aliis per placidiſsima. quod & nos ex noſtris principiis rectius factum arbitramur, tum quòd materia pauco indiget ſtimulo, vtpote plus nimio corrupta, tum quod per acria agitatio multa in humoribus fiat, & euacuatio pauca ſeminariorum. quare ad materiam, quæ in dies corrumpitur & euacuatione indiget, ſi vel per clyſteres, vel per leue aliquod pharmacum corpus expurges, ſat eſſe poterit tibi, quales ſunt, vel communes vocatę pilulæ, vel caſia ſiliqua, vel etiam rhabarbarum, vel ſyrupus roſatus ſolutiuus, quę ego in hac labe omnibus aliis præfero. quibus pro ætate & tempore, & morbo, & aliis vti poteris vel quotidie, vel tertia aut quarta quaq; die, vt expedientius tibi videbitur. his ergo ritè perſpectis, extinctioni contagionis intende,

ſtudium omne & curam omnem conuerte, quare nec communia digerẽtia curato, ſed ſyrupos (vt medici vocant) longos conficito, ęgrum coge, vt inde die noctuq; bibat. non ſolùm autem, quæ in lenticulis dicta ſunt remedia hîc etiam adhiberi poſſunt, ſed & ſi aliqua valentiora ſunt, eligenda erunt tibi, ea præſertim, quæ omni antipathia iuuant. Aquæ igitur ſint oxalidis, Iniulæ, cicerbitæ, cicorij, nymphcæ, herbæ gallicæ, trifolij odorati, lichenis, quibus ſyrupi ſui addantur. Valentiſsimum eſt, & hoc quod habet ſucci limonis libras duas, aceti vnc. iiij. boli armenij vnc. j. quæ ſimul cõmiſta per diẽ macerari ſines, mox per elambicũ in aquam vertes. cuius vnc. iiij. exhibere poteris vel ſolas, vel cum ſyrupo aliquo. quòd ſi ardentẽ febrem videris, ætatem autem iuuenilem & robuſtam conſuetam potui aquæ, cæteris conſentientibus non diſpliceat mihi aquæ frigidæ potus cũ ſyrupo acetoſo vel ſucco citri. Pulueres porrò ne eos pręter mittas, qui maximè per ſpiritualem antipathiam valent, quiq; imputreſcibiles ipſi exiſtentes prohibent putrefactionem in vicinos humores ferri. quòd ſi aut carbunculus aliquam in partem irruperit, aut bubo circa pubem, aut poſt aures parotis inſederit, pri
mum

mum quidem caue ne aliquod horum repreſſeris, ſed potius euoca quantum potes. ſi ergo carbunculus fuerit, qui in orbem vrat, & corrumpat membrum, tum protinus nulla interpoſita mora, aut candenti ferro totum inure, & ſeminaria interfice; aut cauſtico aliquo age, quale vel Aegyptiacum vnguentum, vel fermentum cum ſucco Scyllæ, & ſublimato vocato, quod expeditiſsimum eſt. mox vbi cruſta ceciderit butyro ſuperimpoſito: vlcus mundifica, ſed diu adapertum tene. ſi verò bubo peſtifer fuerit, ſed immaturus, ſcarifica tamen, & cucurbitula aliqua magna ſanguinem infectum extrahe, mox matura, ſed permiſcendo quæ euocant, & frangunt ſeminaria. conueniet farina ſeminis lini, & feno Græci, & altea, & narciſsi aut lilij radix, & galbanum, & opoponacum, & nitrum, & furfur, & cedria, & ſtirax liquida, è quibus emplaſtrum fiat, ad idem valet & Diachilon, & diachalciteos, aut & bubonium contuſum vel ſolum, vel decoctum cum cepe adiuncto galbano, ſtyrace liquida ex axungia. eſt autem (vt arbitror) bubonium quod Græci ἀστέρα vocant. Virgilius Amellum appellauit. copioſiſsimus autem eſt in agro noſtro in vicinis Benaco collibus: ſurculi multi ab vna radice quaſi

ſylua quædam tolluntur, quos veſtiunt folia ſubaſpera, anguſta, digito longa, virentia, flores circa ſumma multi aſpectu pulchri, ſpectantur medio lutei ceu chamæmilæ, circum verò purpurei, in orbẽ ſtellæ modo diſpoſitis folijs, herba tota mirè ad bubones valet, vnde & bubonium appellatum fuit. vbi igitur abſceſſus aliquantiſper maturuerit, tum ne expectato exactam maturationẽ, ſed aperi aut cum ferro, aut cauſtico aliquo, mox abſterge, verùm non leuibus & communibus abſterſiuis, ſed ijs in quibus eſt exſiccatio maior, qualis eſt iris & ariſtolochia, & peucedanum, & helleborus, & terebinthina, & farina lupinorum, & id genus. ad parotidas autem eiſdem ferè & concoquentibus, & euocãtibus eſt vtendum. ſi igitur per hæc fracta aliquãtulum ægritudo videbitur ſpem aliquam polliceri, per eadem remedia repetita curationẽ abſolue. ſin autem contumax adhuc & nihil parens remedijs apparebit, ego (quod in medium afferam) non aliud maius remediũ excogitare ſcio, quam hoc, quod habet, ſucci luiulæ vnc. ij. ſucci citri vnc. j. Diaſcordij noſtri drach. j. ſpecierum cordialium è gemmis ſcrup. ij. aceti vnc. j. omnia benè miſceto & totũ haurito, quòd ſi nihil iuuabit, ſcito morbũ eſſe maiorem

quàm

quàm humana remedia. ſunt qui ſmaragdo maximè confidant, qui in bolo armenio, qui in ſcordio, qui in dictamo noſtra. Habēt autem diaſcordiū noſtrum, cinnamomi, caſiæ ligneæ añ. vnc. ſ. ſcordij vnc. j. dictami cretici, tormentillę biſtortæ añ. vnc. ſ. galbani, gummi añ. vnc. ſ. opij drach. 1. ſ. ſtyracis drach. iiij. ſ. acetoſæ drach. i. ſ. Gētianæ. vnc. ſ. boli armenij vnc. i. ſ. terræ ſigillatæ. vnc. ſ. piperis longi, ziziberis añ. drach. ij. mellit albi diſpumati. lib. ij. ſ. vini aromatici lib. ſ. zucchari roſati. lib. j. m̄.

De curatione phthiſis quatenus contagioſa eſt. CAP. VIII.

NVnc de phthiſi proſequamur non quatenus aut à catarrhis, aut ab alijs depēdet cauſis, ſed quatenus è contagione concepta eſt, & ab ea per ſe pendet. multum enim intereſt vtro modo ſit facta. nā quæ in contagione per ſe conſiſtit, eo qui accipit nihil malè prius affecto, ſed ſano concipi poteſt, quare & catarrhus & alia ſi ſuperueniant, accidentia quodammodo ſunt, & per ſe curationem primariam non poſcunt, ad quæ ſi communia remedia adhibeas, caput vras, ſinapiſmis exſicces, ſputum facilè reddas, fruſtra omnia tentabis, niſi contagem quatenus contagio eſt, inte-

terimere studeas. Ergo in ea phthisi, quę vel à conuersatione cũ phthisico, vel à fomite aliquo contracta est, & illa in primis consideranda sunt, quæ in vniuersum diximus esse in contagionibus animaduertenda, seminaria scilicet, materiã quæ in corruptionem tendit, & eam quæ iam corrupta est. si igitur circa initia curationem aggrediaris, tum ad sola seminaria attende, quæ si extingui quidem possent per vrentia, nihil præsentaneum magis afferri remedium posset, verùm quum hoc locum non habeat sine maiori periculo, potes tamen per aliqua, quæ proxima sint vrentibus, curationem moliri. quod video & antiquorum nonnullos ausos fuisse, iubentes sandaracæ nidorem per anhelitum in pulmones trahi. quum autem sandaracã dico, non eam intelligi volo, quæ verniz vulgò vocatur, sed quæ auripigmentum à nobis dicitur. porrò nec per auripigmentum velim à te accipi priorem illam speciem, quę citrina est, sed alteram quæ est rufa, & proprie sandaraca vocatur. huius ergo suffitu si vtaris, non parum proderis tantæ contagi. proderit autem & Ari vel alterius dracunculi radix in eclegmate vel decocto aliquo oblata. similiter & iris, & scordiũ, & dictamũ creticum iuuabunt. & Diascor-

dium,

dium,& Theriaca,& ſimilia.quod ſi morbus vltra principia iam progreſſus vel catarrhum mouerit, vel aliter in loco materiam collegerit, tum ſimul & ad ſeminaria, & ad materiam potes animaduertere, ac catarrhum quidẽ ijs omnibus ingenijs regere,quæ medici docent, diuertendo, ſiſtendo, exſiccando, euacuando, collecta verò materia ſi craſſa,ſi viſcoſa eſt, digeri, & præparari debet, vt per conuenientes regiones expelli poſsit. ſed id ſemper ante oculos habe, vt contagionem & putrefactionem prohibeas,& ſeminarijs obſiſtas. quare hoc in caſu reſinæ maximè mihi placent, quæ omnes intentiones complectuntur,ante alias Terebinthina, mox Laricina & Abietina, tum verò & myrrha & ſtyrax, & reliqua.poſſunt autem vel per ſe adminiſtrari, vel admiſta alicui ex prædictis pulueribꝰ,qualis eſt bolus armenius, & ſphragis, & ſcordium. euitentur autem aſpera & ſtiptica,quæ ſpuitionẽ impediũt. propter quod nec malum erit ſemper admiſcere aliquod lenientiũ,vt mel,vel ſaccarum.Decocta quoq; valde mihi laudentur quoniam maximè penetrant.optimũ ergo erit ſcordiũ,& ariſtolochia,& dictamum, & pullegium,& gummi,quæ cum ſaccaro ebulliant in aqua pura cum pauco aceto,

de quo decocto ſat erũt vnc. v. ſunt qui radice Cinarum vtantur ad omnem phthiſim, quod valde exſiccet, & per ſudorem euocet, quod & nobis admodum placet. ſi verò materia acrimoniæ cuiuſdam particeps ſit, ea debes afferre, quæ exſiccent quidem, ſed minus calefaciant, optimum & ſuaue eſt ſaccari roſati vnc. ij. boli armenij drach. j. ſyrupi de pomis. q. ſ. miſce & vtere omni hora. quod ſi materia iam corrupta apparebit, quod è ſputo cognoſces, ſi flaueſcit, aut liuet, & fœtet, expediens tunc erit euacuare, non ſolũ per ſputi vias, ſed & per ſolutiua pharmaca, quæ pro re eligantur. ſi verò labes iam in pulmonem tranſit, qui aut vlcus contraxerit, aut eò peruenerit, vt iam flacceſcat, tum ſcito ægrũ eſſe in magno diſcrimine, quod vbi apud domeſticos præfatus fueris, hæc poſtremò remedia potes experiri. primum eſt decoctum hoc quod habet xiridis. cap. v. Tuſsilaginis dracunculi radicum, inciſorum omniũ manipulum. j. lapidis hæmatitæ, ſphragidos, boli armenij an. vnc. ſ. ſymphiti alteæ ſingulorum. vnc. j. aluminis drach. ij. ligni Guiaci lib. ſ. infundantur per diem omnia in libris. viij. aquæ puræ, & fiat decoctum tertia parte conſumpta, de quo. vnc. v. ſumantur in aurora cum iuleb violato. Aliud eſt

antiq

antiquorum remedium, quod Plinius dicit valere phthisicis deploratis, foliorum & radicum consiliginis quantum sat est fiat decoctio, & decocto vtere bis vel ter in die vnc.j.s.est autem Consiligo, quantum conijci potest, eadem quam idem Plinius alio nomine herbam ignorans, eneaphyllon appellat, herbarij nostri caprariã, quidam & pulmonariam, non eam quidẽ quæ è genere buglosi est, sed aliam pulmonariam ita vocatam, quòd pulmonum vitijs valet præsertim suum & caprarum, quare nec ab re ab herbarijs capraria vocatur. Eneaphyllon autem etiam vocata fuit, quod folia nouem habeat, diuisa Hellebori modo, alia longiora, alia breuiora quales digiti sunt in manibus. sunt autem oblõga, per ambitũ serrata, angustiora quàm hellebori, atre virentia cum leuore, flores quales hellebori, è folijs albicantibus quatuor constantes, ac veluti calathum cõflãtes. in quibus semina quatuor iuxta posita quasi racemus suspensa sunt, quare genus quoddam hellebori videri potest. Hãc & Ruellius significare videtur, quum describere vult pulmonariam à veterinarijs vocatam. est autem vrentis virtutis, qua coniectura quum & folia nouem sortita sit, eandẽ esse putamus, quæ à Plinio eneaphyllon

phyllon dicitur. Tertium remedium habet Axungiæ vnc.iiij.butyri vnc.ij.terebinthinæ vnc.j.ſtyracis liquidæ vnc.ſ. Iridis, thuris, ariſtolochiæ, enulæ ſingulorum drach.ij.argẽti viui vnc.j. fiat vnguentum, è quo brachia interna tota & dorſum inũge, ſeminaria contagionis abſumet, & materiam corruptam per ſputum multã educet, verùm caue ne hectica febris adſit. hæc ergo ea ſunt, quæ mihi notanda viſa ſunt in phthiſi per contagionem accepta, quæ curatio etiam ad omnẽ phthiſim accommoda eſſe poterit, quæ ad id iam venerit, vt contagionem inferre apta ſit quocunq; modo contigerit ab initijs.

De Curatione rabidorum. CAP. IX.

MOrbi quidam ſunt, quibus niſi illico (vbi apparuere) ſuccurſum fuerit, ſera præterea ſit medela omnis, quales carbunculi quos anthracas Græci vocant, & cancrenæ, & præcipuè rabies de qua nunc agitur. qua de cauſa omnibus vulgò eſſe notos hos morbos oporteret, & nota quoque remedia ea, quæ ſtatim ſunt adhibenda. quod in rabie ſacerdotes melius inſtituêre quàm medici ad quos ſtatim deducuntur, qui demorſi ſunt. quos curant tum religione, tum medicorum officio & in-

ſtrumen

ſtrumentis vtentes. vrunt enim & ipſi locum. Ergo circa rabiem illud primò publicum ſit, illico ſi fieri poteſt, locum demorſum vrendum eſſe. rectius autem fiet, ſi prius ſcarificato vulnere ſuperponatur cucurbitula magna, quò extrahatur virus. mox vratur ita profundè vt putare poſsis vſtionem ad ſeminaria ipſa perueniſſe, illa animaduerſione, habita quod liberius fieri poteſt, vbi caro multa eſt, parcius vbi nerui multi & venæ, ferro id candenti argento, aut auro fiat. quòd ſi cui nimis impium videatur, potes vrentibus medicamentis conficere. vbi locum inuſſeris curato vbi decidat cruſta per braſsicæ folium butyro illitum. Interea tamen ſuperpone vnguenta, quæ ſimul euocent & exſiccent, ſi quid fortè ſeminariorum circa locum relictum fuerit. hæc circa initia factitanda ſunt, verùm illud non ignorandum eſt, principia eius morbi valde ambigua eſſe, & latentia. in quibuſdam enim vſq; ad dies duos protenditur principium, in alijs quoque ad quatuor, in nonnullis & amplius prout & morbus in alijs magis, in alijs minus acutus eſt. quare expedit morbum noſſe, ne te principium fallat, & quantum protenditur. in ipſo enim ſi debita adhibeantur remedia, totus interficietur morbus. ſi verò

iam

iam principium præterijſſe putes, & contagem iam altius radices egiſſe, vrendus quidem non eſt locus, quoniam agitabitur venenum magis introrſum: conſulo tamen, vt ſcarifices, & ſupra ponas emplaſtra, quæ euocent, & exſiccent, quin & veſsicas etiam inducant, quale eſt quod habet Galbani, ſerapini, opoponacis ſingulorum vnc.ſ. euforbij drach. j. iridis, xiridis, Ariſtolochiæ, Gentianæ ſingulorum drach. j. nitri ſulfuris ſingulorum ſcrup. ij. ceræ quod ſufficit. Quoniam autem ſeminaria omnia contagionum materiam ſibi analogam inficiunt & corrumpunt, exiſtimandum eſt per proceſſus morbi partem materiæ parari ad corruptionem, partem corruptam eſſe, quare & per ea, quæ prohibent putrefactionem procedere neceſſe eſt, & per ea quæ euacuant. quæ verò omnium conuenientiſsima adſunt ad euacuandum, ſunt Hieræ, tum Archigenis, tum quæ diacolocynthidos vocatur. atq; item helleborus quo præſtantius nihil eſt in hac labe, ſi in ſero lactis exhibeatur, valet & Epithimũ, & in vniuerſum quæ melancholicum humorem purgant. Contagem autem prohibent, quæ probè exſiccant, inter quæ antipathia quadã peculiari laudãt omnes cinerem fluuialiũ cancrorũ vſtorum.

vſtorum. laudant pariter & Gentianæ radicem ſiue per ſe ſumatur, ſiue cum prædicto puluere in vino albo, quidã & Thus admiſcent, quo medicamento vtendum omni tempore morbi. Commendant & Alyſſum herbam, quæ nomen etiam ſortita eſt, quòd ſine rabie hominem faciat. Arabes alguaſcen appellãt. in qua non parua ambiguitas eſt inter medicos, primum quidem vtrũ eadem ſit. Dioſcoridi & Plinio Alyſſum, deinde & quæ nam apud illos ſit. Plinius ſiquidem folia Alyſſo dicit in orbem eſſe circa caulem qualia in Rubia cernuntur. Dioſcorides autem dicit rotunda eſſe. Aliqui Plinio Alyſſum eſſe putant rubiæ genus ſylueſtre quod medium eſt inter ſatiuam rubiam, & Aparinem, quòd certè nec folia rotunda habet, nec traditis à Dioſcoride conuenit. qui de rubia agens vtrumque genus proſequitur, mox de Alyſſo ſeorſum tractat. propter quod alij eam pro Alyſſo oſtendunt, quæ Lilialis ab herbarijs vocatur, nõ quæ apud Ruellium eſt lilialis, ſed aliam, cui flos eſt albus, verùm & huic folia rotunda non ſunt, ſed oblõga in acutum deſinentia. ſunt qui putent eſſe eam, quæ Aſperula vocatur, minor paulò quàm aparine, folijs in orbem poſitis, rotundioribus. porrò diffi-

cultatem etiamnum auxere Paulus & Aetius, qui de Alysso agentes, concordes volunt Alyssum esse Syderitem Heracleam. Galenus quoq; libro secundo de Antidotis eam describens non aliam significare videtur, quàm syderitem illam, quæ Heraclea vocatur à nobis vulgo Sclarea, in qua non parum fallitur iudicio nostro Ruellius putans sclaream nostram non esse syderitem heracleã sed Horminum, de quo plura in alijs diximus. quare nomen Alysi apud posteriores Græcos aliter videtur acceptum quàm apud Dioscoridem, qui de heraclea seorsum, & de Alysso pertractat. porrò nec folia rotunda syderitis habet nec semen in latitudinẽ se pandens, sed rotundum. nisi quis dicat Dioscoridẽ voluisse quandam Heracleæ speciem significare. plures enim sunt eius syderitis species, vna hortensis odorata, quæ herba S. Ioannis apud nos dicitur, maior reliquis caule & folijs. alia est pratẽsis, quæ propriè sclarea dicitur, folijs asperis, oblõgis ad saluiam accedentibus, caule quadrãgulo, verticillis in orbem per interualla circa caulem dispositis, in quibus flores purpurei sunt, subcerulizantes, falcati ad aquilini rostri effigiem, quales & in satiua spectãtur. alia est nemoralis floribus exalbi-

dis

dis ſubpallentibus, cæterum verticillis, & folijs prædictis ſimilis. eſt poſtremò & montana ſyderitis in totum pratenſi ſimilis, niſi quòd folia rotunda gerit, & verticilla minora, in quibus flore abiecto ſemina ſunt in inuolucro bina ceu ſcutula, mulieres hanc & in hortis ſerunt, ac Betonicam falſo nomine appellant.

Hanc ergo & fortaſſe opinandum eſt Dioſcoridi primum, mox Galeno & alijs fuiſſe Alyſſon, quæ & Syderitis quædam eſt, non ea tamen, quæ ſimpliciter Heraclea intelligitur à Dioſcoride, quàm pratenſem diximus. quicquid igitur de Alyſſo ſit, non errabunt iudicio noſtro, & qui minorem Rubiam vel contuſam, vel ex aceto potam exhibebunt in rabie, quando & contra ſerpẽtes valet. nec illi pariter qui ſyderitem, quoniam & illa mirè deſiccat. Laudat Aetius expertum ſenis cuiuſdam oxylapathum, quo tam introrſum quàm extrorſum vtebatur. non eſt autem oxylapathum, quæ acetoſa vocatur (oxalis enim ea eſt) ſed illud quod & folia & ſemen acuta inter lapatha habet.

De curatione ſyphilidis ſeu Gallici morbi.

CAP. X.

NVnc ad eas contagiones transeamus, quæ extima magis occupant incipientes à syphilide morbo nouo, in cuius curatione nec planè medici consensere, præsertim quum primum in lucem venisset. nam sicuti in illius cognitione confusi plurimum extitere ac discordes, ita & in curatione non eadem arbitrati sunt. qui enim adustionem putabant illius causam, per ea etiam medicabantur, quæ aduersantur adustioni, non solùm nihil iuuantes, sed mirum in modum malum augentes. qui verò existimabant esse idem cum Elephantia per vinum viperatum & viperæ carnes curandum prçcipiebant. alij quietem iniungebãt, alij & balnea frustrà experti sunt, alij doloribus solis intenti reliquam curationem negligebant, donec empirici à similitudine quadam eius morbi cum scabie fera permoti, ausi sunt primi per caustica morbum curare. multi mox largius de tota curatione scripsere, inter quos & nos carminibus nõnulla primum lusimus, quum iuniores essemus ac ciuitate pestilentia graui vexata rus secessissemus, vbi ad eam rem otij multum nobis dabatur. Quoniam verò Poëtica, vt suprà diximus, nec omnia admittit, nec prosequitur, necessariumque nóbis fuit plura

plura tum relinqui, nunc quidem ſi rurſus ea curatio pertractetur, & non poëticè ſed medicè magis operæprecium fiet, præſertim quod nec ea de re rectè agi poſſe videtur, niſi contagionum natura benè perſpecta fuerit.

Qui igitur rectè curare hunc morbum volet, ad hæc in primis aduertat neceſſe eſt. primùm quidem vtrum recēs ſit ægritudo, an inueterata, & quouſque proceſſit, & ad quæ membra, ſi neruoſa iam occupauit, ſi oſſa corrupit, tū & ſi benignior eſt, an fera, & ſi multæ materiæ eſt, an paucæ, & an tenacis, ac tractabilis magis, totane extrorſum ſit, an & introrſum, & ſi vlcera multa ſunt, & an plus dolorū quàm puſtularum, vel contrà, ſimiliter & gummoſitatum, & vt vno verbo dicam omnes differentiæ eius morbi ante oculos habendæ ſunt. maximè autem analogia, nam tametſi ad phlegma craſſum & ſordidum per ſe ſit, non vna tamen eſt phlegmatis eius ratio, vt dictum eſt. præterea & alia vniuerſalia conſideranda ſunt, ætates, ſexus, anni tempora, complexiones, & id genus. neque enim omnibus omnia conueniunt. His ergo benè perſpectis, ſcito eam labem quū iam oſsibus inſedit, extra ſpē eſſe, niſi fortè ea oſſa vri poſsint. quare aut

re aut eam curationem reijce, aut malum rediturum prænuntia. ea etiamnum diffi-cilior est, quæ est inueterata, & quæ à multa & tenaci materia pendet, quæq; multas gummositates habet, & melancholicum hominem tenet. quare difficilioribus difficiliora etiam remedia sunt adhibenda. particulatim autem prosequendo, aër primò ne impurus sit, non austrinus, veruntamen ne austrinum fugias. valdè borealem & frigidũ eligito. ocia porrò omnia, omnis ignauia & desidia tibi fugiẽda est, tibi omni studio, omni conatu exercendum, laborandum, sudandum, hoc dico, hoc hortor, hoc iubeo, curre, salta, venare, pilam, luctam gladitoriam exerce. per hæc materiã segnem liquefacies, attenuabis, & expelles, ac cum ea & seminaria cõtagionis. sed ita hæc facito, ne quum remittes, protinus frigeas, & ocium ducas, sed paulatim à fatigatione ad quietem te transferto, pannisq; obsepito, calido in loco morator, quin & in ipso exercitio (si fieri potest) locum frigidum nõ desidero. Adhæc consuetæ corporis expurgationes procurandæ, quæ per nares, quæ per cutim, quæ per palatum, quæ per aluum, & si quæ aliæ sunt, vt hæmorrhoides & menses, & reliquæ. nihil verò superfluum exeat, præser-

tim

tim eorum, quæ per Venerem dissoluuntur, vigiliæ vti nimiæ esse nolunt, ita nec nimius sit somnus, non interdiu factus, nõ statim à cibo. curæ nullæ, nullæ solicitudines adsint. nulla studia animum occupent, nulla demum assidua mentis intentio. Cibaria verò magna cura paranda sunt, atq; eligenda: atque in primis neque tenuem diætam, neque crapulam volo. in vniuersum autem vitanda sunt putrescibilia, dura concoctu, quæ viscosa, quæ mali alimẽti sunt, tum quę exurunt quod in sanguine dulce est, quare & lac, & oua, & fructus, & leguminum omne genus, & pastaica omnia, & suillæ, & taurinæ carnes & pisces, & id genus omnia fugienda, piscium tamẽ (quoniam sæpe ijs vti necesse est) minus mali sunt, Gobij menæ, passeres, scari, percæ, merulæ, turdi, aselli, auratæ, phycides, & è fluuijs & lacubus vocati Temali & strigli, & lucij, & cauacini, & barbuli, & sardellæ, & carpij. è carnibus quadrupedum quidem posthabitis pedibus, capitibus, iocinoribus, & intestinis, conuenient hædi vituli, hinuli, lepusculi, tũ pulli gallinacei, phasiani, perdicũ genus vtrunque hoc est, quæ quaternices vocantur vulgo à nobis, & quæ dicuntur perdices. item & turdi, & merulę, attagenes, hortolani, galeritę, fice-

dulæ,& auiculæ nemorales, & reliqua quę nota eſſe poſſunt. Vinum ne generoſum ſit,ſed tenue magis,album,quòd & ſi aqua mulſa vti quis velet,nõ malè faciet.Quoniam autem (vt diximus) analogia eius morbi ad phlegma ſordidum & craſſum per ſe eſt,ad hoc quidem præcipuè dirigẽda intentio eſt,in quo & ſeminaria contagionis continentur , & pars iam inficitur, pars infecta & corrupta eſt. quare & ad hæc tria ſicut & in alijs,animaduertere neceſſe eſt. ac ad ſeminaria quidem expeditiſsima eſſe poteſt curatio , ſi ad prima morbi initia acceſſeris,quæ interdum cognoſci poſſunt,interdum non, nam ſuſpicio quidem multa, & iudicium veriſimile eſſe poteſt , quum quis ſe permiſtum nouit cum infecta , certiſsimum verò quũ iam & caries quædam circa pudẽda obrepit. confeſtim igitur ea pars lauanda eſt per aquam roſaceam, mox rurſus lauanda & fouenda decocto ex alumine & erugine æris,aut inungendum circa pubem totam vnguentum , quod ad eum morbum confici ſolet,de quo poſt dicemus,tum & per os aliquid eorum ſumendum eſt, quæ contagioni obſiſtunt, qualis eſt Theriaca aut Mithridatũ.fortè enim ꝑ hęc ita ſéminaria morbi abſumes & interimes , quòd

non

non vltrà procedet. si verò morbus iam non circa principia fuerit, sed altiùs radices egisse cognosces, & iam aut dolores, aut pustulas, aut alia indicia adesse, tũ non sola seminaria respicere debes, sed simul & materiam, quæ partim inficitur & periclitatur, partim corrupta est, seminaria tamẽ nunquam volunt posthaberi, sed semper aut interimi (si potest) aut frãgi, aut educi. materia quæ corrupta est educi vult, quæ verò inficitur restitui, aut & educi si multa est. quoniam autem crassa est & sordida in multò lentore consistens, nec restitui, nec educi potest, nisi subtilietur & abstergatur, quinimo nisi colliquentur, ita vt ab ea sordicies omnis abstergi possit, & aut exsiccari, aut in sudorem abire. Verùm quia permista sunt omnia, tum seminaria, tum materia propter lentorem, amplius & simul sunt pustulæ, & dolores, & sæpe gũmositates, videndum est si quod vnum ingenium & remediũ est quod omnia exequatur, & omnibus valeat, an plura requirantur, & quæ ea sint. nam sunt qui tentant per purgationes solas omnia absoluere, alij per inunctiones, alij per suffitus, alij per ea quæ in sudorem conuertunt materiam, alij per ea quæ obsistunt contagioni, alij verò modo vno, modo alio auxi-

lio ad diuerſa vtuntur. quare de his omni-
bus diligenter quærendum videtur. primũ
autem ab euacuatione ordiamur. quam
vnam ſufficere ad totã curationem aliqui
opinati ſunt. quod certè & nos in quibuſ-
dam feliciter ceſsiſſe vidimus, in quibuſdã
autem non ſuffeciſſe. ſupponamus autem
cum in omnibus tũ maximè in hoc mor-
bo prius digerendam præparãdamq; eſſe
materiam quæ educẽda mox eſt. oportere
autem calida eſſe quæ huic malo conue-
niant attenuatiua, & vt dicunt inciſoria,
quoniã materia lenta eſt & ſordida ac ſe-
gnis. optima igitur erũt oxymel, & mel ro
ſatũ & ſyrupus de praſio, de iſopo, de beto
nica de calamẽto, de epithimo, de lupulis,
& conſimiles quibus aquæ addatur iridis,
enulæ, epithimi, agrimoniæ ca. v. fœnicu-
li, apij, pullegij, origani, pimpinellæ, cardi
benedicti, cicerbitæ, chamedryos aut fiant
decoctum ex eiſdem, & ſcordio, & dicta-
mo cretico, & thimo, & betonica, & ſchi-
nantho, & verbena & ſyderite heraclea, &
amomo, & agalocho, & eiuſmodi. potes
eodẽ tẽpore digerere etiã materiã per inũ
ctionẽ hãc vel cõſimilẽ, ſucci rutę ſucci inu
læ añ. vnc. j. theriacę vnc. ij. thuris drach. ij.
piperis drach. j axungię, medulę vituli, bu-
tyri recentis ſingulorũ vnc. j. olei chamæ-
melini,

melini, irini quod ſufficit. ex hoc inũgatur dorſum, brachia, & crura, concoquet materiam & dolores leniet. Ergo digeſta materia euacuanda eſt, è ſimplicibus verò quæ præcipuè valeant, ſunt colocynthis, & hermodactyli, & helleborus, & agaricus, & aloë, quibus admiſcenda ſunt, quæ ſimul liquefaciant, & diſſoluant, qualia ſerapinum & galbanum, & bdelium, & opopanacum & hammoniacum, & myrrha, & laſer, & eiuſmodi. ex compoſitis autem conſuetis ſunt aggregatiuæ pilulæ, & de hermodactylis, & artheticæ, & indæ, & de lapide lazuli, & de benedicta & eiuſmodi, tum & electuarium indum & hamec, & de benedicta, & theodericũ & hiera diacolocynthidos, & hieræ à Scribonio deſcriptæ, & alia multa. Facta igitur prima euacuatione rectè illi mihi videntur facere, qui & rurſus concoquant, ac rurſus purgant. vidimus enim qui factis exactè purgationibus probè fuerint reſtituti, aliqui ſecundos ſyrupos faciũt, ſimul etiam ſolutiuos, addentes ipſis, aut Senam, aut agaricum, aut hermodactylos, aut hellebori ſcobem, vel diebus ſingulis, vel alternis, quod etiam laudem.

Si igitur vna hæc curatio ſufficere videatur, reliquis parcemus. ſin autem non ſufficere, vt profecto per plurimum accidit,

dit,

dit, vbi aut inueteratus ſit morbus, aut materia craſsior & tenacior, tum alia tentare remedia oportet. quare & reliqua examinemus. Sunt qui ſtatim ad ſe inunctiones illas transferũt, quæ è cauſticis fiunt. quod & primis temporibus maximè factitabãt, ſed certè ſatius ego exiſtimo illa prius experiri, quæ & minus acerba ſunt, & nullius periculi, quod quidam felici ſatis ſucceſſu ſæpe fecere, poſt purgationes aromatica quædam exhibentes, quæ tum exſiccant & abſtergunt, tum ſubtiliant & confortant. talia ſunt calamus aromaticus, macer, agalochum, caſia, zedoaria, zinziber, ſchinanthum, iris, & alia quorum decoctum malè videbitur conferre. aliqui ſolo ligno Iuniperi multos ſanauere, alij cupreſſo, alij citro ſola, quorum ſcobe non alio vtuntur modo, quàm & quo Gaiaco. de quo iam dicendũ quando inter alia maximè in vſu eſt. Defertur ad nos arbor ea ex hiſpana vocata inſula noui orbis, & adiacentibus, vbi & morbus maximè familiaris eſt. optima autem, quę ex ea inſula, quę Beata vocatur.

Delatæ differentiæ ſunt multę non negligendæ, nam primis temporibus trunci magni craſsiq; afferebantur & antiquiſsimi, quibus albi parum, nigri multum inerat, nunc rami ferè portantur recenter cęſi,

in

in quibus albi multum,nigri parum ſpecta tur,hi amariores longè ſunt,& ſtiptici ma gis , antiqui acuti magis , quàm amari vel ſtiptici,magis etiam reſinoſi. abiiciebatur primis temporibus ſummus cortex , nunc maximè is aſſumitur , maiore etiam pretio,quàm reliquum lignum.

Videtur autem hæc arbor omnia aptiſſimè pręſtare poſſe,quę in hoc expetuntur morbo.nam quoniam è ſubtiliſſimis conſtat partibus,& ijs calidis circa tertiũ gradum , & ſiccis, tum & reſinoſa eſt , poteſt quidem plurimum exſiccare modis omnibus.hoc eſt per caliditatem,per ſiccitatem per ſe , & per imbibitionem, poteſt & ſudorem prouocare, tum & ſubtiliare, & liquare materiam, & abſtergere,ac demum, quòd ſimul reſinoſa ſit putrefactioni & contagioni non parum obſiſtere. videtur autem & vim quandam medicatam habere , propter quod & aluum mouere ſolet. cæterum illud notandum eſt , quòd antiquum lignum,quod acutum magis ſit,etiã diſſoluit, eliquat,& ſubtiliat magis, quàm recens. quare vbi craſſior ſit materia , & gummoſitates multæ,id magis eſt eligendum. recens verò exſiccat quidem magis ea ſiccitate quæ per qualitatem exſiccare poteſt,minus verò per eam, quæ fit à caliditate.

ditate. quare ſimpliciter exſiccat minus, quoniã quæ à qualitate ipſa ſicca fit actio, ſatis pauca eſt comparatione illius, quæ à caliditate fit. confortat autem magis, propter ſtipticitatem. quare vbi delicatior eſſet complexio, & deſideraretur confortatio membrorum, materia autem ſubtilior eſſet, eligendum quod recens venit. Cortice quoque indiſcretè multi vtuntur, putantes exſiccare magis, quoniam ſiccior videtur, ſed certè ſiccior & hic eſt ea ſiccitate, quæ à qualitate ſicca fit, & ab imbibitione, non autem ea quæ à caliditate. quare & minus colliquat & ſubtiliat minus, & diſſoluit, & ſudorem minus mouet. quocirca & de ipſo idem dicatur, quod de recenti dictum eſt. è ligno præterea antiquo decoctio fiebat multo limpidior & multo acutior, quòd propter denſitatem eius ligni minus de ſcobe admiſceretur. plus autem acrimonia, quòd calidius eſt. è recenti autem & è cortice plus admiſcetur ſcobium, quare turbidior fit aqua & amara magis, minus autem acris, quòd tale ſit id lignum & cortex, minus etiam ex hoc de ſpuma colligitur, quàm ex antiquo, quoniam in antiquo plus eſt de nigra ſubſtantia, vbi & plus reſinæ ineſt. quare ſæpe miratus ſum, cur tanta mutatio

eius

eius ligni sit facta, & quomodo cortex qui abiici solebat, nunc in tantum pretium venerit, nisi quòd natura medicorum est noua semper inducere, per quæ & plus autoritatis & plus lucri acquiritur. eadem innouandi cupiditas aquam in qua coquebatur, mutauit in vinum, quod rursus indiscretè à multis non sine magno periculo vsurpatur. vidimus enim multos è potu vini illius malè affectos in insanabilem ægritudinem decidisse. quare qui complexiones calidas & siccas habent, habitudines extenuatas, materiam morbi adustiorem, ij cauere ab eo potu debent, securius verò ij accipient qui crassi sunt, & humidi, & quibus materia morbi segnior est, & multi lentoris. & in locis remotis. in ijs enim non inutile erit addere quod exportet virtutem ligni, & quod subtiliet etiam: & amabile membris sit, qua de causa multi & mel addunt, multi vinum non in ipsa decoctione, sed post admiscent, quoniam simul decoctum austerissimum, & ingratissimum facit potum.

Præparatur autem lignum hoc pacto. Lima oportet scobes ex eo facere, non cõtusione, non incisione, lib. j. pulueris in libris 12. aquæ infunditur per horas 24. in olla librarũ 16. capaci dein coquitur lento igne,

igne, collecta diligenter ſpuma & ſeruata ad vſus quos dicemus, donec ad dimidium conſumetur. decoctum hoc primum colatur & ſeruatur, tum fit & ſecundarium decoctum reliquis ſcobibus iniiciendo totidem aquæ libras, ſed hoc ſi decoquatur ad quartæ conſumptionẽ, ſat erit. vti eo oportet loco vini, priore autem vtimur vt medicamine. ſunt qui in primo decocto ſimul aut Senam, aut hermodactylos, aut ſimilia concoquant. alij non hæc addunt, niſi ſingulis quinq;, aut ſex diebus. ergo primi decocti dantur in aurora vnc. vij. aut viij. ęgro in loco calido qui nec tranſpiret conſtituto. qui è lectulo ante horas tres non exurgat expectans ſudorem. horis ab hoc potu quinq; prandium exhibeatur, à prandio horis vj. rurſus eiuſdem decocti vnc. v. dentur, ſi æger ferrè poteſt, ac poſt horas iiij. cœnet. primis temporibus æger per menſem integrum nunquam cubiculo exibat, nunc data eſt licentia maior, eo etiam tempore tantum cibi exhibebatur, quo vix ſeruaretur vita, quod erat panis vnc. iij. vel ad ſummum. iiij. carnis pullinæ vnc. ij. paſſularum vnc. j. vino prorſus abſtinebant, loco cuius vtebantur ſecundario decocto, aut ſimplici, aut cum melle facto, nunc omnia licentius aguntur. nam & do-

mo

mo exire ſinunt, & largius alunt. verùm qui patientius cuncta ferunt, & ſecurius, & incolumius curantur. aliqui panem biſcoctũ dari iubent, quo ſcilicet vt arbitror, exſiccent magis. ſed certè exſiccatio hæc non ea videtur mihi quam quęrimus. quęrimus enim non eam, quæ ex alimento fit, quatenus alimentum eſt, ſed magis illam quæ circa humores fit, vt à medicamento. biſcoctus autem panis quatenus alimentum, membra exſiccat, quod nõ quærimus, quatenus autem medicamentum (quando & ipſe ſiccus eſt) & qualitate & imbibitione poteſt certè exſiccare, ſed ad humores non tranſit hæc exſiccatio, niſi prius exſiccetur ſanguis ab alimento factus, quare & ſuperſtitioſum ſemper exiſtimaui hunc vſum & affectatum, & parum vtilem. Spuma verò quam collegiſti, illinenda ſunt vlcera, ſi qua ſunt, nec non & calloſitates omnes, & loca quæ dolent. porrò ſatis eſſe ſolebant huic potui dies triginta, nunc plures requiruntur, ſiue quòd materia craſsior & terreſtrior facta ſit, quàm primis temporibus, ſiue quod non vtamur ligno antiquo, & licentia ægrorum ſit maior, qua de cauſa in maiori parte nõ ſemel ſed bis dari hunc potum neceſſe eſt. Si verò in vino facere decoctum placet,

prius bene consule & temperaturam ægri, & habitudinem bene spectato, item & ætatem & anni tempus. potest idem decoctũ fieri in aquis sublimatis endiuiæ & cicoreæ, & lupulorum, & borraginis, & similium, quod iuuantissimum nonnunquam vidimus. atq; ita se habet, quæ per Guaiacum curatio fit. quo si careat vtere vel suprascriptis iunipero, citro, cupresso, vel & Theda, & terebinto, & cedro, & ebeno, vel calamo aromatico cum radice Gentianæ. Nunc ad eos veniamus, qui per sudorem curant, viæ eorum multiplices, alij per ea sublimata curant, quæ Elexir vocãt. omnia acutissima & ignea, periculosa quidem & vitanda. alij per ea faciunt quæ simpliciter sudorifica dicuntur, quibus & aromatica admiscent. sic enim & putrefactioni resistunt, & materiam liquant, & in sudorem vertunt. Præstantissimum inuentum est radix Cynarum. ea (vt perhibent) è regione Sinarum defertur à negotiatoribus ijs, qui ad Calicut & Taprobanem, & vltra nauigant. qua incolæ vtuntur ad ægritudines multas, præcipuè autem ad morbum gallicum, sudorem plusquam credi posit prouocat, & exsiccat, quare nec mirum est si huic morbo valet. modus vtendi hic est. Radices per transuersum incidantur in

assul

assulas tenues rotundas, atq; harum vnc.j. in libr. 12. aquæ ponuntur in vase testaceo capaci libr. 16. ac igne lento ad consumptionem tertiæ partis coquuntur, decocti libr. j. datur in aurora bibenda. reliquum seruatur loco vini potandum. eiusmodi decoctum diebus singulis fit, duas vel tres horas morari in lectulo oportet ac sudare, mox surgendum si videbitur. verùm aperto aëri exponi non conuenit, nisi post dies septem. Dantur autem toti curationi dies quinque & viginti ferè, ita quòd vntiis quinq; & viginti tota curatio expletur. Interea omnis venus cauenda, acerba omnia & concoctu difficilia vitanda. si verò careas ea radice, vti potes loco eius radice cānarum nostratium, cui calamum aromaticum addas. potes & radicem personatiæ decoquere, quæ mirè sudorem ciet, cui si irim adiungas, vel xirim, & acorum, & calamum aromaticum & schinanthum, vtiliter facies. ac decocto vtendum erit per dies plures. potest & aliud decoctum fieri quod intentiones omnes complebit. Gentianæ, radicum bulapathi seu bistortæ, costi, aristolochiæ, iridis, casiæ ligneæ, scordij, dictami cretici, quod sufficit de vnoquoq; infunde, decoque vt prædicta. Hæc ergo sunt, quæ factis debitis

purgationibus ſi non recedit morbus, experiri potes, vti blandiora & ſecura magis. Nunc & acerba proſequamur, quibus primis temporibus ſtatim vtebantur, ab empiricis primum inuenta. alterum fuit inunctio, alterum ſuffitus. quæ quamuis empirice inuenta fuerint, & à ſimilitudine (vt diximus) ad ſcabiem habent tamen idoneam rationem, nam ex iis conſtant, quæ ſeminaria exurunt, & totam materiam exſiccant & abſtergunt, & liquant, & in ſudorem vertunt. materia eorum è cauſticis potentia eſt, aut è propinquis cauſticis quibus adduntur conuenientiſsima quæque. quæ ergo in vnctionem veniunt, alia ſunt cauſtica potentia, non quidem quale chalcanthum & arſenicum vocatum, & ſublimatum, ſed quale argentum viuum, quæ materia ferè eſt huius medicamenti, eſt autem potentia cauſticum quod ex ſubtiliſsimis atque igneis partibus conſtat, quod ſublimatum oſtendit. vbi igitur particulæ illæ intra corpus actu factæ ſunt, ſiue quòd per ſe ſint natæ plurimum calefacere ſimul ac vnitæ ſunt, & ſeparatæ ab aliis, ſiue quòd minima omnia argẽti viui ſint apta plurimum incaleſcere à calore noſtro, & ob denſitatem materiæ mox etiam exurere, tum quidem & exiccatio

catio & exustio circa seminaria cõtingit. adduntur & quæ intro portent virtutes causticorum, & simul emolliant materiã, quo aptior sit liquari, vt pinguia. adduntur & quæ subtiliant & abstergunt, & liquant, ac postremò quæ contagionibus modis omnibus aduersantur. tale est quo sæpe vsi sumus quod habet Axungiæ porcinæ lib.5. butyri recentis vnc. iij. Terebinthinæ, styracis liquidæ singulorum vnc. ij. Thuris, myrrhe, masticis singulorum vnc.5. iridis, aristolochiæ, Gentianæ singulorum drach. iij. hellebori drach. ij. sulfuris vnc.5. nitri drach. j. succi inulæ, succi apij singulorũ vnc. j. olei laurini, rosati. q. s. aceti vnc. j. argenti viui pars omnium octaua, misce & fiat vnguẽtum in mortario ferreo. possunt & leniores compositiones fieri, & diuersæ formari prout & intentiones, & casus diuersi sunt. quare & illud notandũ erit quòd vbi plus gummositatum videbitur, plus pinguendinum apponendum erit in vnguento. vbi minus gummositatum, plus autem pustularum & vlcerum, plus puluerum apponatur, in delicatioribus verò minus argenti addendum erit. vbi verò complexio calidior fuerit, imponẽda, quæ temperent, vt butyri plus, & plus olei rosacei, minus verò exsiccantium. prius autem

 quàm

quàm linias exactißime purgationes procurandæ sunt, & phlebotomia etiam si expedit. qui verò inungẽdus erit, loco calido ponatur, inungaturq́; totus præter caput, pectus, & sub alis tum stuppa multa calida fasciandus. sunt qui & sacculos ex ordeo calefactos inter coxas & sub alis, ac pedibus ponant, quo penetret vnguentum magis & sudent melius. aliqui bis in die inungunt, quod graue nimium est, satis erit si semel inungas. quidam & statim à prãdio vngunt, quòd & si ad sudorem eliciendum accommodatum videtur, ad totam tamen nutricationem ineptum est. quare melius inungere per horas quinq; ante prandium, eo tempore nihil prohibet, & meracum etiam vinum cõcedi album. possunt inunctioni dies x. dari, à quibus si exulcerari os incipiet, & sputum multum emitti, id compescendum non est, sed sinendum, donec videatur os malè affici, tum foue aut lacte, aut aqua ordei, & diamoro vel melle rosato. mox etiam vbi vlcerum sanatio quærẽda sit, è stipticis & alumine os ablue & gargarissa. dicendum autem & quæ iuuamenta ex hoc linimento consequantur, & quæ nocumenta iuuamenta erunt, quòd dolores miro quodammodo tollentur, gũmositates dissoluentur, aut in ipsa vnctione,

aut

aut post, vlcera sanabuntur, & pustulæ omnes recedent. Verùm non sine suis incommodis & malis. quorum primum est fœditas vnguenti illius, mox grauius est, quòd os & palatum exulcerantur, ac sordicies tanta per os concitatur per dies 15. & amplius vt nihil fœdius, nihil intolerabilius videatur. cibus nullus mandi potest, etiam vix sorberi datur, dentes luxantur, somnus adimitur, & breuiter per id tempus nihil grauius sentiri potest. multi prætérea sublato morbo, tremuli remansere, multis reuixit labes. Inuenêre idem Empirici & suffitum, ægrum collocant in matella, pannis optimè circuntegũnt, vt ne etiam os extet, tum Cynabarim cum thure mistum vrũt, quo suffitu incalescit æger mirum in modum ac sudat, acerbissimum verò est medicamentum, quo ego nunquam ausus sum vti ad corpus totum. ad certas autem partes vt crura & brachia quum vel sphaceli adsunt, vel ferè gummositates, vel dolores, vel vlcera malè morigerata, etiã præstantissimum arbitror. cæterum ab eo abstinendum suadeo, nec empiricis credendum, quibus nihil temerarium est magis, quando & per os etiam ausi sunt argentum viuum, & quod præcipitatum vocant, confectis ex iis pilulis exhibere, quasi ea-

dem vis ſit argenti viui extrà appoſiti, & deuorati. Vtuntur autem Cynabari quoniã & in ipſo potentia eſt viuum argentum.

Quærat autem fortaſſe aliquis vtrũ balnea conueniant huic morbo, qualia Aponenſia & Porretana aut etiam noſtra, nam & exſiccarè poſſunt, & abſtergere, & ſubtiliare, & ſudorem inducere. ad quod dicimus experientia conſtare nihil aut parum ea prodeſſe. cauſam ipſe arbitror, quòd debiliora ſunt, quàm vt poſsint materiam tam craſſam, & tam lentam liquare. leuiores quidem cutis infectiones qualis eſt ſcabies, & impetigo, & quæ ab hepatis aduſtione contingunt, & ſalſo phlegmate vel noſtra Calderiana tollere valẽter poſſunt, maiora verò non poſſunt. propter eandem cauſam & pulueres qui ſuprà laudati ſunt contra contagiones frigidi exiſtentes, vt bolus armenius, & ſphragis, & Gemmæ, nihil ad hũc morbum valent, ſed ſolùm qui calidi ſunt, vt Thus & maſtix, & myrrha, & ſcordium, & dictamum, & alij quocunq; modo fuerint adminiſtrati. Sunt autem cum hoc morbo accidentia quædam coniuncta, ad quæ particulatim interdũ oportet adhibere remedia, inter quæ eſt dolor capitis, interdũ totum occupans, interdum partem, materia multa diſtenta & coacta

ſupra

ſupra caluariã ſub pericraneo vocato, quæ ſæpe nullis remedijs leuari ſolent. ad quos ego nihil iuuantius inueni, quàm inũgere interna brachia præſertim quà venæ cephalicæ protẽduntur hoc linimento. ſucci inulæ, ſucci brioniȩ, ſtyracis liquidȩ. Terebinthinæ ſingulorum vnc. j. gummi eleni vnc. ʒ. pinguedinis vrſi, anſeris, butyri, ſingulorũ vnc. j. s. Thuris, Iridis ſingulorum drachm. iij. olei irini quod ſufficit, argenti viui octauam partem. Sunt ſæpe & gummoſitates tantæ duriciei, vt nec Guaiaci ſpuma, nec alijs ſolitis linimentis auferri queant. quandoq; protenduntur per longitudinem tibiæ tanto dolore vt mors præferatur. quapropter ad valentiſsima remedia recurrere oportet, quidam ſuffitus prædictos adhibent, alij accenſo & candente pyrrhite lapide ſpargunt decocto Guaiaci & aceti & locum fouent. Confert autem & hoc emplaſtrum radicis cucumeris agreſtis radicis iridis ſingulorum quantum ſat eſt, coque dum tenereſcant, tum librã harum accipito ammoniaci, ſerapini, galbani ſingulorum vnc. ij. ſtyracis liquidæ vnc. j. s. pinguedinis vrſi, butyri ſingulorum vnc. j. argenti viui quartam omnium partem miſce, & pro arte emplaſtrum confice. interdum fauces & guttur ex prauis diſtilla-

tionibus eroduntur, quibus nisi succurratur, sæpe gargareo absumitur, sæpe vsq; ad ossa, transit corruptio. factis ergo purgationibus,& quaspotes,dimersionibus,gargarissare oportet decoctum quod fit ex ligustro & plantagine & Cytinis, in quo mox alumen & fex aceti & nitrum dissoluantur cum bolo armenio.

Tãgere item oportet locum, si hæc non conferũt,bombice infusa in aqua eruginis, æris, sandaracæ, & aluminis. fit & aqua ad id mirabilis, distillatur Theriaca in aqua vitæ,& aceto per elãbicum,aqua exit limpidissima virtutum multarum, præcipuè autem valens vbi profundius conduci vis medicamenti debet. si ergo bolum armeniũ aut sphragida in eo dissolueris, ac partes erosas tetigeris, & seminaria eius cõtagionis absumes,& erosionẽ omnẽ sanabis.

Nonnullis & pili cadunt, aut barbæ, aut superciliorum, aut & capitis, quod deformes, & ridiculos homines facit. continuò ergo è speciebus hieræ diacolocynthidos pilulas confice,& à cibo suscipe,tum Guaiacum cum melle & ladano in vino coque, & foue locum eo decocto calido.

Valet & hoc odoriferum quod habet Pomatæ vocatæ vn. ij. ladani vnc. 5.musci gra.iij.aquę rosatę in qua bullierint gra.vj.

ſublimati vnc. j. miſce omnia & bene incorpora, & line. Valet & aqua prædicta è Theriaca diſtillata.

Accidit quandoq; vt adoleſcentuli ſint, qui hoc laborant morbo vel è matre contracto, vel è nutrice, quibus prædicta auxilia præſtari non poſſunt. his caſibus ego conſueui facere decoctionem Guaiaci quo pacto mõſtrauimus ſuprà, mox decoctum id per elambicum in puriſsimam aquam diſtillari iubeo, ac puero bibẽdam do diebus ſingulis vnc. iij. vel. iiij. ea & ebibi non ingrata eſt, & non parum iuuat. atque hæc demum ſunt quæ de ſyphilide morbo dicenda mihi viſa ſunt. ad quæ ſi quis rectè reſpexerit, compoſitiones multas & varias formare poterit, pro ætatibus & ſexu, & complexionibus, & materia, & reliquis, quæ diuerſa quum ſint, diuerſa etiam remedia expoſcunt.

De Curatione Elephantiæ. CAP. II.

QVi de curatione Elephãtiæ ſcripſere, ſicuti materiam ſolam in qua cõſiſtit conſiderarunt, ita de ea ferè ſola, quæ in nobis primò fit, curationem tradidere. de ea verò, quæ per contagionem ab alio concepta eſt, atque ea quoq; quæ primò in nobis fit, quatenus contagionis rationem

includit,

includit, nihil certè attigere, quod profectò par erat facere. nam in ea quidem, quæ contagione contracta est, sano alioquin homine existente, & melãcholia non exuberante, quid per deos facies per initia? si materiam digeras, si euacues, cur & in ea, quæ in nobis fit, Archigenes psilotris vtebatur, & causticis, vel ijs quæ causticis propinqua sunt, cur non ita in cancro operamur? quum ex eadem materia sint, certè non oportebat solum dicere, redundante in venis melãcholico humore, & non potente à splene trahi & digeri, expelli à natura ad cutim, atq; illic eas pustulas facere: sed oportebat & illud enarrare, quòd illic putrescit, nec solum hoc, sed quòd putrescit sordida quadam & conclusa putrefactione, per quam & contagionis seminaria includit, atq; in hoc à cancro differt. propter quod alijs cancer, alijs Elephantia indiget. quanquam remota in materia communicent. quapropter si alicubi audies Galenum dicere eodem modo curare oportere Elephantiam, quo & cancrum, quòd ex eadem materia sint, intelligas oportet quantum ad antecedentem & remotam materiam spectat. duplicem igitur scopum in Elephantia esse scito, alterum ad materiam istam remotam, si qua est, quæ in corpore

redund

redundet, alterum ad materiam quæ circa cutim iam putrescit, & contagiosa fit. si igitur prior illa materia redundare tibi videbitur, protinus secare non solum venam basilicam debes, sed & vtranq;, si expediens videbitur, consentientibus cæteris. verùm per initia hæc fiant, & quum in aliquo primo oborta est contagio. nam vbi aut ab alio accepta fuerit, aut in tantum processerit, vt fera iam sit, tum si secabis venã, contagem introrsum trahes, & hominem in maiori periculo statues, reliquã verò materiam digerere oportebit, & mox euacuare. digeremus autem per ea quæ incidunt, & subtiliant, & abstergunt, ea commiscentes quæ leuiter humectent. quare aptissimum erit serum caprinum, in quo decoquantur stœchas, & Thymum, & Epithimum, & satureia, & scordium, & dictammum creticum, & iris, & seris, & lichen, & stratiotis, & eiusmodi quæ varianda erunt, prout & materia modo minus, modo magis exusta est. syrupi verò erunt, & oxymel, & quæ fit de epithimo, & de fumo terræ, & sabor, & de pomis, & eiusmodi. euacuare autem oportebat per Hieras qualis est diacolocynthidos, & Ruffi Hiera, & Archigenis, nec non & per Helleborum & Epithimũ, & Senam, & poly-

podium,

podium, & similia. Materia verò quæ pustulas facit, & ipsa quidem digeri vult, hoc est parari vt absumi possit. faciunt autem hoc, quæ subtiliant & leniter molliũt. quoniam verò & lentore quodam ac sorditie referta est ea materia, tum & seminaria contagionis includit, abstergẽtibus, & exsiccantibus indiget. exsiccantibus autem non mediocriter, sed validioribus & aut potentia causticis, aut propinquis. medicamenta igitur, quæ huic contagioni valent, sunt quale nitrum & sulfur, & helleborus, & cedria, & Thus, & iris, & argentum viuum, & terebinthina, & styrax liquida, quibus addantur adipes, è quibus placeant Taurinus, Vulpinus, Vrsinus & Leoninus. dubitabit autem aliquis quomodo tam calida conueniant, quoniam tam materia quàm seminaria in adustione quadã consistunt, quare fieri videtur, vt in vtroque adaugeatur adustio. Verùmtamen videmus & antiquos ex his medicamenta exhibuisse, qui & nitro, & alcyonio, & psilotris, & vtroq; helleboro, & trochiscis Andronis vtebantur. rectè igitur fieri existimamus, vt per prædicta cõtagionem hanc extinguamus. sed conuenientissimè apponentur aliqua quæ tum humectent, tum & aliquantulum refrigerent. placet igitur vt

butyrum

butyrum addatur, & mucilago, psilij, & polygonati, & succus solatri hortensis & similia, ne plus æquo sanguinem exuramus. præcipuam autem & in hoc vim habet argentum viuum sicut & in Gallico morbo.

Ad hæc autem valet & viperæ caro, & viperatum vinum, & crocodillorum terrestrium & asellorum, qui sub vrceis degunt, nec non & trifolium, asphaltite, & syderitis herba, & calamus aromaticus, & rasura eboris, placent & balnea tepida.

In quibus si more antiquorum inunctiones prædictæ fiant, non certè præter rationem fiet.

Sunt porrò & alij in contagione constituti morbi vt lepra ita à Græcis vocata, & scabies, & papulæ, & areæ, & ophiases, & ophthalmiæ quædam, & dysenteriæ etiam nonnullæ, quorum omnium curationi scribendæ parcemus, existimantes è prædictis viam vnicuique satis patere ad ea rectè tractanda. quare & quantũ ad institutum nostrum negotium attinet hæc dicta sint.

FINIS.